

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α΄

ΑΡ. 7-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Οί τελευταίοι Ἴππότες — Ἐνα γράμμα στή Μητέρα.

Π. ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: Ἐνα πτόμα πού φέρνει εὐτυχία.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Κυπριώτικα πεζοτάγουδα.

† Μ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ: Σέ μιὰ ὡμορφή περασμένη

Λ. ΜΗΛΙΩΤΗ: Στόγ γάμον τοῦ χωρκοῦ μου.

ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Ἀπόλυτη καί προγραμματική μουσική.

Σ. Μ. († Σίμου Μενάρδου): Χειμωνιάτικο τραγούδι.

ΣΤΥΠΑΚΟΣ († Σίμου Μενάρδου): Τό μαγκάλι τοῦ ἁγίου Βασιλείου,

Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ἡ δασκάλα μέ τὰ χρυσά ὄνειρα.

ΤΙΒΟΥΛΛΟΥ (μετάφρ. Κ. Πηλαβάκη): Χ' Ἐλεγεία.

Π. ΛΙΑΣΙΔΗ: Πάλ' ἑννά χωριστοῦσιν. — Ἡ παραλλαγή τοῦ τζαιροῦ.

RUPERT GUNNIS: Ὁ βασιλέας Πέτρος κ' οἱ διάδοχοί του.

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗ: Περτικίτσα. — Ἐρωτικόν. (Δημοτικά).

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: Δυὸ ἀνέκδοτα γράμματα.

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ: Τό ἀμπελοφύτεμα στήν Πάφο.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Ἡ κριτική καί ὁ Λιπέρτης.

(Συνέχεια στή σελίδα ἀπό μέσα)

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΔΕΚΕΜΒΡΗ 1934

1 ΓΕΝΝΑΡΗ 1935

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοχρήτης: Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής: Γ. ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελτνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ: Ὀδὸς Οὐζουνιάν ἀρ. 11.

Τυπογραφεῖο: «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: «Σάπιο δόντι».—Κριτική. Κ. Π. ΧΑΤΖΗΓΙΩΑΝ-
ΝΟΥ: «Dawkins, Makhairas' Chronicle».—Ν. ΣΚΟΥΡΟΥ: «Βερνάλη, Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων
Ποιητῶν».—ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: «Νέοι Κύπριοι Λογοτέχνες».—ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: «Ἄγρα,
Τὰ Βουκολικά καὶ τὰ Ἐγκώμια», «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον».—ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗΣ: «Συκουτρή,
Πλάτωνος Συμπόσιον».—ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ: «Φῶτος Πολίτης».—Σημειώματα.—Νέα Βιβλία.—
Εἰδήσεις.—Ἀλληλογραφία.

Στὰ ἐπόμενα τεύχη τὰ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ» θὰ δημοσιέψουν:

ΛΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ—Γιὰ λίγη ζωή.
ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ—Δυστυχία.
Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ—Τὸ σπίτι τῶν ἀντρεϊκέλλων.
ΘΥΜΟΥ ΟΡΑΤΗ—Δόξα ἐν Ὑψίστοις.
† Ν. ΧΑΤΖΗΓΑΒΡΙΗΛ—Ἡ κόρη τοῦ μυλωνᾶ.
DORA SIG. SHORTER—Ἡ Πρίσκιλλα
(μεταφρ. Κ. Περικλέους).

ΑΠΗ ΑΚΑΜΑ—Παραβολές.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΨΥΧΑΡΗ—Τρία ἀνέκδοτα γράμματα.
Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ—Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Νι-
κόλαος Μουζάλων καὶ ἡ Κύπρος κατὰ τὸν
ΙΒ' αἰῶνα.
Μ ε λ ε τ ε ς τῶν κ.κ. Σάβα Χρίστη, Δ. Σκέτ-
του, Ἄντ. Ἰντιάνου, Κ. Προυσιῆ κ.ἄ.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΓΛ. Ἀλιθέρση, Π. Κριναίου, Π. Δρουσιώτη,
Π. Ταλιαδώρου, Π. Λιασιδη, κ. ἄ.
Κυπριακὰ Δημοτικὰ τραγούδια καὶ παραμύ-
θια.—Κριτικές κ. ἄ.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Α'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ),

15 ΔΕΚΕΜΒΡΗ 1934

1 ΓΕΝΝΑΡΗ 1935

ΑΡ. 7-8

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΙΠΠΟΤΕΣ

Στήν πολιτείαν έτούτη τήν έβένινη
μέ τò βοερό τοῦ πλήθους της ρυθμό
εἴμαστε οἱ τελευταῖοι ἱππòται, ἀλίμονο,
μέ οἰκόσημα, τιμή καί ήρωϊσμό.

Χειρονομίες καί λέξεις καί συνθήματα
ήρώων τοῦ Ζεβικό καί τοῦ Δουμά
τί κώμωδία, τί γύμνια, τί προσχήματα
γιά τή μανταλιτέ μας Μπερτοδουλικά!

Χίλιοι διαβόλοι! 'Η μπέρτα μας ξεθώριασε
κ' εἰζάρωσε ή πολύτιμη δαντέλλα
τῶν βελουδένιων μανικῶν μας άγαρπα
κι ὦ, τί θά πει ή κοντέσσα Μανουέλλα!

Σέ φυσικί χαρτί τά ραβασάκια μας
στή Δουλτσινέα τοῦ πύργου ποῦ ἀναμένει
τò σεληνόφως, ή άκριβή λατρεία μας
κ' ή σπαθασκία ή μυστική μας έρωμένη.

Πόζες καί χειραψίες καί μειδιάματα
— τάρριβισμοῦ τά νύχια στάζουν αίμα—
κ' ή πλάνη άνθοσκεπάζει καί τò βόρβορο
μέ τò γλυκό ύστερόβουλο της βλέμμα.

Μά έμεῖς γιά τήν τιμή καί γιά τόν "Ερωτα
μοιραία, τὰδίκου πάνοπλη άπειλή
γιά μίαν σταυροφορία θά ξεκινήσουμε
πρός τήν τραγουδημένη 'Ανατολή.

Μά τής έφόδου οἱ σάλπιγγες ραγίστηκαν
κ' ή ποντοπόρα ή νάβα μας σαπίζει
στοῦ μώλου τò ρηχό τάμμοπερίγιο
ποῦ ή καταγίδα τοῦ πελάου λικνίζει.

Εἴμαστε 'Αρτανιάν άξιολύπητοι,
'Ιδέες γεροντοκόρες πιά στό ράφι
καί τάσπρα, μουσκαταιρ, τί κρίμα! γάντια μας
λεκιάσανε στόν μπάγκο τοῦ σαράφη!

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

Μητέρα, μέ συγκίνηση σοῦ γράφω
τὰ τελευταῖα μου νέα στήν ξενιτειά.
Μητέρα, μ' ἄνθια ὠχρά, Νοεμβρινά
στολίζω τῶν ὀνείρων μου τὸν τάφο.

Δέν εἶν' ἐδῶ κανεὶς νὰ μοῦ σφογγίσει
τῆς μοναξιάς τὰ δάκρυα τὰ θολά,
τῆς τρυφερότητάς μου μόνο ἡ βρύση
σ' ἄσκοπη κλαίει ροή μὲς τήν καρδιά.

Μητέρα, οἱ κολασμένοι, ἀλί, δῶ κάτου
μ' αἶμα κ' ἰδρώτα πλάθουν τὸ ψωμί
κ' εἶναι τᾶσπρο σεντόνι στή στρωμνή
στήν κρύα στρωμνή σάν σάβανο θανάτου.

Τὰ μάτια τοῦ Οἰχτιρμού μήτε δακρῦζουν
κ' εἶναι τὸ βλέμμα ἀτσάλι παγερό.
Μητέρα, ἐδῶ σταυρώνουν τὸ σταυρὸ
κ' οἱ Φαρισσαῖοι τὸν κώνωπα διϋλίζουν.

Μητέρα, ἐδῶ προδίνει κ' ἡ φιλία
κ' ἠθοποιῖα ὁ ἔρωτας συχνά
κ' ὑπουλ' ἡ γαντοφορεμένη χειραψία
στιλέτου μαχαιριά στὰ σωτικά.

Ποῦ νᾶναι τὸ νησί μας ποῦ εὐωδιάζει
τάγιόκλημα, μητέρα, κι ὁ κισσὸς ;
Μαῦρες ἀγχόνες στήνει ἐδῶ ὁ καπνὸς
καὶ στήν καρδιά τῆ μαύρη αἰθάλη στάζει.

Τοῦ μαύρου ἐργοστασίου μαῦρες ἀγχόνες
ποῦ πνίγουν τοῦ δικαίου μας τὸ λυγμό,
μητέρα, ἐδῶ φοροῦν χρυσὲς κορῶνες
ὅσοι ἔχουν νύχι ὀρνέου σπαρακτικό.

Ποῦ νᾶναι τὸ ἀκρογιάλι ποῦ ἐκεντοῦσε
τὸ κῦμα τῶν ὀνείρων του τὸ κρόσσι,
ποῦ νᾶναι ἡ γιασεμιά ποῦ εἶχε φουντώσει
τὸν ἄνθινο οὐρανὸ τῆς ποῦ ἔμαδοῦσε ;

Σαλάγου καταιγίδα ἡ πολιτεία,
π' ἄν κόπαζε μονάχα μιὰ στιγμή,
τοῦ θρήνου θ' ἀντηχοῦσε ἡ τραγωδία
κ' ἡ σάλπιγγα τοῦ γόου Τυρρηνική.

Μητέρα, μέ συγκίνηση σοῦ γράφω
τὰ τελευταῖα μου νέα στήν ξενιτειά.
Μητέρα, μ' ἄνθια ὠχρά, Νοεμβρινά
στολίζω τῶν ὀνείρων μου τὸν τάφο.

ΕΝΑ ΠΤΩΜΑ ΠΟΥ ΦΕΡΝΕΙ ΕΥΤΥΧΙΑ...

Τὸ μικρὸ βαγόνι τοῦ μεταλλείου σταμάτησε ἔξω ἀπὸ τὴν μπαράκα τοῦ μπάμπια Κωνσταντῆ τοῦ Ἀνατολίτη. Ἦταν στὴν ὥρα ποὺ ἕνας ἥλιος χλωμὸς καὶ θλιμμένος ἔγερνε κουρασμένος στὰ γαλανὰ νερὰ τῆς κυματούσας θάλασσας ποὺ ἀπλωνόταν πάρα πέρα.

Ἡ γυναίκα τοῦ Κωνσταντῆ, ἡ Χρισταλλενιά, ἐτοίμαζε στὸ πσινοῦ μέρος τοῦ ξυλένιου σπιτιοῦ τὸ δεῖπνο, ἐνῶ ταυτόχρονα μονολογοῦσε θυμωμένα γιατί τάχα τὰ ξύλα τῆς φωτιάς ἦταν χλωρὰ καὶ δὲ δίνανε ἀκαπνη καὶ γερὴ φλόγα. Στὸ μυαλό της στριφογύριζαν σὰ σβούρα τὰ λόγια τοῦ Κωνσταντῆ, ποὺ χίλιες φορές ἴσαμε σήμερα τῆς εἶπε: «Χρισταλλενιά, αὔριο θά σοῦ στείλω ἕνα βαγόνι ξύλα ἀπὸ τὴ βουνοπλαγιά πέρα κεῖ στὸ μεταλλεῖο. Ἔλα, μὴ μοῦ γκρινιάζεις...» Συλλογιζόταν. Ἄχ! νᾶταν καὶ νὰ ἐρχόντουσαν τὰ ξύλα, τὸ βαγόνι. Μὰ τὴν ἀλήθεια θὰ ξαναγενιόταν. Θέ μου. Τὶ καπνιά! Γιόμισε τὸ σπιτάκι σὰ νᾶναι κλίβανος. Ἐπειτα δὲ γύρισε ἀπὸ τὴ ράφτρα τὴ μαστόρισσα της οὔτε ἢ Κατινούλα. Τὴν κατεργάρα. Τέτοια ὥρα τὸ ξαίρει πὼς εἶναι ἡ σκοτούρα τοῦ φαγιοῦ. Μὲ τὸ λυχνό ἔρχεται...

Οἱ σκέψεις της συνεχίζονταν ἢ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη σὰν καλογηρίσιο κομπολόι. Ἦταν λιγάκι σπάταλη στὶς σκέψεις. Θυμήθηκε σ' ἕνα λεπτὸ μέσα χίλια πράματα. Ἐφερε στὸ νοῦ της ζωντανὴ τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδας της τῆς Ἀττάλειας, τοὺς καταρράκτες της, τοὺς μπαξέδες της, τὰ πλούσια φρούτα της. Ἀνάθεμα σὲ τοῦτο τὸν πόλεμο τόση καταστροφή ἔκανε! Τώρα πρόσφυγες σοῦ λείει ὁ κόσμος, ψωμοζῆτες. Γι' ὁ καημένος ὁ Κωνσταντῆς μου ἀπὸ μεγαλοκτηματίας καὶ τρανὸς μπαξιάρης κατάντησε ἐργάτης στὰ βᾶθη οὔ μεταλλεῖο. Ἄχ! Ἀττάλεια. Νὰ

τηνε! Ἐκεῖ ποὺ διαγράφει τὴ σιλουέτα του ὁ χιονισμένος Ταῦρος, πέρα ἀπὸ τὸ θαλασσινὸ μακρινὸ ὀρίζοντα. Σὰ νᾶναι ψεύτικα τὰ βουνὰ τῆς Ἀνατολῆς κι ὁμως, καλέ, νά, ἐκεῖ ἀκριβῶς εἶναι ἡ Ἀττάλεια...» Θὰ συνέχιζε τὶς σκέψεις της, μὰ τὸ τρίξιμο τοῦ μικροῦ βαγονιοῦ ποὺ σταμάτησε τὴ συνέφερε. Ἀνακάτωσε βιαστικῶς τὸ φαγί, ἔσιαξε τὴν ποδιά της—τῆς ἦταν συνήθειο νὰ μαγειρεύει μὲ ἄσπρη ποδιά—τίναξε μερικά ψίχουλα ἀπ' τὰ χέρια της καὶ βγῆκε στὴ μικρὴ ὁξώπορτα.

Ἦταν ἕνα βαγονάκι μακρὸ ὡς δυὸ μέτρα, χαμηλό, σχεδὸν σκουριασμένο. Δυὸ νέοι, ἐργάτες στὸ μεταλλεῖο, μουντζωμένοι καὶ μὲ γυμνά μπράτσα, τὸ κρατοῦσαν ἕνας μπρὸς κι ἄλλος πίσω. Λίγα μέτρα πιὸ πίσω ἐρχόταν ὁ Διευθυντῆς τοῦ μεταλλεῖο μ' ἕνα βῆμα σιγανὸ καὶ ρυθμικὸ ἔχοντας τὸνα χέρι στὴν τσέπη τοῦ παντελονιοῦ καὶ τᾶλλο στὴν πίπα του. Οἱ δυὸ ἐργάτες, μὲ συνηφιασμένα πρόσωπα, ρίχνανε λοξές ματιές στὴ Χρισταλλενιά καὶ στὸν κύριο Διευθυντῆ, ποὺ πρὶν νὰ πλησιάσει σήκωσε τὸ χέρι του νεύοντας τους. Ἐκεῖνοι κατάλαβαν. Ὁ ἕνας στράφηκε πρὸς τὴ Χρισταλλενιά καὶ μίλησε σ' ἕνα τόνο χαμηλό...

—Κυρὰ Χρισταλλενιά...

—Εἶν' τὰ ξύλα; μίλησε τούτη. Ἐπὶ τέλους ποὺ ὁ Κωνσταντῆς ἔκανε τὴν ὑπόσχεση του.

Καὶ χωρὶς νὰ προφτάσει κανένας νὰ τῆς δώσει ἀπάντηση ἄρχισε νὰ φωνάζει στὰ δυὸ ἀγόρια.

—Γιῶργοοο... Τάακη, ἔλατε νὰ κουβαλήσετε τὰ ξύλα, καὶ προχώρησε στὸ βαγονάκι.

Τὴν ἴδια στιγμή ὁ Διευθυντῆς ἀκούμπησε τὸ χέρι του στὸ πσινοῦ μέρος τοῦ βαγονιοῦ. Ἡ Χρισταλλενιά σίμωσε, τὸν χαιρέτησε κ' ἔτσι στενοχωρημένη γιὰ

την παρουσία του, ἔπλωσε σιγὰ τὸ χέρι καὶ σήκωσε τὸ χοντρὸ πανὶ πού σέπαζε τὸ βαγόνι. Τὸ χέρι της ξαφνικὰ παράλυσε, τὸ κορμὶ της ἄρχισε νὰ τρέμει, στήλωσε τὰ μάτια, προσπάθησε νὰ ἴδῃ τοὺς ἐργάτες καὶ τὸ Διευθυντὴ, νὰ μιλήσει. Δὲν μπόρεσε. Καὶ πρὶν προφτάσουν οἱ ἐργάτες νὰ τελειώσουν τὴ φράση τους πού ἀσυναίσθητα τὴν ξεπτόμισαν ἀντάμα «κάνε κουράγιο...», ἡ Χρισταλλενιά ξέσπασε σ' ἕνα τραγικὸ δυνατὸ κλάμα φωνάζοντας.

— Παναγιά μου... ὁ Κωνσταντῆς...
Κωνσταντῆ!...

Ἔπεσε λιπόθυμη. Οἱ ἐργάτες τὴν πήρανε στὰ χέρια καὶ τὴ μετάφεραν στὸ σπιτάκι. Οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὶς διπλανές μπαράκες, τὰ παιδιά, μικροὶ καὶ μεγάλοι μαζευτῆκανε καὶ περικυκλώσανε τὸ βαγόνι. Μάταια ὁ κύριος Διευθυντῆς μὲ τὰ λιγοστά του ἑλληνικά — ἦταν Γερμανός — προσπάθησε νὰ τοὺς διώξει πίσω. Ρίξαν τὸ χοντρὸ πανὶ καὶ φάνηκε τὸ περιεχόμενο. Ἦταν ἕνα σῶμα γεροντικὸ, μαυρισμένο ἀπὸ τὶς σκόνες τοῦ μεταλλείου. Τὸ κεφάλι εἶχε γίνῃ ἀγνώριστο, τὸ ζερβὸ χέρι μόνις ἦταν στερεωμένο στὸν ὦμο μὲ μιὰ πετσούλα κι ὁ βυθὸς τοῦ βαγονιοῦ ἦταν γιομάτος μὲ πηχτὸ αἷμα ἀνάμιχτο μὲ σκόνη. Κι ὅλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος ἄρχισε ἕνα μοιρολόγι μισοκομένο καὶ τραγικὸ. Κάθε γυναῖκα ρωτοῦσε κλαίοντας πῶς συνέβηκε τὸ δυστύχημα, ἂν ὑπῆρχαν κι ἄλλα θύματα, ρωτοῦσε γιὰ τὸ δικὸ της τὸν ἄντρα, τὸ γιὸ ἢ τὸ συγγενῆ, τὰ παιδιά γιόμιζαν τὸ χῶρο μὲ τὰ ξεφωνητὰ τους καὶ μονάχα ὁ Διευθυντῆς, ἀφοῦ βεβαιώθηκε πῶς ἡ Χρισταλλενιά συνῆρθε, διάταξε ψύχραιμα καὶ μετακομίσανε τὸ πτώμα στὴν μπαράκα. Οἱ δυὸ ἐργάτες ξανάσπρωξαν πίσω τὸ βαγόνι. Ὁ Διευθυντῆς μὲ τὸ ἴδιον του σιγανὸ καὶ ρυθμικὸ βῆμα βηματίζει πλάι στὶς γραμμές. Ἐνας πανικός πῆρε τὸν κόσμο. Μιὰ ἀόρατη θλίψη βάραινε τὰ στήθη ὄλων καὶ τὰ παιδιά ὡς κι αὐτὰ χάσανε τὸ κέφι καὶ τὴ μιλιὰ, σταθῆκανε ὅλα βουβά καὶ μὲ θλιμμένα πρόσωπα παρακολουθοῦσαν τὸ

βαγονάκι πού χανόταν πέρα στὴν καμπὴ τῆς ἀνηφορίας.

*
*
*

Ἡ κηδεῖα τοῦ ἀτυχοῦ ἐργάτη γίνηκε τὴν ἐπόμενη μέρα στὸ διπλανὸ νεκροταφεῖο τοῦ μεταλλείου χωρὶς πολυτέλειες καὶ πομπές. Ἦταν καθημερινῆ, ἔβρεχε, κι ὁ κόσμος ἐργαζόταν στὰ βᾶθη τῆς γῆς γιὰ τὸ ψωμί. Λίγες γυναῖκες μονάχα προσπαθοῦσαν νὰ δώσουν παρηγοριὰ στὴ Χρισταλλενιά καὶ στὰ δυὸ κορίτσια. «Ὅσο γιὰ τὰ δυὸ ἀγοράκια ἦταν πολὺ μικρὰ γιὰ νὰ νιώσουνε τὴ συμφορὰ. Βλέπανε σιωπηλὰ τὸν ἱερέα ποῦλεγε βιαστικὰ τὶς εὐχές, καὶ μέσα τους γενιόταν ἕνα αἶσθημα ἀόριστο, λὲς καὶ μιὰ μακρινὴ πένθιμη φωνὴ νὰ τὰ τυραγνοῦσε. «Ἐν τόπω χλοερῶ... ἔνθλι οἱ δίκαιοι ἀναπαύονται...» ἔψαλλε γοργὰ ὁ παπᾶς μὲ σκυμμένο κεφάλι. «Ἀνάπασιον τὴν ψυχὴν σου» ἐπαναλάμβανε ὁ κοσμάκης συντριμένος. Κ' ἡ Κατινούλα, ἡ μεγάλῃ κόρη, ἀσυναίσθητα πρόσθεσε παραποινάρικα: «...ἀφοῦ δὲν τοῦστειλες ἀνάπαση στὴ γῆ...». Ὁ παπᾶς διαλαλοῦσε μὲ τροπάρια τῆ σημασία τοῦ λυτρωμοῦ τῆς ψυχῆς, τῆ ματαιότητά τοῦ πλοῦτου, τῶν ἐπιγεγινῶν καὶ ἐγκοσμίων. Ἡ φωνὴ του δονοῦσε τὸν ψυχρὸ ἄερα, χανόταν μέσα στὸ θλιβερὸ τοπιεὶο ὅπου οἱ προτομὲς λείπανε, οἱ σταυροὶ ἦταν πολυτέλεια, κι ὅπου οἱ τάφοι ἦταν στ' ἀληθινὰ βουβοὶ, μίζεροι, ἄθλιοι, σὰν τοὺς ἀπόκληρους πού σέπασαν γιὰ πάντα. Δίπλα, τὴν ἴδια ὥρα, σφύριζε τὸ τραῖνο ποῦπαρνε στὶς ἀποθήκες τὸ μετάλλευμα, ἕνα σφύριγμα τρομερὸ κ' ἐκκωφαντικὸ, ποῦκανε τὴν κοιλάδα καὶ τὶς μπαράκες νὰ βουτίζουν καὶ νὰ κουνιῶνται. Καὶ στὸ βάθος, τὸ πλοῦσιο βουνὸ μὲ τὶς πολλὰς τρύπες καὶ μὲ τοὺς ἐργάτες πού μπαινόβγαίναν σάμπως μυρμηκία σὲ τρυπημένο φρούτο. Ψηλὰ ἀπὸ ἕνα παραθυράκι πρόχειρα χαραγμένο στὰ μαῦρα γνέφια πρόβαλε τὸ μοῦτρο τοῦ ὁ ἥλιος — τελευταῖα εἰρωνεῖα ἑνὸς κορμιοῦ πού ζωντανὸ τόσο λαχτάρησε τὸ φῶς.

Στὸ γυρισμὸ τὸ ξυλένιο σπιτάκι ἔμοι-

ζε μέ μιὰ μεγάλη νεκροκάσα πού κρα-
 ούσε μέσα της κάποιους ζωντανούς νε-
 ρούς. Ἡ δυστυχία πού καιρὸ τώρα
 ολὸ ἔδειχνε τὰ νύχια της ἦταν ἔτοιμη
 ἄσπαράξει δολότελα τὰ θύματα. Κλει-
 τές οἱ πλούσιες πόρτες στοὺς φτωχοὺς δι-
 ψεύδουν τὸ «τῶ κρούντι ἀνοιγῆσεται.
 ὦ αἰτοῦντι καὶ δοθήσεται». Τὰ ἀγορά-
 ρα ἀμίλητα, ἔνωσαν νὰ τοὺς πνίγει ἕ-
 ξα παράπονο γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ πατέρα,
 δεσποινίδες κλαίανε βουβὰ τὴ μοίρα
 οὺς, κ' ἡ μάνα, σάν τραγική μοιρολο-
 στρα, χαμηλοσκοιφωμένη καὶ φοβι-
 μένη πάλευε νὰ βρεῖ ἕνα τόσο δὰ φῶς
 ἔσα στὰ σκοτάδια τῆς ἀνέλπιδης νύ-
 κτας. Ἐτσι καρφωμένοι ὅλοι στὴ θέ-
 ῃ τους μὲ σκυμμένα κεφάλια μέσα στο
 σόφωτο τοῦ λυχναριοῦ, μοιάζανε μὲ
 ογραφικὸ πίνακα βαλμένο στὴ γωνιά
 ρς ἔκθεσης. Στὸ κεφάλι τῆς Χρισταλι-
 νίας περνοῦσαν οἱ ἐντυπώσεις καὶ τὰ
 γονότα μιὰς ζωῆς. Πόσο, ἀλήθεια,
 ντομη καὶ πικρὴ ἡ ζωὴ! Θυμῶταν
 πολὺ παιδικὰ της χρόνια, τὴν Ἄτ-
 λεια μὲ τοὺς κήπους, τὰ νερά καὶ τὴ
 λασσα, τὶς φιλεναδίτσες της τὶς τουρ-
 ποῦλες. Ἐπειτα ἔφερε στοὺς νοῦς της
 ν Κωσταντὴ τότες ποῦταν νέος. Ὁ
 τέρας της—μεγάλος караβοκύρης—
 αζε καὶ στοὺς λιμάνι τῆς Κερύνιας. Πῆ-
 τὸν Κωσταντὴ στοὺς καρζίβι, τὸ «Κυ-
 ιοτώπουλο», ὅπως τὸλεγε. Ἐπειτα τὸ
 τούλημα τοῦ караβιοῦ, ὁ πνιγμὸς τοῦ
 τέρα, ὁ γάμος μὲ τὸν Κωσταντῆ.
 μῆθηκε τὰ κατοπινα χρόνια πού καλ-
 ργοῦσαν ἕνα περβόλι ἀπέραντο... κ'
 εἶτα ὁ πόλεμος, τὸ ξεσπῆτωμα, ἡ κα-
 τροφῆ.

Ἐνα δάκρυ χοντρὸ ἔβρεξε ξανά τὰ
 γουλά της. Θυμῆθηκε τὰ λόγια τοῦ
 νσταντῆ τότες πού φτάσανε στὴν
 προ: «Φανήκαμε τυχεροὶ...τόσος κό-
 ρος χάθηκε..» Τυχερός! μ' ἕνα κε-
 λι λυωμένο στὰ βάθη τοῦ μεταλλεῖου
 ἔ τὰ παιδιὰ στοὺς πέντε δρόμους...
 ρίς δεκάρα, χωρὶς κανένα προσ-
 ιτη καὶ δικὸ στὸν κόσμο. Ἀπὸ τὸν
 ρὸ πού γλυτώσανε ἀπ' τὴν κατα-
 οφῆ τοῦ πολέμου πού ἡ δυστυχία

κ' ἡ στέρηση παραμονεύουν κάθε τους
 βῆμα. Ἐνα μικρὸ μεροκάματο ὁ Κω-
 σταντῆς καὶ τὰ παιδιὰ πολλά. Γύρισε
 τὰ μάτια της κ' εἶδε προσεχτικὰ τὰ
 παιδιὰ, τὸ σπῆτι. Παντοῦ ἡ ἀθλιότητα
 εἶχε βαλμένη τὴ σφραγίδα της. Ἡ Κα-
 τινούλα, δεκάξι χρονῶν κορίτσι, φοροῦ-
 σε ἕνα παλιωμένο φόρεμα, τὸ μόνο
 πού εἶχε ἡ μικρότερη κόρη, ἡ Ἐλε-
 νίτσα, τυλιγμένη σ' ἕνα ἀνδρικό σάκκο
 —δῶρο κάποιου γείτονα, γραμματέα
 τοῦ μεταλλεῖου. Τ' ἀγοράκια μὲ ση-
 κωμένους τοὺς ὤμους, ξεκάλτσωτα,
 τουρτουριάζανε ἀπ' τὸ κρῦο. Κ' ἡ ἴ-
 δια... Ἐπειτα τὰ στρώματα, τὰ σκεπά-
 σματα, οἱ δυὸ παλιωμένες καρτέκλες,
 καὶ στὴν ἄκρη ἐκεῖ πεταμένη ἡ μο-
 ναδικὴ κατσαρόλα. Μὰ ὡστόσο δὲν
 πέθαναν ἀπ' τὴν πείνα. Ἐνα ἀπλό φα-
 γι ὑπῆρχε τὸ βράδυ στοὺς τραπέζι, κ'
 ἡ ἐλπίδα—πιστὴ κι ἀγαπημένη τῶν ἀ-
 πόκληρων—ἦταν πάντα σιμὰ τους.
 Τώρα πάει χάθηκε κι αὐτὴ μέσα στο
 ζόφο τῆς ἀπόγνωσης. Αἰσθανόταν τὴν
 ψυχὴ νὰ τῆς ἔρχεται στοὺς στόμα. «Κά-
 λιο νὰ πέθαινα κ' ἐγώ...» τὸλμησε νὰ
 σκεφτεῖ, μὰ πάλι συλλογιζόταν τὰ παι-
 διὰ καὶ μιὰ ἀπόφαση ἔπαιρνε μέσα
 της διαστάσεις. «Πρέπει νὰ ζήσω.....»
 Καὶ τὰ ὄπλα; Δυὸ χέρια—ἀδιάφορο—
 πού ἄρχισαν κιόλας νὰ ζαράνουν. Θά-
 πλεναν ροῦχα σὲ ξένα σπῆτια καὶ θὰ
 μπορούσαν νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ τὸ
 ψωμί...καὶ τὸ χάδι.

Σὰ μιὰ ἀόρατη δύναμη μῆθεκε στὴ
 φοβισμένη ψυχὴ της. Σηκώθηκε, πλη-
 σίασε τὴν Κατινούλα, ποῦχε γίνεи κα-
 τάχλωμη, πήρε τὴν Ἐλενίτσα, φῶ-
 ναζε σιγὰ καὶ στ' ἀγόρια. Στάθηκε,
 τοὺς εἶδε ὅλους μαζί, καὶ ξαφνικὰ τῆς
 γεννήθηκε μιὰ ἰδέα βλέποντας τὰ θλιμ-
 μένα τους πρόσωπα. Ἐπρεπε νὰ πεῖ κά-
 τι σάν παρηγόρια στὶς παιδικὲς ψυχές.
 Γαλήνεψε ὅσο μπορούσε τὶς σκέψεις
 της, ταλαντεύτηκε, λιγάκι κ' εἶπε:

«Παιδιὰ μου...ὁ Θεὸς θὰ μὰς βοηθή-
 σει...μὴ λυπάστε. Κ' ἔπειτα θὰ γράψω
 στοὺν ἀδερφό μου στὴν Ἀθήνα, νὰ
 πᾶμε ἐκεῖ. Ὁ Γιώργος κι ὁ Τάκης θὰ

πηγαίνουν στο μεγάλο σχολείο με τα παιδιά του θείου...» Καί συνεχίζοντας την κουβέντα στράφηκε στην Κατινούλα: «'Εσύ χρυσή μου, θά μάθεις έκει την τέχνη όμορφα. Θά γίνεις ράφτινα μιά φορά...» Κ' ή μικρή κόρη πού την ξέχασε ή μάνα—πού καλά-καλά δέν ήξαιρε τί έκανε—μπήκε στη μέση. «Μαμά, κ' έγώ θά τελειώσω δασκάλα».

“Ενας καινούργιος άγέρας μπήκε, λές, στο σπίτι με τις ύποσχέσεις της Χρισταλλειάς. Τα παιδιά με τη φαντασία τους μεταφερτήκανε στη μακρινή 'Αθήνα, πήρανε νέο ύφος· κι όταν σέ λίγο ξαπλωθήκανε στα κρεβάτια τους ήταν σχεδόν χαρούμενα. Καί σαν ό ύπνος έκλεισε τά βλέφαρά τους, ή Χρισταλλειά βγήκε στην αύλή κάτω άπ' τη σκοτεινή νυχτιά κ' έκλαψε, έκλαψε δυό νεκρούς τώρα: Τόν Κωνσταντή και τόν άδερφό της, πού δέν πήγε ποτέ στην 'Αθήνα, γιατί ξεψύχησε ένα πρωί μαζί μ' άλλα ένιά παλληκάρια στην καρμανιόλα σέ μιά πλατεία της πατρίδας της.

*
**

“Ο χειμώνας εκείνος παίδεψε την όρφανεμένη οικογένεια. Είχανε φύγει άπό την μπαράκα του μεταλλείου κ' έγκατασταθήκανε σ' ένα προάστειο της πρωτεύουσας σέ μιά καμαρούλα πού τους παραχώρησε στο σπίτι της μιά μακρινή συγγένισσα του Κωνσταντή. ‘Η Χρισταλλειά πρωί-πρωί τραβούσε για τά πλοισιόσπιτα της πολιτείας. “Επλενε καθημερινά. Τά χέρια την πονούσαν έλεεινά και τά ποδάρια της άπ' τό άδιάκοπο στασίδι μόλις την κρατούσαν. ‘Η Κατινούλα μαθήτευε σέ μιά ράφτρα της πρωτεύουσας και τά μικρά πήγαιναν στο σχολείο. Είχαν μπει οέ μιά νέα κατάσταση, χειρότερη, πιό άθλια και ταπεινή. Κανένα χέρι άπό πουθενά δέν άπλωνε βοηθητικό γι αυτούς, κανένα μάτι δέν μπορούσε νά τους ίδει με συμπόνια.

‘Η καρδιά σκληρώθηκε πολύ, σαν πρό-

κειται για ξένα βάσανα. Νύχτες πολλές περνούσαν με ξερό ψωμί. Τα παιδιά τρώανε χωρίς καμιά διαμαρτυρία, σιωπηλά, γιατί ήξαιραν πώς δέν μπορούσε νά γίνει κι άλιώς. ‘Η Κατινούλα έκαυνε φιλενάδες· την αγαπούσαν γιατί ήταν έξυπνο και σοβαρό κορίτσι. Μά ή φιλία της ποτέ δέν συνεχιζόταν έξω άπ' τό έργαστήρι. Κι όταν ή μάνα τη συμβούλευε πώς έπρεπε νά βγαίνει όξω, νά κάνει επισκέψεις στις φιλενάδες της τουλάχιστο την Κυριακή, άπαντούσε: «Δέ θέλω, μάνα... ντρέπουμε σά θάρθουν κι αυτές σπίτι μας...» Καί γιόμιζαν τά μάτια της δάκρυα. Είχε άρχίσει ή όρφανή νά ξεχωρίζει τη ζωή. Καί τη φοβόταν, αισθανόταν πώς σ' αυτή τη γη, δέν ύπάρχει οίχτος και συμπόνια για τη φτώχεια, παρά εϊρωνεία και περιφρόνηση. Μά και τά παιδιά αισθανόνταν μιά ντροπή· στέκονταν μακριά και κοιτάζαν μ' ένα βλέμμα ήρεμο και δειλό, δίνοντας την έντύπωση πλασμάτων πού κάποιο μεγάλο άμάρτημα έχουν κάνει στη ζωή τους και πού ό κόσμος τ' άποστρέφεται. Καμιά φορά δέ ζήτησαν παιγνίδια, δέν παραπονέθηκαν. Μιά τραγωδία παιζόταν σιωπηλά κι άθόρυβα. Κ' ή Κοινωνία, άσυγκίνητος άτακουστής, ήταν άνίκανη νά ίδει. Την άπασχολούσαν τόσο άλλα σοβαρά προβλήματα. Κ' έπειτα έτσι είναι ό κόσμος. Σάν τά δέντρα. “Αλλα θεόρατα, άλλα μικρά, άλλα βρύα, κι άλλα άκόμη βλαστάνουν στους βυθούς της θάλασσας χωρίς νά δουν ποτέ τόν ήλιο. Μοναδική έλπίδα ήταν τ' άγόρια, γιατί ό θεός ποδγαν στην 'Αθήνα έγραψε, όπως είπε ή μάνα, πώς δέν μπορούσε νά στείλει δεκάρα, έπειδή ύπόφερε τριμερά άπό την άνεργία. Τ' άγόρια θά μεγάλωναν με τόν καιρό, θάβρισκαν δουλειά, θάφερναν την άνάσταση στο σπίτι· πολλά βράδυα σχολιάζαν τις κρυφές τουτες έλπίδες. Τότες και τά δυό άγοράκια σηκώνονταν, βηματίζαν στο δωμάτιο κάνοντας τους μεγάλους κυρίους, κ' ή μάνα—άλήθεια! τότες

μόνο—χαϊρόταν, ἔκλαιε σχεδὸν ἀπὸ χαρὰ.

*
* *

Κόντευε νὰ τελειώσει τὸ καλοκαίρι. Ἦταν μιὰ Κυριακὴ πού ἕνας κύριος καλοφορεμένος ἐπεσκεφτήκε τὴν οἰκογένεια. Ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα μεγάλο φάκελλο κλεισμένο μὲ βουλλοκέρια, κι ἀφοῦ ἔκανε δυὸ τρεῖς ἐρωτήσεις στὴ Χρισταλλενιά τῆς τὸν ἔδωσε κ' ἔφυγε χωρὶς νὰ προσθέσει τίποτε. Ἡ Κατινούλα πῆρε ἀπὸ τὴ μάνα τὸ φάκελλο, τὸν ἄνοιξε, ἔβγαλε ἕνα σκληρὸ χαρτί, σύρτηκε στὴν πόρτα νὰ βλέπει καλῶτερα καὶ διάβασε, ἐνῶ ὅλοι κάρφωσαν τὰ μάτια τους ἀπάνω της: «Ἡ Ἐταιρεία τοῦ Μεταλλείου...ἐσωκλείει τσέκ διακοσίων λιρῶν ὡς ἀποζημίωσιν τοῦ ἐργάτου Κωσταντῆ Ἀνατολίτη πού πέθανε ὑπερητῶν τὰ συμφέροντα τῆς ἐταιρείας.

Πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κωσταντῆ Ἀνατολίτη».

Ἔνα μπλέ χαρτί—τὸ τσέκ—ἦταν κι αὐτὸ στὸ φάκελλο. Ἡ Κατινούλα ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς ἀγκάλιασε τὴ μητέρα πού κι αὐτῆς τὰ μάτια λάμψανε. Τὰ ἄλλα παιδιὰ κάτι κατάλαβαν καὶ ζωντάνεψαν, λές, κι αὐτὰ. Μιὰ ἀπροσδόκητη εὐτυχία τοὺς βρῆκε. Ἡ εὐτυχία πού καρτερούσανε ἀνέλπιστα, νάτηνε! Ἦρθε. Τὴ στέλνει τὸ πτώμα! Ὁ Κωσταντῆς! Καὶ τὴ χαρὰ τους τούτη δὲ θὰ τὴ σκίαζε κανένα σύγνεφο λύπης, ἂν ὁ κ. Διευθυντῆς τοῦ μεταλλείου δὲν ἔστελνε μαζί μὲ τὴν ἐπιστολὴ καὶ μιὰ φωτογραφία τοῦ πτώματος τοῦ Κωσταντῆ. Ἡ Κατινούλα μόλις τὴν εἶδε ἄρχισε τὰ κλάματα, ἡ μάνα ἔσκυψε στὴ φωτογραφία, τὰ παιδιὰ τὸ

ἴδιο. Ξανάκλαψαν ἕνα ἄτυχο νεκρὸ. Μὰ τὸ κλάμα πάλι δὲ βάσταξε πολὺ. Ἡ Χρισταλλενιά ξανακοίταξε τὸ μπλέ χαρτί καὶ τῆς φάνηκε σὰν ὄνειρο. Ἔνα μέλλο καινούργιο πρόβαλε στὴ φαντασία της.

Κι ἀπὸ τὴν ἐπόμενη μέρα ἡ ζωὴ τῆς οἰκογενείας ἄλλαξε. Ἀγόρασαν ἕνα μέρος στὴν πιὸ καλὴ περιφέρεια τοῦ προάστειου καὶ σὲ δυὸ μῆνες χτίσανε ἕνα καλοῦτσικο σπιτάκι μὲ τὸν ἡλιακὸ, δυὸ κάμαρες ἀντίκρου, τὸ μαγειριὸ, καὶ μὲ τὸ λάκκο στὴν αὐλὴ τὴν περιτριγυρισμένη. Ἀγόρασαν λίγα ἔπιπλα, στρώματα, καρέκλες. Τὰ παιδιὰ καλοντυθήκανε, τρώγανε χορταστικά κ' ἡ Χρισταλλενιά σκέφτηκε κ' ἔχτισε δίπλα ἕνα μαγαζάκι καὶ τὸ ἔκανε μπακάλικο. Πουλοῦσε ἡ ἴδια μικροπράματα κι ἔβγαζε ἡσυχὰ τὰ ἔξοδα τοῦ σπιτιοῦ. Ἀπὸ τὰ χρήματα περίσσεψε κ' ἕνα ποσό καταθεμένο στὴν τράπεζα.

Ἡ Κατινούλα εἶχε μάθει τὴ ραφτικὴ, ἀγόρασε ραφτομηχανὴ κ' ἐργαζόταν. Ἐφερνε ἄφοβα τώρα τὶς φιλενάδες στὸ σπίτι κ' ἔκανε κ' ἐκείνη ἐπισκέψεις. Καὶ τὴν πρωτοχρονιά σὺν ἡλιακὸ μιὰ ὁμάδα κορίτσια φιλενάδες χορέψανε μὲ τὴ μουσικὴ τοῦ γραμμόφωνου. Γέλοισ κι ἀστεῖα μπόλικο. Ἡ Χρισταλλενιά πετάλιζε ἀπὸ τὴ χαρὰ της, καὶ στὴ σάλα ἀπὸ τὴν ὀλάνοιχη πόρτα ἡ φωτογραφία τοῦ πτώματος τοῦ Κωσταντῆ γυαλλωμένη κρεμμόταν στὸν τοῖχο. Τὰ κλεισμένα του μάτια δίνανε τὴν ἐντύπωση πὼς να νουριζόταν σὲ μιὰ μακαριότητα μὲ τὰ εὐτυχισμένα γέλια τῶν παιδιῶν καὶ τῆς γυναίκας του Ἄν τῶξαιρε πὼς τὸ πτώμα του θάφερνε μιὰ τέτοια εὐτυχία, πολλὲς φορές ὅσο ζοῦσε θὰ ὄνειρευόταν ἕνα τέτοιο θάνατο.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΑ ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

ΣΤΗΜ ΜΑΡΙΚΚΟΥΝ

Ἄγαπῶ σε, κόρη Μαρικκοῦ, τζι' ἀγαπῶ σε, τζι' ἀγαπῶ σε
 Τζιαί σάρ ρέσσεις τοῦ σφενοῦ μέ τὸ μαρτίσ σου
 Στέκω τζιαί θωρῶ σε, πελλετῶ σε
 Τζιαί στό μέσα τοῦ στομάτου μου σγιάν τὸ μέλιλ λυώνει:
 Τὸ χαρῶ σε, τὸ χαρῶ σε.

Πλάστη μου, περικαλῶ σε, σγιάν πααίνει νά βοσιήσει τὸ μαρτίν της
 Θέλω νά τῆς φύει νά τὸ χάσει,
 Νά μπλαστῶ τζι' ἐγιῶ νά τῆς τὸ κόψω, νά τὸ πκιάσει
 Τζι' ὄ,τι θέλω, πλάστη μου, ἔνι: τσά νά μοῦ χαμοελάσει!

ΠΑΝΩ ΣΤΕΣ ΚΟΡΜΕΣ ΤΩΓ ΓΕΝΤΡΩΝ

Πάνω στές κόρμες τῶγ γεντρῶν ξιῶ τῶνομαν της τζιαί γυρόν ἀθθούς, πουλιά,
 κλαδίσ σκαλίζω, τζι' οὔλλα τῆμ μέλισσαν τζι' ἐγιῶ ποδᾶ, ποτζιεῖ πα-
 σκίζω, τριῦρίζω. Σῦρνουμαι πίσω νά τὸ δῶ τζι' ἐτσάς τὸ μάτιμ μου καμμῶ τζι'
 οὔλλα τῆμ μέλισσαν τζι' ἐγιῶ πάνω πῶναν τραντάφυλλοβ βουννίζω, πεταλλίζω.

Τζι' ἀπού καρκιᾶς περικαλῶ τζι' ἔτσι πό μέσα μου λαλῶ: νά μείνει σγιάν τὸ
 σκάλισα νά μὲμ ποξιφλουδίσει, γιὰ νά τῆφ φέρω τζιαί νά δεῖ σάμ μᾶς λογιᾶ-
 σουν τῆψ ψυσιῆν εἴντα καμός τῆν ἔδερνεν, τζιαί πᾶ στήν τόσημ μας χαράν τὸ
 πρῶτον τζιαί γλυτσιῦττερον φιλίν νά μοῦ χαρίσει.

Τζιαί καρτερῶ τζεῖν' τῆγ γρουσιῆν ἡμέραν σγιάν Ἀνόστασιν, τζιαί καρτερῶ την
 νᾶρτει τῆμ μέραμ πόσειε μέσα της μαζι μ' οὔλλα τ' ἀδόνια του τζιαί μέ τᾶ
 σιελιδόνια του ὀλάτζιαιρον τὸμ Μάρτην, τῆμ μέραμ πῶνι τῶμ μοιρῶμ μιὰ μοῖ-
 ρα πού πεντάρτιν!

ΚΑΘΕ ΠΩΡΝΟΝ...

Κάθε πωρνόν πού σταματᾶς στό κρόδωμασ σου τζιαί θωρεῖς, πό δῶθθε στήν
 ἀβλήμ μου, θωρεῖς με πού στές φοῦχτες μου μέ τᾶ συκαμινόφυλλα ταῖζω τὸ
 μαρτίμ μου· νά σέ ταῖζω ζᾶχαριμ μπορῶ στές φοῦχτες, πούλλα μου, φτάσας νά
 θέλεις νά γινεῖς ταίριμ μου τζιαί δική μου!

Κάθε πωρνόμ πού σταματᾶς στό κρόδωμασ σου τζιαί θωρεῖς πό δῶθθε στήν
 ἀβλήμ μου, θωρεῖς με πού στᾶ γόνατα χαδέβκω τζιαί χορέβκω τὸ τζεῖνον τὸ
 μωρουλλοῦδικον καττιν, τὸ κανελλίμ μου, θωρεῖς με τζιαί χαδέβκω τὸ στήν
 τζεφαλήν τζιαί στόλ λαιμόν τζιαί ποκαμμά, λλιώνεται πού κάτω πού τὸδ δεῖμ
 μου· στᾶ γόνατα μου, πούλλα μου, νά σέ τζοιμίζω δύνουμαι μέ σίλια δκυὸ χα-
 δέματα, φτάσας νά θέλεις νά γινεῖς ταίριμ μου τζιαί δική μου!

Κάθε πωρνόμ πού στέκεσαι στο κρόδωμαμ σου τζιαί θωρείς πò δώθε στην άβλήμ μου, θωρείς με πού ταβρώ νερόμ με τ' άλακάτιδ δροσερόν νά δώσω τώβ βασιλιτσιών, τώμ μαντζουράνων τώμ πουλιών νά δροσιστούν νάκκον ποτόν νά σέ ποτίζω, πούλλα μου, άνοια φλέαν τζι' έδκιουσ σου γαίμαμ πού τήψ ψυσιήμ μου, φτάσας, Τζιυρά μου, νναι νά πείς τζιαί νά θελήσεις νά γινεις ταίριμ μου τζιαί δική μου!.

ΜΙΑΝ ΤΖΙΕΡΚΑΤΖΗΜ ΠΟΥ ΤΟ ΠΩΡΝΟΝ...

Μιάν Τζιερατζήμ πού τò πωρνόμ πού τάστρη πά στòν ούρανόν τρέμουσ σγιαμ μάδκια πού τò φώσ νά δοϋβ βάλλουν άντήλιον, έκαταστρόσισεν νά πά σάμ μέσ' στ' άβλάτζιν τò νερόμ πόνι τζιαί τρέσιει σγιαβ βωβόμ περίτου πού τόν νήλιον.

Τζι' οδλλα τά δέντρη άθθίσασιν τζιαί τά πουλιά έξυπνήσασιμ πò μέσα στές φουλιές τους, τζιαί έπκιάσθησασ σιερκιές - σιερκιές τζι' άλλα έδηθηκαν άγκαλιές τζιαί με τσιαττίσματα, χαρές, έλάμναν ταίρκα - ταίρκα προλάτες ητας, σέ λιτήμ μπροστά τής Θεοσιέπαστης φανάρκα τζιαί ξιφτέρκα.

Τζι' έξω, τζιεί κάτω στο τζιητίμ πού τής έπήρεν τò φιλίν, τò πρωτορούβητοφ φιλίν, σέ μιάν έλιάμ ποκάτω, έκαμεν Άγιαμ Πρόθεσιμ μέσα στην κούφην της, ποπανωθκιόν τούς κλώνους της σιεπήν, τζιαί παρεκλήσιφ φτωσικόν, κάθε γιορτήν τζιαί Τζιερατζήμ πάει τζιαί λουτουρκά το.

Τζιαί μέσ' στòν νοϋν της τ' Άγια γυρίζει τα μιάν τζιαί τά μάδκια της σφαλίσει τρέμει, πανωρουφά, κάτι κρυφòλ λαλεί πò μέσα της, ξιχάνεται πού τές γωνιές τών άμμαδκιών τά δάρκα τρέχουμ ποταμοί τζι' έν έχουσ στήσην σάμ μιάγ κοπέλλαμ πòβαλεμ πò κάτω πού τήβ βρύσην τò σταμνίν τζιαί ππέφτει μέσ' στήσ συλλοήν, ξιχάνεται τζι' άφήννει τò νά πά, νά ξισειλιήσει.

ΤΟΣΟΜ ΠΟΥ ΤΗΝ ΑΓΑΠΩ...

Τόσομ πού την άγαπώ, τόσομ πού την άγαπώ τζι' οϋτε τής τò λέω κάθουμαι ó φτωχός τζιαί π ήσσω μανιχός τζιαί κλαίω.

Τζιαί τ' άδόνισ στο κλωνίμ μέσ στήφ φυλλωσιάχ χωσμένον τòγ καμόμ μου δικιαλαλεί σά δικιολίμ με μιάφ φωνήμ, μιάφ φωνήλ λυπητερήμ με τήμ πίκραμ ποτισμένον.

Τζι' άχ! τζιαί νάταν νά τ' άκούσει τζιαί νά λυπηθεί δίχα νάσιει αίτιαν, τζι' άχ τζιαί νάταν νά τ' άκούσει τζιαί νά λυπηθεί, ν' άναρωτηθεί, έθελεν νάθθυμηθεί κάποιαμ μέσα της παλιάν, κάποιαν τού παλιου τζιαιρου τζι' έρωτα λυπητερου, ιστορίαν.

Τζι' έθελεν νάθθυμηθεί, ν' άνανοηθεί τζι' έτσι μόνη της νά πει: «τό φτωχόν έννά πονεί τζιαί μυρολοέται»: τζιαί με δείγ κατεβασμένον τζι' άναστεναμόβ βαθόν έθελεν νά πικροπει: «τό φτωχόμ μου άλώπως άγαπά τζι' έν άγαπκιέται»...

Τζιαί νά τύσιαιεν άκόμη τζείνην τής σιμην νά με θώρεν πά στήδ δόμνην τής άβλης μου κουμπημένον, με κατεβασμένοδ δείν σισιεφτικόν τζιαί πικραμένον, τò πού καόκουμαι νά πει ένι: «τζι' ó Παυλης άλώπως άγαπά τζιαί συλλοέται, τζι' άγαπά ó φτωχός άλώπως δίχα ν' άγαπκιέται»...

Τζι' ἄν ἐτύσαιεν ἀκόμα τζιαί νά πεῖ νά τῆς ἀκούσω τέθοικα λόγια, ἔθεν νᾶψω τζιαί νά κρούσω τζιαί νά βκῶ πεταλλιστός σέ καμπαναρκά τζι' ἀνώγια τζιαί ν' ἀννοιζῶ νά τῆς πῶ μονορούφιν τζιαί ξιστήθου τοῦ ἔρωτα τὰ Ἑκατολλόγια.

ΠΟΣΕΣ ΒΟΛΕΣ...

Πόσες βολές ἐν ν' ἀκροστῶ τῆς μάντισσας τζι' ἐννά χωστῶ π' ἀππέσσω πού τὸ β βάτον—νά πελλετῶ, νά πελλετῶ.

Πκιόν, "Αἶ Γιώρκη μου, ἐβ βαστῶ

Φώτισ' την νᾶρτει, πέψε την τζι' ὀδήα τηδ δακάτω !

Φώτισ' την νᾶρτει, ἐναλ λουρίμ πῶκοψεμ πού τό ρουχον της νά δήσει στούν' τὸ β βάτον.

Τζι' ἀφοῦ τὸ δήσει τζιαί χαθεῖ τζι' ἐγιώνι μ' ἀναστεναμόβ βαθὺν κλωστήμ πού τὸ ζωνάριμ μου πάνω του νά τυλίξω, με παρακάλιομ πού ψυσιῆς ἔτσι τζι' ἐγιώ στ' ἀγκάλια μου νά δώσεις νὰ τῆσ σφίξω.

Τζι' ἄθ θέλεις τούτην τῆλ λαδέν τζι' εἶτε τζεινην τῆγ καστανέν, τούτην τῆν ἀγρινόζωνην ἢ τζειν' τῆσ σιελιδόναν, με σπλίγκαγ κόκκαμ πὰ στόφ φτιν τζιαί τὸ τζιυπριν της τιν—τιν—τιν πού σιειέται τζιαί λυῖζεται τζιαί διπλοκανατζιῖζεται σγιόμ μιάμ πού ἐξέην τοῦ λουτροῦ ξιπύρκαστη κοκόνα τζιαί κοντοστέ τζει τζιαί θωρεῖ ποδᾶ—ποτζειῖ τζιαί βήσει.

Δκιάλεξε, "Αἶε τοὺς Ἀίους, φέρνω σου τῆγ κανίσιν.

"Αἶ Γιώρκη Ἰπιειδικιώτη, τζι' ἐλ λυπᾶσαι τούν' τῆν νιότην!

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΣΕ ΜΙΑ ΩΜΟΡΦΗ ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ*

Πλακῶσαν τὰ γεράματα κ' ἐσίμωσεν ἡ μέρα
πού θὲ νά κρύβεις με παλμὸ τ' ἀληθινά σου χρόνια
κι ὡς τόσο στὰ μαλλάκια σου δὲν εἶναι ἀκόμα χιόνια,
οὐδὲ ρυτίδες—πού σκληρὰ τῆς νειότης ἡ ἐσπέρα

φέρει μαζί της—χάλασαν τ' ὠραῖο προσωπάκι.
Ἡ ὠμορφιά γλυκογελᾶ καὶ λουλουδίζει ἀκόμα
στὴν παιδικία σὶ τῆ μορφῆ, καὶ στὸ γλυκὸ της χρῶμα
σκορπάει ἡ νειότη ἀπάνω σου με σπάταλο χεράκι.

"Ἐτσι γλυκὰ ἄς στολιζουνε τῆς ὠμορφιάς τὰ δῶρα
τὰ χρόνια σου παντοτεινά, καὶ τοῦ χειμῶνα ἡ ὠρα
ἄς μὴν χτυπήσει βάρβαρα καὶ μ' ἀπονιά νά πάρει
ὅ,τι μυρώνει ἡ καλλονὴ κι ὅ,τι πλουτίζει ἡ χάρη !

Ἰούνιος, 1910.

+ Μ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

* Ἀνέκδοτο ποίημα πού μᾶς τὸ παρεχώρησέ ὁ γιὸς τοῦ ποιητῆ κ. Τάκης Μ. Φραγκοῦδης.

ΣΤΟΓ ΓΑΜΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΚΟΥ ΜΑΣ

(ΠΙΤΣΙΛΙΑ)

Τὸ χωρκὸμ μας σήμερις ἦταν μὲ τὲς χαρὲς τοῦ. Ἐπαντρέφκετου ὁ Κωσταντῆς τοῦ Καμέρη, πὸν τὸ καλλύτερον κοπέλλιν τοῦ χωρκοῦ, μὲ τὴν Ἄννουν τοῦ Σαουρή πού τὸν Ἄγη Γιάννην τ' Ἄγροῦ.

Οἱ κοπέλλες τσιαὶ τὰ κοπέλλια τοῦ χωρκοῦ, — τσιαὶ οὔλλοι μας, γέροι τσιαὶ ὀκὲς, εἴνταν νὰ τὸ κρύψουμεν, τσι' ἄν τὸ κρύψουμεν ὁ Θεὸς ἰθαίρει το—ἐκαρτερούσαμεν τσιαὶ πῶς ἐκαρτερούσαμεν νάρτει τούτ' ἢ χαρούμενη μέρα.

Ἔσειε τόσον τσιαιρόν νὰ γινεὶ φέστα στὸ χωρκὸμ μας, νὰ μονοκοττήσαν τσιμπίν τὸ πῶν τους τὰ κοπέλλια τσι' οἱ κοπέλλες τσι' ἐμεῖς οἱ κασταμένοι νὰ πκιοῦμεν τζιαὶ νὰ γλενησοῦμεν νάκκον. Τὸ μαράζιμ μας εἶ πού ὁ γάμος ἐννὰ γενεὶ παραχωροῦ, μὰ ἂν τζι' ἔμ πέρα, ἐννὰ πᾶμεν σι' ἀνάθεμαν οἱ δουλιές τσι' ἢ φᾶη τους.

Οἱ φεστάτουροι ἀρκίνεψαν τὲς ἐτοιμασίες πού τὴμ Παρασιεφκὴν. Ἐπροκαλέσαν τὲς κοπέλλες τοῦ χωρκοῦ ἰὰ νὰ σάσουν τ' ἀλέρκα τσιαὶ νὰ κάσουν τὰ ποξαματούθκια τσιαὶ τὰ καῖσματα.

Τὸ Σάβατον ἦταν οὔλλα ἔτοιμα, τσι' Κωσταντῆς ἔσσαξεν τὴν καμασιετιὸν πιαὶ τῆσ σκολαρικοφκιακούραν, τὲς ἀλλύττερες τοῦ αἴγιες, πούταν σγιάνς ὀμαάλες ἐν' ὁ λόος πού λαλεῖ, γιὰ τσιεράσει οὔλλην τῆδ δικολοῖταν οὔ τσιαὶ τοὺς χωρκανοὺς ὄσους εἶχαν καρίστησην νὰ τὸν ἰστιμιάσουν τσιαὶ φρουν νὰ πᾶν μιτὰ του στόν Ἄγη ἄνην.

Τσι' ἀλήθκεια, τὴν νύχταν τὸ σπῆτιν ὁ Κωσταντῆς ἦταν τρισπίλιν πού τὸμ ἄλλὸν τὸγ κόσμον· τὸ χωρκὸν ἦταν ἰεὶ πέρα συγκάρταλλον· κανένας ἰεὶ ἐδὸν ἐν ἔλειψεμ μὲ μιτῆς μὲμ μιὰς. Ἐπίνναν ὡς τὰ μεσάνυχτα τσι' ἔτρα-

ουοῦσαν, τὴμ Πιτσιλλισιμην, τὴβ Βεβερούν, τὴν Ἀφκοριτίτσιην, τὴν Ἐλενάραν, ἐν ἔμεινεφ φωνὴ πὸν τὴν εἶπαν τσι' ἔλαλοῦσαν τοῦ Κωσταντῆ «ὦρες καλὲς νὰ δῶκ' ὁ Ἄϊος Θεὸς».

* *

Τὴν Τζιερακασιὴν πού τὸ πωρνὸν ἦταν τσιαὶ κάμποσοι πού τὸν Ἄγη Γιάννην, ἄλλοι ἀπεζοῖ τσι' ἄλλοι πάνω στ' ἄλοβα μὲ τοὺς βκιολάρηες γιὰ νὰ πάρουν τὸγ γαμπρόν.

Ὁ Κωσταντῆς ἐβκῆκεν ἔξω τσι' ὑποδέχτην τους σάν ἔπρεπεν, τσι' ἐπροσκάλεσεν τοὺς ξένους τσιαὶ τοὺς χωρκανοὺς νὰ τοὺς τσιεράσει, τσιαὶ νὰ καφαρτίσουν πρίχου νὰ ξεκινήσουν.

Τζι' ἀφοῦ ἦπκίαν τσι' ἐφκαριστηχῆκαν οὔλλοι ὡς τὰ σσιλίλια—γιατὶ ἔφε-ρεν τους ἕναγ κρασοῦίμ μούμιαγ καθι-αυτοῦ, δώδεκαγ γρονῶν—οἱ βκιολάρηες ἐρινίσαν τὰ ὄρκανὰ τους τσι' ἀρκίνεψαν νὰ παίζουν γιὰ ν' ἀλλάξουν τὸγ γαμπρόν.

Ὁ Τζιουρκακὸς πού ἔταγ κουμπάρος—ἐνας λεβέντης ἀνάμισυ ὄρκαν—τσιὰ τὰ κοπέλλια ἀλλάξεν τὸγ γαμπρόμ μὲ τραοῦθκια τσιαὶ χαρὲς τσι' ἐφορήαν του τὴβ βράκαν του τὴγ καράνεφτην τσιαὶ τὲς βραγκοποῖνες του—πού τὲς ἔκαμεν ὁ μάστρε Γιακείμης πού τὴλ Λεμεσόν, πού ἔξακουσμέν' ἢ μαστορ-κὰ του—τσι' ἀστράφτασ σάν τὸ γιαλλὶν ἔτσι πού θώρειες μέσα τὴν νοσι-αῖσ σου.

Ἄφοῦ ἐγένησαν οὔλλα ἔτοιμα, ἐξεκίνησεν ὁ γαμπρός ἀπεζὸς μὲ πρωτο-στιεφαλῆς τὸμ παπᾶν τσιαὶ τοὺς βκιολάρηες τσιαὶ πίσω ἔρκουνταν οὔλλ' ἢ δικολοῖτα του τσιαὶ πολλοὶ χωρκανοὶ, γέροι τσιαὶ παῖδκιοι, ἄλλοι ἀπεζοῖ τσι' ἄλλοι πάνω στ' ἄλοβα. Ὁ γαμπρός ἐπέρασεμ πού μέσ' τὸ χωρκὸν ἀπεζὸς, γιὰ νὰ δεῖξει πῶς ἰστιμιάζει

τὸ χωρκὸν, τοῖ ἅμα τοῖ ἐξεβῆκαν ἔξω ἐκαβαλλίτσιεψεν τῆς μούλας του τῆς κότσινης.

Οἱ βκιολάρηδες ἐπαίζαν καπάλιν τσιαὶ τὰ καλοφωνάρικα κοπέλια ἐτραουοῦσαν. "Ἐτσι πηαιννάμενοι ἐσυγκλύζαν τὰ λαόνια τσιαὶ τὲς λαξιές πού τὰ τραούθκια τσιαὶ τὲς χαρούμενες φωνές τους.

Πολλὴν ὥραν ἐν ἐκάμαν τοῖ ἐφτάσασσ στήμ Ποταμίτισσαν, πῶπρεπεν νὰ περάσουν πού μέσα γιὰ νὰ πᾶν στὸν "Ἀηγ Γιάννην. Ἄμα τοῖ ἐκοντοφτάσαν, ὁ Κωσταντῆς ἐκατέβηκεμ πού τὴμ μούλαν του γιὰ νὰ περάσει ἀπεζὸς πού μέσα στὸ χωρκὸν τσιαὶ νὰ δείξει τσιαὶ τσεῖ πέρα τῆσ στίμιασιν του στοὺς Ποταμίτες. Κάτι ρέπελοι ὅμως ἐν ἐκαίλιζαν νὰ κατεβεῖ, γιὰ νὰ κάμουν ἀνακατωσιές τσιαὶ καβκάες με τοὺς Ποταμίτες—πούταν νὰ στήσουν σιούρου πόιν νὰ τὸγ κατεβάσουν—μὰ ὁ Κωσταντῆς ἐν τοὺς ἄκουσεν γιὰ νὰ μὲγ γίνει κανέναγ κακὸν.

Οἱ κουμπάροι πού κρατοῦσαν τὰ βλασιά με τὸ κρασίν, πού κρέμμουνταμ πού τὸλ λαιμόν τους τὰ βλασκοκούλλουρα τὰ πλουμισμένα με σταφίθκια τσιαὶ σταβρούς, ἀρκίνεψαν νὰ τσιερνοῦν τοὺς Ποταμίτες, πού ἐξέβησαν οὐλλοι στήσ στρατάν νὰ σιαιρετήσουν τὸγ γαμπρόν τσιαὶ νὰ τοῦ προῦν «ὦρες καλές νὰ δώκ' ὁ "Αἴος Θεός». Ἐδκιούσαν τους τσιαὶ γιὰ μεζέν ποξαματούθκια τσιαὶ κριάς χογλαστὸν πού τὸ εἶχαμ μέσ στὸ καλάθιν.

"Ἄμα τοῖ ἐτσιεράσαν τους οὐλλους τοῖ ἐξέβησαν τοῦ χωρκου, ὁ γαμπρός ἐκαβαλλίτσιεψεμ πάλαι τῆς μούλας του, τοῖ ἢ παρέα ἀρκίνεψεν τὰ τραούθκια τσιαὶ τὲς φωνές της.

Στὸν "Ἀηγ Γιάννην ἅμα τοῖ ἐφάνηκεν ὁ γαμπρός τοῖ ἢ κουμπανία του, ἀρκίνεψαν νὰ φακκοῦν τὴγ καμπάναν, τοῖ ὁ παπᾶς τσιαὶ πολλοὶ χωρκανοὶ ἐβκέησαν ἔξω τοῦ χωρκου νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦσιν. "Ἄμα τοῖ ἐκοντοφτάσαν, ὁ Κωσταντῆς ἐκατέβηκεμ πού τὴμ μούλαν.

Οἱ βκιολάρηδες ἐπῆαν στὸ σπίτιν τῆς νύφης γιὰ νὰ παίξουν τσιαὶ νὰ τὴν ἀλ-

λάζουν. Ἀρκίνεψαν νὰ παίξουν τσιαὶ τραουοῦν τοῖ οἱ κοπέλλες νὰ ντόνουν τὴν νύφην μέσ τὴμ μέσην τοῦ σπιθκοῦ.

Πρῶτα ἐτραούησεν ὁ βκιολάρης:

«Ὡρα καλῆσ σου, νιόνυφην,
ὦρα καλῆ τσιαὶ γειά σου
μούσζουε τσιαὶ ροδοστέματα
στὰ κνιμαρόβρουά σου.»

τοῖ ὕστερα μιὰ χαμηλοβλεπούσα μαβρομμάτα πού τὲς κοπέλλες:

«Σήμερις ἐνι Τζιερκατση
εὐλοημένη μέρα
ἀλλάσσομεν τὴν νιόνυφην
σὺν ἄσπρημ περιστέου.»

"Ἐναν τραοῦιν ἐλαλοῦσαν οἱ βκιολάρηδες τοῖ ἔναν οἱ κοπέλλες.

Ἡ νύφη καμαρωμένη τοῖ ἄσύντυση ἐστέκετον τοῖ ἐφοροῦσαν τῆς τὴν νυφφιστὴν τῆς τὴν ἀλλαῖν.

Μὰ ἐπειδὴς ἦταν νὰ πάει ξενηθκειάν, μιὰ πού τὲς φιλενάες τῆς τραουᾶ τσιαὶ λαλεῖ της:

«Εἰνὰ ἄκαμες τῆς μάνας σου
τοῖ ἔννα σὲ ξενιτέψει,
μὰ ὄσω νὰ μπεῖ, τοῖ ἔξω νὰ βκεῖ
τοῖ ἔσέναν ἔννα γυρέψει.»

Τζι ἢ νύφη στὴν ἀθθύμησιν τῆς μάβρης τῆς ξενιθκειᾶς ἀρκίνεψεν νὰ χαμηλοκλάσει, τοῖ ἢ ἴδια φιλενάα τῆς λαλεῖ:

«Μὲγ κλαίεις, νύφην, μὲγ κλαίεις
τοῖ ἐν τζι ἔννα πάεις πέρα,
ἢ μάνα σου ἔδ δααμὲ,
χωρεῖς τῆς κάγι μέσα.»

Οὐλλα ἐγίνησαν ἔτοιμα τσιαὶ τωρὰ ἐζώνναν τῆς τῆς ζώνην, τσιαὶ μιὰ ἄλλη κοπελλούα ἀσπρουλλοῦ τσιαὶ ροῖνῆ ἀννοῖε τσιαὶ λαλεῖ:

«Φωνάζετε τῆς μάνας τῆς
νάρετ νὰ τὴν ἰζώσει
τσιαὶ νὰ τῆς δώσει τὴν ἐφρσιτὴν
τσιαὶ νὰ τὴμ παραώσει.»

"Ἄμα τοῖ ἐντύσαν τὴν νύφην ἐπκίασεν τὴν ὁ τζιῶρης τῆς πού τὸ σιέρνιν τοῖ ἐπῆρεν τὴν στήν ἐκκλησιάμ πού ἦταν ὁ γαμπρός τοῖ ἐκαρτέραμ με τὴδ δικολοῖταν του τσιαὶ τοὺς φίλους του.

Ἄφούτις τοῖ ἐτέλειωσεν τὸ μυστήριον, ἐπῆραν τ' ἀντρόνον εἰς τὸ σπίτιν

της ύψους με τούς βκιολάρηδες προλάτες τσιαί τούς παπάες.

Πίσω ἔρχονται οὐλλ' οἱ λάς.

"Αμα τσι' ἔπῃαν στόσ σπίτιν οἱ βκιολάρηδες, ἀρκίνεψαν νά παίζουν, τσι' ὁ κόσμος ἔκατσην εἰς τὰ τραπέζια νά τούς τσιεράσουν τσιαί νά φᾶν τὸ ρέσιν.

* *

Τῆδ Δευτέραν τὴν νύχταν ἦσαν πάλαι οὐλλ' οἱ χωρκανοὶ τσι' ἡ δικολοῦτα τοῦ γαμπροῦ νά δοῦν τ' ἀντρόουνον πῶν-να χορέψει.

Ὁ Κωνσταντῆς τσι' ἡ Ἄννου ἐξέβησαν νά χορέψουν τσι' οἱ συγγενεῖς τους ἐκρεμμάζαν τους στόν νῶμο μανηλιές τσι' ἔπλούμιζαν τσιαί τούς βκιολάρηδες. Ὑστερὶς ἀρκίνεψαν νά χορέψουν τὰ κοπέλια τσι' οἱ κοπέλλες ὡς τὸ κράξιμον τοῦ πετεινοῦ.

Τὴν Τρίτην οἱ κουμπάροι τσι' οἱ κουμέρες με τές μερρέχες ἐπροσκαλέσαν τούς συγγενεῖς νάρτουν τὴν νύχταν νά διασκεδάσουν, τσι' αἰνὰ φᾶν τὰ μακαρούνια πού κάμαν οἱ κοπέλλες τσιαί τές ὄρνιθες, τσιαί νά χαλάσουν... τές νισκιές.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΗΛΙΩΤΗΣ

ΑΠΟΛΥΤΗ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

"Αν καθόριζε κανεὶς πῶς ἡ Μουσική ἐκφράζει με τούς συνδυασμούς τῶν ἤχων διάφορα συναισθήματα τοῦ συνθέτη με τὸ σκοπὸ νά γεννήσει στὴν ψυχὴ του ἐχτελεστὴ καὶ ἀκροατὴ παρόμοια συναισθήματα, δὲ θὰ βρισκόταν μακριὰ ἀπ' ὅ,τι λέμε «ἀπόλυτη» μουσική. Θὰ προσθέταμε μονάχα πῶς με τὸν ὄρον αὐτὸ ἐννοοῦμε τὴ μουσικὴ τοῦ μονάχου τῆς χωρὶς τὴ βοήθεια ἢ συνεργασία ὁποιασδήποτε ἄλλης Τέχνης ἐκφράζει ἀπ' εὐθείας με τὴ γλώσσα τῶν ἤχων ὀρισμένες ψυχικὲς κασάσεις.⁽¹⁾ Πολλοὶ βλέπουν στὴν «ἀτόλυτη» μουσικὴ μιὰν Τέχνη «διανοητικῶν» ὑπολογισμῶν καὶ πού τὰ συστατικὰ τῆς: ρυθμὸς, μελωδία καὶ ἀρμονία με κατ'ἀλληλὴν προσαρμογὴ κ' ἐπεργασία ἀφήνουν στόν ἀκροατὴ τὸ ἴσθημα τῆς ἰσορροπίας, τῆς ἀναλογίας καὶ τάξης πού πρέπει βέβαια νά τηρῆται ἕνα ἔργο τέχνης. "Ετσι ἕνα ουσικὸ ἔργο εἶναι γι αὐτοὺς ἕνα νημεῖο Τέχνης, πού προσφέρει μιὰν ἀπτερη αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, μὰ τίποτ' ἐπιπλέον. Ὡστόσο ἡ ἰδέα τοῦ

τῆ εἶναι πολὺ συζητήσιμη, γιὰτὶ μιὰ ἀνώτερη αἰσθητικὴ ἀπόλαυση—ἂν δὲν εἶναι μονάχα ἕνας «ἐξωτερικὸς» θαυμασμὸς πρὸς ἕνα «διανοητικὸ» ἔργο, δὲ μπορεῖ παρὰ νᾶναι συνδυασμένη με μιὰ «ἐσωτερικὴ» λίγο ἢ πολὺ βαθειὰ ἐντύπωση πού ἀφήνει ἕνα ἐκλεχτὸ ἔργο τέχνης. Μιὰ κλασσικὴ σονάτα ἢ συμφωνία πούνα ἀκριβῶς ὑπόδειγμα «ἀπόλυτης» μουσικῆς, χαρίζει αὐτὴν τὴν ἀνώτερη χαρὰ τῆς Τέχνης. Καὶ μολονότι στὴν ἰσορροπία—καὶ τὴν ὁμορφιά γενικώτερα—τοῦ ἔργου συντελεῖ πάρα πολὺ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ του βασισμένη συχνὰ στοὺς «διανοητικούς»—ἂν θέτε—ὑπολογισμοὺς τῆς φόρμας,⁽²⁾ πού ἀποτελεῖ τὴν «ἐξωτερικὴ» μορφή τῶ ἔργου, ἡ αἰσθηματικὴ χαρὰ ἐξαρτάται πὺ πολὺ ἀπὸ τὴν ἐκφραστικότητα τῆς γλώσσας, πού μιλεῖ ὁ συνθέτης, καὶ πού ἀποτελεῖ τὴν «οὐσία» τοῦ ἔργου. Θᾶταν ματαιοπονία νά ζητήσουμε μονάχα «διανοητικούς» ὑπολογισμοὺς, παρ' ὄλο πού αὐτοὶ στηρίζουν τόσο τὴν ἰσορροπία, ὅσο καὶ τὴ λογικὴ τοῦ

(1). Ἡ «ἀπόλυτη» μουσικὴ λέγεται συχνὰ καὶ «καθαρὴ» μουσικὴ (*musique pure*).

(2). Ἡ φόρμα γιὰ τούς κλασσικοὺς ὄχι μονάχα εἶναι κατὰ τὸ ἀπόλυτον σεβαστὸ, μὰ καθορίζει καὶ τὸ πλαίσιο μεσα στο ὁποῖο ἐργάζεται ὁ συνθέτης.

έργου, σέ μιὰ μπετοβενική σονάτα ή συμφωνία, όπου ό πλούσιος συναισθηματικός κόσμος τοῦ συνθέτη σπάζει τὰ δεσμά τῶν καθιερωμένων τύπων φόρμας καί πλουτίζει τή γλώσσα, ἀκριβῶς γιά νά ἐκφραστεί πλατύτερα καί καθαρώτερα.

Ἡ «ἀπόλυτη» μουσική, μπορεῖ νά πεῖ κανεῖς, βρίσκειται κοντύτερα στήν πραγματική ἀποστολή τῆς Μουσικῆς, ὡς Τέχνης ἀνεξάρτητης ἀπό ὅποιαδήποτε ἄλλη καί ἀπαλλαγμένης ἀπό ξένες ἐπιδράσεις. Ἄν ὁμως αὐτή ἡ διάθεση νά ἐξωτερικεύσει ψυχικές καταστάσεις, ἐπεχταθεῖ καί ζητήσῃ νά ἀποδώσει μέ τους μουσικούς ἤχους ἕνα λογοτεχνικό κείμενο, ἢ νά περιγράψῃ καταστάσεις ἔξω ἀπό τή μουσική πραγματικότητα (σκηνές, λόγου χάρη, ἀπό τή φύση κ.τ.λ.), δημιουργεῖ ἕνα νέο εἶδος μουσικῆς. Ὁ συνθέτης βάζει ἕνα «πρόγραμμα» καί προσπαθεῖ μέ τὰ μουσικά μέσα μονάχα νά τὸ πραγματοποιήσῃ, γι αὐτὸ καί τὸ εἶδος αὐτὸ λέγεται «*προγραμματική*» μουσική.⁽¹⁾ Ἡ «προγραμματική» μουσική ἀποτελεῖ ἕνα ἑνωτικὸ κρίκο μεταξὺ τῆς «καθαρῆς» καί τῆς «δραματικῆς» μουσικῆς,⁽²⁾ γιατί μὴ ὄντας οὔτε τὸ ἕνα οὔτε τὸ ἄλλο, συμμετέχει καί τῶν δύο. Συμμετέχει τῆς «καθαρῆς» μουσικῆς, γιατί διαθέτει τὰ ἴδια ἀκριβῶς μέσα—ἢ μουσική ἐδῶ ἐκφράζει ἀπ' εὐθείας χωρίς τή βοήθεια τοῦ λόγου, — καί τῆς «δραματικῆς», γιατί ὁ συνθέτης ἔχει ὑπ' ὄψη του ἕνα λογοτεχνικό κείμενο στὸ ὁποῖο ὑποτάσσεται ἡ μουσική. Ἐνα συμφωνικό ἔργο, ὅπως λόγου χάρη ὁ «Δὸν Κιχώτης», συμφωνικό ποίημα τοῦ Ρίχαρντ Στράους, πού σκοπὸ ἔχει ν' ἀποδώσει μέ τή μουσική γλώσσα τὸ λογοτεχνικό κείμενο τοῦ Θεοβάντες, δὲν μπορεῖ νὰ νῆται οὔτε «ἀπόλυτη» μουσική γιατί τὸ ἔργο ζητάει ν' ἀποδώσει καταστάσεις ἔξω ἀπὸ τή μουσική πραγματικότητα, κι οὔτε

«δραματική» γιατί τὸ κάθε τι ἐκφράζεται μονάχα μέ μουσικούς ἤχους χωρίς τή συνεργασία τῆς ποίησης, ὅπως στὸ μουσικὸ δρᾶμα.

Ἔτσι στήν «ἀπόλυτη» μουσική οἱ «μουσικές ἰδέες» ἀποτελοῦν ὄντοτητες ξεχωριστές, τὰ «θέματα», πού μέ τὴν κατάλληλη ἀνάπτυξη κ' ἐπεξεργασία τους χτίζουν τὸ ἔργο μέ τέτοιο τρόπο πού νά ἐκφράσουν τὸν ἐσώκοσμο τοῦ συνθέτη. Οἱ μουσικές ἰδέες δὲν ἐνσαρκώνουν κάτι τὸ ἐξωτερικὸ ἢ τὸ ὀρισμένο, γι αὐτὸ καί στὸν ἀκροατὴ δὲ γενιένται ἀναγκαῖα τὰ ἴδια ἀκριβῶς συναισθήματα, μὰ συγγενικά. Στὴν «προγραμματική» ἀντίθετα τὸ κάθε τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ κείμενο, πού, ὅσο κι ἂν ἡ μουσική δὲν μπορεῖ νά τὸ παρακολουθεῖ πιστὰ, κυβερνάει τὸ ἔργο στίς γενικές γραμμές του. Μέ τὴν «προγραμματική» ὁμως μπαίνει τὸ πρόβλημα : ἡ μουσική ἔνεκα τῆς ἀοριστίας τῆς γλώσσας τῶν ἤχων μπορεῖ νά ἀποδώσει «πιστὰ» ἕνα κείμενο ; Πιστὰ ὄχι βέβαια, μὰ μπορεῖ νά ἀποδώσει ἐλεύθερα τὸ νόημα τοῦ κειμένου, δημιουργώντας τὴν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα καί προσωποποιώντας, νά πούμε ὀρισμένα μουσικά θέματα πού συνδυασμένα κι ἀναπτυγμένα μέ τέχνη νά παρουσιάζουν μέ μουσικὸ τρόπο τὴν ἐξέλιξη τοῦ λογοτεχνικοῦ κειμένου. Ἡ ὑγιέστερη ἀντίληψη εἶναι νά ἀποδώσῃ κάτι ἐλεύθερα δημιουργώντας ταυτόχρονα ἕνα μουσικὸ ἔργο πού νά μπορεῖ νά ζῆσῃ καί χωρίς τὴν «προγραμματική» ἐπεξήγηση.

Ἐνας «προγραμματικός» τίτλος δὲν εἶναι ἀρκετὸς γιά νά ἐξηγήσουμε ἕνα ἔργο ὡς «προγραμματικό». Ἡ «Ποιμενική» συμφωνία τοῦ Μπετόβεν ἔχει συχνὰ προκαλέσει συζητήσεις, μὰ μονάχα ὅταν ἀγνοῆσῃ κανεῖς τίς αἰσθητικές ἀρχές τοῦ συνθέτη, μπορεῖ νά κατατάξῃ ὡς «προγραμματικό» τὸ ἔργο. ⁽¹⁾ Ἀντίθετα πάλι ὁ τίτλος πολλές

(1). Ἡ «προγραμματική» μουσική λέγεται καί «περιγραφική». Εἶναι φανερό πὺς ὁ πρῶτος ὅρος ἀποβλεπὲ καλύτερα καί σαφέστερα αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς μουσικῆς.

(2). Ἡ «ἐφαρμοσμένη» μουσική (*musique appliquée*) γενικά, ἐφ' ὅσο εἶναι ἀποτέλεσμα συνεργασίας τῆς μουσικῆς μέ τὴν ποίηση.

(1). Ὁ Μπετόβεν καθορίζει στὴν ἀρχὴ τοῦ πρώτου μέρους «ἐχάριστα αἰσθήματα πού προκαλεῖ τὸ φτάσιμο στὴν ἐξοχή». Εἶναι ἡ ψυχολογία τοῦ ἴδιου κι ὄχι ἡ περιγραφή τοῦ ρυακιοῦ, τῆς θέλλας κτλ.

φορές δέ φανερώνει τὸ «προγραμματικό» περιεχόμενο. Ἡ «Φανταστική Συμφωνία» τοῦ Μπερλιόζ καὶ ἡ «Οἰκιακή Συμφωνία» (Sinfonia Domestica) τοῦ Ρ. Στράους, παρ' ὅλο πού φέρουν τὸν τίτλο «συμφωνίας» δὲν εἶναι διόλου συμφωνίες κ' εἶναι μᾶλλον «συμφωνικά ποιήματα».

Αὐτὴ ἡ διάθεση πρὸς περιγραφή χρονολογεῖται ἀπὸ πολὺ μακρινὴ ἐποχὴ. Στὸ ἸΙο τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» σελ. 49 (τὸ «μουσικὸ συναίσθημα στὴν κλασσικὴ Ἑλλάδα») ἀναφέραμε μιὰ σύνθεση τοῦ μουσικοῦ Σακάδα πού τείνει νὰ «περιγράψει» τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ τὸν Πύθωνα καὶ πού χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ 586 π.Χ. Στους Χριστιανικοὺς χρόνους εἶχε καθιερωθεῖ ἡ συνήθεια στὸ γρηγοριανὸ μέλος νὰ ἐχτελοῦνται μερικὲς λέξεις μὲ τέτοιο τρόπο πού νὰ ἀποδίδεται «περιγραφικὰ» μὲ τὶς διακυμάνσεις τῆς φωνῆς τὸ νόημα τῆς λέξης. Ἀργότερα ἔχομε τραγουδιὰ πού περιγράφουν χαριτωμένα σκηνὲς ἀπὸ τὴ φύση ἢ τὴ ζωὴ, ὅπως λόγου χάρι: ἡ «μάχη τοῦ Maignan», τὸ «τραγουδι τῶν πουλιῶν» τοῦ Jaquequin, ὁ «διαγωνισμὸς τραγουδιοῦ μεταξὺ τοῦ ἀηδονιοῦ καὶ τοῦ κούκου μὲ διαίτητὴ τὸν παπαγάλο» (!) τοῦ Croce κ. ἄ. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ὀργανικῆς μου-

σικῆς τὸν 17ο αἰῶνα ἡ περιγραφικὴ μανία μεταβιβάζεται καὶ στὴ μουσικὴ αὐτὴ, καὶ βλέπομε συνθέσεις μὲ μεγάλες ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὸ καμμένο τὸ clavessin! Ὁ Froberger συνθέτει τὶς «μάχες γιὰ κλαβεσέν» (ἡ μάχη εἶναι τὸ ἀγαπημένο θέμα τῆς ἐποχῆς). Ὁ Couperin τὶς χαριτωμένες «γαλλικὲς τρέλλες» κτλ. Ἡ φαντασία δίνει καὶ παίρνει κι ὁ γνωστὸς πιανίστας Dussek μᾶς χαρίζει ἀργότερα τὴ «μεγάλῃ ναυμαχία γιὰ πιάνο ἢ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἦττα τοῦ ὀλλανδικοῦ στόλου ἀπὸ τὸν ναύαρχο Ντουγκάν τὸ 1797»!

Στους ρωμαντικούς ἡ «προγραμματικὴ» μουσικὴ ἀποτελεῖ μοναδικὸ ἐκφραστικὸ μέσο. Ὁ Μπερλιόζ δημιουργεῖ τὸ «συμφωνικὸ ποίημα», πού δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρά ἓνα συμφωνικὸ ἔργο πού ἀκολουθεῖ κ' ἐκφράζει ἓνα λογοτεχνικὸ κείμενο. Ἀπὸ τότε ὡς τὴν ἐποχὴ μας πῆρε μιὰ ἀνάπτυξη θριαμβευτικὴ καὶ χρωστοῦμε σ' αὐτὸ τὰ μεγαλύτερα ἀριστουργήματα τῆς ρωμαντικῆς καὶ μοντέρνας τέχνης. Πολλοὶ μοντέρνοι συνθέτες ἔδωσαν μιὰ στροφή στὸ χαρακτήρα τῆς προγραμματικῆς μουσικῆς, ζητώντας νὰ περιγράψουν τὰ πιὸ ἀπίθανα γιὰ τὴ μουσικὴ πραγματικότητα πράγματα, ὅπως λόγου χάρι τὴν ἀτμομηχανὴ («Pacific 231» τοῦ Ὀνεγγερ).

ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ*

(Εἰς τὸν κ. Α. Ζ. Πιερίδην)

Ἡ πλάσι μὲς τὴν παγωνιά ἄς κοιμᾶται ὀλόγουρά μου
Ἐμένα, φῶς μου, μ' ἐξυπνοῦν ὁ ἔρωσ σου κ' ἡ ζήλεια
Τέτοιο Χειμῶνα πού ψηφῶ, σὰν κάθεσαι κοντά μου!
Γιὰ μένα εἶναι Φθινόπωρον ἀκόμη—στὴν μποτίλια,
Εἶν' Ἄνοιξι—στὸ στόμα σου, καὶ Θέρος—στὴν καρδιά μου!

(Κατὰ τὸ Γαλλικόν)

Σ. Μ.

(† Σίμος Μενάρδος)

*Τὸ τραγουδάκι αὐτὸ τοῦ μακαρίτη καθηγητῆ Σίμου Μενάρδου, πρωτοδημοσιεύθηκε στὴν πρωτοχρονιάτικη Λεμεσιανὴ ἐφημερίδα «Σάλπιγξ» τοῦ 1900. Δὲ συμπεριλαμβάνεται σε καμμιὰ ἀπὸ τὶς συλλογὲς στίχων του. Ὁ Α. Ζ. Πιερίδης πού τοῦ γίνεταί ἡ ἀφιέρωση εἶναι ὁ γνωστός βιβλιόφιλος καὶ φιλότεχνος ἄνθρωπος πού πέθανε δῶ καὶ δύο χρόνια περίπου.

ΤΟ ΜΑΓΚΑΛΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ *

Μεταξύ τῶν πολλῶν κυπριακῶν στίχων, ὅπου ἤκουσα, δὲν ἐνθουοῦμαι δυστυχῶς κανένα σχετικόν πρὸς τὸ μαγκάλι τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς. Ἡ πόρτα, τὸ περιβόλι, ἡ φρακτὴ, ἡ σκάφη, ὁ σταμνοστάτης, τὸ μαντήλι, τὰ χρυσᾶ, τὸ φοιστάνι, τὸ ἀτράκτι καὶ οἱ ποδίνες ἀκόμη τῆς «κάλης» γίνονται ποιητικόν ὑποκείμενον τῶν διστίχων, ἀλλὰ τὸ «λαμπρὸν» ὅπου δοκιμάζει, ὡς χρυσίον, τὸ αἶσθημα τοῦ «καλοῦ» τῆς, μένει καθ' ὅσον ἤξεύρω θαμμένον εἰς τὴν σιωπῆν. Καὶ ὅμως διὰ νὰ γείνη τόσον εὐμορφον ἔθιμον τραγοῦδι, δὲν ἀπαιτεῖται παρά ὀλίγη στιχουργία καὶ μία ὁμοιοκαταληξία. Ὁ καιρὸς ἀπέξω χαλᾶ κόσμον, ἡ βροχὴ λούει τὰ βουνὰ καὶ οἱ ἄνεμοι κηρύσσουν πολέμους, ἐνῶ μέσα ζέστη, ἀγάπη καὶ εἰρήνη καὶ ὡς σύμβολον αὐτῆς ἡ ἐλιά. Ἐπειτα μὲ δύο τρία φύλλα τῆς (ποῦ τὰ πλούσια ταξίματα, ὅπου ἐχρειάζετο κανεὶς διὰ νὰ κοντεύσῃ τὸν Ἀπόλλωνα ἢ τὸν Ἀσκληπιόν!) πληροφοροῦσαι ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον—τίποτε ὀλιγώτερον—ἂν ἀγαπᾶσαι. Ἐδῶ μόνον ἔχω μίαν παρατήρησιν. Εἶνε δηλ. μὲν πιθανώτατον ὅτι ὁ μέγας ἱεράρχης εἶχε καὶ ἐκεῖνος τὴν ἐστίαν του, διότι παραπονεῖται εἰς ἓνα γράμμα του διὰ τὸ κρῦον τῆς Καισα-

ρείας ἀπὸ τὰ χιόνια τοῦ ὑπερυψηλοῦ Ἀργαίου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου εἶναι χωσμένη, πολὺ ὅμως φοβοῦμαι, ὅτι θὰ ἐθύμωνα, καὶ θ' ἀπέριπτεν ὡς ἀδιακρίτους τὰς ἐρωτήσεις ποῦ τοῦ κάμνουν. Πῶς τῷ ὄντι νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὁ ἀγέλαστος Ἐπίσκοπος, ὁ ἀποτείνας τὸν «περὶ παρθενίας» τόσον αὐστηρὸν πρὸς τὰς παρθένους λόγον θα εἶχε τὴν ὑπομονὴν νὰ δώσῃ λογαριασμόν εἰς τὴν Γιωτοῦν, ἂν τὴν ἀγαπᾶ ὁ Ττοφῆς, ὁ ὁποῖος ἴσως ἴσως καὶ τὴν ἐφίλησεν εἰς τὴν βρύσιν; Ἡ λαϊκὴ ὅμως φαντασία δὲν ἔχει χαλινόν, καὶ ἀφοῦ μετέβαλεν εἰς μάγον τὸν Ἀριστοτέλην δὲν ἦτο τίποτε νὰ κάμῃ καὶ τὸν Ἅγ. Βασίλειον ἐρωτύλον. Ὁπωσδήποτε, ἄλλα φύλλα πηδοῦν καὶ ἄλλα καίονται. Δὲν ἤξεύρω τί ἐπιθυμῆ ἢ χαριεστάτη μου ἀναγνώστρια νὰ τῆς τύχη. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι προτιμῶ τὰ τελευταῖα. Διότι παριστῶσι μὲν ἴσως ὅσα πηδοῦν τὰς ἐρωτευμένας καρδίας πῶς σκιρτοῦσιν ὅταν ἀκούσουν τὴν προσφιλεῖ των λαλιάν, ἀλλ' ἀσυγκρίτως συμπαθητικώτερα μοῦ φαίνονται ὅσα, διὰ νὰ μὴ προδώσουν τὸ χρυσοῦν των μυστικόν, ἀνάπτουν σιγὰ—σιγὰ καὶ γίνονται στάκτη σιωπῶντα.

ΣΤΥΠΑΞ

(† Σίμος Μενάρδος)

* Τὸ ἄρθρον αὐτὸ δημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα «Σάλπιγξ» Λεμεσοῦ, ἀρ. 827, 11|1899, μὲ τὴν ὑπογραφή «Στύπαξ». ποῦ ὡς γνωστὸ ἦταν ψευδώνυμο τοῦ Σίμου Μενάρδου. Ἀναφέρεται στὸ συμπλήρωμα βιβλιογραφίας τοῦ κ. Ι. Συκουτρῆ ποῦ καταχωρίσαμε στὸ 2ο τεῦχος μας σ. 64. Ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ γιὰ τὴν ἐπικαιρότητα του καὶ γιὰτὶ, θαμμένο σὲ μιά παλιὰ ἐφημερίδα ποῦ δὲν ἐκδίδεται πιά, πρέπει κι ἀξίζει νὰ σωθεῖ γιὰ νὰ περιληφθεῖ σὲ μιά μελλοντικὴ συνολικὴ ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου τοῦ Μενάρδου.

Η ΔΑΣΚΑΛΑ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΟΝΕΙΡΑ

Κόντευε νά ξημερώσει.

Στό καζίνο έπικρατοῦσε ἀκόμη μεγάλη ζωηρότητα. "Ένας ὄμιλος ἀπό μαύρους μουζικάντηδες ἔπαιζε κάποιο βάλς τοῦ Στράους, καί εἴκοσι ζευγάρια στροβιλιζόνταν μέ πάθος στή μεγάλη κατακόκκινη σάλα. Ἄπ' τὸ δωμάτιο τοῦ παιγνιδιοῦ ἀκούονταν κάθε τόσο μονότονη διαπεραστική ἢ φωνή τοῦ γκρουπιέρη· ἓνα δυνατὸ σούσουρο κ' ὕστερα πάλι ἡ γαλήνη. Κυρίες μέ βαρύτιμες τουαλέτες, ἀκουμπώντας στό μπράτσο ἑνὸς φρακοφορεμένου καβαλλιέρου, μπαινόβγαιναν διαρκῶς. Στά χεῖλη τους ἔσβύνανε γοητευτικὲς οἱ λέξεις, καί τὰ χαμόγελα ἔπνιγαν μιὰ δυνατὴ χαρὰ, ἓνα μεγάλο πόνος κάποτε, καί μιὰ μεγάλη συμφορὰ, ἔνω βουβά κι ἀμίλητα, κάτω ἀπ' τὸ ὄρος τῶν φαναριῶν, τὰ μάτια τους τροδῖναν μ' εἰλικρίνεια τὴ γλώσσα ὧν παθῶν...

Εἶχανε σβύσει πιά κ' οἱ τελευταῖες ὄρες τοῦ βάλς, ὅταν ἡ Σόνια Λάσκαρη πήρε τὸν ἀδελφὸ της καί βγήκανε τὸ χῶλλ. Βυθίστηκε σὲ μιὰ πολυρόνα καί τὸν παράσυρε καί κείνον νά σθῆσει. Ὁ Δημήτρης Λάσκαρης κοίχξε μηχανικὰ τὴν ὥρα καί χασμουρήθηκε. Ξάπλωσε ὕστερα -πλάι στὴν δελφὴ του- ἀναπαυτικὰ σ' ἓνα φωΐγ καί χαΐδεψε ἀπαλὰ σ' ἓνα Κινέκο βάζο, μίαν ἀνθοδέσμη ἀπὸ χρυθῆμα.

- «Ένα ποτήρι βερμούθ θά σοῦκα μεγάλο καλὸ, Σόνια,» εἶπε καί μᾶσε μέ προσοχὴ ἀπὸ τὸ μπουκέτο ἰα πέταλα.

- «Εὐχαριστῶ, Δημήτρη. Αἰσθᾶμαι εὐτυχῶς καλύτερα.» ἀπάντησε νη ἀνοίγοντας τὴν τσάντα της. Κοιζήθηκε μ' ἀνυπομονησία στὸ μικρὸ θρεφτάκι της, εἶδε τὰ χλωμά της γουλα καί διόρθωσε ξανά τὸ μα-

κιγιάζ της. Ὡστόσο ὁ ἀδερφός της παρόγγειλε νά φέρουν τὸ βερμούθ.

Ἄπὸ τὴν τζαματιὴ γαλαρία φαίνονταν μιὰ γωνίτσα οὐρανοῦ. Ψηλά, μέσ ἀπ' τὰ χιονισμένα ἔλατα, ἔλάμπαν ὀλοπόρφυρα τ' ἀστέρια στὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Σόνια Λάσκαρη τὰ κοίταξε στοχαστικά, καί θέλησε νά βυθιστεῖ σὲ ρεμβασμούς. Μὰ ἡ ὀρχήστρα ἄρχισε πάλι κάποιο φῶξ, καί τὸ ἀτέλειωτο ποδοβολητὸ τῆς σάλας τὴν ἔκαμε ἀμέσως νά συνέρθει.

- Ἄλήθεια! Πῶς σοῦ φαίνεται ὁ τύπος αὐτός πού μᾶς σύστησε ἡ κυρία Κριναίου;

- «Ἀκατάλληλος γιὰ ἔραστής!» Ψιθύρισε διακριτικὰ ὁ Δημήτρης Λάσκαρης, ἀνάβοντας τὴν πίπα του.

- «Δὲν ἔννοεῖς ποτέ σου νά σοβαρευτεῖς.» Εἶπε πάλι ἐκείνη κ' ἔδοκίμασε νά γελάσει.

- Ὡστόσο, Σόνια, ὑπάρχει ἀληθινὰ κάτι τὸ αἰνιγματικὸ σ' αὐτόν τὸν Κύριο Ρινόπουλο. Παρακολούθησα μιὰ στιγμή τὸ παιγνίδι του, καί θαύμασα πραγματικά τὴν ἀξιοπρέπεια καί τὴν ψυχραιμία του. Νά φανταστεῖς ὅτι σὲ πέντε λεπτά ἔχασε ἑκατὸ χιλιάδες, καί χωρὶς νά ἐκδηλώσει τὴν παραμικρὴ ἀπαρέσκεια, πέρασε στὸ μπάρ, ἦπτε ἓνα οὔτσκο, καί χόρεψε μέ τὴ μεγαλύτερη εὐγένεια τὴ δεσποινίδα Γκινοπούλου!

- Τὴ δεσποινίδα Γκινοπούλου; Ἄ! Ὡστε...

- Ναι, ναι. Καί ὄχι μόνο αὐτὸ. Δὲν πέρασε μισὴ ὥρα ἀπ' τὴ στιγμή πού ἔχασε τὰ πρῶτα λεφτά, καί νάσου τον ξανά στὸ πράσινο τραπέζι. Ποντάρει διαμῆς ἑκατὸ δέκα χιλιάδες, καί τίς χάνει κι αὐτὲς!

- Ὡ! Κρίμας...

- Ἐνια σου! Αὐτὸ ἐπαναλήφθηκε κατὰ διαλείμματα ἑξῆ φορές. Τὸν ὁ-

πολογίζουν με συνολική ζημία τετρακόσιες χιλιάδες αυτό το βράδυ. Και το ωραιότερο είναι, ότι την τελευταία φορά, μου ζήτησε με τη μεγαλύτερη αξιοπρέπεια πενήντα χιλιάδες δανεικά... Χα...χά...χά..

— Δέν τοῦ τις ἔδωσες;

— Δέν εἶσαι καλά, Σόνια. Ξαίρεις πολύ καλά ὅτι ὅλη ἡ περιουσία μας δέν ἀνεβαίνει στίς πενήντα χιλιάδες, ἂν ὑπολογίσεις και τοὺς μισθοὺς πού σοῦ ὀφείλει ἡ ἔφορεία.

— Κρίμας! Ψιθύρισε πάλι ἡ Σόνια Λάσκαρη, κ' ἔριξε μιὰ ματιὰ ἀπὸ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο.

Μιὰ κρύα πνοὴ ἀνέμου κινούσε ἀλαφρὰ τίς κορυφές τῶν σιωπηλῶν ἐλάτων. Ἐνα—δυὸ λευκὰ συννεφάκια ταξίδεβαν βιαστικά στὸν οὐρανὸ, κ' ἡ πεδιάδα ἀπλώνονταν κάτω βουβή, πάλλευκη, διακοπτόμενη ἀπ' τίς μακριές μονότονες γραμμές τῆς σκοτεινῆς δεντροστοιχίας. Κοίταξε πάλι τὸν οὐρανὸ και θέλησε νὰ κλάψει. Ἐνα ἀστεράκι κύλησε ἐκείνη τῆ στιγμή και χέθη-στό διάστημα. Κάτι σκίρτησε χεμιάς στήν καρδιά της: σάν ἀχτίδα χρυσῆ σὰ μήνυμα γλυκὸ και ἀγαπημένο.

— Δημήτρη! Θάπρεπε ἀλήθεια νά-μασταν πλούσιοι!» Εἶπε, και βυθίστηκε ξανά στοὺς στοχασμοὺς της. Ἐνας χονδρὸς κύριος πέρασε κείνη τὴν ὥρα ἀπὸ μπροστά τους, τυλιγμένος σ' ἕνα βαρὺ γούνινο παλτὸ. Φώναζε τὸ γκαρσόνι κ' ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του μιὰ δέση ἀπὸ χαρτονομίσματα. Ξεχώρισε ἕνα—δυὸ και τάδωσε, ἀφήνοντας μιὰ παραγγελία γιὰ κάποια κυρία πού σύγκαιρα τοῦ ὑπέδειξε.

— «Τὰ συγχαρητήριά μου γιὰ τὴν ἀνακάλυψη». Θυμήθηκε ν' ἀπαντήσει ὁ Δημήτρης, και ρούφηξε διαμιᾶς τὸ βερμούτ του.

— «Δέ λέω αὐτό», τοῦ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἡ Σόνια. «Μετανιώνω γιατί θέλησα νὰ ρθοῦμε σ' αὐτὴ τῆ συγκέντρωση, πού εἶναι κατὰ βάθος ξένη ὀλότελα ἀπὸ μᾶς. Αὐτό μου πληγώνει τὴ φιλοτιμία μου, Δημήτρη...» Εἶπε και ἔξεσπασε σὲ λυγμούς. Ἐκεῖνος τὴν

κοίταξε με στοργή και τῆς χαϊδεψε τρυφερὰ τὰ δάχτυλα. — «Ἐλα Σόνια!» τῆς εἶπε και προσπάθησε νὰ τὴν συνοφείρει.

Ἐνα σωρὸ πένθιμες σκέψεις περνούσανε διαρκῶς ἀπ' τὸ μυαλό του. Ὡ! Τὴν ἤξαιρε πολὺ καλά τὴ Σόνια. Τὴν εἶχεν ἐχτιμήσει γιὰ τὴν ἀφέλεια και τὴν ἀπλότητά της. Δέν ἦταν ποτέ της ἀπαιτητικὴ, ποτέ ζηλόφθονη, ποτέ βαριεστημένη ἀπὸ τὴ μοῖρα της. Και τώρα, ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπογοήτευση;... Μήπως εἶναι ἐρωτεμένη; συλλογίστηκε ξάφνου, και πρόσεξε πάλι νὰ ἰδεῖ, σάμπως γιὰ πρώτη φορά, τὴν ἀδερφή του. Εἶδε τὰ γουρὰ μαλιὰ, τὰ γαλανὰ τῆς μάτια, τὸ καταβεβλημένο τῆς πρόσωπο, και ἀνακάλυψε—πρῶτη φορά—μὲς τὴν ψυχὴ του πῶς κ' ἡ ἀδερφή του εἶχε καρδιά κ' εἶχε ἀκόμη τὸ δικαίωμα γιὰ ν' ἀπαιτήσει ἀπ' τὴ ζωὴ της κάτι περισσότερο ἀπ' τίς κοινές συγκινήσεις τῆς καθημερινῆς μονότονης βιοπάλης. — «Δέκα χρόνια δασκαλιστικῆς ζωῆς, σ' ἕνα κολλέγιο θηλέων!» Συλλογίστηκε. «Τί περιμένεις;...» Ἐσκυψε κ' εἶδε τὴν ἀδερφή του σάν μιὰ ἀποκάλυψη. Κ' εὐτὺς βυθίστηκε βουβὰ σ' ἄφωνο κλάμα.

Ἐκείνη διαρκῶς γυρνούσε νευρικά στὰ χέρια της ἕνα μπουμπούκι ἀπὸ χρυσάνθεμα. Στὰ βλέφαρά της ἔλαμπε ἕνα δάκρυ. Τὸ στήθος της ἀνάσαινε βιαστικά, και φαίνονταν βυθισμένη σὲ μακροὺς στοχασμοὺς.

— «Θά γίνουμε πλούσιοι ἀδερφοῦλα μου,» τῆς εἶπε ξάφνου ὁ Δημήτρης, συγκλονίζοντάς τὴν με τὰ χέρια.

Ἡ Σόνια Λάσκαρη ἀποτιναξε με μιᾶς τὴν προηγούμενὴ της νάρκη, κ' ἔσφιξε δυνατὰ τὸ μπράτσο τοῦ ἀδερφοῦ της.

— «Ναί, ναί! Δημήτρη! Θά φύγουμε γιὰ τὴν Καλλιφόρνια. Ἐκεῖ πού ὁ ἥλιος βασιλεύει μέσο στὸ χρυσάφι και ὅλη ἡ ζωὴ κυλάει μέσα στ' ὄνειρο. Δέ θᾶχουμε ἀνάγκη νὰ ἐργαζόμαστε σκληρά. Οἱ μέρες μας θά εἶναι σὰ σκηνές ἀπὸ μιὰ μεγάλη πράξη εὐτυχίας, και ὅλη ἡ ζωὴ μας ἕνα μεγάλο

δρᾶμα ἀγάπης κ' ἔρωτα... Ξαίρεις τό ἔχω ἀποφασίσει. Νομίζω πῶς κι ἄλλοτε σοῦ μίλησα γι αὐτό. Ναι, ναι...»

Ἔλεγε καὶ κοίταζε διαρκῶς τὴ γωνίτσα τ' οὐρανοῦ, πέρα μακριὰ στὴν Ἀνατολή, πού ἄρχισε κίχλος νὰ ροδίζει... «Ἐκεῖ πού ἡ Καλλιφόρνια πλέει διαρκῶς μὲς τὸ χρυσάφι, κ' οἱ ἄνθρωποι ἔχουνε τὴν ἀμεριμνησία τῶν πουλιῶν καὶ τὴν πρωτόγονη χαρὰ τῶν ζώων»...

Μίλησε ἔτσι κάμποση ὥρα... Ὅσο πού ἐπῆρθε πάλι ἡ ὕφεση.

— «Δὲν εἶναι, Σόνια, μόνο αὐτό... Ἄν παίζαμε λέω κ' ἐμεῖς λίγο ἀπόψε;... Ἄν διαθέταμε, ἔστω τριάντα χιλιάδες, στὴ ρουλέττα;...» Ἐκείνη δὲν ἀπάντησε. Κοίταξε μηχανικά τοὺς ἀνθρώπους πού μπαινόβγαῖναν, τὰ ζευγάρια πού χόρευαν, τὰ γκαρσόνια πού σερβίριζαν βιαστικά, ντυμένα στὶς κόκκινες λιβρέες τους.

— «Δημήτρη, Δημήτρη! Νάτος πάλι ὁ Ρινόπουλος. Χορεύει μὲ τὴν Κυρία Κριναίου.» Ξέσπασε κάποτε τραβώντας νευρικά τὸν ἀδερφό της.

— «Ἀσφαλῶς θάχει χάσει ἄλλες ἑκατὸ χιλιάδες», εἶπε κείνος μὲ ἄδιαφορία. «Δὲ βαριέσαι τέλος καὶ σκοτίζεσαι μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο;» πρόσθεσε ὕστερα ἀπὸ λίγη ὥρα σιωπῆς, καὶ τὴν ἄφησε γιὰ νὰ κάμει μερικές βόλτες στὸ καζίνο.

— «Μιά στιγμή», τοῦ φώναξε κείνη, παίρνοντας ξάφνου μιὰ γρήγορη ἀπόφαση. «Πρὶν φύγεις, δόσε μου τὶς τριάντα χιλιάδες πού ἔλεγες, γιὰ νὰ δοκιμάσουμε τὴν τύχη μας.»

— «Ἄ, ναι!» Πρόφερε ὁ Δημήτρης Λάσκαρης, βγάζοντας τὸ πορτοφόλι του. «Δέκα, εἴκοσι, τριάντα», μέτρησε καὶ τὶς ἔχωσε στὴν τσάντα της. «Καλὴ τύχη λοιπὸν Σόνια! Καλὴ τύχη!», εἶπε χαμογελώντας καὶ χάθηκε μὲς στὰ εὐθυμια ζευγάρια τῶν χορευτῶν.

* * *

Ἡ Σόνια Λάσκαρη ἦταν ὡς εἰκοσιοχτὼ χρονῶ. Ψηλὴ, μὲ λεπτὰ χαρακτηριστικά κ' ἐκφραστικώτατα γαλάζια

μάτια, ζοῦσε μὲ τὸν ἀδερφό της σ' ἓνα ἐξοχικὸ σπιτάκι τῆς ὁδοῦ Μουσῶν, μὲ τὴν ἐλπίδα πάντοτε μιᾶς εὐχίας ἀπρόοπτης. Ἐκεῖνος ἐργάζονταν στὸ ὑπουργεῖο, κι αὐτὴ ἐδίδασκε σ' ἓνα γειτονικὸ κολλέγιο. Ὅταν δὲν εἶχε παραδόσεις διάβαζε, Μπούνιν, Βαλερύ, Μπουρζέ, εἶτε κοιτοῦσε ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο τὸ πάρκο, καὶ θλιβόνταν βλέποντας διαρκῶς τὰ φύλλα πού κιτρινίζαν. Ἡ συχνὴ ἐπαφὴ της μὲ παιδιὰ χάρισε στὴν ψυχὴ της ἓνα ἄμετρο τὸνο τρυφερότητας, κι ἄφησε τὴν καρδιά της ἄσπιλη ἀπ' τὶς μικρότητες καὶ τὰ πάθη τῆς ζωῆς. Χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζει, πίστευε πολὺ στὸν Ἔρωτα. Κι ὅταν τὰ βράδια τοῦ καλοκαιριοῦ οἱ ἀλαφρὲς πνοὲς τοῦ ζέφυρου ἀναρριπίζαν τὴν καρδιά της καὶ τὴ μεθούσανε μὲ ἀρώματα, ἐνιωθε τότε τὴ ζωὴ της νὰ πλέει σὲ πέλαγο εὐτυχίας, κ' ἦταν βέβαιη πῶς ἀγαποῦσε τὸ Θεό!

Ἐκείνη τὴ μέρα χιόνισε πολὺ. Ἐνα ἄσπρο σάβανο σκέπασε πέρα ὡς πέρα τὴ γῆς. Ἦτανε παραμονὴ τοῦ νέου χρόνου, κ' ἡ Σόνια Λάσκαρη αἰσθάνονταν πολὺ ἀνήσυχη. Ἐβλεπε τὸν ἑαυτὸ της κουρασμένο, κ' ἐνιωθε τὴν ἀνάγκη νὰ διασκεδάσει πιά τὴν πένθυμη αὐτὴ μονοτονία τῆς ζωῆς της. Δὲν εἶχε ἀκόμη σουρουπώσει, ὅταν πῆρε τὸν ἀδερφό της κι ἀνέβηκαν μαζὶ στὸ καζίνο. Ἡ κίνηση ἦτανε ζωηρὴ. Νεαρὲς δεσποινίδες ἐφέλρταραν διαρκῶς στοὺς διαδρόμους, εἶτε ἐπηγαινοερχόνταν ἄσκοπα μὲ φιλαρέσκεια στὰ φωτεινὰ σαλόνια τοῦ καζίνου. Γηραιοὶ κύριοι ἐσυζητοῦσαν ζωηρὰ στὸ καπνιστήριο, στὸ μπάρ, στὴν αἴθουσα τοῦ παιγνιδιοῦ, κ' ἓνα πλήθος ἀπὸ κοσμικὲς κυρίες κ' ὑποχρεωτικούς καβαλιέρους συνωστιζόταν ἀτελεύτητα στὴν κόκκινη σάλα τοῦ χοροῦ. Ἡ Σόνια Λάσκαρη βυθίστηκε ἄπληστα μὲς τὸ ἀνώνυμο ἐτοδοτὸ πλήθος, χόρεψε, διασκεδάσε μ' ἀπρόοπτες ἐντυπώσεις καὶ θεάματα, μέθυσε κυριολεκτικὰ ἀπὸ εὐδαιμονία κι αὐτοπεποίθηση, κ' ἦτανε ἔτοιμη ν' ἀποσυρ-

θει όταν ή κυρία Κριναίου τής γνώρισε τὸ Σέργιο Ρινόπουλο. — «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι ξεχωριστός!», συλλογίστηκε μόλις ἐκεῖνος ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ τῆς κ' ἔκανε νὰ συγκεντρωθεῖ. Ἀναπόλησε μεμιάς τὸ λευκὸ τοῦ πρόσωπο, τὰ ζωηρὰ ἀμυγδαλωτά τοῦ μάτια, κ' ἔνιωσε τὴν καρδιά τῆς νὰ σπαράζει ἀπὸ ἠδονή. «Σέργιος Ρινόπουλος!» ψιθύρισε..... Κι ἀπὸ κείνη τὴν ὥρα φρόντισε νὰ μὴ τὸν χάσει πιά ἀπὸ τὰ μάτια τῆς..

*
* *

Ὅταν ὁ ἀδερφός τῆς ἀπομακρύνθηκε, ἀφήνοντας γιὰ τὸ παιγνίδι τριάντα χιλιάρα στὴν τσάντα τῆς, ὁ Σέργιος Ρινόπουλος χόρευε ἀκόμη μὲ τὴν κυρία Κριναίου. Καθισμένη στὸ χῶλλ περίμενε ὅσο πού νὰ τελειώσει τὸ χορὸ τοῦ. Σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα παρακολουθοῦσε ἀκόμη καὶ τὴν πιὸ μικρὴ μεταλλαγὴ τῆς φυσιολογίας τοῦ, κ' ἔνιωθε πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τῆς ἓνα ἀλλόκοτο αἴσθημα ζήλειας κι ὀργῆς, ὅσες φορές σκυμμένος στὸ αὐτὴ τῆς ντάμας τοῦ ψιθύριζεν ἐκεῖνος κάτι, εἴτε χαμογελοῦσε κοιτάζοντας τὴν μ' εὐαρέσκεια στὰ μάτια.

Μόλις τελείωσε ὁ χορὸς, βιάστηκε νὰ τὸν προὔπαντῆσει. Ἡ κυρία Κριναίου εἶχε κιόλας φύγει, κ' ἐκεῖνος ἔρχονταν στὸ μπάρ. Προχώρησε μὲ σταθερά κι ἀποφασιστικὰ βήματα καὶ τὸν συνάντησε ἔξω στὸ διάδρομο.

— «Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε Ρινόπουλε,» τοῦ εἶπε μὲ διάκριση. «Ὁ ἀδερφός μου μεῖ ἐπεφόρτισε νὰ σᾶς δώσω αὐτὰ τὰ λεφτά».

— «Εὐχαριστῶ, Δεσποινίς», εἶπε κείνος χωρὶς νὰ δείξει τὴν παραμικρὴ ἐκπληξη. Καὶ παίρνοντας τα μὲ ἀδιαφορία, τοποθέτησε τὰ χαρτονομίσματα στὴν τσέπη τῆς ζακέτας τοῦ.

— «Ἀλήθεια! Ἦθελα νὰ σᾶς ἐκφράσω ἀκόμη, κύριε Ρινόπουλε, τὸ θαυμασμό μου γιὰ τὸν ὑπέροχο χορὸ σας», πρόσθεσε σὲ λίγο ἡ Σόνια Λά-

σκαρη, γιὰ νὰ παρατείνει τὴν εὐχάριστη ἐκείνη συνδιάλεξη.

— «Σᾶς εὐχαριστῶ, δεσποινίς», ψέλλισε πάλι ἐκεῖνος κοιτάζοντας ἀφηρημένα πρὸς τὴν κόκκινη σάλα τοῦ χοροῦ. — «Ἄν ἠθέλατε νὰ παρακολουθήσετε λίγο τὴ ρουλέττα;» τὴ ρώτηξε ὕστερα, ἀλλάζοντας ἀπότομα τὸ ὕφος τοῦ. Καὶ πρόσφερε μεμιάς μ' εὐγένεια τὸ μπράτσο τοῦ.

— «Εὐχαρίστως», ψιθύρισε ἄβουλα ἐκείνη. Κι ἀκουμπώντας ἀνάλαφρα στὸ λεπτὸ τοῦ χέρι, πέρασε ἔτσι στὴν αἴθουσα τοῦ παιγνιδιοῦ.

Γύρω ἀπὸ ἓνα πράσινο τραπέζι σκυθρωπές κι ἀμίλητες μορφές παρακολουθοῦσαν νευρικά τὸ γύρισμα τοῦ δείχτη. Ἐνα πυκνὸ νέφος καπνοῦ ἀπλώνονταν παντοῦ κι ἀνέβαινε ὀλοένα στὸ ταβάνι. — «Καθῆστε» τῆς εἶπε, δίνοντας τῆς κάθισμα. Καὶ μὲ μιὰ ἀπότομη κίνηση ἔβγαλε δέκα χαρτονομίσματα, ἀπ' ὅσα τοῦχε δώσει ἐκείνη, καὶ τᾶφησε νὰ πέσουν μονομιάς πλάι σὲ κάποιον νούμερο τοῦ κύκλου. Σὲ λίγο ἦταν κιόλας χαμένα. Πόνταρε ἀμέσως τὰ ὑπόλοιπα καὶ περίμενε μὲ ψυχραιμία τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ ζερό εἶχε καὶ πάλι χάσει! Σηκώθηκε μὲ ἀδιαφορία καὶ χωρὶς νὰ προφέρει τίποτε, παράσυρε πάλι τὴ δεσποινίδα Λάσκαρη στὴ σάλα τοῦ χοροῦ.

— «Δέν σημαίνει τίποτε αὐτὸ» εἶπε, διακόπτοντας τὴ σιωπὴ. «Χορεύετε μὴπως, δεσποινίς;»

Ἡ ὀρχήστρα ἔπαιζε ἐκείνη τὴν ὥρα ἓνα βάλς. Ἄφησε τὸν ἑαυτὸ τῆς νὰ παρασυρθεῖ στὰ στιβαρά τοῦ χέρια, καὶ δόθηκε μαζὶ τοῦ ἠδονικά στὴ δίνη τοῦ χοροῦ. Τίποτε δέν μπορούσε νὰ συλλογιστεῖ. Μιὰ ρόδινη μεθ' ἀνέβαινε διαρκῶς στὴν κεφαλὴ τῆς κ' ἔνιωθε τὸν ἑαυτὸ τῆς νὰ σβύνει σ' ἓνα ὄνειρο ἄφατης χαρᾶς.

— «Εἶστε ἐξαιρετικὰ ὠραία!» ψιθύρισε κάποτε σφίγγοντας περισσότερο τὴ μέση τῆς.

— «Σέργιε!» ἀπάντησε ἐκείνη κοιτάζοντας τὸν τρυφερά στὰ μάτια. Ἐνίωσε εὐτὺς τὸ σκοτεινὸ τοῦ βλέμμα νὰ

συγκλονίζει βαθιά όλόκληρο τὸ εἶναι της κ' ἡ καρδιά της σκίρτησε δυνατά. Μιά ἀχλύδα ὄνειρου σκέπασε μονομιᾶς τὸ πρόσωπο της: "Ἀνθρώποι, λουλούδια, ἔπιπλα ἐστροβιλιζόνταν μαζί εὐτυχισμένα γύρωθὲ της, ἐνῶ σιμὰ στὰ πορφυρά παραπετάσματα ἔσβυνε παθητικά ἢ μουσική, κι ἀπ' τὶς ἀκίνητες κορφές τῶν χιονισμένων ἔλατων, ἄρχιζε νὰ ροδοφέγγει πέρα ἢ Αὐγὴ...

"Ἐνας δυνατὸς χτύπος σκέπασε ἔσημανε τὸ τέλος τοῦ βάλς. Ἡ Σόνια Λάσκαρη, ἀκουμπισμένη στὸ βραχίονα τοῦ Ρινόπουλου, ἐπέρασε στὸ χῶλλ.

— «Γιατὶ παίζετε τόσο πολύ, Σέργιε;» τοῦ εἶπε σχεδὸν ἔρωτικά.

— «"Α! Αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία» ἀπάντησε ἀόριστα ἐκεῖνος, καὶ τὴν παράσυρε νὰ καθήσουνε μαζί σ' ἓνα ντιζάνι.

Οἱ δυνατὲς γραμμὲς τοῦ μετώπου τοῦ εἶχαν συσπασθεῖ, καὶ τὸ βλέμμα τοῦ ἦταν ἀπλανές. Ἡ Σόνια τὸ παρατήρησε καὶ πρότεινε ἓνα περίπατο στὸν κήπο. "Ἐβαλε τὸ βαρὺ γούνινο παλτὸ της κ' ἐκεῖνος τὴν ἀκολούθησε ὑποτακτικά.

Στὰ στενὰ δρομάκια εἶχανε λυώσει μιάς τὰ χιόνια. Δεξιὰ κι ἀριστερὰ μόνο στὶς ροδογιές, ἔστιλβαν οἱ κρύταλλοι σὰν λαμπερὰ μαργαριτάρια.

Μιά κρύα πνοὴ ἀνέμου τοὺς φρέκαρε τὸ πρόσωπο καὶ κέντρισε μὲ ροσταλγία τὴν ψυχὴ τους. Περπατοῦσαν κ' οἱ δυὸ σιωπηλοὶ κάτω ἀπ' τὶς σκελετωμένες καστανιές. Πίσω τους λαμπαν τὰ κόκκινα φῶτα τοῦ καζίνο, καὶ πέρα μακριὰ στὸν οὐρανὸ ρεμόσβυνε ὁ αὐγερινός.

— «Γιατὶ δὲ μιλάτε, Σέργιε;» παρατήρησε πρώτη ἡ Σόνια Λάσκαρη.

— «Σόνια, Σόνια!» ἀπάντησε κείνος. Ἀν ἡξαίρετε πόσο σὰς ἀγαπῶ! Ἄξι τὴ φίλησε παράφορα στὸ στόμα. Ἐνα δυνατό κύμα αἵματος ἀνάβηκε ἔρρὸ στὰ δυὸ κεφάλια, κ' ἓνα παμνητὸ εὐτυχίας διάκοψε μεμιᾶς τὴν νθημὴ σιωπὴ τοῦ πάρκου.

"Ἀπ' τὸ καζίνο ἔφτανε τώρα ἡδονι-

κὰ μιὰ μελωδία τοῦ Τσαϊκόβσκη, κι ὁ λόγυρα, γλυκιὰ, ἀπαλώτατη, σὰν Ἰντιάνικο μετᾶξι, ἔξεψυχοῦσε ἢ τελευταῖα νύχτα τῆς χρονιάς...

*
**

"Ὅταν γύρισαν, βρῆκανε τὸν ἀδερφὸ της νὰ χορεύει μιὰ Γαλλίδα. Πῆρναν ἓνα οὔσκι κι ἀνέβηκαν εὐτὸς στὸ δεύτερο ὄροφο νὰ ἰδοῦνε τὴν ἀνατολή. Τοὺς δέχτηκε ἓνα κομψὸ σαλονάκι στολισμένο μὲ ρόδα. Ἡ Σόνια Λάσκαρη ξάπλωσε ἡδονικά στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὸν κοιτοῦσε ἐπίμονα στὰ μάτια. Ἐκεῖνος τῆς κρατοῦσε ἀπαλὰ τὰ δάχτυλα κ' ἔβλεπε διαρκῶς ἀόριστα στὰ βᾶθη τοῦ ὀρίζοντα.

"Ἦτανε βέβαιη πὼς ἡ χασούρα τῆς βραδιάς ἀπασχολοῦσε ἐπίμονα τὴ σκέψη του. Καὶ θέλησε νὰ τὸν παρηγορήσει.

— «Σέργιε», τοῦπε, «ἔχουμε χρήματα. Μὴ γνοιάζεσαι γι αὐτὸ.»

— «Ἐχουμε χρήματα;» πρόφερε μονομιᾶς ἐκεῖνος καὶ τὴν κοιτάζε παράφορα στὰ μάτια.

— «Ναί! Τώρα θὰ παίξουμε καὶ θὰ κερδίσουμε... Δὲ λογαριάζεις τὴ δικὴ μου τύχη; Σέργιε, Σέργιε...» Καὶ τονὲ φίλησε στὰ μάτια...

"Ἐνα χρυσὸ σύννεφο ταξίδεβε ἡρεμὰ πέρα στὴν Ἀνατολή. "Ἐμειναν καὶ τὸ κοιτάζαν.

— «Χρυσάφι τῆς Καλλιφόρνιας...» Συλλογίστηκε. Κ' ἡ καρδιά της σκίρτησε δυνατά. Κοίταξε πάλι μὲ ἄφωνη λατρεία τὶς χρυσαφένιες παρυφές τοῦ ὀρίζοντα.— «Σύννεφα τῆς Ἀνατολῆς» πρόφερε ἀπαλὰ, «δῶρα τῆς Καλλιφόρνιας...»

— «Σέργιε, Σέργιε» ἔξεσπασε μὲ ὀρμή. Καὶ κρεμμιάστηκε μεμιᾶς ἀπ' τὸ λαιμὸ του. «Θὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ. Θὰ πάμε πέρα μακριὰ στὴν Καλλιφόρνια, μὲ τὰ χρυσὰ σύννεφα καὶ τοὺς μαλαματένιους οὐρανοὺς. Ἐκεῖ θὰ στήσουμε τὴ φωλιά τῆς ἀγάπης μας. Μὲς τὰ

διαμάντια και τούς διάφανους σαπφείρους...»

Ξεψύχησαν τὰ τελευταῖα λόγια ἀπὸ τὸ στόμα της, κ' ἕνας δυνατὸς συγκλονισμὸς κύλησε καὶ τούς δυὸ τους στὸ ντιβάνι.

Τρία πέταλα κυλήσανε ἀπ' τ' ἀνθογυάλι καὶ πέσανε ἀπαλὰ στὸ πάτωμα. Ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο μιὰ δέσμη ἀχτίδες χρυσῶναν τώρα τὸ μικρὸ σαλονάκι, καὶ στὴ γωνιά, μισόγυμνοιλαχανιασμένοι οἱ δυὸ τους—ἀτέλειωτες στιγμές—μιλούσανε μουγγὰ τῆ γλώσσα τῶν παθῶν...

*
**

Ὁ Δημήτρης Λάσκαρης χόρευε ἀκόμη τὴ δεσποινίδα Γκινοπούλου. Σ' ἕνα φωτεῖγ στὸ χῶλλ, κάθονταν μόνη ἡ ἀδερφή του καὶ περίμενε.

Μόλις κατέβηκαν ἀπ' τὸ μικρὸ σαλονάκι τοῦ δευτέρου ὄροφου, ἡ Σόνια Λάσκαρη ἔδωσε στὸ Ρινόπουλο τὶς τελευταῖες πέντε χιλιάδες πού εἶχε στὴν τσάντα της, καὶ τὸν καληνύχτησε, ἀφοῦ πρωτότερα ἔμειναν σύμφωνοι γιὰ νὰ συναντηθοῦν τὸ ἄλλο βράδυ πάλι στὸ καζίνο. Εἶχε ἀνατεῖλει ὁ ἥλιος, κ' ἕνα τσουχτερὸ κρῦο ἀπλώθηκε πάνω ἀπ' τὰ σβυσμένα τζάκια καὶ τὶς καπνισμένες σάλες τοῦ καζίνου. Στὸ κόκκινο δωμάτιο τοῦ χοροῦ ἔπαιζε ἀκόμη κουρασμένα ἡ μουσικὴ, καὶ μόνον ἀπ' τὴ μεγάλη σάλα τῆς ρουλέττας ἀκούονταν καὶ πάλι ζωηρὸς ὁ θόρυβος.

Ὁ Δημήτρης Λάσκαρης εἶδε μὲ χαρὰ τὴν ἀδερφή του εὐδιάθετη, καὶ τὴν ἐφίλησε μὲ τρυφερότητα στὸ μέτωπο.

—«Νὰ φύγουμε λοιπὸν ;» Ρώτηξε.

—«Ὅπως θέλεις,» ἀπάντησε κείνη, κι ἄρχισε κιόλας νὰ ἐτοιμάζεται.

Ἐνα ἀμάξι τούς περίμενε στὴν εἴσοδο. Μπήκανε μέσα καὶ κυλήσανε ἀθόρυβα στὴν πεδιάδα. Πίσω τους, μὲς σὲ πυκνὰ σύννεφα ὀμίχλης, μὲ τ' ἀνοιχτὰ του φωτισμένα παρεθύρια, ὑψώ-

νονταν αἰνιγματικὸ τὸ γκρίζο χτίριο τοῦ καζίνου. Ὁ δρόμος ἦταν ἀκόμη στρωμένος μὲ χιόνια. Κάπου—κάπου μονάχα ἤρεμα ἀπ' τὰ πλαγιὰ χωράφια κυλούσαν γάργαρα ρυάκια: ἦταν τὸ χιόνι πού ἔλυωνε ψηλὰ στὶς κορυφές. Μιὰ πένθιμη ἰλαρότητα ἀπλώθηκε μὲς τὴν ψυχὴ τους, ὅσο πού οἱ πρῶτοι θόρυβοι τῆς πόλης τούς ἔκαναν νὰ σκέφτονται πραγματικώτερα.

Εἶχε ἀνατεῖλει πιά ἡ μέρα ὅταν πλάγιασαν. Μόλις βρέθηκε στὸ δωμάτιό της μόνη ἡ Σόνια Λάσκαρη ἀναλύθηκε σὲ λυγμούς.—Σέργιε, ψιθύριζε, ἀγαπημένε...Κι ἀναπολοῦσε ὀλοένα κάθε τὶ πού ἀνήκε σ' αὐτὸν. Ἐκλαίε κ' ἐνιωθε διαρκῶς τὰ βλέφαρά της πού ἔπεφταν βαριά. Ὅμως ἐκείνη ἐτέντωνε πάλι ζωηρὰ τὰ μάτια της καὶ προσπαθοῦσε, μένοντας ἄγρυπνη, νὰ συλλογίζεται διαρκῶς ἐκεῖνον.

Ἦ! Δὲ λυπόταν πιά καθόλου γιὰ ὅτι κι ἂν εἶχε χάσει. Ἦτανε βέβαιη πὼς τὸν ἀγαποῦσε, καὶ μόνον ἡ σκέψη αὐτὴ τὴν ἀποζημίωνε.

Τὸ ρολοῖ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου χτύπησε τὴν ὥρα ἐκείνη ἑπτὰ φορές. Μιὰ σκιά, σὰν προαίσθημα κακῶ, πέρασε μεμιάς ἀπὸ τὴ σκέψη της, κ' αἰσθάνθηκε ἀμέσως τὸ κεφάλι της βαρῦ. Βυθίστηκε ἔτσι μιὰ στιγμὴ στὴ σκοτοδίνη. Σηκώθηκε ὕστερα καὶ κοίταξε ἀπ' τὸ παραθύρι τῆς ἀνήσυχια πρὸς τὴ διεύθυνση τοῦ καζίνου.—Ἄλιμονο! Τίποτε πιά δὲ φαίνονταν.

—«Θεὲ μου!» ἐπρόφερε κ' εἶδε ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τὰ σύννεφα, «δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ μελετῶ κακὰ.» Καὶ χώθηκε βιαστικὰ μὲς τὶς κουβέρτες της.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κ' ἡ Σόνια Λάσκαρη πετάχτηκε πάλι τρομαγμένη στὸ κρεβάτι της. Ἐνας βραχνὰς τῆς πίεζε ὑπερβολικὰ τὸ στήθος: Ἔβλεπε πὼς ἦταν μόνη στὸ μικρὸ σαλονάκι τοῦ καζίνου. Κάτου, ἕνα μπουκέτο ρόδα ἐστὶβουνταν καὶ πλημμυρούσανε τὸ πάτωμα μὲ αἷμα. Κι ἀπάνω εἶχε καθίσει ὁ οὐρανὸς στὸ στήθος της

μέ κάτι πελώριους χρυσαφένιους δόγκους για σύννεφα...

— Σέργιε! Ψιθύρισε, βυθισμένη ακόμη σὲ λήθαργο, καὶ δοκίμασε νὰ σηκωθεί. Ἄπλωσε στὸ κομμοτίνιο τὸ ρολόι τῆς χέρι καὶ συμβουλευτήκε τὸ ρολόι τῆς. — Ὅχιτῶ!

— Θεὲ μου! Πόσο ἀργοῦσε σήμερὰ ἡ μέρα!...

Ἐπολόγησε πῶς θὰ μεσολαβοῦσαν ἀκόμη δώδεκα ὥρες, ὥσπου νὰ τὸν ἀναβλεπε. Γύρισε ἀνάσκελα καὶ κοιμήθηκε βαθιὰ ὡς τὸ ἀπόγευμα.

Ὅταν ξύπνησε εἶχανε ἀπλώσει κιόπιας οἱ σκιές. Σηκώθηκε γρήγορα ἀπάνω κι ἄνοιξε μ' ἀνυπομονησιὰ τὰ παράθυρα. Περνώντας ἔριξε μιὰ μστιαφιλή φιλαρέσκεια στὸν καθρέφτη, κ' εἶδε τὸ πρόσωπό τῆς ζωηρὸ καὶ καλοδιάθετο. Κοίταξε ὕστερα τὸ ρολόι τῆς καὶ συμπέρανε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γάνουνε καιρὸ. — Ὁ Σέργιος θὰ περιμένει, συλλογίστηκε. Κι ἄρχισε νὰ ντύσεται βιαστικά.

— «Καλημέρα, Σόνια.» Ἄκουσε τὸν φρεφφὸ τῆς νὰ τῆς φωνάζει τότε ἀπ' τὸ διάδρομο. «Σάμπως πολὺ γρήγορα μοῦ ξύπνησες σήμερα.»

— «Ἔλα τεμπέλη! Ντύσου λοιπὸν ἐσὺ.» Τοῦ ἀπάντησε. «Δὲν ἔχουμε καιρὸ νὰ χάνουμε...»

— «Γιὰ ποῦ;» Ρώτηξε ὁ Δημήτρης Λάσκαρης, μπαίνοντας στὴν πόρτα.

— «Μὰ γιὰ τὸ καζίνο, δὲν εἶπαμε;...»

— «Ἄ, ναί!» Εἶπε. Καὶ φεύγοντας πρόησε νὰ πέσει ἀπὰ στὸ πάτωμα ἡ ἡμερίδα πού κρατοῦσε.

Ἡ Σόνια Λάσκαρη ἔριξε πάλι μιὰ ματιὰ στὸν οὐρανό. Εἶδε τὰ μαῦρα

σύννεφα πού κυλοῦσαν βιαστικά στὸ διάστημα καὶ μελαγχόλησε. — Θὰ βρέξει!, συλλογίστηκε καὶ χαμήλωσε μὲ μιὰς τὰ μάτια. Κοίταξε ἀφηρημένα τὴν ἀνοιγμένη ἡμερίδα ἀπὰ στὸ πάτωμα, κι ἀναθυμήθηκε ξανά τὴν Καλλιφόρνια. Θέλησε νὰ ὑπολογίσει σὲ ποιὸ τάχα σημεῖο τοῦ ὀρίζοντα νὰ βρίσκονταν. Μὰ τῆς τραβοῦσε διαρκῶς τὴν προσοχὴ ἡ ἡμερίδα. Διάβασε τὰ μεγάλα γράμματα: «Ἡ αὐτοκτονία ἐνὸς μεγάλου ἀπατεῶνος». Ὑστερὰ τὸν ὑπότιτλο: «Ἐνα αἱματηρὸ δράμα στὸ καζίνο». Κι ἄθελα τῆς προχώρησε στὸ θέμα: «Τὴν ἐβδόμην πρωϊνὴν ὥραν τῆς σήμερον ἠὺτοκτόνησε ἐντὸς τῆς μικρᾶς αἰθούσης τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ καζίνο, ἀφοῦ προηγουμένως κατεχράσθη ἀπὸ διάφορα πρόσωπα καὶ ἔχασε στὸ χαρπαίγνιον συνολικὸν ποσὸν τετρακοσίων χιλιάδων δραχμῶν, ὁ ἀπατεῶν Σέργιος Ρινόπουλος...»

— «Σέργιος Ρινόπουλος...» ἐπανάλαβε μηχανικά. Κ' ὕστερα, μὲ μιὰ παράφορη ὄρμη, γουρλώνοντας τὰ μάτια, στυλώθηκε μεμιᾶς ὀρθὴ στὰ πόδια τῆς κ' ἔπεσε πάλι ἀναίσθητη στὸ πάτωμα...

*
**

Ἐξω, σιγαλή, μονότονη, ἔφεπτε τώρα ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο ἡ βροχὴ. Καὶ πέρα, μακριὰ στὴν Ἀνατολή, — ἐκεῖ πού λούζεται στὸν ἥλιο ἡ Καλλιφόρνια — τὰ μαῦρα σύννεφα μαζεῦονταν ἀδιάκοπα, κ' ἡ θύελλα πλησίαζε.

Α. ΑΛΒΙΟΥ ΤΙΒΟΥΛΛΟΥ

Χ ΕΛΕΓΕΙΑ (ΒΙΒΛ. Α)

[Ἡ εἰρήνη πού ἐπικράτησε μετὰ τὴ νίκη τοῦ Αὐγούστου στὸ Ἄκτιο (31 π. Χ.), ὅπου γράφτηκε ἡ τελευταία σελίδα τοῦ φοβεροῦ δράματος τοῦ ἑκατόχρονου ἐμφύλιου πολέμου, χαιρετίστηκε ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἰταλίας μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό καὶ τὴ βαθύτερη ἀνακούφιση. Ἀπαράλλαχτα ὅπως ὁ κόσμος στὰ χρόνια μας μὲ τὸ κλείσιμο τῆς εἰρήνης, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνθρωποσφαγὴ τοῦ 1914—1918, αἰσθάνθηκε νὰ λυτρώνεται ἀπὸ τὸ βαρὺ βραχὺ τοῦ πολέμου καὶ ξάνοιγε μὲ λαχτᾶρα τὴν περίοδο μιᾶς νέας εἰρηνικῆς ζωῆς.

Ἀντίπαλο τῶν αἰσθημάτων τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν εἰρηνοποιὸ αὐτοκράτορα βρισκόμασταν στὰ ἔργα μεγαλόστομων ποιητῶν σὰν τὸ Βιργίλιο καὶ τὸν Ὀράτιο.

Σὲ χαμηλότερο τόνο, μὰ ὄχι γιὰ τοῦτο λιγότερο συμπαθητικῆ, εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ τρυφεροῦ ποιητῆ τῶν Ἑλεγείων, τοῦ Α. Ἀλβίου Τιβούλλου (54—19 π.Χ.), πού μὲ δικὸ του τρόπο τραγούδησε σὲ στίχους ἄπλους καὶ ἁρμονικούς, πού στᾶζουν συχνὰ μιὰ γλυκεῖα μελαγχολία, τὰ αἰσθήματα τῆς ντελικᾶτης ψυχῆς του—τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν εἰρηνικὴ ζωὴ καὶ τὴν εὐλογημένη ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐργασία στὰ χωράφια καὶ τοὺς κήπους, κ' ὕστερα τίς τρυφερὲς ἀπολαύσεις τοῦ σπιτιοῦ στὸ πλάι ἀγαπημένης φίλης ἢ συζύγου: τὴν εὐτυχία δηλ. πού εἶχαν καταστρέψει οἱ πολυχρόνιοι πόλεμοι κ' οἱ μακρινὲς ἐκστρατεῖες, πού ἀνέδειξαν, ὡστόσο, τὴ Ρώμη κοσμοκράτειρα.

Γιὰ τὴν ἀβρότητα αὐτῆ τῶν αἰσθημάτων του, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀφέλεια του ὁ Τίβουλλος μπορεῖ καὶ σήμερον εὐχάριστα νὰ διαβαστεῖ καὶ νὰ συγκινήσει, ὅπως καὶ στὴν παλιὰ ἐποχῆ, πού οἱ κριτικοὶ (ὁ Κοϊντιλιανὸς π.χ.) τότε ξεχώριζαν ἀνάμεσα στοὺς σύγχρονους τοῦ ἐλεγειακοῦ ποιητῆς, τὸν Προπέρτιο, τὸν Ὀβίδιο κ. ἄ.

Ἡ Χ μάλιστα ἐλεγεία τοῦ Α' βιβλίου ἔχει γιὰ τὴν ἐποχὴ μας ἐξαιρετικὴ ἐπικαιρότητα. Εἶναι μιὰ ἐπίσημη, νὰ ποῦμε, ἀποκήρυξη τοῦ πολέμου, ἓνα ἔμμετρο πασιφιστικὸ μανιφέστο καὶ ὕμνος μαζί στὴν Εἰρήνη, καὶ περισσότερο ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλο του ποίημα κλείνει τὴν εὐσέβειά του, τὴν ἀγάπη του στὴν ἐργασία, τίς ἀθῶες οἰκογενειακὲς διασκεδάσεις καὶ τὰ παιγνίδια του ἔρωτα, στὰ ὁποῖα ὁ ποιητῆς μας ἦταν ἰδιαίτερος εὐαίσθητος.

Ἡ μετάφραση τῆς ἐλεγείας αὐτῆς (ὅπως καὶ τῆς I τοῦ Α' βιβλ.) ἔγινε τὸ 1922, κατὰ παρακίνηση τοῦ ἀλησμόνητου καθηγητῆ μου Θεοφ. Κακριδῆ, πού μᾶς δίδαξε Τίβουλλο τὴ χρονιά ἐκείνη. Στὴν Ἱστορίαν τῶν Λατινικῶν γραμμάτων τοῦ Καθηγ. Σ. Κ. Σακελλαροπούλου (σελ. 222) εἶδα γιὰ τὴν ἔμμετρη μετάφραση ἐλεγείων τοῦ Τιβούλλου στὴ δημοτικὴ ἀπὸ τὸν I. Πολυλά καὶ τὸν Γλαῦκο Πόντιο (Νίκο Κογεβίνα), τίς ὁποῖες ὁμως δὲν ἔτυχε νὰ διαβάσω. Ἐγὼ προσπάθησα τότε νὰ δώσω μονάχα κάποιον ρυθμὸ καὶ κράτηθῃκα ὅσο μποροῦσα πιστότερα στὸ κείμενον].

Ποιὸς ἦταν πού πρωτόδειξε τὰ τρομερὰ σπαθιά; Σκληρὸς πρέπει σὰ σίδερον νὰ ἦταν αὐτὸς στ' ἀλήθεια. Φόνοι ἀπὸ τότε ἀρχίσανε κι ἀμάχες στοὺς ἀνθρώπους καὶ διάπλατες ἀνοίχτηκαν στὸ θάνατον οἱ θύρες. Μὰ δὲν ἔφται-

γε ὁ ἄμοιρος, ἂν ἐμεῖς γιὰ κακὸ μας ἓνας ἀπὰ στὸν ἄλλο τὰ γυρίσαμε, ἐνάντια στὰ θεριὰ αὐτὸς ἐνῶ μᾶς τᾶφκιασε.

Καὶ τὸ χρυσάφι τοῦτα ὄλα τὰ κακὰ μᾶς ἔφερε. Τότες πού κοῦπες ἀπ' ὄξυά

εἶχαμε στὰ τραπέζια μας δέν ξαίραμε τὸν πόλεμο, οὐτ' ἀκρόπολεις οὔτε κάστρα χρειάζομασαν· μόνο ἡσυχος τὸν ὕπνο του ἀποζητοῦσε ὁ πιστικός ἀνάμεσα στ' ἀγαπημένα του τὰ πρόβατα.

Τότε θενᾶταν ἡ ζωὴ γλυκεῖα γιὰ μέ, πού ἔγνοιες δὲ θά μ' ἔτρωγαν κι οὔτε ἄρματα δὲ θάκουα καὶ σάλπιγγες πού νά τρομάζει μου ἡ καρδιά. Τώρα μὲ σέρνουν γιὰ τὸν πόλεμο κ' ἴσως ἕνας ἐχτρός τὸ ξίφος του ἀκονίζει γιὰ νά μού τὸ μπῆξει στὰ πλευρά.

Μὰ σώσετέ με, ἑσεῖς θεοί, ἑσεῖς πού μ' ἀναθρέψετε, καὶ πού παιδάκι ἔκανα στὰ πόδια σας μπροστά τὰ πρῶτα μου παιγνίδια καὶ τὰ βήματα.

Ντροπὴ καμιά δέν ἦτανε πὼς ξύλινα τ' ἀγάλματά σας καὶ χοντρόκοπα εἶχα σπίτι μου. Προστάτες πάντα τοῦ σπιτιοῦ τῶν εὐσεβῶν προγόνων μου φανήκατε.

Μὰ κ' οἱ ἀνθρώποι φύλαγαν τοὺς ἄρκους τοὺς πιστότερα κι ἄς ἦταν τίς μικροὶ οἱ ναοὶ καὶ ξύλινα τ' ἀγάλματα.

"Ἰλεως γινόταν ὁ Θεὸς, σταξιά κρατιοῦ ἂν τοῦ ἔχυνες ἢ μὲ στεφάνι τάχινο τοῦ στόλιζες τὴν κόμη του. Καὶ πῶς πολὺ, ἂν κανεῖς θεοφοβούμενος ἔφερνε τὸ ἴδιος τίς σπονδῆς κ' θυγατέρα του τάνγνὸ τὸ μέλι ἀκοουθώντας κράταε.

'Εσεῖς, θεοὶ μου πατρικοὶ, πετάξετε ἃ ὄπλα ἀπὸ τὰ χέρια μας· κ' ἐγὼ γιὰ σᾶς τὸ πιό παχὺ γουρούνι ὅπὸ τῆ ἀντρα μου διαλέγοντας σφαχτὰρι σᾶς πόσχομαι. Ντυμένος τότε μὲ καθάριο ὄρεμα θ' ἀκολουθῶ μὲ κἀνιστρα μερνοστόλιστα καὶ μὲ μυρτιές στεφανωμένο τὸ κεφάλι μου.

"Ἔτσι θενᾶμαι ἀρεστός σ' ἐσᾶς." Ἀς νά ᾄδῃς ἄλλος στ' ἄρματα καὶ, μὲ νά ἄρῃ βοηθό, τοὺς ἀντιπάλους ἀργούς ἄς στρώνει κατὰ γῆς· κ' ὕστερα τάνω στὸ πιό νά μᾶς διηγίεται τίς τραγαθίες του καὶ μὲ κρασί τὰ σχέα τῆς μάχης στὸ τραπέζι νά μᾶς τορεῖ.

Τὸν πόλεμο ζητώντας, οἱ τρελλοὶ, θάνατο γυρέβομε οἱ ἴδιοι μὲ τὸ

χέρι μας. Παραμονέβει αὐτὸς καὶ νάσου τον! κλεφτοπατώντας φτάνει κατὰπάνω μας. Κ' ἐκεῖ στὸν κάτω κόσμο σὰ μᾶς πάει, σπαρτὰ κι ἀμπέλια δὲ θά βλέπουμε μόν' ἄγριο τὸν Κέρβερο καὶ τὸ φριχτὸ βαρκάρη τῆς Στιγός· κ' ἐκεῖ στὰ σκοτεινὰ νερά τὸ ὦχρό κοπάδι τῶν νεκρῶν μὲ μάγουλα σχισμένα, μὲ λυτὴ τὴν κόμη, τριγυρνᾷ.

Πόσο ζουλέβω ἐγὼ τὰ γερατεῖά του ὅποιος περνᾷ μὲ τὰ παιδιὰ του γύρω του, στὸ σπίτι του. Κουρέβει ὁ ἴδιος στὸν καιρὸ τὰ πρόβατα κι ὁ γιοὺς τάρνια καὶ κουρασμένος βρίσκει γιὰ λουτρό ζεστὸ νερό πού ἡ καλὴ συμβία του ετοίμασε. "Ἀμποτες τέτοια γερατεῖα νᾶχα κ' ἐγὼ καὶ γέρος ἀσπρομάλλης νά καθόμουνα νά λέω τοῦ παλιοῦ καιροῦ ἱστορίες στ' ἀγρονάκια μου. Μὰ ὡς τότε τὰ χωράφια μου ἡ Εἰρήνη ἄς φυλάει ἡ μεγαλόχαρη!

Εἰρήνη ἀγνή, ἐσὺ πρώτη στὸ ζυγὸ τὰ βόδια ἔβαλες, προωρισμένα γιὰ τῆς γῆς τὸργωμα. Καὶ πάλι ἐσὺ τὰμπέλια μας ἀνάγυιωσες καὶ τὰ σταφύλια ὠρίμασες, πού τὸ χυμὸ τους τὸ σωτήριο σ' ἀγγεῖα ἀπὸ ἄργιλλο ἔστυψε ὁ πατέρας προνοητικά, γιὰ νά δροσίξει τῶν παιδιῶν του τὸ λάρυγγα καὶ νά τοὺς δίνει δύναμη.

Καὶ στὸν καιρὸ σου, Εἰρήνη, τὸ ὄνι κ' ἡ τσάπα εἶναι στὴ δόξα τους, ἐνῶ τὰ ὄπλα στὴ γωνιά τρώει ἡ σκουριά.

Ἀπὸ τὸ δάσος τὸ ἱερὸ γυρνώντας ὁ γεωργὸς γερὰ πιωμένος σπίτι του τραβᾷ σὲ ἀμάξι κουβαλώντας τὴ γυναῖκα καὶ τὸ παιδολοῖ του. Τότε στὴ βράση τους εἶναι τῆς Ἀφροδίτης τὰ μαλλώματα· παιγνίδια τοῦ Ἐρωτα. Μὰ θά παραπονιέται κάποια ἴσως πού ὁ ἀναμμένος ἀγαπητικὸς πόρτες δέν ἀφῆσε γερές μῆτε σεβάστηκε τὴν κόμη τῆς.

Ἡ κόρη ξαφνιασμένη τοῦ ὑποτάχτηκε, μὰ ὄχι χωρὶς στὰ τρυφερά της μάγουλα ποτάμι νά κυλήσουνε τὰ δάκρυα. "Ὅμως κι αὐτὸς ὁ νικητῆς θά λυπηθεῖ γιὰ τῶν χεριῶν του τίς ἄδοξες παλληκαριές. Ἀλλὰ στὸ τέλος

ὁ Ἔρωτας ὁ πονηρός, πού ἀνάμεσό τους σήκωσε τὸ μάλλωμα, καὶ σ' ἄσκημα τοὺς ἔκανε λόγια νάρθοῦν, κρυφὰ θὰ μπεῖ στὴ μέση τους νὰ φιλιωθοῦν, τὴν κάκια λησιμονώντας γρήγορα ὁ καθένας τους.

Ἄ! τὶ καρδιά ἀπὸ σίδηρο ἢ μπροῦν-τζο ἔχει ἐκεῖνος πού στὸ θυμὸ του τὸ κορίτσι του χτυπᾷ. Ταράζει τοὺς θεοὺς ἀπὸ τὸ θρόνο τους καὶ τὴν τὴν ἐκδίκησέ τους πάνω του τραβᾷ. Δὲ φτάνει πού στὴ βιάση του τῆς ξέσκισε τὸ φόρεμα καὶ τὴ μπλεγμένη

κόμη τῆς πῶς ἔλυσε; Δάκρυα νὰ χύσει δὲν τὸν φτάνει πού τὴν ἔκανε; Εὐτυχισμένος ἄς λογιέται ὅταν θυμῶντας βλέπει τὰ μάτια τῆς καλῆς του νὰ γεμίζουν. Μὰ ὅποιος τὰ χέρια του δὲν ξαίρει πίσω νὰ βαστᾷ, κοντάρι αὐτός ἄς πάρει καὶ σπαθιά κι ἄς πάει στὸν πόλεμο· μ' ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης μακρὰ ἄς στέκει τὸ βωμό.

Μένε μαζί μας πάντοτε εὐλογημένη εἰρήνη, κι ἄς ξεχειλάει ἀπὸ καρπὸς καὶ στάχια ὁ ἀγνός σου κόρφος.

(Μετάφρ.) Κ. ΠΗΛΛΑΒΑΚΗΣ

ΠΑΛ' ΕΝΝΑ ΧΩΡΙΣΤΟΥΣΙΝ

Ἐχτές ὁ Πλάστης μου ἄρμαζεν τὴ γῆμ με τὸς σιειμώναν, τζι' ἢ σκοτεινιά κουμέρα τους, κουμπάρος ὁ ἀέρας, τζιαὶ στρῶσαν τὰ τραπέζια τους τὸ γύρμαν τῆς ἡμέρας τζι' ἔρκουνταν νέφη πκιόν — οἱ λάς — τζιειμέσα τζιαὶ τρυπῶναν.

Τζιαὶ καλεσμένοι, ἀκάλεστοι, πάλ' ἔντζιαὶ ποθαροῦσαν. Ἄφαν τὰ λούξ πού χώστηκεν ὁ νήλιος, τζι' ἄρκινήσαν φαίν τζιαὶ πκίιν, τζι' ἔσύρασιμ μεθύσιμ, τζι' ἔτσακκίσαν σωρόγ καντῆλες... Χάραμαφ φοῦ κόμα τραουδοῦσαν.

Μμὰ τὰ πουλιά πού τὴν αὐκὴν ἐψάλλαν τζι' ἔλαλοῦσαν πῶς ἔννα μέχ χαρεῖ πολλὸν τζιαῖρόν τουν' τὴν κοπέλλαν, γιὰτ' εἶδασιν τὸν νήλιον μίσις τὴν ὠραν πού γλεντοῦσαν πού μιτσοκάμησεν τῆς γῆς κρυφὰ τζι' ἔχαμογέλαν.

Η ΠΑΡΑΛΛΗ ΤΟΥ ΤΖΙΑΙΡΟΥ

Θωρῶ μέσ' στὰ μυαλά τοὺς λάς, πού φίνον καλοτζιαῖριν, σιειμώναν, πῶν ἀκούστηκεν ἀκόμα ὡς τωρὰ! νέφη πρωτοφανοῦσιμα στὸν οὐρανόν ἀσκέριν, γύρω στραπές τζιαὶ πουμπουρκές, μερόνυχτα νερά!

Κάτι καρκιές ἀμούτρεφτες, σιέρισσες, πού σπερτήκαν, ἔχουσ σου μέσα μιάσ-σποράν... ἄν πεῖ τζιαὶ τ ελειωθεῖ, φτώσειες, καμοί, ὅ,τι στήγ γῆγ κακά τζι' ἄν ἐπλαστήκαν ἔννα χαθοῦν, τζι' ἢ ἀρκονγκιά τοῦ νοῦ ἔννα γεννηθεῖ.

ΠΑΥΛΟΣ ΛΙΑΣΙΔΗΣ

Ο ΒΑΣΙΛΕΑΣ ΠΕΤΡΟΣ Κ' ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ*

Στά 1930 τὸ Κυβερνητικὸ Τυπογραφεῖο στὴ Λευκωσία δημοσίευσε μιὰ Χρονολογία τῆς Κύπρου (**). Κι ὅσοι ἀκόμη μετροφυλλήσουν τὶς σελίδες τῆς ἔτσι γιὰ νὰ σκοτώσουν τὸν καιρὸ τοὺς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τοὺς κάνει ἐντύπωση ὁ πλοῦτος τῶν σχέσεων πού κατέχει αὐτὸ τὸ νησί καὶ ὁ δεσμὸς μὲ τὶς ἄλλες Εὐρωπαϊκὲς χώρες στὸ μεσαίωνα. Αὐτὸ τὸ σύντομο ἄρθρο δὲ φιλοδοξεῖ καθόλου νὰ σκιαγραφήσει ὅποιανδήποτε περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου, μὰ ὅταν διορθῶνα τὰ δοκίμια τῆς Χρονολογίας, μοῦ ἤρθε στὸ νοῦ ἡ ἰδέα ν' ἀρχίσω νὰ συμπληρώσω μὲ κάποιες λεπτομέρειες τὶς ἡμερομηνίες πού ἀναφέρονται κάπως ξηρα ἐκεῖ μέσα. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ θαυμασμὸς μου γιὰ τὸ βασιλεῖα Πέτρο μὲ ἔχει παρασύρει πρὸ πολλῶν ἔχω γράψει περισσότερα γιὰ τὴ ζωὴ του ἀπ' ὅτι σκόπευα. Μά εἶναι μιὰ σαγηνευτικὴ μορφή καὶ μ' ἀρέσει νὰ τὸν σκέφτονται ἐπισκεπτόμενον τὸ Λοντίνιο. Ἄλλ' αὐτὸ θὰ τὸ ποῦμε πρὸ ὕστερα. — Πρὸς τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς πολλοὶ Πρίγκηπες καὶ Ἰππότες πηγαίνοντας τοὺς Ἅγιους Τόπους ἤρθαν σ' αὐτὸ τὸ νησί. Στὰ 1105 πέθανε ἐδῶ ὁ Ἔρικ, ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Δανίας. Ὁ καθεὶς ἀπορεῖ τί ἔκανε δῶ πέρα τόσο μακριὰ ἀπὸ τὸ βορεινὸ τοῦ Βασιλείου. Πήγαινε προσκνηνῆς στὰ Ἱεροσόλυμα, ἢ ποθοῦσε νὰ προσφέρει τὸ σπαθὶ του στὸ Βασιλεῖα Βαλδουίνου στοὺς πολέμους του ἐναντὶ τῶν Μωαμεθανῶν, ὅπως ὁ γείτονάς του Σίγκουρτ τῆς Νορβηγίας στὰ 1110 — ὁ Σίγκουρτ πού θὰ βοηθοῦσε τὸ Βαλδουίνου νὰ κυριεύσει τὴ Σιδῶνα; Ἴσως ὁ Ἔρικ ἀργοστάθηκε στὴν Κύπρου καὶ πέθανε ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς πού ἐπικρατοῦσαν τότε, ὅπως ὁ Γκουέλφ, ὁ τέταρτος Δούκας

τῆς Βαυαρίας εἶχε πεθάνει μονάχα τέσσερα χρόνια πρὶν. Ἡ ρομαντικὴ ἱστορία τῆς κατάληψης τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὸ Ριχάρδου τὸ Λεοντόθυμο, εἶναι πάρα πολὺ γνωστὴ, ὅπως κι ὁ γάμος του μὲ τὴ Μπερεγκάρια τῆς Ναβάρρας στὴ Λεμεσό, πού νὰ μὴ χρειάζεται ἀνάπτυξη. Τῆ σημαία πού κυρίευσε ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸ Δούκα Ἰσαάκιο, τὸν ὁποῖο κατατρόπωσε σὲ μιὰ καὶ μόνη μάχη, τὴ χάρισε στὴν Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἐδμόνδου στὸ Bury, ὅπου πρέπει ἀπὸ πολλὰ τώρα χρόνια νὰ ἔχει μεταβληθεῖ σὲ σκόνη.

Ἄλλὰ τὸ Μεσαιωνικὸ Βασίλειο τῆς Κύπρου εἶναι ἐκεῖνο πού μᾶς χαρίζει τὶς περισσότερὰ χρωματισμένες καὶ ρομαντικὲς σελίδες, γιὰ τὴ ἔσχατη δεκαετηρίδα τοῦ δωδέκατου αἰῶνα εἶδε τὴν ἵδρυση ἑνὸς μικροῦ Χριστιανικοῦ Βασιλείου στὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή, πού ἐπέζησε ἀρκετὸ καιρὸ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ἀπομεινάρια τῶν Σταυροφοριῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, καὶ πού μὲ λίγη βοήθεια ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμον διατήρησε μιὰν ἐπικίνδυνη ὑπόσταση σὲ τέλεια ἀντίθεση μὲ σχεδὸν κάθε τι γύρω του.

Ὁ Ριχάρδος εἶχε πούλησει τὴ νέα του κατάκτηση στοὺς Ἰππότες Ναῖτες, πού γρήγορα κατάλαβαν ὅτι ἦταν ἀνίκανοι νὰ τὴν κρατήσουν μὲ τὴ μικρὴ δύναμη πού εἶχαν στὴ διαταγὴ τους, καὶ τὴν ἔδωκαν πίσω στὸ Ριχάρδου, πού ἔπεισε τὸν Γκνὺ ντὲ Λουζινιάν νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀπαίτησή του γιὰ τὸ σκῶδες στέμμα τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ σ' ἀντάλλαγμα νὰ δεχτεῖ τὴν κυριαρχία τῆς Κύπρου.

Φοβοῦμαι ὅτι τὸν Γκνὺ δὲν τὸν πολυλογάριαζαν οἱ δικοὶ του, γιὰ τὴν οἱ ἀδελφοὶ του ἀντὶ νὰ χαροῦν γιὰ τὴ μεγάλη καὶ καλὴ τύχη του, εἶχαν φαγωθεῖ ἀπὸ τὴ ζήλεια τῶν. Μάλιστα ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς του, ὁ Τζέφρου, ἔξεφραστῆκε μὲ τέτοια λόγια πού κανεὶς αἰσθάνεται ὅτι εἶναι αὐθεντικὰ: «Ἐὰν ὁ ἀδελφὸς μου Γκνὺ ἔγινε βασιλιάς,

(*) Τὸ ἄρθρο αὐτὸ γραμμένον Ἁγγλικά παραχωρήθη ἐπὶ τὰ «Κ. Γ.» ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸ συγγραφέα του καὶ μετὰ ἀφράστηκε ἀπὸ τὸν κ. Ἄντ. Ἰντιάνου.

(**). Chronology of Cyprus, by Sir Ronald Storrs.

εἶναι σιγουρότατο πὼς θὰ καταλήξει γινόμενος Θεός».

Ὁ οἶκος τῶν Λουζινιανῶν κρατήθηκε στὴν Κύπρο γιὰ τρεῖς σχεδὸν αἰῶνες. Ἡ πιδ ρωμαντικὴ μορφή στοὺς δεκαοχτῶ βασιλιάδες πὺν ἔδωκε στὸ νησί, ἦταν ὁ Πέτρος I, πὺν βασιλεύει ἀπὸ τὸ 1358—1369. Εἶχε μιὰ τέτοια στερορὰ πεποῖθηση γιὰ τὸ καθῆκο του νὰ πολεμᾷ, πὺν ἔφερε πάντα ἕνα γυνὸ σπαθὶ γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ του, ἀπὸ φόβο μήπως ξεχάσει αὐτὸ τὸ καθῆκον. Κυρίευσε τὴ Σμύρνη, τὴν Τρίπολη, καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια· λεηλάτησε ὅλα τὰ λιμάνια τῶν Σαρακηνῶν· κι ὅταν τοῦλειψαν ἄνθρωποι καὶ χορήματα, ἐγκατέλειπε τὸ νησί του καὶ ταξίδευε σὸλη τὴ Δυτικὴν Εὐρώπη συνάζοντας χορήματα καὶ στρατολογώντας. Ἐπισκέφτηκε τὴν Ἀγγλία καὶ κεί τὸν ὑποδέχτηκε ὁ Δῆμαρχος τοῦ Λονδίνου, Σέρ Χένρυ Πίκαρτ, στὸ Βίντερος Χώλλ. Παρακάθησε σένα θανατάσιο γεῦμα, πὺν μόνο μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ κείνο πὺν δόθηκε στοὺς συμμάχους βασιλιάδες στὰ 1815. Παρευρίσκονταν ὡς φιλοξενούμενοι ὁ βασιλέας Ἐδουάρδος III, ὁ βασιλέας Δαυῖδ τῆς Σκωτίας, ὁ βασιλέας Ἰωάννης τῆς Γαλλίας, ὁ βασιλέας Πέτρος τῆς Κύπρου κι ὁ Μαῦρος Πρίγκηπας. Ἀναφέρεται ὅτι μετὰ τὸ γεῦμα χαροτοπαῖζανε καὶ ὅτι ὁ Δῆμαρχος τοὺς εἶχε κερδίσει ὅλους. Ὁ βασιλέας Πέτρος ἔχασε τὰ χορήματα του (ἴσως εἶχε πολὺ λίγα γιὰ νὰ χάσει) καὶ μαζί τὴν ψυχραιμία του· ἀλλὰ ὁ Δῆμαρχος μὲ μεγάλη ἀξιοπρέπεια τοῦ ξαναγύρισε τὰ χορήματα του.

Τὸν Πέτρο I τὸν διαδέχτηκε ὁ γιὸς του Πέτρος II, ἕνα παιδὶ δεκατριῶν ἐτῶν. Μιὰ ἀπὸ τίς πρώτες του πράξεις ὅταν ἔφτασε τὴν ἡλικία τῶν 19 ἦταν νὰ ἐκδικηθεῖ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του σκοτώνοντας τὸ θεῖο του Ἰωάννη πὺν ὡς τότε ὑπηρετοῦσε ὡς Ἀντιβασιλέας. Ἡ στέψη του εἶδε μιὰ τραγωδία πὺν ἐπιτάχυνε τὴν κατάρρευση τοῦ βασιλείου. Οἱ Λουζινιανοὶ Βασιλιάδες συνήθιζον νὰ στέφονται ὡς Βασιλιάδες τῆς Κύπρου, στὸν καθεδρικό ναὸ τῆς Λευκοσίας, καὶ ὡς Βασιλιάδες τῆς Ἱερουσαλήμ σὲ κείνο τῆς Ἀμμοχώστου. Ὑστερῶς ἀπὸ τὴν τελετὴ τῆς στέψης στὴν Ἀμμοχώστο ὁ νεαρὸς Βασιλιάς ἔδωκε

γεῦμα καὶ σ' αὐτὸ προσκαλέστηκαν, ἐχτὸς ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατία τοῦ νησιῦ, οἱ πρόξενοι τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γένοβας. Ἀπὸ καιρὸ εἶχε γεννηθεῖ μετὰξὺ τοὺς μιὰ φιλονικία γιὰ τὸ ζήτημα τῆς προτεροαιότητας, καὶ στὸ γεῦμα ἡ φιλονικία αὐτὴ ἀνανεώθηκε γιὰ τὸ ποῖος ἔπρεπε νὰ καθίσει δεξιά τοῦ Βασιλέα. Ὁ Πέτρος, σὲ κακὴ ὥρα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ χώρα του, ἀποφάσισε ὑπὲρ τῆς Βενετίας. Ὁ πρόξενος τῆς Γένοβας θανατωμένος ἀπ' αὐτὴ τὴ δημόσια προσβολὴ μάζεψε τοὺς συντοπίτες του, κι ὅπως εἰπώθηκε, συνωμότησε ἐνάντια τῆς ζωῆς τοῦ Πέτρον. Ὁ Βασιλέας ἀφοῦ πῆρε αὐτὴ τὴν πληροφορία δὲν ἔχασε καιρὸ, ἀλλὰ ἔδωκε διαταγὲς νὰ συλληφθοῦνε ὅλοι οἱ Γενοβέζοι πὺν ἦτανε μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὸ παλάτι, καὶ τότε, χωρὶς κίν νὰ τοὺς δικάσει, τοὺς ἔριξε ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ παλατιοῦ ἀπάνω στὰ τσεκούρια τῶν στρατιωτῶν του πὺν στέζονταν ἀπὸ κάτω. Ὁ ὄχλος εὐχαριστήθηκε γι αὐτὸ τὸ μακελιὸ, γιὰτὶ μισοῦσε τὴ Γενοβέζικη περηφάνεια καὶ μὲ προθυμία καταδίωξε τοὺς Γενοβέζους ἐμπόρους στὶς στρατὲς τῆς πόλης μέσα, σκοτώνοντας τοὺς σὰν τὰ ποντίκια.

Ὁ Πέτρος, μεθυμένος ἴσως ἀπὸ τὴν ξαφνικὴ, μὰ ὄχι ἐντιμη, ἐπιτυχία καὶ δημοτικότητά του, ἦ ἐπιθυμώντας νὰ πεισμοῦσει τὴ Βασιλομήτορα Ἐλεονώρα τῆς Ἀραγώνας, πὺν ἦτανε φιλενάδα τῶν Γενοβέζων, ἔκανε ὥστε νὰ σκοτωθοῦν ὅλοι οἱ ὑπῆκοοι τῆς Γενοβέζικης Δημοκρατίας πὺν μένανε στὸ νησί. Ἦτανε ἕνα ἀτυχὲς λάθος, πὺν γι αὐτὸ θὰ πλήρωνε πικρὰ. Ἡ Δημοκρατία τῆς Γένοβας, μανιασμένη ἀπὸ τὴν κακομεταχείριση τῶν ὑπῆκόων της, ἔστειλε ἀμέσως στόλο στὴν Κύπρο γιὰ νὰ τιμωρήσει τὸ νεαρὸ Βασιλέα. Ὁ στόλος, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πιέτρο Φρεγκόζο, κατέλαβε τὴν Ἀμμοχώστο καὶ Γενοβέζοι στρατιῶτες ξεχύθηκαν στὸ νησί. Ὁ Ἰάκωβος, ὁ θεῖος τοῦ Βασιλέα, ὀδηγήθηκε αἰχμάλωτος στὴ Γένοβα καὶ λευτερώθηκε μονάχα ὕστερα ἀπὸ τὴν πληρωμὴ ὑπερογκῶν λύτρων κι ἀφοῦ ἡ πόλη καὶ τὸ λιμάνι τῆς Ἀμμοχώστου δοθήκανε ὡς ἐνέχυρο στοὺς Γενοβέζους. Ἔτσι ὁ ἡλιος τῆς Κύπρου ἀρχίζει νὰ δύνει σιγὰ σιγὰ.

Ένας Βασιλιάς τῆς Κύπρου εἶχε ἤδη ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἀγγλία καὶ στὰ 1393 ἕνας βασιλιάς τῆς Ἀγγλίας ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Κύπρο. Ὁ Ἰάκωβος I, ὁ θείος τοῦ Πέτρου II, ἕνα καλόγνωμο γεροντάκι, καθόταν στὸ θρόνο τῆς Κύπρου καὶ εἶναι βέβαιο πὼς χάρισε μιὰ λαμπρὴ φιλοξενία στὸν ξεχωριστὸ του ξένο. Ὁχι γιατί ὁ ξένος του ἦτανε τότε Βασιλιάς. Δὲν ἦταν παρὰ ὁ Ἐρρίκος τοῦ Μπόλιμπροκ, κόμης τοῦ Ντέρμπυ καὶ ποὺ ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ ἕξι χρόνια Βασιλέας τῆς Ἀγγλίας μὲ τ' ὄνομα Ἐρρίκος II, «ὄχι τόσο ἀπὸ δικαίωμα καταγωγῆς ἀλλὰ γιατί ἔτσι τὸ θέλησε ὁ λαός». Ὁ Ἰάκωβος I ποὺ φιλοξένησε τὸν Ἐρρίκο, εἶναι πολὺ λίγο ξακουσμένος. Ἐζησε ὄμηρος ἢ αἰχμάλωτος στὴ Γένοβα γιὰ τὸν ἀνεψιὸ του τὸν Πέτρο II. Ἴσως τὸ μόνον ἐνδιαφερόμερο πράμα ποὺ συνέβηκε τὸν καιρὸ τῆς βασιλείας του γιὰ δεκαεῖς ὀλάκαιρα χρόνια, ἔχτος ἀπὸ τὸ ξαναχτίσιμο τῶν τειχῶν τῆς Πάφου καὶ τὴν ἀνοικοδόμηση φρουρίου στὴν Ποταμιά, ἦτανε ἡ προσθήκη στὸ διπλὸ στέμμα τῆς Κύπρου καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἑνὸς τρίτου—τοῦ πτέματος τῆς Ἀρμενίας. Αὐτὸ δὲν ἦτανε ταρὰ μιὰ ἀπρόσδοχη τιμὴ. Ἀλήθεια πὼς αὐτὸ πρόσθεσε κάτι στὰ βασιλικά οὐκὸν ἴδιον τῆς δυναστείας, μὰ δὲν ἔφερε μαζί του καμιὰν ἐδαφικὴ αὔξησιν τῶν χωρῶν ἢ οὔτε κοσμήματα γιὰ τὸ στέμμα. Ὡς γεγονὸς πρέπει νὰ εἶχε προσκομίσει ὅσο λίγα ὅσο οἱ δανειστὲς τῆς περιουσίας τοῦ Θεόδωρου, τοῦ βασιλιᾶ τῆς Κορικής, πήρανε—τοῦ Θεόδωρου τοῦ δυστυχήμένου βασιλιᾶ ποὺ πέθανε τὸν 180 ἰῶνα ἄπορος στὸ Λονδίνο, καὶ ποὺ ἔνας ἀδὰς τῆς περιοχῆς τοῦ Σόχο τὸν ἔθαψε ἔχοντας πὼς δὲν τὸν ἔνοιαζε ἂν πλήρωσε ἰὰ φορὰ στὴ ζωὴ του γιὰ τὴν κηδεὶα τοῦ βασιλιᾶ.

Φοβοῦμαι ὅτι ὁ Βασιλέας Πέτρος ὁ I ἐν πῆρε μαζί του ἀπὸ τὴν Ἀγγλία παρὰ ὅλὰ λίγα πράματα. Ὁ Βασιλέας Ἐδουάρδος τοῦ ἔδωσε ἕνα καράβι μὲ τὸνομα Κατερίνα κ' ἡ βασιλισσα Φιλίππα τοῦ ἔδωκε πολλὰ ἔμορφα δῶρα, μὰ δὲν πήρε ποτα ἀπὸ τὴν οὐσιαστικώτερη βοήθεια, ἢ ἦταν γι' αὐτὸν ἄντρες καὶ χρήματα.

Κι ἀκόμα προτοῦ φύγει ἀπὸ τὴν Ἀγγλία τὸν εἶχαν κλέψει ληστὲς στὸ δημόσιο δρόμο. Στὸ γυρισμὸ του στὴν Κύπρο ἐπισκέφθηκε τὴν Οὐγγαρία καὶ τὴν Πολωνία καὶ φτάνοντας στὴ Βενετία βρῆκε τὸν κόμη τοῦ Οὐώρικ νὰ τὸν περιμένει ἐκεῖ, γιατί τὸν εἶχαν προσελκύσει τὰ ἰδανικά τοῦ Βασιλέα κ' ἡ ἐλπίδα πὼς θὰ μπορούσε νὰ ὑπηρετήσῃ μὲ μιὰ νέα σταυροφορία. Δυὸ ἄλλοι εὐγενεῖς Ἀγγλοὶ εἶναι γνωστὸ πὼς ἀκολούθησαν τὸν Πέτρο, ὁ Τζῶν, Λόρδος Γκρέυ τοῦ Κόνδο, κ' ἕνας ἱππότης ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Στάυλτον. Ὁ Πέτρος ἀφοῦ μάζεψε ὅσο μπορούσε περισσότερους ἄντρες καὶ πλοῖα, ἔβαλε πλώρη ἀπὸ τὴ Βενετία κ' ἐνώθηκε μὲ τὸ στόλο τῶν Ἰωαννιτῶν. Προσέβαλε τὴν Ἀλεξάνδρεια ποὺ τὴν κατέλαβε ὕστερ' ἀπὸ πολλὰς ἀπώλειες, μὰ ἀποζημιώθηκε ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα λάφυρα ποὺ ἔρθε στὴν πόλη. Τὸ ἐπόμενο διάβημά του ἦτανε νὰ ἐνισχύσει τὰ φθαρμένα ὀχυρώματα τῆς καὶ νὰ τὴν κάνει τὸ κέντρο γιὰ μιὰ νέα σταυροφορία. Μὰ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο οἱ σύμμαχοι δὲν μπορούσαν νὰ συμφωνήσουν, γιατί μερικοὶ φρονοῦσαν ὅτι ἡ πόλη δὲν μπορούσε νὰ ὑπερασπιστεῖ καὶ νὰ κρατηθεῖ, κ' ἔπειτα ἡ ἐποχὴ (βρίσκονταν τώρα στὸ Ὀχτώβριον τοῦ 1365) ἦτανε πολὺ προχωρημένη γιὰ συνέχισιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Φοβοῦμαι πὼς τὰ Ἀγγλικά βοηθητικά στρατεύματα δὲ φερόθηκαν ὅπως ἔπρεπε, γιατί ἀνοιχτήκανε πρὸς τὰ πίσω καὶ ἀφήσανε τὸν Πέτρο, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ συνάψῃ εἰρήνη μὲ τὴν Αἴγυπτο.

Ὁ καημένος ὁ Βασιλέας Πέτρος, ποὺ ἔχανε τὴν ψυχραιμίαν του τόσο εὐκόλα—καὶ αὐτὸ ἦτανε ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς του—ἀφοῦ ἔφτασε στὸ βασίλειο του, ἀγριοθύμωσε μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς του καὶ ὄχι μόνον ἔστειλε τὸ γιὸ του βαρῶνου αὐτοῦ νὰ ἐργάζεται μὲ τοὺς δούλους, ἀλλὰ βασάνισε ἐπίσης τὴ θυγατέρα του μπροστὰ στὰ μάτια τῆς βασιλικῆς τοῦ ἀκολουθίας. Αὐτὸ ἦτανε κάτι πῶς πολλὸ ἀπ' ὅτι μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν οἱ εὐγενεῖς τῆς Κύπρου. Φύλαγαν μὲ ζήλοτιπία τὰ δικαιώματα τους κ' ἐνῶ δὲν γνοιάζονταν γιὰ ὅ,τι ὑπόφερε ὁ κοινὸς λαός, δὲν μπο-

ροῦσαν νὰ ἀνεχτοῦνε μιὰ τέτοια ἀνόητη συμπεριφορὰ πρὸς τὴν τάξην των εὐγενῶν. Δολοφονήθηκε ἀπὸ μιὰ ομάδα εὐγενῶν ποῦ ἐνέργησαν μὲ τὴ συγκατάθεσιν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννη, τοῦ πρίγκηπα τῆς Ἀντιόχειας, στίς 16 τοῦ Γενάρη τοῦ 1369.

Ὁ τελευταῖος βασιλιάς τῆς Ἀρμενίας ἦταν ὁ Λέων V. Ἡ ζωὴ του ἦταν μιὰ θλιβερῆ ζωὴ τυχодиόχτη. Ἀνέβηκε στὸ θρόνον τῆς Ἀρμενίας στὰ 1365, μὰ ἀπόλαυσε πολὺ λίγην εἰρήνην στὰ δέκα χρόνια τῆς ζωῆς του ἐκεῖ. Αἰχμαλωτισμένος ἀπὸ τὸ Σουλτάνο τῆς Αἰγύπτου, λευτερώθηκε στὰ 1392 καὶ πέρασε τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς του περιπλανώμενος στὴν Εὐρώπην, ἐξαρτημένος πάντα ἀπὸ τὴν ἄστατη γενναιοδορία τῶν πριγκήπων τῆς Δύσης. Ἐπισκέφθηκε τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴ Γαλλίαν καὶ τελευταία τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἔκανε μιὰ τόσο εὐγλωττὴ προσφώνηση μπροστὰ στὴν Αὐλὴν καὶ τὸ Ἀνακτοβούλιον στὸ Οὐεστμίνστερ, ποῦ κατόρθωσε νὰ τοῦ δοθῆ συνταξὴ ἀπὸ χίλιες λίρες τὸ χρόνο, ὥσπου μὴ μπορέσει νὰ ξανακερδίσει τὸ βασιλείο του. Εὐτυχῶς γιὰ τὸ φορολογούμενον λαὸν τῆς Ἀγγλίας πέθανε ὕστερ' ἀπὸ ἓνα χρόνο στὸ Παρίσι καὶ τάφηκε στὴν ἐκκλησίαν τῶν Κελεστίνων καὶ τὸ κατασκευασμένον τὼρα στέμματα του πέρασε στὸν ἐξάδερφον του, τὸ Βασιλεῖα τῆς Κύπρου.

Ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων χρόνων τῆς δυναστείας τῶν Λουζινιανῶν εἶναι τόσο πολὺ γνωστὴ ποῦ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν ξαναδιηγηθοῦμε. Ἡ βασίλισσα Καρλόττα κ' οἱ δύο τῆς σύζυγοι, πρίγκηπες τῆς Πορτογαλλίας καὶ τῆς Σαβοΐας, ὁ νόθος Ἰάκωβος κ' ἡ Αἰκατερίνα Κορνάρου ἔχουν τὴν ἱστορίαν τους, ποῦ εἰπώθηκε καὶ γράφηκε ὅμως τόσες φορὲς! Τὸ παράξενον εἶναι πὼς ἡ ἱστορία τῆς Κορνάρου ξαπλώθηκε πολὺ. Ἐχουν γραφτεῖ εἰς βιβλία γι' αὐτήν, ὁ Τιτσιανὸς κ' ὁ Μπελλίνι τὴν ἐ ζωγράρισαν κ' ἴσαμε τὸν τελευταῖον ἀκόμη αἰῶνα ὁ Halevy ἔγραψε ὅπερα μὲ τὴν τίτλον «Ἡ Βασίλισσα τῆς Κύπρου». Δὲ νομίζω πὼς τὸ ἔργο εἶχε ἐπιτυχίαν, γιὰτὶ δὲν ἄκουσα ποτὲ μου νὰ ἔχει παιχτεῖ στὴν Εὐρώπῃ κ' οὔτε μπόρεσα νὰ βρῶ ἀντίτυπὸν του.

Φοβοῦμαι ὅτι αὐτὸ τὸ σύντομον ἄρθρον μου ξέφυγε τὰ ὄρια τοῦ ἀρχικοῦ του σκοποῦ, μὰ ὑπάρχουν τόσα πολλὰ πράγματα ποῦ μὴ μπορεῖ νὰ γράψῃ κανεὶς γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου καὶ τόσα μαγευτικὰ μονοπάτια στὰ ὁποῖα μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ σεριανίσει! Ἡ «Χρονολογία τῆς Κύπρου» δείχνει καθαρά τὴν βροίσκεται πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ νησί καὶ τοὺς δεσμοὺς του μὲ τὸν ἔξω κόσμον. Σ' αὐτὸ τὸ νησί «chaque pierre a son histoire».

RUPERT GUNNIS

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΠΕΡΤΙΚΙΤΣΑ *

Σιωπάτε ν' ἀγροικᾶτε (1)	1
τὸθ Θεὸν τζι' ἄν ἀγαπάτε	
νά σᾶς πῶ καμπόσα πάθη	
τῆς καρκιάς ποῦ μέσ' τὰ βάθη.	
Νά σᾶς πῶ μιὰμ περτικίτσαν,	5
ποῦ 'σεν (2) ἡ καρκιά μου δίψαν	
τζ' οἱ καμοὶ τῆς δὲν μ' ἐλείψαν.	
Πάνω 'ς τὴν γῆν τὴν ἀρμυρὴν	

* Το τραγοῦδι αὐτὸ μᾶς τὸ ὑπαγόρευσε ὁ ἀγράμματος γέρονς (73 ἐτῶν) Νικόλας Α. Ἀντωνῆ στὸ Ριζοκάρπασ στίς 10 Ἀπρ. 1918.

1. Ν' ἀκούσετε. 2. Εἶχε.

άάπησα μιάν Άρκυρήν,
 πού 'σεμ μούττην ⁽³⁾ τορνεμένην ⁽⁴⁾ 10
 τζαί μέσ' τó χαρτίγ γραμμένην.
 Εΐσεμ μάουλον 'ς γοιόμ ⁽⁵⁾ μήλον,
 ὦ Θεέ τζαί νά τó φίλου
 τζι ἄς με πκιάσουν εἰς τó ξύλον.
 'Απού 'σεν τὰ βυζιά κάτρενα, ⁽⁶⁾ 15
 ζάχαριν τζαί γεμωσμένα
 τζαί νά τὰ 'χα βυζασμένα
 'Απού 'σεν τήγ γρουσήγ κουρίδαν ⁽⁷⁾
 τζαί τήν ὠραν πού τήν εἶδα
 τζαί τὰ τέρμενά ⁽⁸⁾ μου 'πήαν. 20
 "Ασπρησ σάν τήν άναρήν ⁽⁹⁾
 τζαί σφιχτήγ γοιόν τó τυρίν.
 Εΐχα τησ σφιχταγκαλιστήν
 νά τής πάρω τó φιλίν.
 Βάλλει μιάφ φωνήν τζαί δκυό 25
 τζ' έσωρεύτην ⁽¹⁰⁾ τó χωρκόν.
 Πκιάννουν έναλ λουρικόν ⁽¹¹⁾
 τζι οὔλλοι μ' άχτυποῦμ πού δκυό.
 'Αχτυποῦμ μου 'ς τήγ κουτάλαν, ⁽¹²⁾ 30
 βκάλλω τζ' έναμ με τήμ ππάλαν.
 'Αχτυποῦμ μου μέσ' τήμ μέσην,
 βκάλλω τζ' έναμ με τó φέσιν.
 'Αχτυποῦμ μου καταπάνω
 βκάλλω τζ' έναγ καπιτάνον.
 Καπιτάνος 'Αντωνή 35
 τζαί μουξούρης ⁽¹³⁾ τοῦ Καή.
 Φέρτε μου τήν Άρκυρήν
 'δᾶ 'αμαί ⁽¹⁴⁾ νά με θωρή
 πῶς τó τρώω τó ραβτιν.
 "Ητουν τζαί καλή πουνάτζα ⁽¹⁵⁾. 40
 Μέ οί σσύλλοι της έλάξαν ⁽¹⁶⁾
 με οί πετεινοί έκράξαν.
 Τρέχω πά' 'ς τήμ πεθθερούλλαν.
 νά μου δώση λλίηγ κρασσούλλαν.
 - Κόρη, πκιάσ' τὰ άνοιχτάρκα ⁽¹⁷⁾ 45
 πήαιννε εἰς τὰ σπιτάτζια,
 πὸ 'σει ὄμορφα κρασάτζια
 τζαί πεντέξι πιθαράτζια.
 "Εσσυψεν νά τó γευτή,
 έκατσέν τα 'ς τó γαστρίν, 50
 - Κόρη, πκιάσ' τó μονοπάτιν,
 πάαιννε εἰς τó αὔλάτζιν,
 πὸ 'σει ὄμορφον νεράτζιν.

3 Μύτη. 4. Είναι σημάδι ὁμορφιάς ἢ τορνεμένη μύτη. 5. Καθώς. 6. Ὀνομάζονται έτσι οἱ στραγγυλοὶ καὶ σκληροὶ μαστοὶ. 7. Χωρίστρα τῆς κεφαλῆς. 8. "Ηπατα συνεκδ. οἱ σωματικὲς δυνάμεις καὶ τὰ λογικά. 9. Μιζήθρα. 10. Μαζεῦτηκε. 11. Χοντρό σχοινὶ πλεγμένο με δερμάτινες λουρίδες. Με τὸν λουρικὸν δένουον τὸ ἄλἐτρι στὸ ζυγο. 12. Βραχίονας. 13. Λεξ. Τουρκικὴ=σφραγιδοφύλακας. 14. 'Εδῶ χαμαί. 15. Μπουνάτζα, καλοκαιριά, εὐδία. 16. Γαυγίσανε. 17. Κλειδιά.

"Εσσυψεν νά τὸ γευτῆ
 τζαί τὰ βόρβωρα νά πκιῆ ! 55
 Ὡς τζι ὁ μύλος τοῦ Σεττέ
 ἔπο ἔν ἐγύρισεμ ποττέ,
 ὡς τζαί τζεῖνος κάμνει πόδκια
 τζι ἄλεσεν τρακόσια μόδκια.
 Ὡς τζι ὁ μύλος τοῦ Γληόρι, 60
 ἔπο σκοντάλισεν τὰ ὄρη,
 ὡς τζαί τζεῖνος κάμνει πόδιν
 τζι ἄλεσεν κανέναμ μόδιν.

ΕΡΩΤΙΚΟΝ *

"Αἱ Γεώρκη Ξαλωνίτη, (1)
 τζι αἱ Μάμα μου Μορφίτη, (2)
 Πρόδρομε μου Ἀρκασίτη, (3)
 τζι αἱ τ' Ἀστρομερίτη, (4) 5
 Τίμιε Σταυρὲ Μοδίτη, (5)
 τζι αἱ Γεώρκη μου Πρασίτη, (6)
 φέρτε μου τὴμ μέσ' τὸ σπίτιν
 κάμετέ μου τὴν νασίπιν, (7)
 μὲ Καῆν (8) τζαί μὲ κιαττίπιν. (9)
 Ἄσπῳ τὴμ πεθανίσκω 10
 τζαί ξυπνῶ τζ' ἐν τὴν ι-βρίσκω
 τζαί μαλλώννω μὲ τὰ ρούχα.
 —Γέρημα, καμένα ρούχα,
 τζαί πού τὴν ἀάπημ πού ἄα!
 Τζ' ἔβκηκεν τοῦ καπνορούφα (10) 15
 τζαί ἐν ἐμούζωσεν (11) τὰ ρούχα.
 Εἶδα τὴμ πάνω ἔς τὸ δῶμαν (12).
 Εἶπουν τῆς: — Καταίβα κάτω
 τζ' ἔφερα κρασίμ μουσκάτον (13)
 τζ' ἔναμ μῆλομ μυρωδάτον 20
 τζ' ἔλα κόρη, νά το (14) φά' (15) το.
 Εἶπεμ μου: — Ἐγ καταιβαιννω.
 Οὐ κακόν, ἀπού παθαίνω !

Λεμεσόσ.

Ξ. Π. ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ

* Τὸ τραγούδι αὐτὸ μᾶς τὸ ὑπάγορευσε στὴ Ζῶδια στίς 7 Αὐγ. 1919 ὁ ἀγράμματος γέρος (80 ἐτῶν) Χ' Χριστόδουλος Χ' Μιχαῆλη Παραλίτικης.

1. Πού ὁ ναός του βρίσκεται στὴν περιοχή Ξάλωνα. 2. Πού ὁ ναός του εἶναι στὴν κομόπολη Μόρφου. 3. Ναός τοῦ Προδρόμου στὸ χωριὸ Ἀργάκι. 4. Ἀστρομερίτης μεγάλο χωριὸ μεταξὺ Μόρφου καὶ Λευκοσίας. 5. Ὁ ναός τοῦ Τιμίμου Σταυροῦ στὸ χωριὸ Ὀμοδος τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. 6. Πού ὁ ναός του εἶναι στὸ Πρασιεῖο, χωριὸ τῆς Μεσαρίας. 7. Παράδοση, λ. Τουρκ. 8. Καδῆ. 9. Κατάστιχο, δηλ. ἐγγράφως λ. Τουρκ. 10. Καπνοδόχη. 11. Ἀόριστ. τοῦ μουζώννω=μαυρίζω μὲ καπνὸ. 12. Τὸ ἄνω μέρος τῆς στέγης. 13. Κρασί μωσχάτο «ἀνθοσμίας οἶνος». 14. Πάρε το. 15. Φάε, φάγε.

ΔΥΟ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ Μ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ *

1

Ἀθήνα 3)2)1908

Ἀξιότιμε φίλε,

Σας εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὸ φύλλο τῆς «Ἀληθείας» ποῦ μοῦ στείλατε καὶ ὅπου εἶδα πρῶτα πῶς τυπώθηκε στὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ» τὸ σημεῖωμα ποῦ μοῦ εἶχε κάμει τὴν τιμὴν νὰ μοῦ ζητήσῃ ὁ συντάχτης τῆς κ. Χατζηϊωάννου. **

Ἄλλ' ὅμως δὲν ξέρω καὶ πῶς νὰ σας εὐχαριστήσω γιὰ τὸ λόγο τὸν ὑπερτιμητικὸ καὶ ὑπερβολικὸ ποῦ κάματε γιὰ μένα συνοδευόντας τὸ σημεῖωμα μοῦ ἐκεῖνο ***. Καὶ ἂν καὶ σπάνια μοῦ τυχαίνει ἀφορμὴ, δυστυχῶς, νὰ βλέπω τὴν καλὴ σας ἐφημερίδα, γνωρίζω πῶς δὲν εἶναι πρώτη φορὰ ποῦ ἔτυχε νὰ ἀναφέρετε τὸ ὄνομα μοῦ σὲ τρόπο ποῦ μὲ συγκινεῖ καὶ μὲ ὑποχρεώνει. Μοῦ προξενεῖ δὲ ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ χαρκτηῖρα σας, ποῦ θὰ μπορούσατε, εὐλογα κάπως, νὰ παρεξηγήσετε τὴ σιωπὴ μου πρὸς ἑσᾶς καὶ τὴν ἀμέλειά μου νὰ σας δείχνω ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ σημεῖο πῶς ὑπάρχω καὶ σας θυμάμαι. Μὰ νομίζω πῶς θὰ ἔχετε κατα-

λάβει ὅτι δὲν εἶναι δυνατό νὰ ξεχνῶ καὶ νὰ μὴ τιμῶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συναδέλφους σὰν ἑσᾶς, μὰ κάποια φυσικὴ μου, ἄς τὴν ποῦμε χωρὶς ντροπῆ, ἀκαματοσύνη, — μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ποιητικὴ ἢ ἀρρώστια, — ἡ ζωὴ μου ποῦ δύσκολα τὴ ζῶ, τὸ ξεμάκρεμα μου ἀπὸ τὸν κόσμον, ἢ σπάνια καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἀραιὰ συγκοινωνία μου μὲ τὸν ἔξω ἑλληνισμό, ὅλα αὐτὰ καὶ ἄλλα ἂν θέλετε, φέρνουν αὐτὴ τὴν ἀταξία καὶ θὰ μὲ κάνουνε νὰ φαίνουμαι ἴσως ὅτι δὲν εἶμαι.

Σας παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μὲ συχωρέσετε καὶ νὰ δεχθῆτε τοὺς ἐγκάρδιους χαιρετισμούς μου μὲ τὴν ἐκφραση τῆς περισσῆς τιμῆς τοῦ φίλου σας

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Τὰ σέβη μου στὴν Κυρία.

2

Ἀθήνα 30)13 Δεκέβριον 1910

Ἀξιότιμε φίλε,

Διάβασα στὸ «Νουμᾶ» τὴν ὁμιλία σας γιὰ τὴ νέα μας ποίηση. (*) Νομίζω πῶς εἶπατε σὲ λίγα λόγια, σύντομα καὶ ἔντονα, ἔχοντας πάντα στὸ νοῦ πῶς μιλάτε σ' ἓνα ξεχωριστὸ κοινόν, εἶπατε ὅτι μπορούσε νὰ εἰπωθῆ σωστὸ καὶ δίκαιο γιὰ τὴν ποίηση μας ἀπάνω στους κορυφαίους τῆς.

Γιατὶ βέβαια ὁ λόγος δὲν εἶτανε νὰ μιλήσετε γιὰ ὅλους ὅσοι τιμοῦν καὶ πλουτίζουν τὴν ποίησή μας, μὰ γιὰ κείνους ποῦ ξεχωριστότερα ἀντιπροσωπεύουν τὴν ποίησή μας καὶ τοὺς ποιητῆς τῆς. ἤθελα τρόπο νὰ μιλήσετε γιὰ καθένα ὄχι μονότροπα καὶ νὰ ἀγγίξετε ὅλα τὰ σημεῖα ποῦ μπορούσαν ν' ἀγγιχτοῦνε σὲ μιὰ τέτοια διάλεξη. Ξεχωριστὰ χάρηκα γιὰ τὸν

Σημ. «Κυπρ. Γραμ.»

(*) Τὰ ἀνεκδοτὰ αὐτὰ γράμματα τοῦ Παλαμά σταλθῆκανε ἀπὸ τὸν κ. Τάκη Μ. Φραγκοῦδη ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» μαζί μὲ ἀρκετὸ μέρος ἀπὸ τὴν ἐκδομένη κι ἀνεκδοτὴ λογοτεχνικὴ ἐργασία τοῦ πατέρα του, ποῦ μελετᾶται ἀπὸ τὸ συνεργάτη μας κ. Ἀντ. Ἰνιάνου σχετικὰ μὲ τὴν κριτικὴ ποῦ εἰτοιμάζει γιὰ τὸν Μ. Δ. Φραγκοῦδη καὶ τὸ ἔργο του. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ θὰ δημοσιευεῖται στὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ μας πὸ ὕστερα.

(**) Τὸ ἀρθρον αὐτὸ τοῦ Παλαμά γραμμένον στὶς 22)12)1907 καὶ σταλμένον στὸν κ. Ε. Χατζηϊωάννου, ποῦ ἐβγαίε τότε στὴ Λάρνακα τὴν «Ἐφημερίδα τοῦ Λαοῦ», δημοσιεύθηκε στὸ πρωτοχρονιάτικο φύλλον τῆς ἐφημερίδας αὐτῆς στὰ 1908.

(***) Ὁ μακαριστὸς λογοτέχνης καὶ ποιητῆς Μ. Δ. Φραγκοῦδης, ἐκδότης τῆς ἑφημερίδας, ἀναδημοσίευσε τὸ ἀρθρον αὐτὸ τοῦ Παλαμά στὸ φύλλον τοῦ στίς 17)1)1908 συνοδευμένον μὲ τὸ ἑξῆς σημεῖωμα:

«Ὁ ἀληθινὰ μεγάλος ἐθνικός μας ποιητῆς κ. Κωστῆς Παλαμάς ἀνταποκρινόμενος εἰς παρακλήσιν τῆς Συντάξεως τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Λαοῦ» ὅπως γράφῃ τι περὶ τῆς Κύπρου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ πρωτοχρονιάτικοῦ τῆς συναδέλφου φύλλου, ἔγραψε ἓνα θαυμάσιον ποίημα εἰς πεζόν, τὸ ὅποιον νομίζομεν ὅτι θὰ ἠδικοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας μας, ἂν δὲν μετεφέρομεν ὀλόκληρον εἰς τὰς στήλας μας».

* Βλ. Ἡ Νεοελληνικὴ Ποίηση. Ἀνάγνωσμα στὸ Λαϊκὸ Σὺλλογον τὰ «Πάτρια» τῆς Λεμεσοῦ στίς 24 τοῦ Γενάρη 1910. (Συνατύπωμα ἀπὸ τὸ «Νουμᾶ»). Χαρῖσιμόν μ' ἀγάπη καὶ μὲ θαυμασμὸ τοῦ μεγάλου μας Παλαμά. Ἐφημ. «Ἀληθεία» Λεμεσοῦ 3)12)1910, 9)12)1910, 17)12)1910.

τρόπο με τὸν ὁποῖον ἀναφέρατε καὶ χαρακτηρήσατε τὸν μεγάλο μας Βαλαωρίτη πού δὲν ἀνοίχτηκε ἀκόμα μέσα στὴ συνείδηση τῶν νέων μας ποιητῶν τελειωτικὰ τὴ θέση πού τοῦ πρέπει.

Ἐνα μόνο παράπονο ἔχω. Βρίσκω ὑπερβολικὸ καὶ σάμπως μὲ τὸ παραπάνω πανηγυρικὸ τὸν τρόπο καὶ τὸν τόνο τῆς ὁμιλίας σας γιὰ τὸ δικό μου τὸ ἔργο. Διαβάζοντας ὅτι γράφετε γιὰ μένα, δὲ σὰς κρύβω πόσο συγκινήθηκα· μὰ ἔρχεται ἀμέσως ἢ σκέψη καὶ στοχάζομαι: εἶναι σωστά αὐτά; καὶ σὲ τέτοιον τόπο πρέπει νὰ βαλθῆ τὸ ἔργο μου; Δὲν ξέρω. Φοβοῦμαι μήπως μὲ *ὑπερτιμάτε*.

Μὰ πῶς νὰ μὴ σὰς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν τιμητικὴ θέση πού μοῦ δώσατε καὶ γιὰ τὴν ξεχωριστὴ τιμὴ τῆς ἀφιέρωσης σας! *Μεγάλος*; κάθε ἄλλο. *Μεγάλος* ποιητῆς; Διστάζω νὰ τὸ πι-

στέψω. Ποιητῆς; βέβαια. Ἔχω τὴ συνείδηση πῶς εἶμαι στὰ γιομάτα ποιητῆς. Εἶναι αὐτὸ ἡ δόξα μου καὶ ἡ κακομοιριά μου.

Ἦστερ' ἀπὸ ἓνα μῆνα τὸ πολὺ θὰ ἔχω τὴν εὐτυχία νὰ σὰς στείλω τὸ νέο μου ποίημα τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» θὰ ἐπιθυμοῦσα, ἀνίσως δὲν σὰς κάνει κόπο, νὰ μοῦ ἐσημειώνατε, ἐχτὸς ἀπὸ τὴν κρίση σας, δυὸ τρία ὀνόματα ἐφημερίδων ἢ κυρίων αὐτοῦ, πού θὰ εἶτανε σωστὸ νὰ τοὺς στείλω τὸ βιβλίο μου. Γιατί δυστυχῶς δὲ λαβαῖναι καμιά ἐφημερίδα Κυπριώτικη, καὶ ἡ πολὺ μοναχικὴ ζωὴ μου μὲ κάνει νὰ μὴ ξέρω τὰ πρόσωπα καὶ νὰ λησμονῶ καὶ τὰ γνωστά μου.

Σὰς σφίγγω ἀδελφικὰ τὸ χέρι καὶ μένω μὲ τιμὴ καὶ μὲ ἀγάπη.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

3 Ἀσκληπιοῦ.

ΤΟ ΑΜΠΕΛΟΦΥΤΕΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΦΟ *

Στὴν Πάφο τὸ φύτευμα τ' ἀμπελιοῦ ἦτανε, πρὶν λίγα ἀκόμη χρόνια, κάτι πού μοιαζε μὲ γλέντι «τρικούβεργο». Ἐκεῖνος πού ἀπεφάσιζε νὰ φυτέψει ἀμπέλι τίποτε δὲν πλέρωνε γιὰ ἐργατικά, μὰ σύμφωνα μὲ κάποιον παλιὸ ἔθιμο ἦτανε ὑποχρεωμένος νὰ κάμει, σὲ ὄσους θὰ τὸν βοηθοῦσαν στὴ «φυτεία» γλέντι τρικούβεργο.

Ἦμουνα πολὺ μικρὸς ὅταν φυτεύτηκε τὸ δικό μας τ' ἀμπέλι στὸ χωριό, μὰ τὸ γλέντι πού τότε ἔγινε ἔχει τόσο βαθειὰ ἐντυπωθεῖ στὴ μνήμη μου, πού μ' ὄλα τὰ χρόνια πού ἀπὸ τότε πέρασαν, τὸ θυμάμαι σὰν νὰ ἔγινε χτές.

Ἦτανε μιὰ μέρα γιορτῆ, κι ἂν δὲν κἀν λάθος τῶν 40 Μαρτύρων. Πρῶτ' πρῶτ' ἓνας κρασάρης Μοδίτης, ὀδη-

γώντας δυὸ μουλάρια φορτωμένα μὲ ἀσιὰ γεμάτα κρασί, γύριζε στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ καὶ δυνατὰ φώναζε: «Κρασὶν καλόν, δίχα νερόν, στερκόν ⁽¹⁾, τσαῖνα ⁽²⁾ τσι' ἄυφον ⁽³⁾». Θυμάμαι τὸ πουλοῦσε φτηνότατα. Περνώντας ἀπ' τὸ δικό μας σπίτι πήραμε δέκα «κουζες». Ὁ πατέρας τὸ πῆρε καὶ τῷβαλε σὲ «πισσωμένες» καὶ καπνισμένες μὲ «στεράτσιν» ⁽⁴⁾ καὶ «τεράτσιν» «κουμένες», τὲς «ἐσχειλώσεν» καλὰ μὲ «ἀσπρόην» ⁽⁵⁾, γιατί ὅπως μὰς εἶπε ἤθελε νὰ τὸ φυλάξει ὡς τὴν ἡμέρα τῆς φυτείας. Κράτησε μόνάχα λίγο γιὰ νὰ πίνει ὁ ἴδιος μέσα στὸ «κοστέτιν». ⁽⁶⁾

Τὸ ἀμπελοχώραφ'ο πέρα στὸν κάμπο τοῦ Ἄπη ἦτανε «ψημένο» καλὰ, «νιασμένο» καὶ «σταυροδιώλισμένο».

* Πρωτοδημοσιεύθηκε στὰ «Κυπριακὰ Χρονικά», ἔτος Α', Τεύχος Ε' σελ. 139-142, Μάιος 1923. Ξαναδουλεύθηκε τώρα καὶ συμπληρώθηκε γιὰ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα».

1. Μπροῦσκο. 2. Μεταφορ. καθαρὸ. 3. Χωρὶς γόφω. 4. Ρετσίνοι τοῦ δέντρου «σιύραφ», σιουράκι. 5. Ἀσπρόγαμα. 6. Περοκοκοῦθι μὲ ἐξόγκωμα στὸ λαϊμό· χρησιμοποιεῖται

Τὰ «φυτά», μαύρα, ἄσπρα, σπούρτικα (7) καὶ «ὄφτολμα» (8), ἦτανε πρὸ πολλοῦ παραχωμένα καὶ τὸ «στεφάνωμαν» τοὺς ἀρχινισμένο. Ἦτανε ὅλα διαλεχτά ἀπὸ «σταφυλόκομμα» καὶ πυκνόκομμα.

«Σκάλες» (9) μονάχα δὲν εἶχαμε μὰ κάποιος ἀμπελοχωρίτης ὑποσχέθηκε πὼς θὰ μᾶς ἔφερνε καὶ πὼς μάλιστα θάρχόταν κι ὁ ἴδιος νὰ ἐπιστατήσῃ ἐπὶ τῆς φυτειᾶς.

Ἡ μέρα τῆς φυτειᾶς ἔφτασε. Τὸ φεγγάρι ἦτανε, ὅπως τὸθελαν, ἐπὶ τῆς γέμισή του. Ἦτανε Κυριακή. Συγγενεῖς καὶ ξένοι, ὅλο τὸ χωριό, πρόθυμοι νὰ μᾶς βοηθήσουν. Ὑστερα ἀπὸ τὸ «πολούτουρκον» κι ἀφοῦ ἦπιαν τὸν ἀπαραίτητο πρῶνὸ καφέ τους, τράβηξαν ὅλοι κατὰ τὸ ἀμπελοχώραφο. Τοὺς συνόδευε κι ὁ παπᾶς. Ἀπαραίτητος κι αὐτός, γιατί θάκανε ἀγιασμό προτοῦ ἀρχίσει ἡ φυτεία, μὰ καὶ γιατί δὲν ἤθελε νὰ χάσει τὸ γλέντι πού θὰ ἐπακολουθοῦσε...

Ἐγὼ μαζί μὲ καμμιά δεκαριά ἄλλους μικροῦς, πήραμε τὰ γαδούρια μὲ τὲς «κατσούνες» καὶ τὰ φορτωμένα μὲ τὰ κοφίνια, μέσα στὰ ὁποῖα ἦτανε οἱ στάμνες μὲ τὸ νερό. Ἦμασταν οἱ νεροφόροι πού θὰ κουβαλοῦσαμε νερὸ γιὰ τὸ φύτεμα. Τὸ κρασί, τὰ χαλλούμια, τὰ ψωμιά καὶ τ' ἄλλα φαγητά τὰ πήρανε μαζί τους οἱ γυναῖκες, ἀπὸ ἔλλειψη, φαίνεται, ἐμπιστοσύνης σὲ μᾶς...

Κάτω ἀπὸ μιὰ γέρικη «τερασιά» ἔκαμε ὁ παπᾶς τὸν ἀγιασμό. Ἡ πρώτη «πινιά» μὲ μεζὲ χαλλούμι δόθηκε καὶ τὰ κρασωμένα χεῖλη τοῦ καθενὸς εἶπαν τὸ «ἡ ὦρα ἡ καλὴ».

Οἱ πιὸ νέοι καὶ δυνατοὶ πήρανε τότε τὲς σκάλες κ' οἱ ἠλικιωμένοι ἀπὸ ἓνα «καννὶν» στὸ χέρι γιὰ νὰ δείχνουν μ' αὐτὸ τὸ μέρος πού τ' ἀμπέλι θὰ φυτευότανε. Ἄλλοι πήρανε τὰ φυτά, ἄλλοι τὲς «κολότσιες» μὲ τὸ νερὸ κι

ὄσοι δὲν εἶχαν τίποτε νὰ κάνουν, σχολίαζαν, ὅπως συνήθως γίνεται, αὐτὸ πού ἔκαναν ὄσοι δούλευαν.

Ἡ φυτεία ἄρχιζε...

— «Δαχαμαί» φώναζαν οἱ γέροι μὲ τὸ καλάμι στὰ χέρια.

— «Ἄ! νερόν τσαί πᾶ' ξερόν» ἐκεῖνοι πού κρατοῦσαν καὶ δούλευαν τὲς σκάλες.

— «Φυτόν! στότσιασμαν (10), πάτωμαν, νερόν...» κι ὁ κάθε ἓνας τέλος πάντων ἔπρεπε κάτι νὰ λέγει.

Ὁ δάσκαλος, πού κι αὐτὸς ἦτανε παρῶν γιατί δὲν ἤθελε νὰ χάσει, ὅπως κι ὁ παπᾶς, τὸ γλέντι, εἶπε κάτι πού ἄλλους ἔκανε νὰ σκάσουν στὰ γέλια κι ἄλλους νὰ κρυφομιλήσουν εἰς βάρος του.

— «Κοιτάζετε» τοὺς εἶπε, «πὼς ἡ μητέρα γῆς τιμῶρεῖ ὄσους δὲν ξαίρουν νὰ τὴν ἐργαστοῦν. Στὸ κάθε κτύπημα τῆς σκάλας μέσα στὴν τρύπα πού προσπαθοῦνε νὰ κάνουν ρίχνοντας καὶ λίγο νερὸ στὸ χῶμα γιὰ τὸ μαλακώσουν, ἓνας σωρὸς λάσπη πετιέται στὰ ποῦχα καὶ στὰ μοῦτρα τους, ἔτσι πού σὰν νάθελε ἡ γῆς νὰ τοὺς πεῖ: «Στραβὲς δουλιὲς κάνετε, μὰ καὶ γὼ σὰς στραβῶνα» Κοιτάζετε ἐπίσης τὸν βαρυφορτωμένο γαῖδαρο, τί κάνει στ' ἀμπέλι πού τώρα φυτεύετε. Μὴ τοῦ θυμώνετε σὰς παρακαλῶ. Σκεφτῆτε πὼς αὐτὸς— ἔτσι τουλάχιστο λέει ἡ παράδοση— πρῶτος ἐφάρμοσε τὸ κλάδευμα τ' ἀμπελιοῦ! Καὶ τώρα, μασώντας τὲς ἄκριες τῶν μοσχευμάτων πού φυτεύετε, κλαδεύει, ἴσως γιατί αὐτὸς νὰ ξαίρει καλύτερα ἀπὸ σὰς, πὼς ἔτσι ὅπως τ' ἀφήνετε ἀκλάδευτα μ' ἓνα σωρὸ μάτια ἀπάνω ἀπὸ τὴ γῆ, οὔτε ἓνα δὲν θὰ ριζώσει!»

Ἡ φυτεία προχωροῦσε. Κανένας δὲν φαινότανε νὰ κουράστηκε, μὰ καὶ ποιὸν ἀλήθεια κουράζει τὸ γλέντι.

Οἱ κοῦζες μὲ τὸ κρασί ἀδειαζαν ἡ μιὰ κατόπι τῆς ἄλλης καὶ τὰ τραγούδια καὶ πρὸ παντὸς ἡ Παφίτικη ἦτανε στὸ φόρτε τῆς.

«Τ' ἀμπέλι πού ἐβάλαμεν νὰ ζήσει shília γρόνια

γιά νὰ βάζουν κρασί. 7. Εἶδος σταφυλίου πού μόλις τὸ πίεσει ξεγίνεται. 8. Εἶδος σταφυλίου μικροῦ, μαύρου καὶ στρογγύλου. 9. Ἐργασίον γιὰ τὸ φύτεμα ἀμπελιοῦ. 10. Σκλίβωμα.

Νὰ τρώῃν, νὰ πίνουιν, νὰ γλεντοῦν ἔμεις
τσαὶ τὰ ἀγγόνια

Παπᾶ μου, βλόα το τσαὶ σὺ
Νὰ κάμνει ἔτσου στεροκόν κρασίιν

Ἐλα πὸν νὰ λαώνεσαι
μὲμ με θωρεῖς τσαὶ χώννεσαι.

Φυτεύτηκε καὶ τὸ τελευταῖο φυτὸ.
Οἱ εὐχὲς ἄρκεσαν τότες ἀτέλειωτες μὲ
χοροὺς καὶ πηδήματα.

Ὅταν ὅλοι στράφηκαν στὸ χωριὸ

τοὺς περίμενε «τραπέζι» μὲ γουρουινές,
«ρέσιν» (11) κ.τ.λ. καὶ «πόπαστον» (12)
ξεροτήανα (13). Τὰ «τσιλλησαν» κι αὐ-
τὰ μὲ τὸ ἄυφόν μας, καλυνύκτησαν
τραγουδιστοὶ καὶ ἔτσι τὸ τρικούβερτο
γλέντι τέλειωσε.

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

11. Φαγὶ πὸν γίνεται μὴ χοντροαλεσμένο σιτάρι
κρέας καὶ μυραδικά. 12. Ἐπιδόρπιο. 13. Γιγαντίες,
λουκουμάδες.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΛΙΠΕΡΤΗΣ

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ

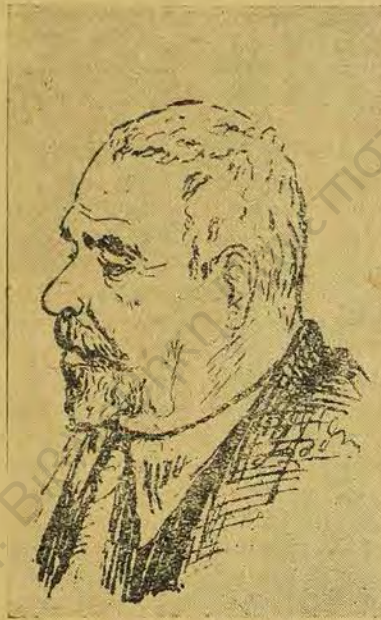
Δὲν ἀνήκω στὴ χορεία τῶν ἀνθρώ-
πων ἐκείνων πὸν φρονοῦν ὅτι ὁ Λιπέρ-
της δὲν ἔχει γράψει καὶ κακοὺς στί-
χους, κακὲς στροφές κι ἀκόμα μερικά,
πολὺ λίγα, συγκριτικὰ μέτρια τραγού-
δια, χωρὶς ὅμως ν' ἀμφισβητῶ ἢ νὰ
ἀρνοῦμαι ὅτι εἶναι ὁ μεγαλύτερος ζων-
τανὸς ποιητὴς στὴ ντοπιολαλιά μας
σήμερα κ' ἓνας «κλασικὸς» δηλ. ὁ κα-
λύτερος στὸ εἶδος του, ὁ μαίτρ, κατὰ
τὸν ὀρισμὸ πὸν ἔδωσε ὁ φίλος μου
Γώστας Προυσῆς κρίνοντας τὴν τελευ-
αία του ποιητικὴ συλλογὴ. Οὔτε κι ἀκό-
ια πιστεύω — μὲ τ' ὅ,τι ἔχω παρατηρή-
σει κι ἀκούσει ὁ ἴδιος — ὅτι ὁ ἀνθρω-
πος-Λιπέρτης εἶναι ἀπ' τὴν κορφή ἴσα-
μὲ τὰ πόδια, ὅλος ἀρετές, χωρὶς καμ-
μια κακία, χωρὶς κανένα ἐλάττωμα. Εἶ-
ναι εὐγενικὸς, καλόκαρδος, φιλεῦσπλα-
χνος, τίμιος, εὐσεβὴς, ἀλλὰ δὲν τολμῶ
νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι εἶναι ἓνας ἀνθρωπος
«ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι», γιατί οὔτε Θεὸς
εἶναι κι οὔτε ὑπεράνθρωπος. Ὅτι ἀπο-
στρέφεται τὴ διαφήμιση, τὸ θόρυβο, τὴ
ρεκλάμα καὶ τὰ τέτοια δὲν εἶναι ἐπίσης
ὀρθῶ, γιατί ἡ διαφήμιση πὸν τὴν ἐξα-
σκεῖ, μὲ τὸ δικὸ του τὸν τρόπο, εἶναι
ἀναγκαῖα, πρὸ πάντων στὴν Κύπρο, γιὰ
ἓνα τεχνίτη τοῦ λόγου πὸν κάνει ἔξοδα
νὰ τυπώσει τὰ βιβλία του, νὰ τὰ που-
λήσει, νὰ καλύψει τὴ δαπάνη τους, κι

ὀρθὰ καὶ δίκαια ν' ἀπολάβει κάποιον
ὕλικὸ κέρδος. Ἐχτὸς πὸν εὐχαριστεῖ-
ται ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν ἐχτίμηση, τὴν
ἀγάπη καὶ τὸ σεβασμὸ πὸν δείχνει εἰ-
λικρινὰ ἓνας διανοούμενος, ἓνας πὸν
πραγματικὰ νιώθει ἀπὸ τέχνη («ὁ ἀ-
ναμάρτητος βαλέτω ἐπ' αὐτὸν πρῶτος
τόν λίθον») καὶ μὲ τὸ δικὸ του μειλίχιον
τρόπο ἀνταποκρίνεται στὸν ἴδιον τόνο,
πὸν μερικοὶ ἴσως ἄπρεπα νὰ διοχυρί-
ζονταν ὅτι ἡ θερμότης τῆς ἐχτίμησης
τῶν θαυμαστῶν του ἀγγίζει κάποτε τὰ
ὄρια τῆς κολακειας κι ὅτι ὁ ποιητὴς
κολακεύομενος καὶ γιὰ νὰ εἶναι εὐχά-
ριστος κι αὐτὸς κάποτε κολακεύει. Κι
ἀκόμα θαρρῶ ὅτι τὸ γεγονός τῆς με-
γάλης καλωσύνης καὶ προθυμίας του
νὰ λαμπρύνει ὀρισμένους σεμνὲς σωμα-
τειακὲς συγκεντρώσεις καὶ γιορτὲς στὸν
τόπο, μὲ τὴν ξεχωριστὴ καὶ ζεστὰ χρω-
ματισμένη ἀπαγγελία του ἀπὸ τὸ δικὸ
του ποιητικὸ κόσμον, δὲν εἶναι ἄσχετο
μὲ τὴ βαθειὰ συναίσθηση πὸν πρέπει
δικαιολογημένα νὰ κρατεῖ μέσα του γιὰ
τὴν ἀγάπη τῆς τέχνης του καὶ τὴ συμ-
πάθεια μὲ τὴν ὁποία περιβάλλεται τὸ
ἔργο του ἐδῶ, στὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸ
πέρα ἀκόμη. Ἡ αἰτία γι' αὐτὴ τὴν προ-
θυμία του δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἡ τέ-
τοια αὐτοσυναίσθηση: ὁ Λιπέρτης ἔχει
βαθεῖα ριζωμένη μέσα του τὴν πνοὴ

του ραψωδοῦ, τοῦ βάρδου, κ' οἱ παρουσιαζόμενες τέτοιες περιστάσεις εἶναι εὐκαιρίες γιὰ νὰ ψάλλει τις μπιλλάντες του, τις μικρές του ραψωδίες. Σέ μιὰ προχτεσινή γιορτή καθόμουνα καὶ θαύμαζα αὐτή τὴν πνοή τοῦ ραψωδοῦ μέσα του κ' ἐπανάλαβα στὸν ἑαυτό μου κάτι ὅμοιο μ' ὅ,τι ὁ Tennyson ἔλεγε ἀκούοντας ἢ διαβάζοντας γιὰ τὴ συχνὴ παράσταση τοῦ Browning σὲ δημόσιες γιορτὲς καὶ γεύματα, ὅτι ὁ συνάδερφος του θὰ πέθαινε φορώντας τὸ λευκὸ λαϊμοδέτη τοῦ φράκου. Ἐγὼ εἶπα ὅτι ὁ Λιπέρτης θὰ πέθαινε ἀπαγγέλλοντας τις μπιλλάντες του: Τί ἐξαιρετικὴ εὐτυχία, καθόλου διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν εὐτυχία τῶν δύο ἄδερφῶν ποὺ ἔσυραν τὸ ἄρμσ τῆς γριᾶς ἰέρειας μητέρας τῶν ἴσαμε τὸ ἱερό τῆς Θεᾶς "Ἡρας στὸ "Ἄργος!

Ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ἔργο του ἂν ζημιώθηκαν κάπως, αὐτὸ ὀφείλεται ἴσως ἀποκλειστικὰ σὲ μερικοὺς ἄσπονδους τοῦ φίλου, ποὺ μὲ τὸν ὑπερβολικὸ ζήλο τους, τὴν τυφλὴ λατρεία τους, δὲ θελήσανε νὰ παραδεχτοῦν ὅτι αὐτὸς καὶ τὸ ἔργο του εἶχανε ἔστω καὶ τὸ παραμικρότερο ψεγάδι. Δὲν πρέπει λοιπὸν κανεὶς, θυμάμενος ὅτι ὑπόφερε στὴν ἀρχαιότητα κι αὐτὸς ὁ δίκαιος Ἄριστειδης, νὰ παραξενευτεῖ γιὰ τὴν ἀντίδραση ποὺ παρουσιάζεται στὴν κριτικὴ γιὰ ὀρισμένες φάσεις τοῦ ἔργου του. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ προλογιστὴς τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου του τόμου, ποὺ ἔγραψε ἐπίσης κ' ἓνα ἐπίλογο στὴ δευτέρη συλλογή, ἓνα ἀγαπητότατο

πρόσωπο γιὰ τὸν ποιητὴ, ὁ φίλος τῶν φίλων του, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πῶς τὸν ἔβλαψε μὲ τὴν ὑπερβολικὴ του πολυλογία καὶ ταυτολογία, τὴν προκρουστικὴ καὶ ἀποκρουστικὴ μέθοδο τῶν διθυράμβων καὶ τῶν παιάνων, τὴν ἔλλειψη κριτικῆς ψυχραιμίας, μὲ σκοπὸ νὰ ὑπερυψωθεῖ ὁ ποιητὴς καὶ τὸ ἔργο του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὸν πρόλογο μὲ τὸν ὁποῖο συνόδευσε τὸν τρίτο τόμο — ποὺ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ βυζαντινὴ ἐπί-

Δ. Θ. ΛΙΠΕΡΤΗΣ
(Σκίτσο Κ. Στᾶθη).

δειξη γνώσεων κ' ἕνας θολὸς ρητορισμὸς — ἔχει φέρει πολὺ ἀξιόμηπη σύγχυση: ὁ πρόλογος εἶναι μιὰ σειρά ἀσχετων, σὲ πολλὰ σημεῖα, καὶ πολυδαίδαλων παρεκβάσεων, μιὰ ἀρθρογραφία de omnibus et aliis rebus, ποὺ δὲν πηγάζει κι οὔτε ἐκπορεύεται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ. Τονίζεται τὸ ἓνα, τονίζεται τὸ ἄλλο, κι ἀντὶ νὰ μπεῖ ὁ πρεπούμενος τόνος εἶτε μιὰ βαρεία ἢ ὀξεία ἢ περισπωμένη, μπαίνουν κ' οἱ τρεῖς τόνοι μαζί, ὁ ἓνας ἀπάνω στὸν ἄλλο. Κι ὅμως ἐκεῖ ἀκριβῶς παρατηροῦμε νὰ γίνεται ἡ πρώτη ἀπόπειρα γιὰ

νὰ δοθεῖ κάποιε βιογραφία τοῦ ποιητῆ κ' ἓνας χαρακτηρισμὸς τοῦ ἔργου του.

Ὁ ποιητὴς ποὺ ὁ πατέρας του, ὡς φαίνεται, ἀνῆκε σὲ μιὰ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τῆς Θέρμιαις, ἑνὸς μικροῦ χωριοῦ στὴν Ἐπαρχία τῆς Κερύνιας, γεννήθηκε στὴ Λάρνακα στὰ 1866. Ὁ πατέρας του ἐργαζόταν σιτέμπορος στὴν πόλη αὐτὴ, ὄντας εἶχε ἀγαπήσει τὴν μητέρα του, ἀνεψιά τοῦ Μητροπολίτη Κι-

τίου Μελέτιου Γ' (1846—1864), πού καταγόταν ἀπ' τ' Ὀμοδος, χωριό στήν Ἐπαρχία Λεμεσοῦ. Ἡ ἡμερομηνία 1871 κ' ἡ πληροφορία πού δίνει ὁ κ. Λῶρος Φαντάζης στό ἄρθρο του γιά τόν ποιητή πού δημοσιεύτηκε στό «Δελτίο Κριτικής», ὅτι ὁ Λιπέρτης γεννήθηκε σ' ἕνα χωριουδάκι τῆς Κύπρου, δέν εἶναι ὀρθή, ὅπως λανθασμένη εἶναι κ' ἡ χρονολογία 1886 πού δίνει ὁ κ. Ἀντρέας Ρολάνδης στό ἄρθρο του στήν ἐφημ. τῆς Λευκοσίας «Νέος Κυπριακός Φύλαξ» τῆς 31)12)1931. Ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στά δημοτικά σχολεῖα τῆς γενέτειρας του, τόν τότε καιρό, πῆγε γιά λίγο καιρό στήν Ἑλλ. Σχολή Λεμεσοῦ, πού διευθυντής ἦταν ὁ Ἀντρέας Θεμιστοκλέους, καί κατόπι φοίτησε στό Ἀμερικανικό Κολλέγιο καί τή Σχολή τῶν Ἰησουϊτῶν στό Βεροῦτι. Γυρνώντας στήν Κύπρο ὑπηρετήσε γραφέας στό Δικαστήριο τῆς Λάρνακας γιά πέντε χρόνια καί σέ διάφορες ἄλλες κυβερνητικές θέσεις, πού τοῦ ἔδωκαν πολλές καί συνεχεῖς εὐκαιρίες νά πλησιάσει καί συναναστραφεῖ τόν Κύπριο ἀγρότη καί νά γνωρίσει τήν ὑπαιθρο. Κι ἀφοῦ ἐργάστηκε ὡς Διευθυντής σ' ἕνα Ἀγγλικό κατάστημα στή Λευκοσία, σέ ἡλικία 32 ἐτῶν πῆγε στήν Αἴγυπτο γιά ἐξεύρεση δουλειᾶς κι ἀπό κεῖ στήν Ἰταλία ὅπου γράφτηκε στή Σχολή τῶν Γραμμάτων καί τῆς Φιλοσοφίας. Στήν Ἰταλία ἔμεινε μονάχα ἕξι μῆνες καί κατέβηκε στήν Ἑλλάδα ὅπου παρακολούθησε ὡς ἀκροατής μαθήματα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μετά λίγο καιρό γύρισε στήν Κύπρο κι ἀφοῦ δούλεψε σέ διάφορες θέσεις καί πάλι, διορίστηκε τέλος στήν Ἀγγλική Σχολή Λευκοσίας γιά τή διδασκαλία τῶν Ἀγγλικῶν καί Γαλλικῶν κ' ἔμεινε σ' αὐτή τή θέση γιά δέκα ὀλάκαιρα χρόνια. Στό διάστημα αὐτό γιά δύο χρόνια δίδαξε τίς δύο αὐτές ξένες γλῶσσες καί στά Ἀνώτερα Ἑλληνικά Ἐκπαιδευτήρια τῆς πρωτεύουσας. Κατόπι διεύθυνε γιά τρία χρόνια τήν Ἐμπορική Σχολή Μιτσῆ στή Λεμύθου. Ἐκτοτε ὑπηρετεῖ στήν παλιά του θέση,

στήν Ἀγγλική Σχολή Λευκοσίας μέχρι σήμερα. Οἱ ἐπόμενες χρονολογίες εἶναι ἕνας ἐξακριβωμένος πίνακας τῆς κινήσεως του ἐδῶ καί στό ἐξωτερικό :

Ἀπό τὰ 1866—1880	στή Λάρνακα
» 1880—1884	στό Βεροῦτι
» 1884—1892	στήν Κύπρο
» 1892—1893	στήν Αἴγυπτο,
	Ἑλλάδα, Ἰταλία
	στά 1894 ξαναγύρισε στήν Κύπρο.

Στά 1885 ἔχασε τόν πατέρα του καί τόν ἐπόμενο χρόνο τήν μητέρα του. Στά 1891, σέ ἡλικία δηλαδή 25 ἐτῶν, ἔβγαλε τήν πρώτη συλλογή στίχων του μέ τόν τίτλο «Χαλαρωμένη Λύρα», τίτλο πού σοῦ θυμίζει τόν ποιητικό τόμο «Ἀσθενῆς Λύρα» (1882) τοῦ Βασιλῆ Μιχαηλίδη. Καί στά 1899 τή δεύτερη ποιητική συλλογή του «Στόνοι». Τό μέγεθος τῆς πρώτης εἶναι 10½' × 7' κι ὁ ἀριθμός τῶν σελίδων τῆς 36 καί τῆς δεύτερης 10½' × 7½' κ' ἔχει 40 σελίδες. Ὁ πρόλογος πού συνοδεύει τό πρῶτο βιβλίο εἶναι γραμμένος σέ μιά ὑπερορθόδοξη καθαρεύουσα: «Δημοσιεύοντες τό πρῶτον τὰ πενιχρά ἀποκυήματα τῆς φαντασίας ἡμῶν πεποιθάμεν ἐπὶ τῇ ἄκρα ἐπεικειᾷ τῶν φίλων ἡμῶν συνδρομητῶν, καθά στρουθοὶ τῆς Μούσης εἰσέτι τυγχάνοντες, καί ἀποδίδομεν αὐτοῖς τὰς ἀπείρους ἡμῶν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ γενναίᾳ αὐτῶν ὑποστηρίξει μετὰ βαθυτάτης ὑποσημειούμενοι ἐγνωμοσύνης.» Στήν καθαρεύουσα εἶναι ἐπίσης γραμμένα καί τὰ πιό πολλὰ τραγούδια τοῦ πρώτου αὐτοῦ τόμου. Ὅσα εἶναι γραμμένα στή δημοτική, στή δημοτική τοῦ τότε καιροῦ ἢ πιό πολὺ σ' ἕνα εἶδος μιχτῆς, εἶναι λιγώτερα, ἐνῶ τὸ ἀντίθετο συμβαίνει στή συλλογή «Στόνοι». Κ' οἱ δύο τόμοι διαπνέονται ἀπὸ τῆ διάθεση καί τήν τέχνη τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς τῶν «ὀλοφυρομένων» στήν Ἑλλάδα, τῶν Ραγκαβῶν, Σούτσων, Παράσχων καί τῶν ἄλλων. Ἐπίσης ὁ Ζαλοκώστας μέ τόν ἀρκετὰ διαφορετικό τόνο καί στιχουργία του καί σέ πολὺ μικρὸ βαθμὸ ὁ Κάλβος ἀκόμη φαίνεται πὼς εἶχαν ἐξασκήσει κάποια ἐπίδραση στό ἔργο του. Κλαίει γιά τὸ θά-

νατο τῶν δικῶν του, τὸν ἀποχωρισμό ἀπ' τὴν ἀγάπη του, μεμφιμοιρεῖ γιὰ τὴν ἀστάθεια καὶ τὴν ἐγκατάλειψή της καὶ πνίγεται ἀπὸ θλίψη γιατί τὸ πλαίσιο τοῦ κόσμου εἶναι τόσο στενόχωρο καὶ ἀσφυκτικό. Τὰ ἐπόμενα εἶναι δείγματα ἀπ' αὐτὸ τὸ ποιητικὸ του στάδιο :

Ἀφότου φεῦ! ἠτένισα τὸ φῶς τοῦτο τοῦ κόσμου
Ποτέ μου δὲν ἐγέλασα οὐδὲ στιγμὴν ἡμέρας
Καθότι λύπαι ἀληθῶς ἦν πάντοτε ἔμπρός μου,
Κι' ὡς φύλλον ξηρὸν σύρομαι ἀφ' ὄλους τοὺς ἀέρας.

Κυτάξατε τὴ νειότη μου, ὅλο ἓνα γλωμανίσκει
Ἐμπορεῖ λουλουδι ἄτον ἀγρὸ
Χωρὶς τὸν ἥλιο καὶ νερὸ
Ν' ἀνθίσει; μαρανίσκει.

(Στὴν Κρήτην 4η στροφή)

Τὰ αἵματα ποὺ πήξανε στὴ γῆ τὴ χορτασμένη
κ' οἱ μαῦροι ἀναστεναγμοὶ ποὺ ἡ σκλαβιά γεννοῦσε
μεσ' στὸ σκοτάδι τὸ βαθύ, σὲ ὧρα ξεχασμένη,
ἔκει ποὺ μόνο τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι τὰ θωροῦσε
ἀνταμωθήκανε κρυφὰ, ἐδώκανε τὸ χέρι
κ' ἔκαμιν ὄρκο στὸ Θεὸ πιστὸ νὰ γίνουν ταῖρι.

(Ἀγάπη Ξεχασμένη)

Εἶδες πῶς μὲ κατάντησες; νὰ σὲ θωρῶ μὲ μάτι
ψυχρὸ, χωρὶς καὶ κάτι
νὰ νιώθω, νὰ πονῶ!
Καὶ ἂν τυχὸν τὸ χέρι σου μοῦ δώσης καὶ κρατήσω,
νὰ θέλω νὰ τ' ἀφήσω
νὰ σὲ περιφρονῶ.

Γῆ εὐανθῆς τὴν στολήν σου ἀπόβαλον πλέον, διότι
Ἄνθος ὠραῖον τὸ μᾶλλον εὐῶδες τῶν σῶν ἐμαράνθη.
Κρούθητι Ἥλιε μὴ ἀνατεῖλεις ὦ! μὴ! σβῦσον πλέον,
Ἴνα ἐν σκότει τὸ πᾶν διαμένει Ἐκείνης θανούσης...
Νύκτιοι λύχιοι, ἀστέρες, σελήνη εἰς νέφη κρυφθῆτε
Πάντες ἐμοῦ συναλοῦντος ἐμοὶ συμπενθεῖτε
Θρηῖνον τὰ πάντα ἀγγεῖλετε· φεῦ! ὄλ' ἡ φύσις ἀλγοῦσα
Θρηῖνος γενέσθω καὶ ἀληκτιον γόον θρηνήσατε πάντα.

Ἐσκεπτόμην τὸν βίον ὡς ὄναρ γλυκὺ,
Ἐστεμμένον μὲ ρόδα καὶ κρῖνα,
Πλὴν ἀπάτη! ἡ σκέψις μου ἦτο κακὴ
Γλυκὺ ὄναρ τὸ μνήμα.

(Πρὸς Δεσποσύνας)

Τὸ ὁδὸν νὰ ἀπομιμῆται
προβάλλουσα ὡς προμαχῶνα
Αἰδῶ, τιμὴν καὶ σωφροσύνην
αὐτὰ τὰ τρία σῶζουν μόνα.

(Ἡ ἐλεημοσύνη)

Εἶναι φριχτὸ τῆς συμφορᾶς τὸ μανιασμένο κῦμα
Ὅρφανια, τύφλωσι, χηρείᾳ καὶ γηρατειᾷ νὰ δέσρῃ.

Τὴν ὄρφανὴ προσέχετε μήπως κανεὶς σηκώσῃ
Κακόβουλος βλέμμα ποτὲ ἀνόσιο ἐμπρός της
Εἶναι ὡς νὰ ἠθέλησεν αὐτὴν νὰ φαρμακώσῃ
Καὶ τότε προτιμότερος, τότε ὁ θάνατός της.
Γιατὶ ἂν ζῇ ταλαίπωρη καὶ ζῇ ἀτιμασμένη
Θάφτηκε! εἶναι ἀπὸ καιρὸ χίλιες φορές θαμμένη.

(Φθάνει)

Ἔτσι, λοιπόν, νὰ βρίσκομαι μέσ στην ἀμφιβολία,
χωρὶς ἀγάπης ὄνειρα, ἐλπίδα νὰ φανῇ
νὰ ταξειδεύω πέρασος καὶ μαύρη τρικυμία
νὰ μὲ παιδεύῃ ἀλύπητα καὶ νὰ μὲ τυραννῇ;
Ἄφες ν' ἀράξω ὁ δύστηνος σὲ ποθητὸ λιμάνι
ποῦνε γὰρ μὲ ἡ ἀγάπη σου ἀπόστασα πειᾶ, φθάνει.

Τὰ ἀποσπάσματα αὐτά, ἐχτὸς τοῦ τελευταίου ποῦ εἶναι ὀλόκληρο, κάπως πολλὰ, δὲν εἶναι χωρὶς σημασία ποῦ μεταφερθῆκανε δωπέρα. Εἶναι ἡ πρώτη πρῶτη φορὰ ποῦ δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς παλιές, ξεχασμένες καὶ δυσεύρετες συλλογές, ποῦ τὶς ἀκοῦμε ὅμως ν' ἀναφέρονται ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀρκετὰ συχνά. Ἔπειτα εἶναι ἀνάγκη ὅσοι δὲν τὶς ἔχουν διαβάσει (κ' εἶναι ἐλάχιστοι ὅσοι τὶς διάβασαν) νὰ σχηματίσουν κάποιαν ἰδέα καὶ γι αὐτὸν τὸ σταθμὸ στὸ ποιητικὸ στάδιο τοῦ Λιπέρτη, ποῦ ἐνδιαφέρει ὄχι μόνον σχετικὰ μὲ τὴν ὅλη ἐξέλιξη του μὰ καὶ γιὰ τὴ λογοτεχνικὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Ἄν προσέξει κανεὶς θὰ παρατηρήσει σ' αὐτὰ ὅτι ἀπὸ τότε ὁ ποιητὴς ἐπηρεαζόταν ἀπὸ τὴν ντοπιολαλιὰ (δεύτερο ἀπόσπασμα), ξέφραζε μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀπόψεις του ἀπάνω στὴ ζωὴ, ποῦ σχεδὸν τὶς ἴδιες, μὰ σ' ἓνα εὐρύτερο πάντα ὀρίζοντα, τὶς ἀνάπτυξε πολὺ κατόπι στὸ Κυπριώτικο ἔργο του. Ἐπίσης δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ διαφύγει τὸ γεγονός ὅτι ὁ ποιητὴς ἀπὸ τότε χρησιμοποίησε τὴ θαυμαστὴ ἐκείνη ποικιλία τῶν μέτρων ποῦ δούλεψε τόσο τεχνικὰ πιὸ ὕστερα, ὥστε ν' ἀποτελεῖ θέμα ξεχωριστοῦ κεφαλαίου σκέψης καὶ μελέτης. Κανεὶς σύγχρονος του εἴτε καθαρευουσιάνος εἴτε δημοτικιστὴς στὴν

Κύπρο, οὐδὲ κι αὐτὸς ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης, ἔχει νὰ παρουσιάσει τὴν ποικιλία τῶν μέτρων του. Μιὰ ματιὰ στὰ μέτρα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν στὸν τόμ. Α' τῶν «Κυπριακῶν» τοῦ Σακελλαρίου σ.κγ.—κδ' φανερώνει ἀμέσως τὴ φτώχεια τῆς Κυπριώτικης δημοτικῆς ποίησης σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Ὁ Λιπέρτης δανείστηκε ἄμεσα ἢ ἔμμεσα πολλὰ ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ στιχουργικὴ, κι ὁ Ἀλιθέρης πολὺ ὀρθὰ μίλησε γράφοντας: «Δὲν εἶναι λίγοι οἱ στίχοι του οἱ γραμμένοι σὲ ἰταλικά μέτρα, καθὼς μὰς τὰ κληροδότησαν στὴ νῆα μας ἑλληνικὴ μετρικὴ, οἱ Ἐφτανησιῶτες διδάσκαλοι». Κι ἀκόμα ὁ Λιπέρτης μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ ξεπροβάλλει στὴν ἱστορία τῆς τοπικῆς μας λογοτεχνίας ξεπερνώντας τοὺς ἀνταγωνιστὲς του τῆς ἐποχῆς ποῦ γράφτηκε, τὸν Ο. Ἰασονίδη, τὴν Π. Λοιζιάδα, τὸν Β. Μιχαηλίδη κτλ. Ὁ προλογιστὴς τοῦ γ' τόμου ἀναφέρει πὼς ὁ ποιητὴς ἀποκηρύττει σήμερα τοὺς καθαρευουσιάνικους στίχους του καὶ σπεύδει ἀμέσως νὰ προσθέσει: «Μήπως κι ὁ Παλαμᾶς δὲν εἶχε γράψει στὶς ἀρχὲς κάποτε στὴν καθαρεύουσα; Σ' αὐτὴν εἶναι ἓνα τραγούδι του «Ὑπνος» γραμμένο στὰ 1885 καὶ δημοσιευμένο στοὺς «Σκληροὺς καὶ Δειλοὺς Στίχους». Τί μεγάλη ἀντίφαση! Αὐτὸ ἔπρεπε ἀκριβῶς νᾶναι ἓνας ἰ-

σχυρός λόγος, ἔν' αὐθεντικό προηγούμενο γιὰ τὸ ἀντίθετο· καὶ θὰ λυπηθῶ σφόδρα ν' ἀκούσω τὸν ποιητὴ ν' ἀποκηρύττει τὸ ἔργο του αὐτὸ, ποῦ ἡ ἱστορία, ὁμῶς τῆς τοπικῆς μας λογοτεχνίας τ' ἀπαιτεῖ καὶ τὸ λογαριάζει.

Εἰκοσιτέσσερα ὀλάκαιρα χρόνια χωρίζουν τὴ συλλογὴ «Στόνοι» ἀπὸ τὸν τόμο «Κυπριώτικα Τραούδια» τοῦ 1923. Τί νᾶκανε ὁ Λιπέρτης σ' ὅλο αὐτὸ τὸ μακροχρόνιο διάστημα τῆς σιωπῆς του; Τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ πειραματίζεται ἀπάνω στὶς δυναμικότητες τῆς γλώσσας καὶ ν' ἀγωνίζεται νὰ βρεῖ τ' ὄριο ὡσπου θάταν δυνατό νὰ ἐκφραστῆ ἕνας πλούσιος συναισθηματικὸς λυρικός κόσμος.

Ἐχτός ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ἔργο τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη, — ἡ μόνη καὶ μοναδικὴ ἴσως ποιητικὴ ἐνθάρρυνση ποῦ ὑπῆρχε — ἡ λογοτεχνία τῆς ντοπιολαλιᾶς δὲν εἶχε νὰ παρουσιάσει ἄλλα ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ κῆλου τοῦ Διγενῆ, τοῦ Κωσταντᾶ, τῆς Ἀροδαφνούσας, τῆς Κακῆς Μάνας κτλ. καθὼς καὶ τὰ λογοπαίγνια, τὶς παροιμίες καὶ τὰ ἐρωτικὰ δίστιχα. Ὁ Βασίλης ὅπως ἔγραψε κιόλας στὸ κριτικὸ μου σημείωμα ἀπάνω στὸν πρῶτο τόμο ποῦ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ «Ἀβγὴ» τῆς Λεμεσοῦ στὰ 1923, ἄρχισε τὸ ἔργο του ξεκινώντας ἀπὸ τὰ πρῶτα, ἐνῶ τὸ ἔργο τοῦ Λιπέρτη χρησιμοποίησε ὡς θέμελα του τὰ δεύτερα. Καὶ μὲ τὴ γνώμη μου αὐτὴ φτάνει νὰ συμφωνῆσει σήμερα κι ὁ Ἀλιθέρης ποῦ στὴν προχθεσινὴ ἀκόμα κριτικὴ του «Δ. Θ. Λιπέρτης» ἔγραψε: « . . . ὁ Λιπέρτης δὲν ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἴδια βάση ποῦ ξεκίνησε ὁ Μιχαηλίδης, δηλαδὴ τὸ Κυπριώτικο δημοτικὸ τραγούδι. Καὶ τοῦτο ὄχι πάλι γιὰτι εἶπε δὲ σέβεται τὴν παράδοση εἶτε τὴν ἀγνοεῖ. Κι αὐτὸ εἶναι ὁ δίκαιος ἔπαινος του. Ἐτσι λοιπὸν πολὺ λίγο ἢ σχεδὸν καθόλου δὲ φαίνεται ἡ ἐπήρεια τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν στὴν ποίηση του. Γιατὶ ὁ Λιπέρτης ὀλάκαιρος βρίσκεται σὲ ἄλλη σελίδα τῆς λαογραφίας, στὴ σελίδα τῶν παροιμιῶν». Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο

καὶ τότε εἶχα τονίσει ὅπως καὶ σήμερα τονίζω ὅτι τὰ δυὸ ἔργα εἶναι πιὸ πολὺ ἀνόμοια παρά ὁμοια, ξεχωριστὰ ποῦ νὰ μὴν εἶναι δυνατὴ ὀποιαδήποτε σύγκριση μεταξὺ τους. Εἶναι καὶ τὰ δυὸ στὶς βάσεις των καὶ τὶς κατευθύνσεις των γνήσια Κυπριώτικα ὄχι γιὰτι γραφτήκανε στὸ Κυπριώτικο ἰδίωμα, μὰ γιὰτι παρουσιάζουν, τὸ καθένα μὲ τὸν τρόπο του καὶ τὸ σκοπὸ του, κι ἀπὸ μιὰ διάφορη πτυχὴ τῆς Κυπριώτικῆς ψυχοσύνθεσης καὶ νοοτροπίας. Θάταν βέβαια βλασφημία, καὶ τὴ βλασφημία αὐτὴ ἔτυχε νὰ τὴν ξεστομίσει δυστυχῶς πρόσωπο προικισμένο καὶ μὲ μόρφωση καὶ κρίση, ὅτι δηλαδὴ, «ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης μεγάλος, πολὺ μεγάλος ποιητὴς δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο Κυπριώτικο ἔχτος ἀπὸ τὴ γλώσσα. Τὰ θέματα του κι ἂν εἶναι κυπριώτικα, τὰ δούλεψε ὁμῶς σὰν ξένος, μὲ ξένη ὄχι κυπριώτικη ψυχὴ». Ἀλλὰ θὰ μοῦ δοθεῖ εὐκαιρία νὰ μιλήσω πιὸ ταιριαστὰ καὶ πλατύτερα ἀπάνω στὴν ἀποψη αὐτὴν ἰδιαίτερη μελέτη γιὰ τὸ Β. Μ. ἔχει βάση τῆς ὅλα σχεδὸν τὰ μεταθανάτια χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ. Ἐκεῖνο ὁμῶς ποῦ πρέπει νὰ τονισθεῖ ἀπὸ τώρα εἶναι ὅτι ὁ Β. Μ. δὲν ἔγραψε εἰδυλλιακὴ ποίηση ὅπως ὁ Λιπέρτης κι οὔτε αὐτοτελεῖ ἄλλο δημοτικὸ τραγούδι· ἴσως τὸ μόνον λυρικό ὑποκειμενικὸ τραγούδι ποῦ ἔγραψε στὴ ντοπιολαλιὰ νᾶναι ἡ «Ἀνεράδα», ποῦ μένει καὶ θὰ μένει ὡς ἡ ἐπιτυχέστερη κ' εὐτυχέστερη ἐναρμόνιση οὐσίας καὶ μορφῆς, τὸ κλασικώτερο πρότυπο στὸ εἶδος του. Γι' αὐτὸ ἐπιμένω ὅτι, ἂν δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἀποφεύγεται ἡ σύγκριση μὲ σκοπὸ νὰ ὑψωθεῖ ἡ σημασία τοῦ ἑνὸς ἔργου ἐπάνω καὶ πιὸ πέρα ἀπὸ τὴ σημασία τοῦ ἄλλου, ἄς γίνεταὶ τουλάχιστον γιὰ νὰ φανερώνηται ἡ ἀντίθεση, οἱ διαφοροὶ δρόμοι ποῦ παρθῆκανε γιὰ νὰ φτάσουν κ' οἱ δυὸ στὴν κορυφὴ τῆς τέχνης. Ὁ Λιπέρτης συνεχίζει τὴν παράδοση τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς στὴ ντοπιολαλιὰ ποῦ πρῶτος ἄρχισε ὁ Βασίλης καὶ ποῦ χωρὶς τὴν ἔξοχη ἐπιτυχία τοῦ

(Συνέχεια στὴ σελίδα 263)

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΣΑΠΙΟ ΔΟΝΤΙ

Πρέπει πρώτα να σάς πω πώς είναι ο καλύτερος των ανθρώπων. Εύγενικός, λεβέντης, χρυσή καρδιά κ' έχει κι άλλα χαρίσματα άκωμη αξιόλογα. Από τους λίγους που γνώρισα που μπορούμε χωρίς ένδοιασμό να τους δώσουμε το χαρακτηρισμό «λαμπρός άνθρωπος». Είναι δοντογιατρός, δηλαδή γιατρεύει τα άρρωστα δόντια, βάζει κορώνες σε δόντια, βγάζει τα σάπια δόντια, καθαρίζει τα βρωμισμένα δόντια, άσχολεται μάλλα λόγια με τη θεραπεία των δοντιών. Όσοσο ο ίδιος δε θέλει να είναι δοντογιατρός, αλλά «όδοντίατρος»! Κι αυτό είναι το μοναδικό του κακό. Όδοντίατρος στην προπαράληγουσα με ένα μικρο κρεμασμένο μπροστά σε κάθε δόντι που γιατρεύει, ένα μικρο σά μηδενο. Σωστό μηδενο.

Να πώς έμαθα την παραξενιά του αυτή: Συνδρομητή στα «Κυπριακά Γράμματα» από τους πρώτους, έπαιρνε ταχτικά το περιοδικό ως δοντογιατρός. Μά στο έχτο τεύχος, δέν ξαίρω πώς του κατέβηκε, «άνηνψε, ανεπήδησε ήνωρθωμένα έχων τας τριχας και διαρρήξας τα ίμάτια του ανεφώνησε»:—«Δοντογιατρός εγώ; Όχι δά! Έγώ κύριοι είμαι όδοντίατρος...όδοντίατρος». Και φουρκισμένος όπως ήταν από τη...χυδαία βρισιά που του κολλήσαμε, βουτάει την πένα στο μελάνι και μουντζουρώνει όλος όργη στη μιά πλευρά της λουρίδας του περιοδικού: «Επιστρέφεται» κι από κάτω το άμμητο αυτό: «Είναι άγνωστος ό Δ ο ν τ ο γ ι α τ ρ ό ς». Κ' ύστερα ή ύπογραφή του με τον ύπότιτλο «Όδοντίατρος».

Καταλαβαίνεις έσύ, καημένο κόσμο, την ψηλή αυτή φιλοσοφία; Όχι βέβαια γιατί είσαι χοντροκέφαλο έσύ, και θα πείς πώς ή χαριτωμένη αυτή χειρονομία του άγοστητού μου «όδοντίατρου» είναι σχολαστική και θα θυμηθείς τον παλιό λόγο «ει μη ύπρηχον οί Ιατρούσδέν σχολαστικώτερον του διδασκάλου». Που σκαμπάζεις έσύ από τέτοια άφου όταν τρώς λές πώς «δάγκωσες τό ψωμί με τά δόντια σου» κι όχι τό σωστό «έδηξας τοίς όδούσι τον άρτον»! Όταν τό παιδί σου βγάζει δόντια, δε λές ότι «έξάγει όδόντας», όπως όλοι οι καθός πρέπει κύριοι, και τσακνεσαι άκόμη με τό διπλανό σου και του λέγεις: «Πρόσεξε! γιατί έννά σου σούσω τοιαί τά τριανταόκτώ σου δόνκια έγιώ» και δε λές τουλάχιστο τό πολιτισμένο «Πρόσεξε! ένώ γάρ και τους τριάκοντα δύο σοι σείσω όδόντας». Κ' ύστερα φωνάζεις πώς έχεις «πονό-

δοντο». Καλά να πάθεις! Πες, κακομοίρη μου, πώς πάσχεις «έξ όδονταλγίας» για να σού περάσει άμέσως ό πόνος. Γιατί, για φαντάσου να πάς στο δοντογιατρό και να του πείς: «Κύριε όδοντίατρε, άλγει μοι ό όδους!» Θα βαστάξεις τά γέλια; Όχι βέβαια. Κ' έτσι με τά γέλια και με τά γελοία σου λόγια θα σού περνάει πάντα κάθε πόνος.

Νά τό καταλάβεις λοιπόν καλά, αγαθέ μου κόσμο. Άν θές νάχεις την τιμή και την ύπόληψη σου γερή, πρέπει να βγάλεις τά δόντια σου να τά πετάξεις και να βάλεις «όδόντας». Άν μείνεις όπως είσαι, θα έχεις κάποτε σάπια και βρωμισμένα δόντια, ένώ με την άλλαγή «και οί σεσηπότες και όδωδότες όδόντες» σου θα μουσκομυρίζουν. Κάνε όπως σού λέω για να δείς χαίρι. Τότε θα στέλνεις και τό παιδί σου να σπουδάξει «Ιατρός», κι όχι όπως τώρα για τους χυδαίους «γιατρός», κι όταν με τό καλό γυρίσει διπλωματούχος, δε θα τολμούν οί άλλοι να λένε τό νεαρό σου «γιατρούδι», μά θα τον έλένε «ιατρίδιον», τουλάχιστο. Έτσι και σύ μ' όλο σου τό δικίο θα σηκώσεις μύτη—ή, καλύτερα, θα «έγειρης ρίνα»,—γιατί ό κανακάρης σου σίγουρα πώς θα βρεί ένα κορίτσι σαν τό κρύο νερό να παντρευτεί—ή, αν πεθυμάς, «κορασίδα τινά ως ψυχρον ύδωρ... Και τό πανηγύρι θα συνεχίζεται.

Είναι, μά την άλήθεια, θλιβερό τό γεγονός κι άρκετά χαρακτηριστικό που μπορεί να όδηγήσει τον κόσμο, και σπουδασμένους ανθρώπους άκόμα, ή τυφλωτική επίδραση της γλωσσικής πρόληψης. Τους άρταξε από μικρούς στο σχολείο και τους τάγιζε τά κλούβια «ώά», της καθαρεύουσας και τους μύριζε τ' άραχνιασμένα της «ία», για ν' αφήσει κατόπι τους περισσότερους να παιδεύονται με τον «όδους, ούς, πους, θριξ, ρίς, ύς, ίχθυσ», και τό σινάφι τους. Τους έβαλε στα μάτια τυφλοπάνι για να περπατούνε στα σκοτάδια κ' έκλεισε τ' άφτια τους μ' άναλυτό μολύβι για να μην άκούνε τη γλυκιά μητρική λαλιά, τό μουσικό κελάρυσμα του ρυακιού και τό μελωδικό τ' άηθονιού τραγούδι.

Σάπιο δόντι ή γλωσσική πρόληψη είναι καιρός πιά να ξεριζωθεί τελειωτικά, γιατί διαστρεβλώνει νοη και καρδιά και μπορεί να νοθεύει και τις καλύτερες ψυχικές ικανότητες. Κ' ή καλή συντροφίσα της τυραννικής αύτης πρόληψης, ή καθαρεύουσα, που ποτέ δέν μπήκε στην άληθινή ζωή του Ρωμιού, μάταια προσπαθεί να κρατηθεί στη ζωή με τά νύχια και τά δόντια. Είναι καταδικασμένη σε θάνατο και κανένας γιατρός ή «όδοντίατρος», δέν μπορεί να την έσοει.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Leontios Makhairas, Recital concerning the sweet Land of Cyprus entitled «Chronicle» edited with a translation and noted by R. M. Dawkins. Ὁξφόρδη (1932) 8ον τομ. I σ. 685 τόμ. II σ. 333.

Ὅσες φορές ἀνοίξα τὴ θαυμάσια αὐτὴ κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Καθηγ. Dawkins, πάντα ἐρχόντανε στὸ νοῦ μου τὰ λόγια, ποὺ ἔγραψε ὁ Thackeray γιὰ τὸ μεγάλο Ἀγγλο-Ιστορικὸ Macaulay «he reads twenty books to write a sentence».

Γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὴν ἔκδοσιν αὐτὴ τοῦ Μαχαιρᾶ ὁ κ. Dawkins ἐργαζόταν ἀπὸ τὸ 1920 κ' εἶχε δημοσιεύσει πολλές ἀπὸ τὶς σημειώσεις του—ποῦ ὕστερα τὶς εἶχε συμπηλιᾶσει στὴν ἔκδοσιν—σὲ περιοδικὰ, ὅπως τὶς «Notes on the Vocabulary of the Cypriote Chronicle of L. Makhairas» στὸν τρίτο τόμο (1922) σ. 137—55 τῶν Byzantinisch—Neugriechische Jahrbücher τοῦ Καθηγ. Ν. Βέη καὶ κατόπι, στὶς 3 τοῦ Δεκέμβριου τοῦ 1926, ἔκαμε μίαν ἐμβριθεστάτη ἀνακοίνωσιν στὴν Philological Society γιὰ τὸ λεξιλόγιον τοῦ χρονικοῦ, συγκρίνοντας τὰ δύο χειρόγραφα τῆς Βενετίας (V) καὶ τῆς Ὁξφόρδης (O), ποὺ ὕστερα στὰ 1931 δημοσιεύθηκε στὶς «Philological Society's transactions 1925—30.» σ. 300—30.

Ὁ κ. Dawkins ἐργάστηκε πάνω σὲ ὑλικό, ποὺ δούλεψαν καὶ ἄλλοι πρωτίτερα ἀπ' αὐτὸν καὶ φυσικὰ δὲν πρέπει ν' ἀνοηθεῖν οἱ πολὺτιμες ἐργασίες τοῦ Κ. Σάθα, ποὺ, ὅσο κι ἂν ἦταν ἀτελεῖς καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα λανθασμένες, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς οὐστημα, ὑπεβοήθησαν ἐν τούτοις τὸν κ. Dawkins στὸ ἔργο του. Ἡ πρόνοια δὲ ποὺ εἶχε νὰ δημοσιεύει κατὰ καιροῦς πολλὰ πορίσματα, καὶ συμπεράσματα στὰ ὅποια κατέληγε, ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ γραφοῦν ἀπὸ ἄλλους ἄλλα ἀντιθέτα στὶς ἀπόψεις τοῦ κ. Dawkins κ' ἔτσι τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ δεῖ καὶ νὰ μελετήσει κατ' ἐπιπέδον αὐτὲς ἀπόψεις ἰδίως ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν πολλῶν λέξεων, ἂν ἐκ τῆς γαλλικῆς ἢ τῆς ἰταλικῆς εἶχαν τὴν ἀρχὴν, ἀδιάφορο ἂν ὁ κ. Dawkins δὲν τὶς ἀσπᾶσθηκε.

Ἔτσι τὸ ἔργο τοῦ κ. Dawkins βῆκε ἀριτάτω. Ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ἕνα σύντομο πρόλογον καὶ μίαν μικρὴν εἰσαγωγικὴν σημείωσιν καὶ σ' ἄλλες τὶς ἄλλες σελίδες ἀπλώνεται τὸ κείμενον ἀριστερά κ' ἡ μετάφρασιν δεξιὰ, καὶ στὸ τέλος μικρὸς χάριτης τῆς Κύπρου ὅπου γράφονται μονάχα ὅσα γεωγραφικὰ ὀνόματα ἀναφέρονται στὸ

χρονικό. Ἀξιοπρόσεχτο εἶναι τὸ σύστημα ποὺ ἀκολούθησε ὁ κ. Dawkins νὰ διαίρει ὅλο τὸ χρονικό σὲ ἕξ βιβλία καὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ κάθε σελίδα ν' ἀναγράφει ἀγγλικά τὸν τίτλον τοῦ περιεχομένου. Τὸ κείμενον εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς **Libreria Nazionale** τῆς Βενετίας (V) μὲ μερικὰ κεφάλαια παρμένα ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς **Bodleian Library** τῆς Ὁξφόρδης (O), ποὺ συμπληρῶνουν τὸ χειρόγραφο (V).

Στὸ δεύτερον τόμον εἶχει τὴν ἀρχὴν μίαν μακρὰν εἰσαγωγὴν, ὅπου μιᾶς γιὰ τὶς προηγούμενες ἐκδόσεις τοῦ χρονικοῦ ἀπ' τὸν Σάθα στὰ 1873 καὶ τὴν δευτέρην ἔκδοσιν ἀπ' τὸν Miller—Σάθα στὰ 1881—82, μιᾶς γιὰ τὰ δύο χειρόγραφα ποὺ ἀναφέραμε πρὸ πάντων, γιὰ τὸ ἀρχετυπο καὶ τὶς πηγές, ποὺ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ χρονογράφος καὶ κατόπι μᾶς ἐξηγεῖ τὶς ἀρχές ποὺ εἶχεν ἐγκολληθεῖ ἐκδίδοντας τὸ κείμενον. Ἀκολουθεῖ πλοῦσια καὶ διαλεχτὴ βιβλιογραφία, ἔπειτα πολλὲς φωνητικὲς καὶ ἄλλες παρατηρήσεις στὴ γλῶσσαν τοῦ χρονικοῦ καὶ ἀπὸ τὴν 31η σελίδα ἀρχίζουσι πιά τὰ σχόλια. Στὸ τέλος μπαίνει τὸ γλωσσάριον (**Glossary**) κατόπι «πίνακας ὀνομάτων προσώπων, ποὺ ἄπαντοῦν στὸ κείμενον», ἔπειτα «ὁ πίνακας ὀνομάτων τοπογραφικῶν», κατόπι «γενικὸς πίνακας» καὶ τέλος ὁ πίνακας, ποὺ περιλαμβάνει τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῶν Λουζινιανῶν βασιλευδῶν τῆς Κύπρου.

Ἄν σ' ὅλα αὐτὰ προστεθεῖ καὶ τὸ ὅτι ἡ ἔκδοσιν εἶναι μὲ μεγάλη φιλοκαλία τυπωμένη καὶ κοιταγμένη μὲ τέτοια προσοχὴ ὥστε νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὀρθογραφικὰ κ. ἄ. σφάλματα (ἐκτός πολὺ λίγων ποὺ σημειώνονται στὰ *errata* τοῦ I τόμου) ἡ ἐργασία τοῦ Καθηγ. Dawkins ἀναγνωρίζεται γενικὰ ἀπὸ ὅλους ὡς μίαν μνημειώδη ἐργασίαν, γιὰ τὴν ὅποια ἐχωριστὰ ἐμεῖς οἱ Κύπριοι πρέπει νὰ τοῦ ἐβῆμαστε εὐγνώμονες, γιὰτὶ παρόμοια ἔργα μὲ ἴση εὐσυνειδησία κ' ἐμβριθεῖα δὲν βλέπουν πολὺ συχνὰ τὸ φῶς.

Ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἐκδόσεις ἡ πρώτη τοῦ Κ. Σάθα δὲν γνώριζε καθόλου τὸ χειρόγραφο τῆς Ὁξφόρδης κ' ἡ δευτέρη τοῦ Miller—Σάθα πῆρε πολλὰ κεφάλαια, μὰ ἀτακτοποίητα καὶ ἀσυστηματοποίητα, ἀπὸ τὸ χειρόγραφο O. Ἔπειτα οἱ προηγούμενες ἐκδόσεις εἶχαν μονάχα λεξιλόγια—ἡ δευτέρη εἶχε καὶ μετάφρασιν στὴ γαλλικὴ—κι ὁ κ. Dawkins εἶναι κείνος ποὺ προίκησε τὸ κείμενον μὲ πολυτιμότητα σχόλια καὶ κριτικὲς παρατηρήσεις, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ διαβάξῃ τὸ χρονικό ἄνετα καὶ νὰ τοῦ λυτεῖται κάθε ἀπορία, ποὺ θὰ τοῦ γενιόταν καὶ νὰ διαφωτίζεται καὶ καθοδηγείται σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν χρονογράφο καὶ τὸ χρονικό του. Ὁ ἱστορικὸς τῆς περιόδου αὐτῆς δὲν ἔχει παρὰ νὰ προστρέξῃ σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μαχαιρᾶ, γιὰ νὰ πάρῃ κατεργασμένο τὸ ὑλικό του, καὶ ὁ γλωσσολόγος καὶ λαογράφος θὰ ὠφεληθεῖ τὰ μέγιστα.

άν συμβουλευθεῖ τις σοφές παρατηρήσεις τοῦ Καθηγ. Dawkins.

Δὲν θά παραλείψω νά πῶ, πῶς ἡ ἔκδοσις τοῦ κ. Dawkins ἔχει μερικά μικρολαθᾶκια ἐρμηνευτικῆς καὶ γλωσσολογικῆς φύσεως. Μά εἶναι τόσο λίγα καὶ τόσο ἀσήμαντα, πού κάνουν τόση μονάχα βλάβη στήν ἔκδοσι ὅση κ' οἱ κηλίδες στὸν ἥλιο.

Κ. Π. ΧΑΤΖΗ-ΓΩΑΝΝΟΥ

Ἔκδοσις Βερνάλη : Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων Ποιητῶν, 1877—1934. Πρώτη Ἔκδοσις, 1934.

Μπούμ! ἡ πρώτη ὀβίδα ξέσπασε μ' ἕνα σπυρματῶμα τοῦ κ. Τ. Ἀνθία στήν καθημερινή Λευκοσιᾶτικὴ ἑφημερίδα «Πρωινή» τῶν 8 τοῦ Δεκέβρη. Εἶναι μιὰ διαμαρτυρία πρώτα γενική, πῶς τὸ βιβλίον αὐτὸ δὲν περιλαμβάνει τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα τραγούδια τῶν Κυπρίων ποιητῶν, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον μερική, γιατί ὁ ἐκδότης τῆς δὲ διάλεξε τὰ ἀντιπροσωπευτικώτερα τραγούδια τοῦ κ. Ἀνθία. Δὲν ξερίζω ἄν ὁ κ. Ἀνθίας εἶχε πάρει ἕκκληση νά ἐπιτρέψει τὴ δημοσίευσιν τραγουδιῶν του, ἀλλὰ εἰκάζω πῶς αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς του πού δημοσιεύεται στὸν πρόλογον, καὶ συγκρίνοντας το μὲ ὅτι ἔγραψαν, ἀπαντώντας σὲ μιὰ παρόμοια ἕκκληση, οἱ κ. κ. Λιπέρτης καὶ Λέφκης τὸ βρισκῶ ἐπιφυλαχτικῶς, ὅπως ἐπιφυλαχτικῶς ἦταν ἐπίσης οἱ ἀπαντήσεις τῶν κ. κ. Ἀλιθέρση καὶ Περνάρη. Κι ὅμως οἱ κ. κ. Λιπέρτης καὶ Λέφκης ἔγραψαν μὲ τὴ σειρά τους μὲ ποιητικὸ ἐνθουσιασμό τ' ἀκόλουθα: «Τὸ βιβλίον σας πού πρόκειται νά ἐκδώσετε θὰ στέκεται πάντα σὰν φάρος ἀνάμεσα σ' ὅλη τὴ πνευματικὴ παραγωγὴ τοῦ τόπου μας», καὶ «Σὰς εὐχομαι ἐπιτυχία στὸ ἔργο σας πού ἔρχεται νά πληρώσει ἕνα μεγάλο κενό. Ἦταν καιρὸς νά ἀποκησῆ ἡ Κύπρος ἕνα τέτοιο βιβλίον». Τώρα περιμένουμε αὐτοὶ κ' οἱ ἄλλοι, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ πρώτου, πού διαμαρτυρήθηκε, νά διαμαρτυρηθοῦν, γιατί δίνοντας ἐμπιστοσύνη «ἐν λευκῶ» καὶ καθιστώντας τοὺς ποιητικοὺς τῶν ἀγρῶν ἀδέσποτους γιὰ τὸν τυχόντα τὴν πάθανε χιῶτικα. Εἶναι ἀλήθεια πῶς πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν ἀδικηθεῖ τρομαχτικά, ἀλλὰ πρῶτοι αὐτοὶ (καὶ ὑποθέτω πῶς ἐθελοτυφλικά ἀφέθηκαν στὸ ἔλεος καὶ τίς ἱκανότητες τοῦ κ. Βερνάλη) ἀδίκησαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν. Ὅλοι ὅμως δὲν μποροῦν νά ξεφύγουν τὴν κατηγορίαν πῶς εἶναι συνυπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐπιπολαιότητα πού ἔδειξαν. Κ' ἡ ἐπιπολαιότητα τους δὲν μποροῦσε παρὰ νάχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ τερατοῦργημα αὐτὸ, πού ὀνομάστηκε «Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων Ποιη-

τῶν 1878—1934». Κι ἀκόμα φαντάζομαι πόσο χειρότερη πρέπει νάναί ἡ θέση ἐκείνων πού οἱ ἴδιοι ἔκαναν τὸ ἀπάνθισμα καὶ τὴν ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ποιητικὸ τους ἔργο. Τώρα τοῦ φυσοῦν καὶ δὲν κρῶνει. Μά ἂν τὰ τραγούδια τους κακοποιήθηκαν καὶ παραποιηθήκαν, μποροῦν νά ἀποταθοῦν πρῶτιστὰ στοὺς ἑαυτοὺς των γιὰ νά πάρουν ἐξηγήσεις. Κι ἂν θελήσουν νά κλείσουν καὶ πάλι τὰ μάτια τους, ν' ἀδισφορήσουν καὶ ν' ἀποφύγουν τὸν περισσότερο θόρυβον πού θά δημιουργήσῃ ἐδῶ, μὰ πῶς τοῦ στὸν ἕξω κόσμον—ἕνα θόρυβον ὅμως πού τὸν περιέμεναν μὲ γαργαλισμένη τὴ φαντασία διαφορετικῶς—ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ ἔργο τους, ἔχει καθῆκον ἕνας κάποιος πού δὲν ἐπιτρέψει νά τὸν παρασύρει τὸ κατακύλημα μιᾶς ἀδικαιολόγητης κενοδοξίας—κι ἄς παρακληθῆκε ἐπιμόνα νά τὸ κάνει—νά παρουσιαστῆ σὲ μιὰν παγκύπριαν ποιητικὴ ἀνθολογία πού ἀνάλαβε νά ἐτοιμάσει κάποιον ἀπειρότεχνον καὶ ἀνάξιον γιὰ μιὰ τόσο σοβαρὴ καὶ λεπτὴ δουλειὰ μερικάκι. Τὸ κριτικὸ αὐτὸ σημείωμα μας δὲν εἶναι παρὰ μιὰ διαμαρτυρία «ἐν ὀνόματι» τῆς Κυπριακῆς διάνοσης καὶ πού θά ἀποπειραθεῖ νά σώσει τὴν ἀξιοπρέπειάν της, νά διακηρύξει καὶ νά τονίσει τὸ λάθος πού ἔγινε—ἕνα *bona fide* λάθος ἀπὸ μέρους τῶν ποιητῶν μας ἐν πάσῃ περιπτώσει—καὶ νά ζητήσῃ τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴ συμπάθεια τοῦ ἐδῶ καὶ τοῦ ἕξω διανοοῦμενου κόσμου. Ἐπειτα εἶχε γίνῃ τόσο θόρυβος, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1932, τόση πλατεῖα ἀσφήμιση καὶ διατυμπανιστικὴν τόσες ὑποσχέσεις καὶ γιὰ ἕνα ἔπιλογο μάλιστα πού θὰ συνόδευε τὴν ἔκδοσιν γραμμένο ἀπὸ τὸν κ. Ἀλιθέρση, πού μόλις τὴ μακρυνὴν του ἤχῳ ἀκοῦμε σὲ τοῦτα τὰ λόγια τοῦ πρόλογου: «Ὁ ἐκλεκτὸς ποιητὴς καὶ λογοτέχνης κ. Γλαῦκος Ἀλιθέρσης ὁ ὁποῖος ἐπιλογίζει καὶ τὸ βιβλίον...!» Τί ἔγινε αὐτὸς ὁ ἐπιλογος; Πού νάναί; Λεῖπει κ' εἶναι ἴσως τὸ πρῶτον σημάδι τῆς μετάνοιας τοῦ κ. Ἀλιθέρση ὄντας ἔτυχε νά πάρει στὰ χέρια του καὶ νά ρίξει μιὰ ματιὰ μονάχα στὸ περιεχόμενον τῆς μεσαιωνικῆς αὐτῆς παγκύπριαν ἀνθολογίας!

Δὲν ξαιρῶ τί ἰδέα ἔχουνε οἱ κ. κ. ποιητῆς τῆς Κύπρου πού φιγουράρουν στήν «Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων ποιητῶν», οἱ ἄλλοι Κύπριοι διανοοῦμενοι κι αὐτὸς ὁ κ. Βερνάλη, γιὰ τὸ πῶς πρέπει νά συντάσσεται ἕνα τέτοιο βιβλίον, ἀπὸ πού θ' ἀρχίσει κανεὶς καὶ ποιῆς πρέπει νάναί οἱ ἀρχές πού θὰ κυβερνήσουν καὶ θά ὀδηγήσουν τὸ κάθε του βήμα. Πόση προσοχὴ, πόση μελέτη, πόση εὐσυνειδησία καὶ ποιά πλατεῖα μάθησις καὶ καλλιεργημένη αἰσθητικὴ καὶ ἰ. ἐκλεκτικὸ γούστο χρειάζεται προτοῦ ἀποφασίσει κανεὶς νά περιλάβει ἢ νά ἀποκλείσει ἐτοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ τραγούδι. Ὅταν σκεφθεῖ κα-

νείς ότι η 'Ανθολογία τῶν Ἀγγλων ποιητῶν (Oxford Book of English Verse, 1927) ἔγινε ἀπὸ ἀνθρωπο ὄχι μικρότερης ἀξίας τοῦ Καθηγητῆ τῆς Κλασσικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Κέιμπριτζ Sir A. Quiller Couch πού στὸν πρόλογό του ἔγραψε: «With the anthologist as with the fisherman who knows the fish at the end of his sea-line—the gift, if he have it, comes by sense improved by practice», καὶ πῶς κάτω «For the anthologist is not quite the dilettante business etc» κι ὅτι ἡ 'Ανθολογία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων Λυρικῶν (The Oxford Book of Greek Verse, 1930) ἔγινε ἀπὸ Ἐπιτροπὴ ἀναγνωρισμένων φιλολόγων μὲ πρόεδρο τὸν Sir Gilbert Murray, τὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ σκεφθεῖ καὶ νὰ πεῖ γιὰ τὴν κρινόμενη ἔκδοση; Κι ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ τέτοιο ἔργο καταπίστηκαν καὶ τὸ φρόντισαν γνωστοὶ λογοτέχνες καὶ διανοοῦμενοι ὅπως ὁ Τέλλος Ἄγρας, ὁ Λευκοπαρίδης καὶ Κλ. Παράσχος καὶ τελευταῖα ὁ Η. Ν. Ἀποστολίδης.

Ὁ κ. Βερνάλης δὲ φαίνεται νὰ ἔχει δεῖ ποτέ του ἀνθολογία, γιὰτὶ ἂν τύχαινε νὰ δεῖ ἔστω καὶ τὴν τελευταῖα θὰ ἔπρεπε, θαμπωμένος ἀπὸ τὴν ἐκλεκτικότητα, τὴ σοβαρότητα καὶ τὴν ἰσορροπία ποῦ τὴ διακρίνουν, νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ σκοπὸ του καὶ νὰ μὴ τολμήσει. Οἱ προαναφερμένες ἐκδόσεις, θὰ παρατηρήσει, συνοδεύονται ἀπὸ Πίνακα περιεχομένων, Εὐρετήριο τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ καταχωροῦνται ἐκεῖ ἐπίσης οἱ πηγές ἀπὸ ποῦ ἔγινε τὸ ἀπάνθισμα κι ὁ ἑρμηνευσμὸς. Ποῦ εἶναι σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοση ὅλα τούτα; Ἡ ἔλλειψη τους εἶναι μιὰ ἀδιάντροπη περιφρόνησις κ' ἔλλειψη σεβασμοῦ γιὰ τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμη. Μισὴ σελίδα μόνον στὸ τέλος ἀναγράφει ἐλάχιστα παροράματα, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ προστεθοῦν σελίδες, καὶ σελίδες γιὰ νὰ συμπεριλάβουν τὰ παροράματα, τὶς ἀνορθογραφίες, τὶς ἀνακρίβειες, τοὺς κολοβοὺς καὶ παραποιημένους στίχους καὶ στροφές καὶ γενικά ὅλες ἐκεῖνες τὶς παρατηρήσεις ποῦ φανεροῦν τὴν ἐπαναληπτικὴ διάπραξη μιᾶς ἐπιπόλαιας καὶ ἀνεύθυνης λογοτεχνικῆς ἱεροσουλίας. Δὲ θὰ μ' ἀπασχολήσει καὶ πολὺ τὸ ζήτημα τῆς παράλειψης ὀνομάτων τῆς περασμένης καὶ τῆς τωρινῆς γενιᾶς: τοῦ Ὀνούφριου Ἰ. Ξουσιδῆ, Ἰ. Κοραγεωργιάδου, Ἀγ. Φραγκοῦδη, Χρ. Παπαδόπουλου Γ. Σ. Φραγκοῦδη, Χρ. Χουρμούζιου, Γιάνγου Ἡλιάδου, Φ. Φυλακτοῦ, Ἀντ. Ἰντιάνου κ. τ. λ. ποῦ τὸ ἔργο τους βρισκεῖται δημοσιευμένο σὲ κυπριακὰς ἐφημερίδες καὶ Κυπριακὰ περιοδικά. Πόσο καλύτερο εἶναι γιὰ τὴ μνήμη ἰσὺν πέθαναν καὶ πόσο εὐτυχέστερο εἶναι ἡ ζωντανοὶ ποῦ οὔτε ἕνας στίχος των δὲν μῆθε σ' αὐτὸ τὸν ἀναξιοπρεπῆ κυκεῶνα! Θὰ μεταφέρω δωπέρα ὀρισμένες λεπτομέρειες ἰονάχα γιὰ μερικὸς, ὄχι γιὰτὶ οἱ μὲν εἶναι πῶς ὑπολογισμοὶ ἀπὸ τοὺς δὲ καὶ γιὰτὶ ἡ ὑπολειπόμενοι δὲν ἀδικοῦνται. Ὅχι! Κἀθε

ἄλλο. Τὸ ζήτημα εἶναι ζήτημα χρόνου γιὰ τὸν σημειωματογράφου καὶ χώρου γιὰ τὸ περιοδικό.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἄς ἀρχίσουμε μὲ τὴν ἐκλογὴ ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ κ. Δημ. Λιπέρτη. Ἐχτός ἀπὸ τὴν ἀπορία μου γιὰτὶ, ἐνῶ ἀκολουθεῖται μιὰ ἀλφαβητικὴ σειρά στὴν κατάταξη τῶν κυρίων ὀνομάτων, τ' ὄνομα τοῦ κ. Λιπέρτη φηγοῦράει στὴν ἀρχή, ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ μπεῖ κατόπι ἀπὸ τὸνομα τοῦ κ. Π. Λιασιδῆ καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὸνομα τῆς Κας Πολυζένης Λοιζιάδος, πρᾶμα ποῦ ἐνδεχόμενον νὰ θίξει τὴ φιλοτιμία ὄλων τῶν ἄλλων, μοῦ γενιέται ἀμέσως οἱ ἐξῆς ἀπορίες: δὲ δίνεται οὔτε ἕνας στίχος ἀπὸ τὸ καθαρευουσιάνικο καὶ δημοτικιστικὸ ἔργο στὶς συλλογές «Χαλαρωμένη Λύρα» (1891) καὶ «Στόνοι» (1899) κι οὔτε ἕνα τραγούδι, οὔτε κἂν μιὰ στροφὴ ἀπὸ τὸ Β' τόμο τῶν «Τζιυπριώτικων Τραουδικιών». Κ' ἔπειτα γιὰτὶ τὸ τραγούδι, «Νάτου» παρμένο ἀπὸ τὸν Γ' τόμο, μπαίνει μπροστὰ ἀπὸ τὸ «Ἡ Κούφη τῆς Ἐλιάς» ποῦ δημοσιεύεται στὸν Α' τόμο; Βέβαια εἶναι περιττὸ νὰ ξαναειπωθεῖ πῶς ὅλα τὰ δημοσιευόμενα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ ἀντιπροσωπευτικότερα τῆς Λιπερτικῆς τέχνης· καὶ εἶναι τόσο λίγα ποῦ νὰ μὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ νιώσει καὶ τὸ μικρότερο ποσοστὴμιο τῆς ἐμορφιάς τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ.

Γιὰ τὸν Ἀλιθέρη δὲ θέλω νὰ φιλολογήσω καὶ πολὺ ἀπάνω στὸ σημεῖωμα ποῦ μῆκε μπροστὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια του. Ἐν τούτοις ἐνῶ ἀναφέρεται ἡ ἔκδοση «Κρινάκια τοῦ Γιαλοῦ» τοῦ 1921, ξεχνιέται ἡ συμπληρωμένη δευτέρη ἔκδοση τοῦ 1924, ποῦ σ' αὐτὴ πρώτη φορὰ δημοσιεύτηκε τὸ τετραστίχο ποῦ μῆκε στὴν ἀνθολογία. Ἴσως ἐδῶ νὰ εἶναι ἀνάγκη ἀκόμη ν' ἀνοιξοῦμε μιὰ παρένθεση: εἶναι καταφάνερο πῶς ὁ *par excellence* ἀνθολόγος κ. Βερνάλης δὲ διάβασε ὅλες τὶς ἐκδομένες συλλογές τῶν Κυπρίων ποιητῶν ποῦ ἔμπασε στὸ βιβλίον του. Τὰ περισσότερα τὰ πῆρε ἀπὸ τοῦτο τὸ περιοδικό, ποῦ ἀκόμα προχτὲς ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του, κι ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ ἔκδοση «Ἀβγὴ» τοῦ 1924. Ἀπὸ κει πῆρε τὸ κυπριακὸ τραγούδι τοῦ Ἀλιθέρη, τὸ προαναφερμένο τετραστίχο του καὶ τὰ τραγούδια τοῦ καλοῦ μας ποιητῆ Παύλου Κριναίου Μιχαηλίδου (ποῦ τὸν ἀναφέρει ὡς Κριναῖο Μιχαηλίδου) ποῦ εἶναι κίβλας ἀπὸ τὰ πρῶτα τραγούδια του. Ἀπὸ τότε ἔχουν περάσει δέκα ὀλάκερα χρόνια κι ὁ ποιητὴς ἔχει βγάλει τόμο ποιημάτων κι ὁ κ. Η. Ν. Ἀποστολίδης δημοσιεύει νέα ἀξιόλογα δείγματα τοῦ ἔργου του, ἐρασιμαίνα ἀπὸ διάφορα περιοδικά, ποῦ φανερώσουν τὴ σημερινὴ λαμπρὴ του ἐξέλιξη. Μὰ ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται, ἀδικεῖται ἀσυχώρητα ὁ ποιητὴς.—Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὸ τ' ὅτι ὁ Ἀλιθέρης ἴδρυσεν τὴν «Ἀβγὴ» μ' ἄλλους Κυπρίους λογοτέχνες. Τὸ περιο-

δικό αυτό το πρωτοίδρυσε και το πρωτοπερπάτησε όκ. Μίλιος Χουρμούζιος μαζί με τους Χρ. Χριστοδουλίδη, Γιάννη Λέφκη, Δημ. Δημητριάδη και Θρ. Αυτόνομο που του ήτανε κ' οι πρώτοι συνεργάτες. Ο 'Αλιθέρης παρουσιάζεται μόλις στον 6ο αριθμό. Τώρα από τό πλούσιο έργο του 'Αλιθέρη δε μάς δίνονται παρά ψίχουλα. Τιποτε από τὰ «Γαλανὰ Δαχτυλιδάκια» κι ούτε γραμμή από τή συλλογή «Οραματισμοί του 'Εωσφόρου και άλλα τραγούδια». Από τήν «'Απλή Προσφορά» μάς δίνονται δυό όχι τὰ καλύτερα του και παραγνωρίζεται ή σειρά στο βιβλίο «'Αττικές 'Ελεγείες» τόσο σεμνά κλασική στό είδος της.

'Από τίσ συλλογές του κ. 'Ανθία πήρε δυό από τους «'Διψασμένους σιήν "Αβυσσο» (τό δεύτερο είναι ένα κομμάτι που δέ δίνει ούτε και τήν αμυδρότατη ιδέα τι είναι όλα καιρο τό τραγούδι), τό *Nocturne* από τό «'Πουργατόριο», τό «'Πίνακας» από τό «'Αγία Σατάν 'Ελέησόν με» κ' ένα πολύ παλιό τραγούδι δημοσιευμένο στα 1927 στήν 'Αθηναϊκή «'Βραδυνή» που γι αυτό διαμαρτυρήθηκε κιό ποιητής. Τά «'Σφυρίγματα του 'Αλήτη» ή καλύτερη συλλογή του 'Ανθία, παραμερίστηκε και δέν αναφέρεται στο σημείωμα ή ποιητική συλλογή του «'Λουλούδια αγάπης» στα 1923. Καί κατοποιεί τὰ δημοσιευόμενα τραγούδια ως εξής:

(α). Στο «'Τό Δέντρο με τ' 'Ανήλικο Φεγγάρι» ό 3ος στίχος του 4ου τετράστιχου πρέπει να διαβαστεί: «'Και θα ξεχύνεται στο πρόσωπο σου ή λύπη».

(β). Στο «'Nocturne» στ. 2 βάζει άποσιωπητικά άντι άνω τελείας. 'Επίσης στοδς στίχους 8 και 12 βάζει άποσιωπητικά άντιθαιμαστικό κ' επαναλαβαίνει ολάκερο τό πρώτο τετράστιχο άντι των δυό πρώτων στίχων με άποσιωπητικά όπως τό θέλει τό αρχικό κείμενο.

(γ). Στο «'Πίνακας» έχτός της λαθμενης στίξης και μίας πολύ χτυπητής άνορθογραφίας γράφει: στ. 7ος «'περίφοβα» άντι «'περίφοβο», που δέν πρέπει νάναι στη μέση δυό κομμάτων γιατί τό «'περίφοβο» εκεί είναι προσδιοριστικό επίθετο. 'Επίσης στο τέλος των λέξεων «'Πρόγονοι» και «'τάξη των 'Αγίων» (στ. 9 και 10) πρέπει να μπουθ θαιμαστικά.

Τό μουσικώτατο τραγούδι «'Σερενάδα» από τήν ποιητική συλλογή «'Αγάπη της όμορφιάς» (σελ. 56) του κ. Π. Βαλδασεριδ ήχει κατοποιηθεί όσο κανένα άλλο ίσως στήν άνθολογία. Ο στ. 3ος της 2ης στροφής πρέπει να διαβαστεί:

«'Που έκλαιγε όνειρο νεκρό» άντι «'που έκλαψε όνειρο πικρό». Ο ποιητής δέν θ' άνεχόταν τήν κατοφωνία που προέρχεται από μιαν επαναλαμβανόμενη ρίμα, γιατί έ-χουμεν πιό κάτω:

«'Μά τό τραγούδι τό πικρό».

'Η στροφή:

Ω τί γυρεύω τώρα πιά
με τὰ κομμένα τὰ φτερά μου ;

Δέν έχω βάρκα ούτε κουπιά
ώ τί γυρεύω τώρα πιά ;
Μή στα γεράματα να πιά-
σω έλπίζω τὰ χουσόνειρα μου ;
ώ τί γυρεύω τώρα πιά
με τὰ κομμένα τὰ φτερά μου ;

έχει παραμορφωθεί και γίνει άγνωριστη ως εξής:

Ω ! τί γυρεύω τώρα πιά
με τὰ κομμένα τὰ φτερά μου
Δέν έχω βάρκα ούτε κουπιά.
Μά στα γεράματα να πιάσω
έλπίζω τὰ χουσόνειρα μου ;
Ω τί γυρεύω τώρα πιά
με τὰ κομμένα τὰ φτερά μου ;

'Από τό έργο του Βασίλη Μιχαηλίδη μπήκε ένα κομμάτι που αναδημοσιεύτηκε στήν έφημερίδα «'Πρωινή», από τή σατιρική έφημ. «'Διάβολος», που έβγαλε ό ποιητής στα 1888 κι όχι στα 1887 όπως λαθεμένα αναφέρεται στο προτασσομένο σημείωμα, κ' ή «'Ανεράδα», χωρίς ούτε μιá στροφή από τήν '9η 'Ιουλίου, ή τή «'Χιώτισσα...» Από τό καθαρευουσιάνικο καιδημοτικό του έργο επίσης ούτε γραμμή. Στήν «'Ανεράδα», γίνονται τὰ εξής λάθη: Στρ. 1η, στ. 4ος τό «'έποφοθήκα», να διορθωθεί «'έξιφοθήκα...» 'Επίσης ό πρώτος στίχ. της 4ης στρ. «'ετύς τό φως μου έχασα», να διαβαστεί «'ετύς τό πάς μου έχασα», κι ό 3ος στ. στήν 4η στροφή: «'Τζι έμεινα χάσκοντα», να διορθωθεί «'Τζι έμεινα χάσκοντα», (Βλ. έκδοση 1911 που λαθεμένα αναφέρεται τὰ «'Απαντα του...» Ο όρθος τίτλος είναι «'Ποιήματα...») 'Ακόμα ή «'Ασθενής Λύρα», βγήκε στα 1882 κι όχι στα 1881.

Αυτά και τόσα άλλα. Κ' είναι ανάγκη να διορθωθούν ακόμα τ' άκόλουθα. Είναι λάθος τ' ότι ό Διαγκούσης γεννήθηκε στήν «'Αγία Μαρία της Κεφαλληνίας...» Γεννήθηκε στήν Κάσο και πέθανε στήν 'Αθήνα όχι στή Λεμεσό. (βλ. έφημ. «'Αλήθεια», Λεμεσού 25)5)1907 και έφημ. «'Σάλπιγξ», Λεμεσού 23)5)1907.) 'Επίσης ό διθύραμβος για τήν Πολ. Λοιζιάδα ως ποιήτρια είναι υπερβολικώτατος έτσι που άντι του έπιδιωκομένου άποτελέοματος να οδηγεί στο άντίθετο. Κατόπι, έγραψε ό Μενάρδος μελέτη «'Τίμιος Σταυρός...» ; Πρώτη μου φορά άκούω ένα τέτοιο πράμα. Ο κ. Συκουτρής τουλάχιστο δέν αναφέρει τον τίτλο μίας τέτοιας μελέτης στή βιβλιογραφία του για τό έργο του μακαρίτη καθηγητή. Τέλος οι άκόλουθες χρονολογίες αναφερόμενες στήν ήλικία μερικών Κυπρίων ποιητών (άπό που άρα γε να τίς πήρε τίς λαθεμένες που δημοσιεύει χρονολογίες ό κ. Βερνάλης ;) είναι οι όρθές :

Ο κ. Τ. 'Ανάσας γεννήθηκε τις 3)11)1903 κι όχι στα 1904.

Ο κ. Γ. Λέφκης γεννήθηκε τις 6)10)1899 κι όχι στα τέλη του 1910.

Ο κ. Α. Περνάρης γεννήθηκε τις 3)4)1903 κι όχι στα 1904.

‘Ο κ. Π. Ταλιαδάρως γεννήθηκε τὸ Νιόβηρ τοῦ 1903 κι ὄχι στὰ 1910.

‘Ο κ. Ζ. Ρωσσίδης γεννήθηκε στὴ Λάρνακα κι ὄχι στὴ Λεμεσό τις 27/1/1895 κι ὄχι στὰ 1897.

‘Ο κ. Π. Δρουσιώτης γεννήθηκε στις 4/4/ 1908κι ὄχι στὰ 1910.

“Ἐτσι ἢ “Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων ποιητῶν,, τοῦ κ. Βερνάλη δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἄκριτο, ἐνεύθυνο κι ὄχι σοβαρὸ βιβλίον. Στὸ ξόφυλλον ἰσχυρίζονται οἱ λέξεις “πρῶτη ἐκδοσῆ,,. Δὲν οὐ εὐχομαι νὰ βγῆ σὲ δευτέρη, γιατί ὁ ἐκδότης του δὲν αἰσθάνθηκε ὅτι κι ὄκ. Ἀποστολίδης πού ἄρχισε τὸν πρόλογο στὴν Ἀνθολογία του μὲ τούτα τὰ λόγια :

«Πλούσιος ἀπ’ ἀξέτιμητη δωρεὰ ξένου θησαυροῦ, πού θέλει νὰ τὸ μοιράσει, νὰ τὸ μοιράσει φωναχτὰ ἀὰ δικό του, γιὰ νὰ χαροῦν ὁ ἄλλοι ὅτι θαρρεῖ πῶς πρῶτος αὐτὸς ἐἴρηκε—νὰ ὁ ἀνθολόγος μόλις καταπιάνεται ἔ τὸ ἔργον του,,.

N. ΣΚΟΥΡΟΣ

Νέοι Κύπριοι Λογοτέχνες*. Τυπογραφεῖο Θ. Κυριακίδη, Κύπρος, 1934—35

Με τὸν τίτλον αὐτὸ κυκλοφόρησε τὸ μῆ-αυτοῦ μιά μικρὴ σειρά διηγημάτων πέντε ὠν Κυπρίων, Πάνου Ἰωνίδη, Λ. Εὐσταθίου, Μελά, Μ. Λοιζίδη καὶ τῆς Διδῆς Χ. Ἀξάνδρου. ‘Ο κ. Τ. Μελάς παραθέτει καὶ ἰὸ ποιήματα του. Ἄν τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν παρουσίαζαν Κύπριοι, ἀσφαλῶς δὲ θὰ ἴς ἀπασχολοῦσε καθόλου, γιατί ἡ καλύτερη ἰτικὴ γιὰ τ’ ἀνάξια ἔργα, ὅπως ἔγραψε ὁ Παλαμάς, εἶναι ἡ σιωπὴ. Γιὰ νὰ μι-σοῦμε γενικὰ γιὰ τὸν τόμον πρέπει νὰ μᾶς ογοητέψῃ τὸ γεγονός πού δὲ δίνει κα-να διηγηματάκι μιά ἔστω κι ἀσημαντὴ συ-νηση ὅτε μιά φράση, ὅτε μιά παρατή-ση, ὅτε ἓνα θέμα ἀξιοπρόσεχτο. Εἶναι κα-κάθια ἀπὸ μελέτες διαφόρων διηγημάτων ὠν μᾶς καὶ ξένων, μιά σειρά ἀστοχῶν πα-τηρήσεων, ἓνα κακὸ δούλεμα πάνω σὲ ἰατα φτωχικά, χωρὶς ζεαὶ καὶ νεύρα. Κα-: πρωτοτυπία. Μιά ξεραιὰ ἄφους, ἔκ-χσης, σκέψης. Ξαίρουν ἄρα γε κ’ οἱ ἴδιοι, πι-ύουν, αἰσθάνονται αὐτὰ πού γράφουν, ἢ κι μιά προσπάθεια γιὰ νὰ γιομίσει τὸ ἰτὶ, νὰ γραφεῖ διήγημα, πρόζα, κάτι οιο;

Ἰδέποτε ἢ Δημοτικὴ γλῶσσα κακοποιή-ε τόσο ὅσο στὸν τόμον τοῦτο. Ἐνας εῶνας ἀσυνάρτητων λέξεων, πού σοῦ ἰαίει φρίκη. Μὰ κι ὄν ὅλα τὰ χίλια δυὸ ἄδια τούς τὰ συγχωρεῖ κανένας, θά-τε στὸ σημείον τοῦτο νὰ τούς πάρει ἀπ’ φτὶ νὰ τούς βάλει στὴ θέση τους, γιὰ ἰη τολμοῦν νὰ ρεζιλεύουν μὲ τέτοιο βάρ-ο τρόπο τὴ γλῶσσα, πού γι αὐτὴ πά-ων οἱ ἐκλεχτότεροι καὶ σοβαρότεροι λο-

γοτέχνες κ’ ἐπιστήμονες τῆς Νέας Ἑλλάδος, καὶ πού ἂν στάθηκεν στὰ πόδια της καὶ θὰ γίνεῖ κυρίαρχη εἶναι γιατί εἶναι ὁμορφὴ καὶ γιατί ὄσοι τὴν ἀγαπήσανε, πρῶτὰ τὴ σεβαστή-κανε. ‘Ο κ. Πάνος Ἰωνίδης σ’ ἓνα σημείω-μα του στὸ τέλος τοῦ ἔργου γράφει “γιὰ λόγους ανεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μας,,., “Ἐνα ἄλλο ἐπίσης σημείωμα στὸ τέλος μᾶς λέει—ἀκούστε—ὅτι ἢ “πρωτοφανῆς γιὰ τὴν Κύπρον ἐκδοσὶς τοῦ βιβλίου τούτου,,...κα-θῶς κ’ ἡ ἐπιμέλεια ο λ ο κ λ ἦ ρ ο υ τῆς ε κ δ ὀ σ ἦ ς ο φ ε ι λ ε τ α ἰ τ ὸ ν Π ἄ ν ο Ὡ Ἰ ω ν ἰ δ ἦ , Τέ-λος μ’ ἓνα τρίτον καὶ τελευταῖον σημείωμα οἱ “Κύπριοι Λογοτέχνες,, παρακαλοῦν τοὺς κριτικούς “νὰ μὴ κρίνουν ο λ ὀ κ λ ἦ ρ ο ν τὴν ἐ κ δ ὀ σ ἰ ν ,,,. Τώρα βρῆτε λογαριασμὸ μὸ-νάχοι σας.

‘Ο κ. Ἰωνίδης, θᾶκανε πολὺ καλὰ νὰ μὴ καταπιάνεται μὲ ζητήματα πού δὲν μπο-ρεῖ νὰ καταλάβει. Μιά ἐκδοσὴ πού βγαίνει μὲ κατάργησιν τοῦ τονισμοῦ καὶ τῶν πνευ-μάτων ἔπρεπε νάναῖ ἀψογὴ σ’ αὐτὸ ἀκρι-βῶς τὸ σημείον. Δυστυχῶς στὸν τόμον τῶν “Νέων Κυπρίων Λογοτεχνῶν,, (εἶναι πολλοὶ πού διαμαρτύρονται γιὰ τὸν τίτλον) κατα-τάει νὰ μὴ βρίσκεις λέξη σωστὰ βαλμένη. ‘Ο κ. Ἰωνίδης πού φρόντισε γιὰ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ βιβλίου ὄχι μόνο ἦταν ἀνημπορος γι αὐ-τὴ τὴ δουλειὰ, μὰ ἀγνοοῦσε καὶ τὰ πιδ στοι-χειῶδη πράγματα τῆς γλώσσας μᾶς. Στὰ δυὸ του διηγήματα πού βάζει στὴν ἀρχὴ δίνει τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπου πού δὲ διάβασε οὔτε μιά ἀπλὴ γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς. Δὲν ξαίρει πότε νὰ βάλει τὸ τελικὸ (ν) στ’ ἄρθρα, πότε πρέπει νὰ βάζει ἐνικὸ καὶ πλη-θυντικὸ στὰ ρήματα, δὲν ξαίρει τίς κλίσεις καὶ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων, καὶ βάζει τίς λέξεις ὅπως τοῦ ρθει στὸ νοῦ, σάμπως ἢ Δημοτικὴ νάναῖ ἐλεύθερο λιβάδι στὸ ὀποῖο ὁ καθένας μπορεῖ νὰ κάνει σεργιάνι. Πα-ραθέτω μερικὰ λάθη στὴν τύχη. Γράφει : “ σ τ ἦ π ὄ ρ τ α , τ ἦ κ ἄ μ α ρ α , σ ἄ ε ὐ ὀ τ ἦ κ ρ α τ ο Ὡ σ ε ν , δ ὠ μ ἄ τ ἰ ο ν , τ ἦ ν κ α ρ -δ ἰ ἄ ν μ ἄ ς κ τ λ ,,, Στὴν ὑποταχτικὴ ἐνῶ γρά-φει (ει) γράφει καὶ (η): “Νὰ πλαισιῶσι, νὰ ζητήση,, κτλ. Δὲ βάζει πληθυντικὸ στὰ ρή-ματα: “οἱ ἀνθρώποι θὰ κ α τ α τ σ α κ ἰ ζ ὀ -τ α ν ε , τ ἄ ἐ π ἰ π λ α τ ο Ὡ φ α ἰ ν ὀ τ α ν ε , κ τ λ ,,, Ἐπίσης γράφει: “Ὅσο σέφτομε, χ τ ἦ -ν ὠ δ ε ς ἐ ν ὀ τ ἦ κ , ἀ ν τ ἰ θ ε σ ε ς , κ τ λ ,,, Παραλεί-πω τ’ ἀμέτρητα ὀρθογραφικὰ λάθη, σὰν τὸ α ἦ δ ε ἰ α κ ἰ ἄ λ λ α . Κι αὐτὰ σὲ δυὸ διηγη-ματάκια πού γιομίζουν ἔξι σελίδες. Ἡ ἴδια ταχτικὴ κρατᾷ καὶ σ’ ὄλων τῶν ἄλλων τὰ διηγήματα καὶ χειρότερα. Τώρα ἄς ρίξουμε καὶ μιά ματιὰ στὸ ὀνομαστικὸ περιεχόμενον.

‘Ο κ. Ἰωνίδης μ’ ἓνα βιογραφικὸν σημείωμα μᾶς πληροφρορεῖ πῶς γεννήθηκε στὰ 1917 κι ὄχι στὰ 1916 ὅπως “ανεγράφη εἰς προ-ηγουμένῃ ν ἐ κ δ ὀ σ ἰ ν ,,, Κατόπι μᾶς πλη-ροφρορεῖ πῶς ἐτοιμάζει διηγήματα κι ἀκόμα

πὼς ὑπῆρξε κι ἀνταποκριτὴς τῆς “Ἐλευθερίας”, ἕνα διάστημα ἀπὸ τὴν Κακοπετριά—“Ὅσο γιὰ τὰ διηγήματα του, εἶναι ἀτόνα, παράλογα, ξερά, ὄξω κάθε δικῆς του παραίτησης. Θέματα ἀσήμαντα. Στὸ “Σὰν μιὰ ἢ συνείδηση”, ἕνας γέρος ἀλήτης διηγᾶται ἕνα νεανικό του ἀμάρτημα σὲ μιὰ μικρούλα ντυμένη στὰ κουρέλια. “Ἄν ὁ κ. Ἰωνίδης ἦτανε νέος μὲ τάλαντο καὶ μέλλον, θάπρεπε ὡς τώρα νὰ ἰδεῖ με πῶς ρεαλιστικὸ μᾶτι τῆ ζωῆ. Οἱ ἀτιμίες, οἱ ἐκβιασμοί, δὲν γίνονται ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς. Κάπου ἄλλοῦ ὑπάρχει τὸ σάπι. Ὁ ἥρωας τοῦ διηγήματος καταντᾶ ἀντιπαθητικὸς, φορτωμένος τὸ βάρος ἐνὸς ἀμαρτήματος πού ὁ συγγραφέας σκέφτηκε νὰ τοῦ φορτώσει.—Τὸ δευτέρου τοῦ διήγημα εἶναι χειρότερο. Τὸ ὕφος του ξερό, ἢ παρατήρηση λείπει.

Ὁ κ. Λ. Εὐστάθιος μᾶς πληροφορεῖ πὼς ἐτοιμάζει μυθιστόρημα κι ἀσχολεῖται ἐιδικὰ μὲ τὸ πεζό. Θάκανε καλὰ νὰ διαβάσει λιγάκι πρῶτα γιὰτὶ δὲν λείει τίποτα στὰ διηγήματα του. Κάπου κάπου σὲ κάποιες φράσεις του κρύβει κάτι, μὰ κι αὐτὸ ἀμφίβολο. (Τὸ βιβλίο πούρθε στὰ χέρια μου ἔχει τὴν ὑπογραφή του μὲ μιὰ χαριτωμένη ψιλή. Γιατὶ τάχα.)

Ἡ Δ)νίς Χ. Ἀλεξάνδρου ἐξακολουθεῖ νὰ μένει μαθήτρια στὴν ἐνάτη τάξη.

Ὁ κ. Τῶνης Μελάς εἶναι ὁ μόνος πού ὑπόσχεται κάτι γιὰ τὸ μέλλο. Ἡ φράση του ἔχει κάποια λογοτεχνικὴ φόρμα, καὶ τὸ διήγημα του “ὁ φύλακας τοῦ ἀκρωτηρίου”, ξεχωρίζει ἀπ’ ὅλα τοῦ τόμου. Τὰ ποιήματα του ὅμως ἔχουν μετρικὲς καὶ ρυθμικὲς ἀτέλειες, τοὺς λείπει συνᾶμα ἢ σύνθεση. Σὲ μερικὰ μέρη μᾶς ξαφνίζει: “Σάμπως σκυλλὶ λυσσάρικο τὸ λάθος ἀλυκτᾶ...”

Ὁ κ. Μιχαλάκης Λοῦζίδης δὲ θάχει διαβάσει οὔτε ἕνα ἑλληνα διηγηματογράφο. Γιατὶ ἀλιῶς δὲ θάγραφε τέτοιες ἀνοησίες

Εἶναι λυπηρὸ νᾶναι κανεὶς ὑποχρεωμένος νὰ γράφει πικρὲς ἀλήθειες. Καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται γιὰ λογοτεχνικὴ κίνηση στὴν Κύπρο. Μὰ κεῖνο πού μᾶς προσφέρουν οἱ παραπάνω Κύπριοι δὲ φτάνει οὔτε τὰ σύννορα τοῦ μέτριου. Φοροῦμαι νὰ ἐλπίσω πὼς κάτι θὰ δώσουν ὑστερώτερα. Εἶναι καλὸ οἱ νέοι νάχουν θάρρος καὶ ἐνθουσιασμοὺς ὄχι ὅμως νὰ φορτώνουν ὅλα τὰ λάθη τους στὴν νεότητά.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Τέλλου "Ἄγρα, «Τὰ Βουκολικά καὶ τὰ Ἐγκώμια» Ἐκδ. Οἶκος Πέτρου Δημητράκου Α. Ε. Ἀθῆναι. Δρ. 25.

Γιὰ νὰ μπορέσει κανεὶς νὰ αἰσθανθεῖ τὴν πνοὴ καὶ τέχνη τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ βιβλίου, νὰ ἐμβαθύνει στὸ νόημα του, τὴν οὐσία του, καὶ τὴν ἔκφραση του, τὴ μορφή του,

καὶ νὰ τὸ κρίνει ὀρθὰ καὶ δίκαια, δὲν ἔχει παρὰ νὰ διαβάσει δυὸ προλόγους γραμμένους ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ του. Οἱ δυὸ αὐτοὶ πρόλογοι εἶναι: ἐκεῖνος πού μῆθε μπροστὰ ἀπὸ τὴν Ἀνθολογία τῶν Ἑλλήνων Ποιητῶν 1910—1920 πού μαζί μὲ ἄλλους τὴν εἶχε φροντίσει ὁ “Ἄγρας, καὶ τὸ σημείωμα μὲ τὸν τίτλο “Ψυχολογία τοῦ Μεταφραστῆ”, μὲ τὸ ὅποιο προλογίζει τὴν ἐκλογή πού εἶχε κάνει ἀπὸ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ **Jean Moréas** στὰ 1926. Στὸν πρῶτο χωρίζει τοὺς ποιητὲς σὲ δυὸ τάξεις: “ὁ” ἐκείνους πού γράφουν ἀπὸ μιὰν ἀκαταγνώστη ἀνάγκη ἐξωτερικέσεως, ψυχῆς μ’ ἕνα ἀκατάσχετο κραδασμὸ, πού δὲν εἶδαν στὰ φραστικά μέσα τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία ἐνὸς καλλιτεχνικοῦ ὕλικου κατασκευῆς ὕφους,, καὶ στοὺς ἄλλους πού “εἶναι οἱ ποιητὴς τῆς τελειότητος: δὲν γράφουν συνθηματικά: ὑποκαθιστοῦν τὸν ἀναγνώστη: ἀντὶ ν’ ἀρκεσθοῦν ν’ ἀνακαλέσων συναίσθηματα, δημιουργοῦν συναίσθημα καὶ βαθαίνουν τὴν ἀνθρώπινη καρδιά, στᾶζου μῆσα στὸν ἐγκέφαλο τὸ ὠραίο, τὸ συνειδητὸ ὠραίο, τὸ φαρμακερὸ ὠραίο,, Κα’ προσθέτει πῶς κάτω: “ἕνας ποιητῆς, ἐάν δὲν εἶναι πάντα βάρδος ἐμπνευσμένος, χρωστεῖ τοῦλάχιστον νὰ εἶναι σεμνὸς καὶ τεχνικός στὴν ἐμφάνισή του, πὼς μέσα στὴν ψυχὴ μας ὑπάρχουν χορδὲς ὄχι μόνον παιάνων καὶ διθυράμβων, μὰ καὶ σιγαλοῦ, *inlime*, καθημερινοῦ πόνου ἄπειρα τραγικοῦ». Στὸν δεύτερο περαίνοντας τίς σκέψεις του ἀπάνω στὸ ἔργο τοῦ Ἑλληνογάλλου ποιητῆ τῶν “Στροφῶν,, ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς: “Ἀνήκει λοιπὸν στὴν θαυμασία ἐκείνη σειρά τῶν *modestes* ποιητῶν, πού, χάρις τὴν ἰσόρροπη σωφροσύνη τους, θά κρατοῦν γιὰ πάντα τὸ φέγγος τους σταθερὸ καὶ ἀσφαλτο, σὰν ἕνας μελαγχολικὸς ἀστερισμὸς ἀπάνω ἀπὸ τὸ δνεῖρο τῆς ἀνθρωπότητος,,

Ἄκριβως αὐτοὶ οἱ χαρακτηρισμοί, αὐτοὶ οἱ φραγμοὶ κι αὐτὰ τὰ ὄρια πού ὁ ἴδιος ὄρισε, χάραξε καὶ τοποθέτησε ἀναφορικά μὲ τὴ δεύτερη τάξη τῶν ποιητῶν, εἶναι οἱ κανόνες πού στηρίζουν τὸ οὐστημα τὸ ὅποιο γράφοντας ἐφάρμοσε μὲ μιὰ ἐπιμονὴ θέληση καὶ θαυμαστὴ φιλεργία. “Ὁ στοχασμὸς μὲ τὴ σοφὴ σιωπῆ μ’ ἔχει πλουτίσει,, λείει σὲ κάποιο του τραγουδι σ’ αὐτὴ τὴ συλλογὴ καὶ μὲ τὸ στοχασμὸ συνοδευμένο ἀπὸ μιὰ σοφὴ σιωπῆ πλούτισε τίς τεχνικὲς του ἱκανότητες, μὲ τίς ὁποῖες δούλεψε καὶ συνεχίζει δουλεύοντας τὸ ἔργο του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὰ τώρα καὶ πού θὰ συνεχίσει δουλεύοντας τὸ στὸ μέλλο. Μ’ αὐτὸ τὸ στοχασμὸ πέτυχε ν’ αὐτοσυγκεντρωθεῖ—καὶ ν’ ἀποχτήσει ἐγκράτεια καὶ ἀκρίβεια—δυὸ χαρακτηριστικὰ προσόντα πού ὁ Γάλλος ποιητῆς **Charles Maurras** ἀναγνώριζε στὸ ἔργο του **Moréas**—καὶ νὰ παρουσιάσει τὸ τῶρινὸ του συγκρατημένο ὕφος. Κι ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα εἶναι, σὲ μεγάλο βαθμὸ, ὑπόλογα γιὰ τὸ πλαστὸ,

τό τεχνητό και τό μελαγχολικό, νοσηρό πού έχουν καταπλημμυρίσει τό έργο του και πού ό ίδιος θεληματικά, συνειδητά και φιλόπονα άνέβασε σ' ένα τέτοιο σημείο τελειότητας και περιωπής πού ν' άποτελοϋν άναπόσπαστο και άδιαχώριστο μέρος του, συνυφαιμένα στενά μ' αύτή τήν έσωτερική ούσία του: Έτσι ό άυθορμητισμός του ύποσυνειδητου χαλιναγωγείται, μοποδίζεται νά διαχυθεί ένα μέ τόν παλμό και τήν ένταση του, και κατευθύνεται πρός εξόδους προσεχτικά καθορισμένες από τά πρίν. Η συνειδητοποίηση άρχίζει τότε τό έργο της. Γι' αύτό και τό έργο του δέν είναι έργο πού δονείται από άνατάσεις, κίνηση, μιά πορεία πρός τά έμπρός. Είναι στατικό και ως μίσηση ενός γνωστότατου πρότυπου και ως μετατόπιση και συμπλήρωση εκείνου. Ο ίδιος έξηγώντας τό κατάπιασμα του μέ τή μετάφραση μέρους από τό έργο του Μωρεάς κάνει τήν ακόλουθη έξομολόγηση: «Εκτός της ιδιαίτερης πνευματικής, αλλά και ή γενικώτερη εθνική, άς ποδμε, συγγένεια μέ ώδήγησε στη μετάφραση του Μωρεάς». Η επίδραση του Έλληνογάλλου αυτού ποιητή και του κύκλου ή της σχολής του είναι καθαρά φανερή όχι μονάχα στα πρώτα του τραγούδια, στα πρωτόλεια του, στο φθινοπωρινό ειδύλλιο, αλλά και σ' ολόκληρο σχεδόν τό έργο του. Στα πρώτα όχι μόνο ή διάθεση είναι ή ίδια, όχι μόνο ή στάση του πρός τή ζωή και τή φύση είναι ταυτόσημη κι άπαράλλαχτη όπως τήν καλλιεργούσε και τήν ήθελε εκείνος, μέ κι αύτά τά φραστικά σύμβολα του, τά χαρακώματα της έκφρασης της ψυχής και της σκέψης του και τά μέτρα του, δέν διαφέρουν και πολύ. Λείπει τό ιδιόχρητο δημιουργικό και προσωπικό στοιχείο, και διακρίνει κανείς μιά δουλική πίστη, άφοσίωση και προσκόλληση στη συνταγή του δασκάλου.

Πιο ύστερα όμως, κι αύτό πολύ ένωρίς, άρχίζει νά άναφάνεται και νά ξεχωρίζει ή χειραφέτηση και νά δημιουργείται από τήν άφομοίωση και τή μετουσίωση δανεικών και ιδιόχρητων στοιχείων ένα καινούργιο, πρωτότυπο έργο, όπως τό βλέπουμε νά ζετυλίγεται στις σελίδες αύτης της συλλογής και στο κατοπινό έργο του ποιητή πού μένει στον τύπο άμάζετο άκόμη. Ο Μωρεάς είχε γράψει τις «Μπαλάντες» (Cantilènes) και στην ποιητική σειρά «Sylves» «είχε συγχρονίσει πρός θέματα και αντίληψεις του συγχρόνου ύοστου τήν τέχνη των γραφικώτατων Λατίνων ειδυλλιακών και έλεγειακών». Μήπως ό "Άγρας δέν έγραψε τις «Μπαλλάντες» και τά «Βουκολικά» και δέν άνοιξε τις πιδ πολλές σειρές των τραγουδιών του μέ στίχους παρμένους από τόν Μωρεάς και τόν Λαφόργκ δίνοντας μας έτσι τό κλειδί της σκάλας πού ακολουθεί στο κάθε μουσικό του κομμάτι; Με τόν "Άγρα μπορεί νά συμβαίνει άκόμη και τοϋτο: όπως ό Μωρεάς «είχε

ποτίσει και τονώσει τό μουσικό γαλλικό στίχο μέ φραστική σύνθεση προελεύσεως καθαρά ελληνικής» έτσι κι αύτός ποτίζει και τονώνει τόν ελληνικό στίχο ξαναντώνοντας τή γαλλοποιημένη ελληνική φράση μέ τό ελληνικό έντομα. Σ' αύτό ίσως, στη στάση του ενάντια πρός τή ζωή, τή φύση και τή Μοίρα επίσης, και στην επίμονη και φιλόπονη επίμέλεια του στο διάλεμα της λέξης και της φράσης και τό άύστηρά συγκεντρωμένο και συμπυκνωμένο πλέξιμο του στίχου, πρέπει ν' άποδοθούν τό ξενικό και σκοτεινό στοιχείο πού μπαινει έδω κ' εκεί στα ποιήματα του, ή άπύθμενη κι άκρότατη θλίψη του, μιά νοσηρή μελαγχολία, κι ό άνόλογο τεχνητός τρόπος μέ τόν όποϊον δουλεύει τά θέματα του.

Η στάση του άντικρου στη ζωή, τή φύση και τή Μοίρα είναι μιά παθητική στάση, μιά συνθηκολόγηση «άνευ όρων». Τή Μοίρα δέν τήν άντιλαμβάνεται κι ούτε τήν έρμηνεύει όπως ό Πορφύρας κ' οι άλλοι ρωμαντικοί πού ζητούν ν' άναστυλωθούν και ν' άναμετρηθούν μαζί της. Δέ μαλλώνει μαζί της κι ούτε της άγριεύει. Τήν άναγνωρίζει, της παραδίνεται κι άφήνει τόν έαυτό του, ύστερα από ένα μαστίγωμα, νά συρτεί ίσαμε τά γόνατα της και γέρνοντας τό κεφάλι άπάνω τους νά θωπεύεται όταν και όπως εκείνη τ' όρίζει και τό θέλει. Γίνεται σκλάβος της και συμπιλιωμένος ρουφάει μ' ευχαρίστηση όποιαν ήδονή από τό μοιραίο καθεστός. Στα «Βουκολικά», πού δέν είναι παρά μιά άπόχρωση, μιά μετάπτωση στην κύρια διάθεση, τραγουδάει άναπολόγως τόν "Άπρίλη χωρίς όμως νά τόν χαίρεται και νά τόν έξυμνει: και για νά πάρει μιά ένεργητική στάση στη ζωή και τή φύση, δανειζεται δύναμη από τό Θεοκρίτο και τους άρχαίους ειδυλλιακούς μέ τό νά τους μεταφράσει. Τό πρόσωπο του, άν γελάει κάποτε, δέ γελάει ένα γέλιο γαργαριστό: είναι τό γέλιο πού δέν προφταίνει νά ξεχωρίσει από τό άμέσως προηγούμενο κλάμα και τό συναίσθημα του πόνου, ένα άμυδρό, ζοφερό μείδισμα. Γι αύτό και στα Έγκώμια έξυμνώντας τήν έμορφία, άντί νά τρέμει στ' άντίκρουσμα της σαν ένα φύλλο, μόλις κρατημένο σ' ένα κλωνί, ταραγμένος άπ' τό πάθος, περιορίζεται στο νά φαίνεται ένα άπλός *décoratif*. Με πόση άχαμνή κι άβέβαιη διάθεση και στενεμένη ψυχή ξεστομίζει τήν έπίκληση:

"Ας άνασάνης μοναχά, στο στόμα μου
[— και φτάνει
νά μ' άναστήσης: μιά χλωμή ψυχή πού
[έχει πεθάνει!

"Ετσι τό έργο του "Άγρα ύστερεί σ' έσωτερική εξέλιξη και βριθει από μετατοπίσεις άπάνω στο ίδιο επίπεδο, πού κάνουν κατάχρηση των ίδιων φραστικών μέσων, των ίδιων ούσιαστικών, των ίδιων επιθέτων, των

Ίδιας σχεδόν φράσης και της ίδιας εικόνας 'Υπάρχει μιὰ μονότονη ποικιλία, μιὰ ποικιλία στις φθινοπωρινές φάσεις, στις θλιμμένες δούσεις, στις καταχνιές, στις άντηλιές, στα φύλλα που πέφτουν πεθαμμένα, στις κέρινες φλόγες, κέρινα χρώματα, χλωμές θωριές, φευγάτα μύρα, άδεια χρώματα και μιὰ μονότονη ποικιλία σέ...που κατασταλάζει στους στίχους :

Κάποτε είναι μι' άγνωριστη εϋδία που
[άναστενάζει
ή βλάστηση που σήπεται, όλη μαζί, τή
[βγάζει.

'Αντί του ήλιου κυριαρχεί τὸ φεγγάρι, ή όμίχλη κ' ή άχλυσ έξαλείφουν τὸ φῶς, οι σβυσμένες άκουαρέλλες έπικρατοϋν σέ βαθμὸ κάπου και κάποτε που νά μην υπάρχει συνοχή και συνέχεια «οϋδὲ σχέδιο, οϋδὲ και νόημα πουθενά». 'Από τὸ διάβασμα του όλου είναι άρκετὸ άν συγκρατήσει κανείς κάτι. Τὸνα σβύνει σάλλο, τὸνα σμίγει με τάλλο σαν τις σκιές, τὰ νέφη, τις τολύπες του καπνοϋ, τις όμίχλες χωρίς νά ξεχωρίζουν όροθετικές γραμμές ή σύνορα. Παραβλέπεται ή καθημερινή τονισμένη ζωή που όργαει και κινείται κι άνυψώνεται κι όλο και ξαναγενιεται: παραγνωρίζεται ή πὸ σωστά στραγαλιζεται ή φλόγα της, ή όρμη της, ή ζέση της, ή παλμός της. Δέ χαίρεται τή φύση σ' όλες της τις εποχές παρά μονάχα μέρος μιας από τις εποχές της. Δέ χαίρεται τή Νύχτα όλόβολη κι ούτε τή λαμπρότατη Μέρα. Δέ θέλγεται από τὸν "Ηλιο κι ούτε σκιρτά στο μεσουράνημα του. 'Απολαβάνει μέρος από τή ζωή, μέρος από τή φύση, μέρος από τή Νύχτα, μέρος από τή Μέρα κι ούτε τὸν Χρόνο άπολαβάνει παρά μόνο περιόδους και στιγμές του. 'Απορρίπτει τήν εϋθύνη που ένέχει αυτή ή ζωή και γι αυτό μο νο λο γε ι θλιβερά, μονότονα και κουραστικά. Και σαδιστικά άπορροφάει τήν ήδονή που δημιουργεί με τὸ αυτόθασάνισμα του εαυτοϋ του, μέσα στον τεχνητὸ και πλαστὸ από άϋθυποβολή δημιουργημένο κόσμο του:

Μέσ στῆς καρδιάς μου τήν άνία
σαλεύει μι' άτονη άρμονία :
σημαίνει ή Μνήμη και σημαίνει
νά συναχτοϋνε οι πεθαμένοι.

Μέσα μου κλαίει απόψε πάλι
υγρός άχνός, ώχρα κ' αιδάλη.

Κ' ή επίμονη του προσκόλλησή στοϋ τέτοιο άσφυχτικό κόσμο :

Στό πείσμα πιστός γιά ν' άπομένω
και τῆς καρδιάς μου τὸ αίμα έχω
[δοσμένο.
δημιουργεί άναπόφευκτα τή συμπυκνωμένη

φράση, γεννημένη σ' ένα στενεμένο και συμπιεσμένο περιθώριο, που περιστρέφεται γύρω από τα Ίδια θέματα και πράματα. Γι αυτό και μερικοί στίχοι του (ή υπερβολή της τέχνης του) είναι τόσο φιλολογικοί κ' έκλεχτικά τερνεμένοι που κατανοϋν άχρυμοι, άζωογόνητοι, άδιάφοροι πλαστοί, άσαφείς. Τότε εξαγυρνουδν στοϋ νοϋ μου οι στίχοι του Tennyson :

To add and alter many times
Till all is ripe and rotten.

Λόγου χάρη :

Κ' είναι ή νύχτα πιά, που μαοιτροκιά
γνώριμη, χωρίς μυστήριο, βασιλεύει...
Κ' εν' ή νύχτα πιά που κρούα και πληχτικά,
στα θαθεία, θαθεία μου, δυναστεύει.

"Όλη ή έγκατάλειψη μέσ στα παρήγορα
[σου στήθεια,
μιά τ' όνειρο, και μιά ήδονή, μου κράζουν
[(ξέρω, αλήθεια!)

Μαζύ ανοιχτό σέ φόντο γορίζω

—τ' άβρό της σκίτσο ξεχωρίζω :

Καπνός παρόμοιο που άλαογεύει
στον έρημο ουρανὸ χωνεύει.

Στό μελανὸ που πνέει άγέρι
άσπριζει τ' όρθρινόν άστέρι.

Δέν λείπουν επίσης από τήν έκδοση μερικά τυπογραφικά λάθη, που τὰ πὸ σφανταχτά είναι τὰ Οίημα 'Ερωτικό αντί Πείσμα 'Ερωτικό (σ. 118) και Nature Morte αντί Nature Morte (σ. 120) καθώς και μερικές χασμωδίες, κάπου όμως ταιριαστές κι άναγκαίες.

Κι όμως τὸ βιβλίο του "Άγρα δέν παύει από του νά είναι ένα ξεχωριστό βιβλίο τέχνης, γιομάτο από δυσαπάντητα μαστορικά κομφοτεχνήματα και καλλιτεχνήματα σ' όλη τήν Έλληνική ποίηση, που στο πρόσωπο του έχει νά παρουσιάσει ένα σπάνια εϋσυνείδητο ποιητή και καλλιτέχνη. Η λογοτεχνία μας δέν εϋμοιρεί σέ πολλους παρόμοιους καλλιτέχνες που νά τήν έχουι πλουτισεί με έργο της ποιότητας, της άξίας και τὸ επίπεδου του έργου του "Άγρα. "Όπως κάθε ποιητής, ή "Άγρας έχει τις άδυναμίες του κ' έτσι τὰ άδύνατα σημεία του: τήν άνυπομονησία νά γνωρίσει 'ίσασμε ποιό σημείο είναι δυνατό νά προχωρήσει και νά φτάσει τὸ τέλειο στήν τέχνη. 'Ο Ruskin έγραψε στον Tennyson σχετικά με κάποια ποιητική συλλογή του: «I am not sure that I do not feel the art ane finish in these poems a little more than I should like to feel theme». 'Ακριβώς είναι αυτό έκείνο τὸ αίσθημα που ένιωσα μελετώντας τὰ «Βουκολικά και 'Εγκώμια».

ANT. INTIANOΣ

Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον, Περιοδικὸν δημοσίευμα Ἐκδιδόμενον κατὰ τετράμηνον. Ἰδιοκτῆτης Διευθυντῆς Νικόλαος Β. Τωμαδάκης, Πτυχ. Φιλολόγος, Διευθυντῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης. Τόμος πρῶτος, 1935, Τεύχος πρῶτον, Χανιά, 1934, Τυπογραφεῖον «Ἐφεδρικοῦ Ἀγῶνος» σ. 174, δρ. 75.

Τὸ τεῦχος αὐτό, ἐχτός ἀπὸ τὴν ἄλλη σπουδαία κ' ἐνδιαφέρουσα ἱστορική καὶ λαογραφική ὕλη καθὼς καὶ μίας μελέτης γιὰ τὸν Κάλβο μὲ σχετική βιβλιογραφία—τὴν ἀπαρχὴ μίας μεγαλύτερης καὶ πῖο συμπληρωμένης ἐργασίας πρὸς αὐτὴ τὴ κατεύθυνση—ἀφιερῶνει τὶς σ. 5—63 καὶ 172—174 στὴ βιβλιογραφία τοῦ Διονύσιου Σολωμοῦ καὶ τοῦ ἔργου του, εἶναι μιά καθαρά ἐπιστημονικὴ ἐργασία πού ἀξίζει τὸν πῖο ἀνεπιφύλαχτο ἔπαινο καὶ τὴν πῖο θερμὴ εὐγνωμοσύνη ὄχι μόνο τῶν Σολωμιστῶν μὰ καὶ ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἐνδιαφερόμενου γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία ξένου διανοομένου κόσμου. Μία ἐργασία εὐσυνείδητο φροντισμένη, πού περιλαμβάνει ξεχωριστὰ τὶς ἐκδόσεις τῶν ἔργων του, τὰ βιογραφικὰ τῶν Σολωμῶν, τὶς κριτικές, μελέτες καὶ ἄρθρα πού γράφτηκαν, τοὺς λόγους καὶ διαλέξεις, σχετικὰ δημοσιεύματα, ἀφιερῶματα κτλ. περιεμνόντων μ' ἀνυπομονησία γιὰ νὰ γεμίσει ἓνα σπουδαῖο κενὸ στὴ λογοτεχνία μας καὶ πού τὴν ἔλλειψη του αἰσθανόταν μὲ θλίψη ἡ Ἑλληνικὴ διάνοηση. Τὸ ἔργο αὐτό—ὅπως καὶ ἡ Παλαμική Βιβλιογραφία τοῦ Κασιμίπαλη, 1926—1931, πού βγήκε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ Τυπογραφεῖο τῆς «Ἐστίας» στὰ 1932—καταντὰ νὰ εἶναι, κα. πρέπει νὰ θεωρεῖται, βασικό, γιὰτὶ βάζει πρῶτο τὰ θέμελα πού ἀπαιτοῦνται στὸ οἰκοδόμημα τῆς μελέτης, τῆς κατανόησης καὶ τῆς ὀρθῆς ἐχτίμησής τοῦ Σολωμικοῦ ἔργου. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἔχει ἀναπτυχθεῖ ἡ ἐπιστῆμη στὴν Εὐρώπῃ καὶ εἶναι εὐχάριστο τ' ὅτι ἔχει κατανοηθεῖ πῖα στὴν Ἑλλάδα πῶς, χωρὶς μιά τέτοια προκαταρκτικὴ καὶ εἰσαγωγικὴ ἐργασία, ἓνας κριτικὸς δὲν μπορεῖ νὰ παρουσιάσει μίαν ὀλοκληρωμένην καὶ τελειοποιημένην ἐργασία σύμφωνα μὲ τὴν ἀντιλήψεις καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν νεώτερων ἐπιστημονικῶν σπουδῶν (scholarship).

Ὅταν ἤμουνα φοιτητῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης εἶχα ἐπιδοθεῖ στὴ μελέτῃ τοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ, γιὰτὶ ὁ Σολωμὸς ἦταν ἀπὸ τὰ θέματα πού περιλάβαινε τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανεπιστημίου σχετικά μὲ τὴν Ἔδρα τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεώτερης Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ γιὰτὶ ἤθελα νὰ παρουσιάσω σὲ μιά φοιτητικὴ συντροφιά—πού μέλη τῆς ἦταν γνωστοὶ σήμερα ποιητῆς καὶ

λογοτέχνες ὅπως ὁ Louis Golding, ὁ Allan Porter, ὁ Vivian Sola de Pinto κ. ἄ.—κάτι ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Πῆγα τότε, θυμάμαι, στὴ Βιβλιοθήκῃ τῶν Νεώτερων Εὐρωπαϊκῶν Γλωσσῶν, τὸ Taylorian Institute ὅπου δὲ βρῆκα παρὰ ἐλάχιστα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Σολωμοῦ καὶ κατόπι στὴ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου ὅπου φυσικὰ βρῆκα πολὺ περισσότερα. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν μου ἦτανε μιά ἀρκετὰ διεξοδικὴ μελέτη, πού πρωτοδιαβάστηκε στὴ φοιτητικὴ συντροφιά τῶν «Jolly Farmers» καὶ πού μέρος τῆς μεταφρασμένου ἀργότερα ἀπαγγέλληκε σὲ τρεῖς διαλέξεις στὴ Λεμεσό, στὴ σειρά τῶν διαλέξεων πού εἶχε διοργανώσει ἡ ομάδα τῆς «Ἀβυῆς» ὁ σύλλογος τῶν 12, τὸ Νιόβρη τοῦ 1924. Εἶχα ἐπίσης καταπιαστεῖ μὲ τὴν Ἀγγλικὴ μετάφραση σὲ πεζὸ τοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ τῆς πρώτης περιόδου, μὲ σκοπὸ νὰ μεταφράσω καὶ νὰ ὑπομνηματίσω σιγά—σιγά ὅλο τὸ ἔργο του. Δυστυχῶς πρῶτος ἐγὼ δὲν ἔμεινα εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἐργασία πού εἶται γινόταν καὶ πού ἦταν ἀποκλειστικὰ βασισμένη στὸ κείμενο τῆς ἔκδοσης τοῦ Πολυλά καὶ τοῦ Παλαμά στὴ σειρά Μαρσασλή. Τὰ βοηθήματα ἔλειπαν καὶ πολὺ νωρὶς μοῦ εἶχε γεννηθεῖ ἡ ἰδέα ὅτι ἔπρεπε νὰ συμβουλευθῶ τὰ χειρόγραφα καὶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴ Ζάκυνθο, τὴν Κέρκυρα καὶ τὴν Ἀθήνα γιὰ ἐρευνητικὴ ἐργασία. Μονάχα ἔτσι φρονοῦσα ὅτι κάποια σοβαρὴ δουλειὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο.

Πολλὲς φορές μάλιστα εἶχα διερωτηθεῖ γιὰτὶ τὸ κράτος νὰ μὴ ἀναλάβῃ νὰ διορίσῃ μιά Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ πού νὰ καταπιαστεῖ μ' αὐτὴ τὴν ἐργασία τῆς μελέτης τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἐκδόσεων, μὲ ἀντικειμενικώτερο σκοπὸ τὸν καταρτισμὸ μίας βιβλιογραφίας; Γιὰτὶ οἱ Σολωμιστῆς, μὲ ἀρχηγὸ τὸν ποιητὴ Γεράσιμο Σπαταλά, πού πρῶτος αὐτὸς εἶχε ἰδρύσει στὰ 1910 τὴν ὁμάδα τῶν Σολωμιστῶν, νὰ μὴ εἶχαν ἀναλάβῃ τὸ ἔργο; Ἡ χαρὰ μου ὅμως γιὰ ἔργα πού διάβαζα σχετικὰ μὲ τὸ Σολωμὸ καὶ τὸ ἔργο του, ὅπως τοῦ Ἀποστολάκη, τοῦ Βάρναλη, τοῦ Μιχαλόπουλου, τοῦ Καιροφύλα καὶ ἄλλων ὅλο καὶ φούντωνε. Κ' ἔτσι θαρροῦσα πάντα πῶς ἡ μέρα μίας γενικῆς ἀποκατάστασης, ἐνὸς γενικώτερου κι ὀλοκληρωμένου ἔργου δὲν μποροῦσε νὰ εἶναι καὶ πολὺ μακριά. Ἡ ἔκδοσή τοῦ κ. Βογιατζάκη καὶ Τωμαδάκη, πού πρόκειται κι ὄλας νὰ συμπληρωθεῖ μὲ παράρτημα ἀναφερόμενο στὶς ἐκδόσεις καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ, πραγματώνει ἓνα παλιὸ μου ὄνειρο. Μὰ θάμαστε, βέβαια, ἀδικοὶ ἂν δὲν ἀναγνωρίζαμε κι ἂν δὲν ὀμολογοῦσαμε τὸ χρέος μας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη μας στὸν Δέ Βιάζη, τὸν Παλαμά καὶ ἰδιαίτερα στὸν Καιροφύλα, πού μαζί μὲ τὶς ἐκδόσεις τῶν ἡ τὶς μελέτες τῶν γιὰ τὸ Σολωμὸ δὲν παράλειψαν νὰ μᾶς δώσουν ἔτιω καὶ μιά μικρὴ βιβλιογραφίαν. Χω-

ρίς εκείνες, ἴσως νὰ μὴ εἶχαμε σήμερα ἐτούτη τὴν πολὺ συμπληρωμένη βιβλιογραφία, ποὺ δὲν πρέπει νὰ νομίζουμε ὅτι βλάστησε ξαφνικὰ ἕνα καλὸ πρῶτ' ὅταν ἕνα μανιτάρι ἀπάνω σ' ἕνα τοίχο ἢ δέντρο.

Ἐμεῖς ἐδῶ κάτω, μακριὰ ἀπὸ τὶς πλούσιες, κεντρικὲς βιβλιοθήκες, δὲν ἔχουμε νὰ προσθέσουμε σ' αὐτὴ παρὰ λίγα πράγματα. Ἐχτός μερικῶν παροραμάτων, ὅπως σ. 11. 5, ἢ λέξη *Scheriden* πρέπει νὰ διορθωθεῖ *Sheridan* καὶ ἢ λέξη *Graec* νὰ διορθωθεῖ *Graecae*. Ὡς γεγονός ὁ ὀρθὸς τίτλος τοῦ βιβλίου ποὺ περιέχει ὀλόκληρο τὸν Ἕμνο μεταφρασμένο Ἀγγλικά εἶναι ὁ ἐξῆς: «*The Songs of Graeciae, from the Romaic text, edited by M. C. Fauriel, with additions. Translated into English verse by Charles Brinsely Sheridan. The profits of this volume are given to the Society for the promotion of education in Graecia. London: Printed for Longman, Hurst, Rees, Orme, Brown and Green, Paternoster Row, 1825 [Preface lix. Part the Third. Recent Odes of Greek Liberafi. Dithyrambics to Liberty p. 249-288].*»

Στὸν ἀριθμὸ 227 (σ. 34) νὰ διορθωθεῖ πὼς ἢ ἀνατύπωση ἔγινε ἀπὸ τὰ Γράμματα (περ.) ἀρ. 40 σ. 43 κέ. κι ὄχι 12 κέ. Ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς 294 «Ὁ ποιητὴς Σολωμὸς καὶ τὸ ἔργο του (ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως) ὑπὸ Δημητρίου Γ. Μωραΐτου» (ὄχι Γ. Μωραΐτου), πρὶν βγεῖ σὲ ἰδιαίτερο τεῦχος τυπώθηκε σὸ περιδικὸ «Ἀτομικὴ Ψυχολογία» ἔτος Α', τεύχ. 1ο σ. 33—48 καὶ τεύχ. Βο σ. 62 (κατὰ τυπογραφικὸ λάθος 14)—81.

Ἐπίσης νὰ προσθεῖ στὸν κατάλληλο τόπο ἢ μελέτη τοῦ:

Νότ η Ροντάκης.— Διονύσιος Σολωμὸς. «Ζωή» (περιόδ.) (1921), ἀρ. 5—6 σ. 173—189, καὶ 7—8 σ. 237—254. Πόλη. [Δημοσιεύονται ἐδῶ τὰ κεφάλαια III—XXVIII. Γὰ τὴν παράλειψη τῶν δυὸ πρώτων δὲς τὸ σχετικὸ σημείωμα «Ζωῆς» (1921) σ. 204. Ἀπ' ἐδῶ μαθαίνουμε πὼς ἢ μελέτη αὐτὴ τοῦ Ν. Ροντάκης «ἔχει γραφεῖ στὰ 1901 κένα τῆς μέρας δημοσιεύθηκε σὸ Αο φύλλο τῆς «Ζωῆς» στὴν Ἀθήνα στὶς 30 τοῦ Νοέμβρη 1902. Ξαναπλάστηκε σὸ 1904 κέιχε μείνει ἴσια μὲ σήμερα ἀνέκδοτη. Ὁ Νότ ης Ροντάκης πέθανε στὶς πρώτες μέρες τοῦ 1907.»]

Κι ἀκόμη νὰ μπεῖ σὸ πρεπούμενο κεφάλαιο καὶ τὸ ἐξῆς βιβλίον:

Γουσταῦος Βαρφῶν.—Τὰ Ἄπαντα. Ἐκδότης Ριχάρδος Βαρζιλῆς. Ἐ Λευκωσία (Κύπρου) 1915. Τύπος «Λευκωσίας» Πετρίδου καὶ Νικολάου [Ἀναδημοσιεύονται γαλλικά οἱ πρώτες 16 στροφές τοῦ ἔμνου σ. 226—227].

Κι ἀκόμη ἢ μελέτη τοῦ Μενάρδου «Δυὸ Ζακύνθιοι ποιητές», εἶμαι βέβαιος ὅτι βγήκε σὲ φυλλάδιο ποὺ ἀντίτυπο κατέχει ἢ βιβλ. τοῦ Βρεττ. Μουσειῦ. Παρατηρῶ τέλος ὅτι οἱ δυὸ πρώτες στροφές τοῦ Ἕμνου ἔχουν μεταφρα-

στει Ἀγγλικά ἀπὸ τὸν ποιητὴ *Kipling* τὸν καιρὸ τοῦ πολέμου, ὅτι πρέπει νὰ σημειωθεῖ τὸ ἄρθρο γὰ τὴ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὴ Βρεττανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια (vol 10. *Poetry in the vernacular* p. 847) καὶ νὰ διορθωθεῖ ἢ ὀρθογραφία τοῦ 1861, 34 στὴ 15 σελίδα.

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Πλάτωνος—«Συμπόσιον». Κείμενον, μετὰφρασις καὶ ἐρμηνεία ὑπὸ **I. Συκουτρῆς**. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. «Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη» ἀρ. 1. Ἐκδότης: **I. Δ. Κολλάρος** καὶ **Σία**, Ἀθήναι 1934. σ. 254*+239. Δρ. 75.

Ὅσοι ἀσχοληθῆκαν ὡς τῶρα μὲ τὸ «Συμπόσιον» τοῦ Πλάτωνος, ποὺ ἔβγαλε μὲ εἰσαγωγὴν, μετὰφραση καὶ σχόλια ὁ κ. **I. Συκουτρῆς** στὴν «Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἶδαν μονάχα τὴν ἐπιφάνειά του. Εἶτε ἀσχοληθῆκαν μὲ τὴ γλῶσσα τῆς μετὰφρασης εἶτε μὲ τὸ ποῖός εἶναι καταλληλότερος νὰ κάνει τὶς μεταφράσεις τῶν κλασικῶν συγγραφέων εἶτε πὼς ἢ εἰσαγωγὴ εἶναι μεγάλη εἶτε γὰ παρόμοια ζητήματα, χωρὶς νὰ σταθοῦνε καὶ πολὺ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ ἔργο ποὺ εἶχανε μπροστὰ τους. Ἀγνοήθηκε ὀλότελα τὸ πλατωνικὸ «Συμπόσιον». Κι ὁ μωσ, ὅπως γράφει ὁ **G. Murray**, «ἐάν ἐξεφέρετο ἢ γνώμη ὅτι τὸ Συμπόσιον εἶναι τὸ ὑψιστον ἔργον τῆς δημιουργικῆς πεζογραφίας πάντων τῶν αἰώνων, τέλειον εἰς δύναμιν, κάλλοι καὶ ἀλήθειαν φαντασίας, θά ἦτο δύσκολον κανεῖς νὰ διαφωνήσῃ οὐδὲ εἰν' εὐκολον ν' ἀντικρούσῃ τις τὸν μεταφυσικόν, τὸν θεωροῦντα τοῦτο ὡς τὸν βαθύτατον λεχθέντα ποτὲ λόγον περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἔρωτος». Μεταφέρθηκε ἢ συζήτηση σὲ φιλολογηματα, ποὺ ὅσο καὶ ἂν ἐνδιαφέρουν σήμερα καὶ κρατοῦνε τὴν προσοχὴ μας ἀγρυπνῆ, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ ποὺ μιά τέτοια ἔκδοσις ἐνός ἔργου τοῦ Πλάτωνος θά μπορούσε νὰ φιλοδοξῆσει. Ἐνα βιβλίον ἔχει πρῶτα ἀπ' ὅλα δικὴ του ὑπαρξῆ, ἔχει ἕνα βάθος καὶ πλάτος δικό του, περιεχόμενον καὶ προβλήματα καταφανέστατα διάφορα ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἔχει δικὴ του τελοσπάντων ζωὴ. Ἐνα σύγγραμμα τοῦ Πλάτωνος, τὸ Συμπόσιον ἰδιαίτερα, πολὺ παραπάνω θά πρέπει νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ τὸ πεδίο τοῦ δικοῦ του ἐνδιαφέροντος, τῆς δικῆς του οὐσιαστικῆς σύστασης καὶ σύνθεσης. Βέβαια εἶναι παράλογο πὼς ἕνα ἔργο, ὅποιοδήποτε, γεννήθηκε τυχαῖα, χωρὶς καμιά αἰτιολογικὴ συνάφεια μὲ τὸ περιβάλλον τοῦ δημιουργοῦ του, πὼς εἶναι ἔξω τόπου καὶ χρόνου. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου παράλογο νὰ μὴ λογαριάζουμε τὰ στοιχεῖα ποὺ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ ἔργο μᾶς δίνει γὰ τὴν

πληρέστερη μελέτη και την τέλεια κατανόησή του.

Στό σημειώμά μας αυτό θα βάλουμε μερικές από τις παρατηρήσεις και σκέψεις που κάναμε μελετώντας την έκδοση αυτή του «Συμποσίου».

Ένα συναίσθημα ευαρέσκειας σε πιάνει όταν παίρνεις στο χέρι σου το βιβλίο αυτό. Είναι κάτι πολιτισμένο ή εμφάνισή του. Το συναίσθημα αυτό θα σε κρατήσει και στο διάβασμα του βιβλίου και θα μεγαλώνει όλο και περισσότερο ή εντύπωσή σου πώς πρόκειται για μια πολιτισμένη δουλιά. Το βιβλίο αρχίζει με το προλογικό σημείωμα της Ακαδημίας για τους σκοπούς της «Ελληνικής Βιβλιοθήκης», ακολουθεί ο πρόλογος του κ. Συκουτρής, που μας λέει πώς εργάστηκε, κατόπι μια μακρά Εισαγωγή και τέλος το «Συμπόσιον» του Πλάτωνος—το κείμενο δεξιά, αριστερά ή μετάφραση και από κάτω το έρμηνευτικό υπόμνημα. Θα σταθούμε περισσότερο στην εισαγωγή, γιατί ή έρμηνεία του πλατωνικού Συμποσίου κυρίως εδω γίνεται με διεξοδική ανάλυση και δημιουργική έννοητα.

Πολλοί βρήκανε την εισαγωγή του κ. Συκουτρή υπερβολικά μεγάλη, αφού κίολας είναι μεγαλύτερη από το κείμενο και μετάφραση μαζί. Είναι αλήθεια πώς ο κ. Συκουτρής αγαπάει τις έχτεταμένες εισαγωγές, όπως φαίνεται και στο βιβλίο του Max Weber «Η έπιστήμη ως έπαγγελμα» που μετάφρασε και που ή εισαγωγή κατέχει περισσότερες σελίδες απ' όσες το κείμενο του Weber. Άλλα και στη μια και στην άλλη περίπτωση δικαιολογεί τις μεγάλες αυτές εισαγωγές ή έλλειψη ειδικών βιβλίων στη γλώσσα μας που να κατατοπίζουν τον αναγνώστη για τα ζητήματα αυτά. Αν υπήρχαν λογουχάρη κατάλληλα ελληνικά βιβλία που να προειδεάζουν για τον Πλάτωνα και το έργο του, για το Σωκράτη και τη διδασκαλία του, για τον παιδικό έρωτα και τον πλατωνικό έρωτα, θα μπορούσε βέβαια να περιοριστεί ή εισαγωγή του Συμποσίου, γιατί θα μπορούσε να υποθεθεί πώς κάμποσα πράγματα θα ήταν γνωστά από άλλο. Άλλα έτσι όπως μας λείπουν και τα πιο στοιχειώδη βοηθήματα... Στην πλούσια σχετική βιβλιογραφία που παραθέτει ο κ. Συκουτρής στις σελίδες 250*—254*, μόνο πέντε βιβλία είναι γραμμένα ελληνικά κι απ' αυτά πάλι τα δυο είναι μεταφράσεις από ξένες γλώσσες! Και δύσκολα θα βρούμε πώς παραλείφθηκε κανένα αξιο σχετικό ελληνικό βιβλίο.

Άλλωστε δεν είναι τίποτε το περιτό στην Εισαγωγή, κ' ίσως μάλλον να μην έπρεπε να είναι μόνο τόση. Γιατί θα έπρεπε να μην έλειπε ένα κεφάλαιο για τον Πλάτωνα—τόν άνθρωπο, το συγγραφέα, το διδάσκαλο—άλλο

για το ιδεολογικό του σύστημα, τη θέση του γενικά μέσα στη φιλοσοφία και την επίδρασή του. Θα έπρεπε και ο Σωκράτης ως προσωπικότητα να φωτιστεί περισσότερο απ' όλες τις μεριές της ζωής και της δράσης του, όχι μονάχα ως «γνώστης των έρωτικών». Ο ίδιος ο κ. Συκουτρής σημειώνει πώς έφησε, για να μη όγκωθεί πιο πολύ ή εισαγωγή, να εξέτασει άλλοδ δυο θέματα σχετικά: «Δυο άλλα θέματα, την σχέση του πλατωνικού προς το Συμπόσιον του Ξενοφώντος, και την παρακολούθησιν της λογοτεχνικής μορφής του συμποσίου εις την Αρχαιότητα και τους κατόπιν, αφήκα να εξέτάσω εις την εισαγωγήν του Συμποσίου του Ξενοφώντος, το όποιον σκέπτομαι προσεχώς να εκδώσω» θα ηύξανεν άλλως υπερμέτρως ο όγκος της παρούσης Εισαγωγής». (σ. 13*) Είναι λοιπόν κάπως επιπόλαια ή γνώμη πώς ή εισαγωγή θα έπρεπε να είναι μικρότερη, αφού ή έσωτερική αναγκαιότητα του έργου απαιτεί και μεγαλύτερη.

Στην εισαγωγή ο κ. Σ. όμιλεί για όλα σχεδόν τα προβλήματα που γενιένται στο «Συμπόσιον» και λύει με πλούσια πειστικότητα τις άπορίες που έγείρουνται, (για να γενήσει όμως άλλα τόσα προβλήματα κι άπορίες σχετικά με την ίσχυ της πλατωνικής διάθεσης στη σημερινή ζωή.) Κατατοπίζει τον αναγνώστη χρονικώς—πότε έγινε το συμπόσιο του Αγάθωνος και πότε ο Πλάτων έγραψε το «Συμπόσιον» του—και έξηγει με ποιο τρόπο γίνονταν τότε τα συμπόσια. Άσχολείται με τον παιδικό έρωτα στους αρχαίους Έλληνες και λέει άφοβα μερικές αλήθειες για το ζήτημα αυτό και γενικότερα για την αρχαία ζωή που μένει άγνωστη στη νέα Ελλάδα, γιατί στραβά την κρύβανε οι έπιτηδαιοί κάτω από τον πέλο μιας κακώς νοούμενης ήθικης σιγής. Και σ' αυτό είναι τολμηρή ή εισαγωγή του κ. Σ. όσο κι αληθινή. Δεν άσκητοποιεί π. χ. το Σωκράτη, δεν τον έξαυλώνει—ούτε δά κι ο Πλάτων τό κάνει. Γιατί ο Σωκράτης ήτανε άνθρωπος με τεράστια ζωτικότητα, που δεν την έκρυβε, μα τη διεύθυνε λογικά.

Αναλύει κατόπι την προσωπικότητα και το χαρακτήρα των προσώπων του διαλόγου και τα παρουσιάζει με τέτοια ζωρότητα κ' ένάργεια, που λέει και βλέπει μπροστά σου το σοβαροφανή γιατρό Έρυξιμαχο ή το λεπτοκαμωμένο θριαμβευτή ποιητή Αγάθωνα και τους άλλους συμπότες. Κι αυτό γιατί βάζει στον καθένα, σύμφωνα με την κοινωνική του θέση και την οικονομική και πνευματική του κατάσταση, να δείχνει την ανάλογη συμπεριφορά και να έχει τις ανάλογες ιδέες. Έτσι τα πρόσωπα ζωντανεύουν και τα λόγια κ' οι κινήσεις τους αισθητοποιούνται. Και πιτυχαίνει άκόμη περισσότερο, γιατί παραλληλίζει τις έκδηλώσεις της τότε ζωής με σημερινά γεγονότα και καταστάσεις. Ο παραλληλισμός γί-

νεται με οξύτατη παρατήρηση και βαθύτητα, κ' έτσι πολύ μετρημένα και φυσικά βρίσκονται οι ομοιότητες ή διακρίνονταί έντονα οι αντίθεσεις μεταξύ τους· και τὸ ἔργο με τὸν τρόπο τοῦτο παίρνει ζωντανό και σύγχρονο ἐνδιαφέρον. Ἐδῶ εἶναι πού τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία ν' ἀναφέρει με πικρία μερικές ἀπό τις ἐξελιγμένες χοντροκοπιές, νεοελληνικές ἢ και ξένες, πού νομίζουμε πώς ἀποτελοῦνε τάχα τὸ ἄρωμα τοῦ πολιτισμοῦ μας. Δέν εἶναι ἀνάγκη νά τις ἀναγράψω, γιατί εὐκόλα τις βρίσκει ὁ προσεχτικός ἀναγνώστης.

Ἄλλὰ ὅπως ὁ Πλάτων δέν ἔγραψε τὸ «Συμπόσιον» γιά νά μάς δώσει μιάν εἰκόνα τῆς συγκαρινῆς του ἀθηναϊκῆς ζωῆς, μά γιά νά φιλοσοφήσει πάνω στόν ἔρωτα, ἔτσι κι ὁ κ. Σ. μεγαλύτερη σημασία δίνει στήν ἐκθεση τῶν ἀπόψεων τῶν ὁμιλητῶν γιά τὸ προκείμενο ζήτημα. Καί εἶναι ἕνα θαυμάσιο δείγμα ἀνάλυσης και σύνθεσης μαζί ἐνός ἀρχαίου κειμένου ἢ δουλιᾶ αὐτή. Χωρίς νά παραλειφθεῖ καμία ἀπό τις σκόρπιες γνώμες τοῦ καθενός ὁμιλητῆ, δίνεται σ' ἕνα συστηματοποιημένο σύνολο ἢ σταθερῆ ἀνάβαση ἀπό τὴν ντιλετάντικη, μυθολογική ὁμιλία τοῦ Φαίδρου σὲ μεταφυσικό ἐπίπεδο τῆς Σωκρατικῆς ἀποκάλυψης τῆς ἀλήθειας γιά τὴ φύση τοῦ ἔρωτα. Γιατί ὅσο κι ἂν οἱ προηγούμενοι λόγοι δέν ἔχουν τὴν ἀλήθεια, πού πρώτος θέτει ὡς βάση στήν ἐξέταση τοῦ ἔρωτα ὁ Σωκράτης (Διοτίμα), δέ στεροῦνται ὅμως κάθε ἀξία, γιατί διαγράφουν, περισσότερο ἢ λιγώτερο ἔντονα, ἀρκετὰ σημεῖα ἀληθινά, «εἶτε ἀπὸ διαίσθησιν τινὰ τοῦ ὀρθοῦ εἶτε και ἀπὸ ὀρθὴν παρατήρησιν», ὅπως λέει ὁ κ. Συκουτρῆς.

Ὁ παιδικός ἔρωσ στούς ἀρχαίους Ἕλληνας, «θέμα πολὺ λεπτὸν», ὅπως σημειώνει κι ὁ κ. Συκουτρῆς, πού «ἀποτελεῖ και τὴν θεμελιώδη τοῦ πλατωνικοῦ τούτου ἔργου προὔποθεσιν», πρέπει πραγματικά νά ἐξετασθεῖ «με ψυχραιμίαν και ἀγνότητα», ὅσο κι ἂν προσκρούει ἠτις συνήθειες και στίς ἠθικές μας ἀντιλήψεις. Κ' ἔτσι τὸν ἐξετάζει ὁ κ. Σ. Θεσμός ἀναγνωρισμένος στούς Δωριεῖς ὁ παιδικός ἔρωσ, — πού ἴσως και με τὴν πολυχρόνια ἐξάσκησή του νά τοὺς προδιάθετε πιὰ και ὄργανικά—μπῆκε και στίς ἰωνικές πόλεις τῆς Ἑλλάδος και στίς Ἀθῆνες, ὅπου τὸνέ χρησιμοποίησαν κυρίως στήν ἀγωγή τῶν ἐφήβων, γιατί δέν τὸνέ νομίζανε διαστροφή, μά ἴσα ἴσα «με παρησίαν και ὑπερηφάνειαν τὸν ἀνέφεραν ὡς ἕνα σημεῖον ἀνωτερότητος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους λαούς ὡς ἕνα κατ' ἐξοχὴν δείγμα πολιτισμοῦ». Ὅτι ὅμως εἶναι διαστροφή τοῦ γενετήσιου ἐνοστίχτου δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία· και γι αὐτὸ καταδικάστηκε και στήν ἀρχαιότητα ἀκόμη, μά περισσότερο στή χριστιανική ἐποχή ὡς σήμερα. Ὁ Δάντης ρίχνει τοὺς ὀμοφυλόφιλους νά τυρα-

γιένεται φριχτὰ στόν ἑβδομο κύκλο τῆς Κόλασης.

Βέβαια δέν ἱκανοποιεῖ γιά τὴν ἐξήγηση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἡ ἱστορική μόνο ἐρμηνεία πού δίνει ὁ κ. Σ., πὼς τάχα ὁ παιδικός ἔρωσ «εἶναι γέννημα τῆς ζωῆς τοῦ στρατοπέδου και ὅτι ἀνήκει εἰς ἐποχᾶς μεταναστεύσεων και νομαδικῶν περιπετειῶν πολεμικῶν σπιφῶν, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ γυναῖκες λείπουν ἢ εἶναι ἀριθμητικῶς ἀνεπαρκεῖς». Γιατί ναίμην ὅπου λείπουν οἱ γυναῖκες και ζοῦνε πολλοὶ ἄντρες μαζί— στούς στρατώνες π.χ., στίς φυλακές κ. ἄ.—ἐμφανίζεται ἡ διαστροφή αὐτὴ σὲ μεγαλύτερο βαθμό, ἀλλὰ βλέπουμε πὼς και στή συνηθισμένη κοινωνική ζωὴ εἶναι ἀρκετὰ διαδομένη. Ὁ **Havelock Ellis** πού μελέτησε τὸ ζήτημα, προπάντων ὅπως παρουσιάζεται σήμερα, γράφει πὼς «στίς φιλελεύθερες, στίς μορφωμένες και μέσες τάξεις τῆς Ἀγγλίας οἱ διεστραμμένοι φτάνουνε στὰ 50%», ποσοστὸ ἀρκετὰ μεγάλο, και πού δέν εἶναι μικρότερο σ' ἄλλες χώρες. Δὲ φτάνει λοιπὸν ἡ ἱστορική ἐξήγηση. Χρειάζεται και ἡ ψυχολογική: Τὸ παιδί στή νηπιακή και παιδικὴ ἡλικία διοχετεύει ἀδιάφορα τὸ ἐρωτικό ἐνοστίχο τόσο στὰ ὀμόφυλα ὅσο και στὰ ἑτερόφυλα παιδιὰ—χωρίς βέβαια συνειδητὴ προεργασία—γιατί τὸ ἐρωτικό ἐνοστίχο δέν εἶναι συνδεδεμένο ἀκόμα στήν ἡλικία αὐτὴ με τὴ γενετήσια λειτουργία. Γιατί, ὅπως λέει ὁ **Fread** «ἡ διαφορά τῶν φύλων δέν παίζει κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, τὴν παιδικὴν, ἀποφασιστικὸν ρόλον. Χωρὶς τὸ φόβον ὅτι θὰ κακολογησῶμεν, δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι σὲ κάθε παιδί ὑφίσταται ἀρκετὴ δόσις ὀμοφυλοφιλίας». Ἄλλὰ με τὸν καιρὸ μεγαλώνοντας και μπαίνοντας στήν τάξη τῆς καθιερωμένης κοινωνικῆς ζωῆς, τὸ παιδί στρέφει τὸ ἐρωτικό του ἐνοστίχο ἀπὸ φυσικὴ κλίση στή σωστή του πορεία—σὲ ἑτερόφυλο—για τὴν ἀναπαραγωγή, χωρίς ὅμως νά ἐξαφανισθεῖ ὀλότελα ἡ συμπάθεια σὲ ὀμόφυλο· ἀλλὰ στούς περισσότερους ἀνθρώπους εἶτε πιέζεται κ' ἐκδηλώνεται ὡς ἔφεση γιά κοινωνικὴ προσέγγιση πού πραγματώνεται στή συγκρότηση και συγκράτηση τῆς κοινωνίας, εἶτε μετουσιώνεται στή φιλία· και σὲ μερικούς μάλιστα «ἐξαιρετικούς» ἀνθρώπους ἀνωτεροποιεῖται και παίρνει τὴ μορφὴ μεγάλης φιλανθρωπικῆς δράσης κ' ἑνός θερμοῦ ἀλτροῦσμοῦ. Μ' ἄλλα λόγια τὸ ἐρωτικό ἐνοστίχο κατευθύνεται σ' ἐνέργειες πού ἡ Κοινωνία τις ἀνέχεται. Ἄλλὰ σ' ἕνα μεγάλο ποσοστὸ ἀνθρώπων τὸ ἐρωτικό ἐνοστίχο εἶτε κατευθύνεται ἀμοιβαῖα και στὰ δυὸ φύλα εἶτε μόνο στὸ ὀμόφυλο, πού εἶναι και ἡ κοθαρὴ διαστροφή. Δέν ἔχει ἄδικο λοιπὸν κείνος πού εἶπε πὼς «κάθε τάση πού κυριαρχεῖ σὲ χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου, ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὴ νεαρὴ τὴν ἡλικία και παίρνει τὴν πρώτη θέση σ' αὐτὸν χάρις στίς ἐντυπώσεις τῶν πρώτων του παι-

δικῶν χρόνων.»

Κ' ἕνας ἄλλος ὅμως παράγοντας μπορεί νά συντέλεσε στήν ἐξάπλωση τοῦ παιδικοῦ ἔρωτα—ὁ οἰκονομικός. Ὁ Ἀριστοτέλης κί-
λας τόν ὑποδηλώνει καθαρά στά «Πολιτικά»
1272 a, 22—26: «πρός δὲ τὴν ὀλιγοσιτία ν
ὡς ὠφέλιμον πολλὰ πεφιλοσόφηκεν ὁ νομο-
θέτης, καὶ πρὸς τὴν διάζευξιν τῶν γυναικῶν,
ἵνα μὴ πολυτεκνώσι, τὴν πρὸς
τοὺς ἄρρενας ποιήσας ὀμίλιαν, περὶ ἧς εἰ
φαύλως ἢ μὴ φαύλως, ἕτερος ἔσται τοῦ
διασκέψασθαι καιρός.» Σὲ τόπους φτωχοῦς
θὰ προσπαθοῦσαν νά παρεμποδίσουν τὴν αὐ-
ξησὴν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ μὲ τὸν παιδικὸ ἔ-
ρωτα εἶτε ὑπὸ τῆ σκέτῃ τῶν νόμων ὅπως
στὴν Κρήτη—καὶ σ' ἄλλα δωρικά μέρη—εἶ-
τε μὲ τὴ σωτηρὴν τοὺς συγκατάθεση. Ὡστε
ἡ ὀμοφυλοφιλία, ποὺ «δυνάμει» ὑπάρχει
παντοῦ, ἐκδηλώνεται καὶ παίρνει διαστάσεις
κυριῶς ὅπου ἡ κοινωνία γιὰ λόγους οἰκονο-
μικούς δὲν τὴν καταδικάζει. Ἔτσι ξεκινώντας
γινοῦνταν σιγά σιγά κληρονομικὸ χαρακτη-
ριστικὸ, ποὺ ἀλλοίωνε τὸν ὄργανισμό καὶ
τὸν προδιάθετε εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν διαστροφή.

Ἄπ' ὅσα εἶπαμε παραπάνω δὲ φαίνεται
πιὰ νὰ εἶναι καὶ πρόβλημα τὸ πὼς ἐξευγενί-
σανε οἱ Ἕλληνες τὸν παιδικὸ ἔρωτα καὶ τοῦ
δῶσανε ἕνα ἀνώτερο πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ
περιεχόμενο. Ἡ κοινωνικὴ του χροιά
καὶ ἡ ψυχολογικὴ του ἐπίδραση δὲν περιο-
ρίστηκε μονάχα στὸ παθολογικὸ, μὰ ζαπλώ-
θηκε μὲ μιά αἴγλη χαρακτηριστικὴ σὲ μερι-
κὲς ἀπὸ τίς φωτεινότερες ἐκδηλώσεις τοῦ ἐλ-
ληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ «καλοὶ κάγαθοὶ»
πολλὰ ὀφείλανε στὸν παιδικὸ ἔρωτα, ποὺ
τοὺς διαμόρφωσε κατάλληλα τὸ χαρακτήρα
μέσα στὴν στοργικὴ καὶ θερμὴ του μέριμνα.
Τὴν εὐεργετικὴ αὐτὴ διαδρομὴ τὴν ἐκθέτει
ἀναλυτικὰ ὁ κ. Σ.. Κι ὁ Πλάτων, μὲ τὸ στόμα
τῶν ὀμιλητῶν του στὸ «Συμπόσιον», δὲν πα-
ραλείπει νὰ ἐκφράσει τὴν παιδαγωγικὴ δύν-
αμη τοῦ παιδικοῦ ἔρωτα—ἀνκαὶ ἀνεβαίνει πιὸ
πάνω ἀπ' αὐτόν, στὸν πλατωνικὸ ἔ-
ρωτα, σὲ μιά αἰσθηματικὴ διπλοῦ μετα-
φυσικὴ, μὲ ἐνδιάμεσους σταθμοὺς τὰ ὠραία
σώματα, τίς ὠραίες πράξεις, τίς ὠραίες μα-
θήσεις, καὶ πάντα ἀπ' ὅλα τὸ κάλλος, τὸ
κάλλος τὸ ἀπόλυτο, τὸ «εἰλικρινές, καθαρὸν
ἀμεικτον, ἀλλὰ μὴ ἀνάπλεων σαρκῶν τε ἀν-
θρωπίνων καὶ χρωμάτων καὶ ἄλλης πολλῆς
φλυαρίας θνητῆς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ θεῖον καλὸν
μονοειδές» (211e), ποὺ φέρνει τὴν ἀληθινὴ ἀ-
ρετή, τὴν ἀρετὴν ποὺ ἐξυμνεῖ στὸ πρό-
σωπο τοῦ «δαίμονιου» Σωκράτη ἢ ἐρωτικὴ
μέθη τοῦ Ἀλκιβιάδη. Ἀλλὰ βέβαια τὴν ἐπί-
μονη μὰ ὠραία τούτῃ ἀνάβαση τοῦ Πλάτωνος
θὰ τὴν κάνει κανεὶς καλύτερα μελετώντας
τὸ «Συμπόσιον» προσεχτικῶς, μὲ τὴν πολυτιμὴ,
κι ἀπαραίτητη γιὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστη,
βοήθεια τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κ. Συκουτρῆ.

Πρὶν τελειώσω τὸ λόγο γιὰ τὴν Εἰσαγωγή

θέλω νὰ τονίσω τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία ποὺ
δίνει—καὶ δίκαια—ὁ κ. Σ. γιὰ τὴν τεχνικὴ
διαρρύθμιση τοῦ «Συμποσίου». Τίποτε δὲν
μῆκε ἄσκοπα, οὔτ' ἕνα ἐπεισόδιο, οὔτε μιά
λεπτομέρεια. Τὸ καθετὶ εἶναι στὸν τόπο του
καὶ στὸν καιρὸ του, καλὰ βαλμένο, ὥστε
δικαιολογημένα νὰ πεῖ ὁ καθηγητὴς G. Murray
πὼς ὁ Πλάτων «εἶναι ὁ μέγιστος καλλιτέχνης
τῆς ἐλληνικῆς, ἴσως δὲ καὶ πάσης ἄλλης παν-
τὸς χρόνου πεζογραφίας».

Γιὰ τὴ γλωσσικὴ μορφή διατηροῦμε ἀκέ-
ριες τίς ἐπιφυλάξεις μας τόσο στὴν εἰσαγω-
γὴ ὅσο καὶ στὴ μετάφραση τοῦ κ. Σ.. Τὸ ἔρ-
γο θὰ κέρδιζε ἀπειρα ἂν γραφόταν στὴ ζων-
τανὴ μας γλώσσα. Θὰ γινόταν πιὸ ἀπλό
καὶ φωτεινὸ, ἡ εὐρύθμια του θὰ πλουτιζόταν,
θὰ χρωματιζόταν δυνατώτερα καὶ ἡ ἐσωτερικ-
ῆ του ζωντανιά θὰ ἦταν παραστατικώτερη.
Θὰ ἔφτανε σὲ περισσότερα χέρια καὶ θὰ ἔ-
φερνε ἀποτελέσματα μεγαλύτερα. Θὰ ἔσπεκε
σὲ βάση πιὸ γερὴ καὶ θὰ κινούσε τὴ σκέψη
ἐντονώτερα, πιὸ δημιουργικὰ. Θὰ ἄντεχε
στὸ χρόνο περισσότερο καὶ πιὸ σίγουρα θὰ
ξεπερνούσε τὴν κοινὴ ζωὴ ἐνὸς συνηθισμένου
βιβλίου. Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς ὁ καθηγητὴς κ.
Π. Λορεντζάτος ἄρπαζε καλύτερα τὸ νόημα
τῶν τέτοιων ἐκδόσεων καὶ τὸ ἐφάρμοσε πρε-
πούμενα στὸν «Αἴαντα» τοῦ Σοφοκλέους.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὸ γράψιμο τοῦ κ. Σ.
ἔχει ἕνα ὕφος «ἀνθηρό», μένει ὅμως ὡστόσο
ἔξω ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα. Ἡ
πρῶτη κίδλας φράση στὴ μετάφραση χτυπιεῖ
ἀσχημα: «Αἰσθάνομαι, ἀπαράσκευος δὲν εἶμαι
εἰς ὅσα μ' ἐρωτᾶτε. Αἰσθάνομαι, ἀπαρα-
σκευος δὲν εἶμαι σάμπως
νὰ μὴ εἶναι ἐλληνικά. Φαίνεται καθαρά
πὼς εἶναι ξενισμός. Βέβαια ἀκούεται τὸ «αἰ-
σθάνομαι ἄρωστος σήμερα» ἢ «αἰσθάνομαι
καλὰ τώρα» (=νιώθω πὼς εἶμαι καλὰ τώρα),
ἀλλὰ στίς φράσεις αὐτές δὲν ὑπάρχει γιὰ
συμπλήρωμα τὸ ρῆμα «εἶμαι», ποὺ χωρὶς τὸν
εἰδικὸ σύνδεσμο δὲν μπορεί νὰ σταθεῖ ἐδῶ.
Παρόμοια ἐξυλιστρήματα βρίσκονται ἀρκε-
τὰ καὶ κάνουν τὴν μετάφραση κυριῶς, ποὺ ἀ-
κολουθεῖ τὴ φρασεολογία τοῦ κειμένου, σὲ
πολλὰ σημεία σκοτεινὰ καὶ δύσκολη, ὥστε χρεῖ-
ζεται τὸ ἀπάναντι κείμενο γιὰ νὰ τὴν ξεδια-
λύσει. Παραθέτω ἕνα ἀπ' αὐτά: «ποιητὴς εἶ-
ναι ὁ θεὸς σοφὸς τόνον, ποὺ νὰ ἡμπορῆ καὶ
ἄλλον νὰ μεταποιήσῃ». «Νὰ μεταποιή-
σῃ» δηλ. νὰ ἀλλάξει, νὰ μεταβάλει, νὰ κάμει
ψεύτικος; Ὅχι βέβαια, ἀλλὰ «νὰ κάμει ποιη-
τῆς», ὅπως φαίνεται στὸ κείμενο: «ποιητῆς
ὁ θεὸς σοφὸς οὕτως ὥστε καὶ ἄλλον ποιή-
σαι...» (196e) Κι ἀκόμη τοῦτο: τὸ «ὅπως ἂν
δύνομαι», (201e) ἔρμηνεύεται «ὅπως ὅποτε
ἡμπορῶ», ποὺ, ὅπως μῆκε, πάει νὰ πεῖ «ἔ,
ὅτι καὶ νᾶναι, μπορῶ», ἐνῶ εἶναι φανερό
πὼς θέλει νὰ πεῖ ὅτι ἀμφιβάλω ἂν μπορῶ,
ἀλλὰ θὰ μιλήσω «ὅπως μπορῶ», κι ἂν ἦταν

ανάγκη νά μπει καί τὸ “ὄπωσθήποτε,, θά μεταφραζόταν: “ὅπως ὄπωσθήποτε μπορῶ.”

Τὸ ὅτι ἡ μετάφραση εἶναι “φιλολογική,, κι ὄχι “λογοτεχνική,, δὲν ἔχει σημασία. Γιατί μιὰ μετάφραση ὅσο φιλολογική κι ἂν εἶναι, πρέπει νά διαβάζεται καὶ ἡ μόνη της, ἂν ὄχι εὐχάριστα τουλάχιστο ἀνετα καὶ χωρὶς μεγάλες δυσκολίες. Καί ἴσα ἴσα ἂν θέλουμε ἡ φιλολογία νά ἔχει πραγματική ζωὴ, πρέπει νά μὴ τῆς ἀφαιροῦμε τὴ ζωὴ πού ἔχει, μὰ νὰ τῆς τὴν ἀνανεώνουμε καὶ νὰ τὴν πλουτίζουμε μὲ νέα βιώσιμα στοιχεῖα κι ὄχι νὰ τὴ σχηματοποιοῦμε σὲ νεκρά καλοῦπια. Γιατί εἶναι μὰ τὴν ἀλήθεια λυπηρὸ τὸ ὄνομα τῆς ἐπιστῆμης τῆς ζωῆς τῶσαν αἰώνων—ζωῆς πού καὶ σήμερὰ ἐξασκεῖ τεράστια τὴν ἐπίδρασή της πάνω στὴ δική μας τὴ ζωὴ—νά καταντήσῃ νά σημαίνει καθετὶ χωρὶς ζωὴ, ἀνούσιο, φτιαχτὸ καὶ σχολαστικὸ, καὶ νά λέμε περιφρονητικὰ γιὰ κάτι τέτοιο πὼς εἶναι «φιλολογία» ἢ «φιλολογίες», καὶ γιὰ κάποιον πού ματαιοπονεῖ πὼς «κάνει φιλολογία». Αὐτὸ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τῆς ἀπνεκρωτικῆς ἐπίδρασης τῆς τρεχούμενης φιλολογίας.

Ἐπομένως ὅσο κι ἂν δὲ συμφωνοῦμε πλῆρως μὲ τὶς ἀρχές τοῦ κ. Συκουτρῆ, πρέπει νά ὁμολογήσουμε πὼς δούλεψε μὲ χαρακτηριστικὴ εὐρύτητα σκέψης—πράμα πού δὲ συναντοῦμε συχνὰ στὴν Ἑλλάδα, γιατί σὲ κάθε σχεδὸν νεοελληνικῆ ἐνέργεια κυριαρχεῖ μιὰ στενὸκαρδῆ ἀποκλειστικότητα. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ζητάει τὴν ἀπολύτρωση, ἂν ὄχι ἴσως παραγνωρίζοντας τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ προσπαθώντας νὰ κυριαρχήσῃ, ἂν εἶναι δυνατὸ, πάνω σ’ αὐτὴ μὲ μέσα ἀμβίβολης ἀποτελεσματικότητας. Κ’ ἔτσι μοιάζει σὰ ν’ ἀπευθύνεται στοὺς «μικροαστοὺς τοῦ πνεύματος», ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἔχει, φαίνεται, λόγους σοβαροὺς νά πιστεῦει, ἀπόλυτα σχεδόν, στὴν ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ μιὰ τόσο σοφὰ φροντισμένη ἐκδόση μὲ τέτοια ζωντανὴ διάθεση καὶ δυναμικὴ δημιουργία, ἀξίζει τὸ ἐνδιαφερό καὶ τὴν ἐχτίμησιν ὄλων πού ἀγαποῦνε τὴν ἀρχαιότητα ὅσο καὶ τὴ σημερινὴ ζωὴ καὶ δὲν τυφλώθηκαν ἀκόμη ἀπὸ φανατισμοὺς.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΦΩΤΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

(1890—1934)

Φῶτος Πολίτη! Ἀκόμα νομιζῶ πὼς εἶναι φέμα ὁ θάνατος του. Τὸν εἶχα συνήθεισι δυὸ χρόνια σχεδόν νὰ τὸν βλέπω στὸ γραφεῖο τῆς «Πραΐας» μεταφράζοντας τὶς γερμανικὲς ἐφημερίδες καὶ γράφοντας τὶς ἐπιφυλλίδες του. Μέτριο ἀνάστημα, ἀρχοντικὴ φυσιογνω-

μία, μὲ μεγάλα ἐκφραστικὰ μάτια, πού χαμογελοῦσαν κάτω ἀπὸ ἓνα πλατὺ μέτωπο. Καὶ πάντα μὲ τὸ συγκρατημένο χαμόγελο καὶ τὶς μετρημένες χειρονομίες του νά μοῦ λέει :

—Ἐσεῖς οἱ νέοι βρίσκεστε σὲ κακὸ δρόμο!..

Ἦταν ὁ καημὸς του καὶ τὸ ἀσθενικὸ του σημεῖο. Καὶ γι’ αὐτὸ πάντα διαφωνοῦσαμε γιὰ τὸ ἐλεύθερο ἄτομο, πού ἦταν τὸ κέντρο τῆς κοσμοθεωρίας του. Δὲ χώνευε τὸν οἰκονομικὸ ἄνθρωπο. Ὑποστήριζε πὼς ἓνας ἄνθρωπος, βέλαιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, μὲ τὴν πληρότητα πού νιώθει ἀπὸ τὴν ὀρθὴ κατεύθυνση πού τραβάει, δὲν μπορεῖ νὰ παρασύρεται ἀπὸ κοσμοθεωρίες πού γενιοῦνται, ζοῦν καὶ πεθαίνουν μέσα στὸ χρόνο. Σύμβολό του ἦταν ὁ Προμηθεὺς, ἓνα ἐλεύθερο ἄτομο ἔξω χρόνου καὶ τόπου—πάντα αἰώνιο καὶ πάντα ἀχτινοβόλο.

Θρεμμένος μὲ τὴν ἀρχαία φιλολογία καὶ σπουδασμένος στὴ Γερμανία, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού σημειώθηκε ἀντίδραση στὸ ματεριαλισμὸ, εἶχε τὴν αἴσθησι τοῦ μέτρου σ’ ἓνα ἀπίστευτο βαθμὸ. Καὶ τίμιος ὅπως ἦταν, δὲ χαριζότανε πουθενά. Μισοῦσε τρομερὰ τὸν «καταφερτζήδισμό»—ἓνα μόνιμο ἐλάττωμα στὴν πνευματικὴ ἱστορία μας. Ἡ μανία του νά λέει τὴν ἀλήθεια τοῦ δημιουργήσε τόσοσ ἐχθροὺς, τόσο πού ὕστερα νὰ ἀπὸ τὸ θάνατό του ἀκόμα προσάθησαν νὰ συλῆσουν τὴ μνήμη του.

Πολλοὶ πιστεῦουν πὼς ἦταν αὐστηρὸς μέχρι ἀδικίας καὶ τὸνομά του στὴν κριτικὴ ἔγινε ταυτόσημα μὲ τὴν ἄρνησι. Κι ὅμως ὁ Πολίτης δὲν ἦταν ἀδικός. Ἀδέκαστος ναί, αὐστηρὸς ἀπὸ τὴ βαθεῖα ἐπίγνωσης πού εἶχε γιὰ τὴν ἀξία τῆς κριτικῆς, ὅμως ποτὲ δὲν ἔγραφε παρακινούμενος ἀπὸ ἥροστρατικὴ διάθεση. Ἡ κριτικὴ του δὲν ἦταν ἀπλὸς ἔπαινος ἢ κατάκρισι. Δικαιολογοῦσε πάντα τὴ γνώμη του μὲ δυνατὰ ἐπιχειρήματα καὶ γινότανε πειστικὸς. Εἶναι ὁ μόνος λογοτέχνης μας, ὕστερα ἀπὸ τὸ Ροῖδη, πού δημιούργησε στὸ ἀγαρὸ πλαίσιο τῆς κριτικῆς. Στὰ γραπτὰ του δὲν ἔβλεπε τὴν ξώπετση γνώμη πού στηρίζεται σάν δικαιογία ἀπάνω σὲ μιὰν αἰσθητικὴ σκοπιὰ, μαθημένη ἀπὸ διαβάσματα. Ἦταν ὁ ἴδιος πλούσιος πρὸ συναισθηματικὸ κόσμο, εἶχε τὴν αὐστηρὴ ἀγάπη μέσα του γιὰ κριτήριον, καὶ ποτὲ δὲν ἐχρησιμοποίησε κακὰ τὴν ὑπογραφή του. Στὰ νεοελληνικὰ γράμματα ἔμεινε σάν ἐγγύθησι δικαιοσύνης.

Στὴν αὐστηρὴ αὐτοκριτικὴ του ἀποδίδω τὸ γεγονὸς πὼς δὲν ἔγραψε ὁ ἴδιος παρά δυὸ θεατρικὰ ἔργα : «Ὁ Καραγκιόζης ὁ Μέγας» καὶ «Ὁ Ταιμισκῆς». Ὁ ἄνθρωπος πού εἶχε ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὴν ἀπίστησιν νὰ γράφουν ἀρτια ἔργα, δὲν μποροῦσε ν’ ἀνεχτεῖ δικὰ του ἔργα πού δὲν θά εἶχαν τὴ σφραγίδα τῆς τελειότητας. Κ’ ἔτσι ὅλες τὶς πλούσιες πνευ-

ματικές ικανότητές του τις διέθεσε εκεί που πραγματικά στάθηκε στην πρώτη γραμμή: στην κριτική, στο γλωσσικό ζήτημα και στο θέατρο.

Έδω και δυό χρόνια πολεμούσε για το γλωσσικό ζήτημα, που έχει μιάν ύποχρωση. Προτού εμφανισθούν οι «νεοδημοτικιστές»— άνθρωποι που δεν εδημιούργησαν τίποτε δικό τους και πάντα λογοκοπονάνε με άξωση να τους παίρνει ένας για σπουδαίους—ο Φ. Πολίτης με το όξυ κριτικό του πνεύμα είχε διαπισθανθεί τη στροφή της αντίδρασης που συστηματοποιήθηκε σήμερα: και χτυπούσε άμελιχτα από τις επιφυλλίδες του στην «Πρωία», που ξεδιάλυταν τους καπνούς; και φανέρωναν τη γλωσσική αλήθεια.

Βέβαια δεν έπαιρνε τη σωστή κοινωνική σημασία που έχει το γλωσσικό ζήτημα, για να 'λθει ξεκάρφα τους σκοπούς των ανθρώπων που γυρίζουν στην καθαρεύουσα σιγά—σιγά με το επιχείρημα πως η Δημοτική είναι φτωχή. Όμως καταλάβαινε βαθειά τη σημασία που θα είχε στην εξέλιξη της λογοτεχνίας μας μιιά προσπάθεια που πάει να νοθεύει το γλωσσικό όργανο, που δεν μπορεί ποτέ παρά να μας πιασδρομήσει στο σκοπό που επιδιώκουμε—να φτάσουμε σε μιιά γλώσσα μουσική, πλούσια, έτοιμη να εκφράσει τὰ διανοημάτὰ μας σε κάθε πνευματικό τομέα.

—Η Δημοτική είναι βέβαια λιγάκι φτωχή, μου έλεγε. Γιατί όλοι έμεις που τη γράφουμε είμαστε πολύ φτωχοί. Αν φροντίζαμε να πλουτίσουμε τόν εαυτό μας, ή καλύτερα αν μάθουμε να μη μäs πειράζει ή αλήθεια στὰ νεύρα, θα καταρθώσουμε να διαμορφώσουμε τη γλώσσα μας τη ζωντανή, και να συνεχίσουμε την παράδοση των ανθρώπων που δούλεψαν για μäs. Όλοι αυτοί οι νεοδημοτικιστές, ντιλετάντες της τέχνης, θέλουν να μäs κάνουν να χρησιμοποιήσουμε την κρωστιαρική νοοτροπία τους για να εκφράσουμε τούς εαυτούς μας...

Άλλά ο Φώτος Πολίτης δεν περιοριζότανε στὰ άρθρα του για να πολεμήσει τη γλωσσική αντίδραση. Από τὸ Ἐθνικό Θέατρο κατάφερε, σε τρία χρόνια, να επιβάλλει στους ξεπασμένους καθαρευουσιάνους τη Δημοτική σαν τη μόνη γλώσσα τού θεάτρου. Κι άκριβώς γι αυτό είχε την έπιθεση όλων. Τελευταία ακόμα ο καθηγητής τού Πανεπιστημίου κ. Ανδρεάδης παραπονιότανε γιατί δεν παίζονται και έργα στην καθαρεύουσα και μιιά μιχτή γλώσσα. Όμως ή προσωπικότητα τού Πολίτη ήτανε καταθλιπτική κι άντεχε σ' αυτή την έπικριση. Και συνέχιζε τη δουλειά του, άνεβάζοντας έργα στὸ Ἐθνικό Θέατρο με την πιό καθάρια δημοτική, με μεταφράσεις τού Πάλλη, Γρυπάρη, Ποριώτη, Καρθαίου και άλλων δημοτικιστών. Κ' ήτανε

τέτοια ή άναγνώριση της καθαρής δημοτικής σαν θεατρικής γλώσσας, ώστε όλος ο κόσμος διαμαρτυρήθηκε με τὸ άνεβάσμα ενός έργου τού Σω σε μετάφραση παραγεμισμένη από καθαρευουσιανισμούς.

Θυμάμαι τὸ απόγευμα της κηδείας ο φίλος Σ. Μυριβήλης μου έλεγε:

—Με τὸ θάνατο τού Πολίτη έμεις οι Δημοτικιστές χάσαμε τὸ Ἐθνικό Θέατρο, που ήτανε ένα γλωσσικό μετερίζι!

Κ' είχε απόλυτα δίκαιο. Γιατί κανένας δεν είναι Πολίτης, για να μπορέσει να συνεχίσει τη γλωσσική παράδοσή του στὸ Ἐθνικό Θέατρο.

Η έργασία τού Πολίτη στὸ Ἐθνικό Θέατρο είναι ή μεγαλύτερη δημιουργία στην ιστορία τού νεοελληνικού θεάτρου. Πριν απ' αυτόν είχαμε καλούς ήθοποιούς, σπάνια όμως καλές παραστάσεις δηλ. έρμηνείες των έργων. Βέβαια έλειπαν τὰ οικονομικά μέσα που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στὸ πλουσιό άνεβάσμα ενός έργου. Όμως ήτανε άγνωστη ή πνοή της δημιουργίας που μεταμορφώνει ένα κείμενο σ' ένα ζωντανό κομμάτι ζωής. Άκούσθε έτσι ήθοποιούς που ήξαιραν τούς ρόλους των—συνηθέτατα ακούσαμε τη συνέχεια από τόν υποβολέα—δμως σπάνια είχαμε την έντύπωση πως ζούσαμε στην άμύσφαιρα των έργων.

Ο Πολίτης ήτανε, χωρίς άμφιβολία, ιδιοφυία σκηνοθετική. Δεν ήξαιρε μονάχο να δίνει τὸ κατάλληλο πλαίσιο με μιιά καλλιτεχνική λιτότητα, χωρίς την πλούσια ρητορεία τού στολιδίου που τὸ επέτρεπαν τὰ άφθονα οικονομικά μέσα που είχε στη διάθεση του, αλλά ήτανε άξιος να έρμηνεύει τὸ έργο και να μπάζει τὸ θεατή στὸ αληθινό νόημα τού συγγραφέα. Κάθε πρεμιέρα τού Ἐθνικού ήτανε ένα καλλιτεχνικό γεγονός, που προκαλούσε τόν ένθουσιασμό των ανθρώπων που σέβονται την αλήθεια, και τὰ πικρά σχόλια των γερασμένων τύπων που ένιωθαν να ξεπέφτουν μέσα τους με την άποκάλυψη της αλήθειας.

Οι άρχαίες τραγωδίες που άνέβασε στὸ Ἐθνικό είναι ό,τι έχει να παρουσιάσει τὸ θεατρό μας, γιατί ήτανε ο μόνος ίσως που ήξαιρε τι σημαίνει άρχαία τραγωδία κ' ένιωθε την αιώνια συγκίνηση που περικλείνει. Δέ φοβήθηκε να χτυπήσει την πρόληψη και να καινοτομήσει, βέβαιος πως δεν προδίνει τὸ πνεύμα των μεγάλων τραγικών. Ήτανε πιστός τους, τούς καταλάβαινε τόσο καλά και φιλοδοξούσε να μη τούς άφήσει να χαϊρουνται τη δόξη τους από τὰ βιβλία. Κατάφερε έτσι να τούς άνεβάσει στη σκηνή και να συγκλονίσει τούς σημερινούς θεατές, έστω και σε θεατρικό τύπο που είναι ξεπερασμένους σήμερα. Γιατί κατάφερε και στὰ καλοήπια ακόμα να δώσει κίνηση (σι Πέρ-

σαι του Αισχύλου) και την ατμόσφαιρα τους να ξαναζωντανέψει. Ο χορός στον Οιδίποδα Τύραννο δεν ήταν οι γέροι που συνηθίσαμε στις αρχαίες τραγωδίες να βλέπουμε, έτοιμοι να τσακίσουν τα πόδια τους αν τύχει να περπατήσουν λιγάκι—μυόμιες που μας άποξένωναν από την αρχαία τραγωδία—αλλά ένας όχλος που γέμιζε τη σκηνή, που συμπνοούσε και θύμωνε και καταριότανε κ' έκλαιγε. Κ' έτσι η αρχαία τραγωδία μας μιλούσε με τα ίδια έκφραστικά μέσα του σημερινού θεάτρου, ο λόγος της κύριαρχούσε χωρίς να πνίγεται από το σημειωτό και τις συνηθικές ασκήσεις του χορού, που μας σέρβιραν σάν γνήσια έρμηνεία της ελληνικής τραγωδίας.

Ο Πολίτης μας έκανε ν' αγαπήσουμε τους τραγικούς μας, μας ανέβασε σε ψηλότερο αισθητικό πεδίο και προπαρασκεύασε, με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, την ανθιση στη στείρα θεατρική παραγωγή του τόπου μας. Μεγάλη ή προσπάθειά του κ' είναι τεράστιο τό κενό που άφηκε πίσω του με τον πρόωρο θάνατό του, τόσο που να δικαιολογεί τον έπιτυχή χαρακτήρισμό που έδωσε ο Πρωθυπουργός: «Ο θάνατος του Πολίτη είναι έθνική άπώλεια.»

Δεν έγραφα τα λίγα αυτά λόγια με την αξίωση να τοποθετήσω τό πολύπλευρο έργο του Φώτου Πολίτη. Είναι τόσο μεγάλο που προπαντός έγω, ένας άνθρωπος που σιχαίνομαι τις κριτικές—τουλάχιστον όπως γράφονται στον τόπο μας—και δεν διαθέτω κανένα κύρος, δεν θα τολμούσα ποτέ ν' ασχοληθώ γι αυτό. Μονάχα ή αγάπη που είχα στον Πολίτη και ή μεγάλη έχτιμηση στο έργο του μ' έκαναν να γράψω τό πρόχειρο αυτό σημείωμα σάν ένα φόρο σεβασμού στή μνήμη του.

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Πολλοί μας εκφράζουν την άπορία τους, γιατί δε δημοσιεύουμε έργασίες νέων, μόλο που διακηρύξαμε πως θα υποστηρίξουμε πολν τους νέους λογοτέχνες. Κ' ή άδόςα τψ Θεψ, ένα κάτι που παράγει άφθονα τον καιρό τούτο ό τόπος μας είναι τα γραψίματα των νέων. Και στο γραφείο μας εκατοντάδες είναι τα νεανικά έργα που φτάσανε και φτάνουνε άπ' όλες τις μεριές του τόπου: διηγήματα, μελέτες, ποιήματα—προπαντός ποιήματα. Μά είναι αποκαρ-

διωτικό τό γεγονός που, έξόν από ελάχιστες εξαιρέσεις, τίποτε άξιο, τίποτε που να μη κινεί καν την αγανάκτηση δε βρήκαμε σ' αυτά. Γιατί, φαίνεται, δε γράφουν οι νέοι αυτοί από έσωτερική ανάγκη, πια έτσι αλλά και μόνον για να γράψουν: «Ανάγνωση και γραφή ξαίρουν, χαρτί και μολύβι βρίσκειται και τό ποιήμα σακρώνεται στο γόνατο. Γράφουνε για ψυχές και για λουλούδια, για μυστικά και γι άστρα, για θλίψες και καρδιές, για ζωή και για θάνατο, γι αγάπες και για πόνοους—προπαντός για πόνοους, σάμπως να φάγανε τη ζωή με τό κουτάλι!

Μιλούνε ψεύτικα, άχρωμα, άτεχνα, έπιτηδευμένα και παράλογα πολλές φορές. Τους λείπει και τό στοιχειωδέστερο «γνώθι σαυτόν», κ' έχουν οι περισσότεροι μεσάνυχτα για τις άπαραίτητες πρώτες γνώσεις κι άπαιτήσεις της τέχνης. Τό θράσος της άγνοιας, όπως χαρακτηριστικά είπε κάποιος, τους κάνει να νομίζουν πως γράφουν άριστουργήματα.

Σ' όλους τους νέους αυτοίς συστήνουμε περισσότερη και αυστηρότερη αυτοκριτική και πον άπ' όλα διάθεσμα. Να μελετήσουν με προσοχή έργα βασικά για την τέχνη, δικά μας και ξένα. Γιατί δε φτάνει ητής ή διάθεση για να γίνει κανένας ποιητής ή ό,τι άλλο. Χρειάζεται κ' ή έντατική κ' επίμονη μελέτη, συνδυασμένη με τό ένσυνείδητο κ' ευσυνείδητο δούλεμα. Χρειάζεται να βάλουνε τάξη στις επιδιώξεις και κατευθύνσεις των και να συστηματοποιήσουν λογικά την εργασία τους. Κι ακόμα, πνοή να βασιλεύει στα γραψίματά τους και να κοιτάζουν τη ζωή με μάτι καθαρό, όχι θολά κι άρωστημένα.

◆◆◆
Στα έμμετρα και πεζά σε κυπριακή γλώσσα έργα που δημοσιεύονται στα «Κυπριακά Γράμματα», θα παρατηρήσουν οι αναγνώστες πως διαφέρει ή γραφική παγων τους π. γ. τσιαί, τζ'αί, τζ'αι, τζ'αι ακόμα μι ά γραφή για τους φθόγγους αυτους και γράφουμε ό καθέννας όπως του

ἐρχεται βολικά. Στ' ἀλήθεια καμμιά ἀπό τις παραπάνω παραστάσεις δὲν ἀποδίδει τὴν ἀκριβῆ προφορά τοῦ φθόγγου αὐτοῦ, οὔτε κ' οἱ ἀνάλογες παραστάσεις ἀποδίδουν τοὺς ἄλλους ἰδιαιτέρους κυπριώτικους φθόγγους. Κι αὐτὸ γιατί λείπουν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο τὰ ἀνάλογα σημάδια, ὅπως τοῦ λείπουν καὶ τὰ σημάδια ἄλλων φθόγγων ὄχι μόνο στενὰ ἰδιωματικῶν ἀλλὰ πα-
 νελληνῶν.

Κι ὅμως θάπρεπε νὰ κρατήσουμε μιὰ ὁμοιομορφία — καὶ προσπαθοῦμε νὰ τὸ κά-
 νουμε. Ἀλλὰ οἱ συγγραφεῖς τῶν κυπριώτι-
 κων αὐτῶν κομματιῶν κατάγονται ἀπὸ τὰ
 διάφορα μέρη τῆς Κύπρου, καὶ καθένas
 γράφει τὸν ἰδιαίτερο γλωσσικὸ τύπο τῆς
 περιοχῆς του — πὸν διαφέρει βέβαια στὶς
 ἄλλες περιοχῆς — ὅπως τὸ νομίζει σωστά.
 Εἶναι λοιπὸν κάπως παρακινδυνευμένο νὰ
 βάλουμε, γιὰ τὴν ὁμοιομορφία, τοὺς ἔστω
 καὶ λίγο διάφορους αὐτοὺς φθόγγους σ'
 ἓνα καλοῦπι, πὸν κι αὐτὸ δὲν εἶναι γερό.
 Γιατί γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ σίγουρα, πρέπει
 νὰ καθιερωθεῖ γενικὰ γιὰ τὸν κάθε φθόγγ-
 οῦ κ' ἓνα, πάντα καὶ παντοῦ τὸ ἴδιο, ση-
 μάδι. Κι αὐτὸ χρειάζεται ριζικὴ μεταβολὴ
 στὸ γραφικὸ μας σύστημα. Ἀλλὰ ἂν ἡ με-
 ταρρυθμισὴ αὐτὴ φαίνεται κάπως μακρινὴ
 γιὰ τὴν τωρινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἶναι ὁ-
 μως ἀνάγκη κάτι νὰ γίνει γιὰ τις ντοπι-
 ολιές τῆς ὅταν γράφονται, πὸν ἡ μεγάλῃ
 τους ἀξία εἶναι ἡ φωνητικὴ.

Θὰ παρατηρήσουν ἀκόμα οἱ ἀναγνώ-
 στες στὰ κυπριώτικα μας κομμάτια πὸς
 ἄλλα ἔχουν ἐρμηνευμένες μερικῆς ἰδιωματι-
 κῆς λέξεις κι ἄλλα δὲν ἔχουν. Ἀλλὰ τὸ πε-
 ριοδικὸ αὐτὸ ἀπευθύνεται κυρίως στοὺς
 Κύπριους, πὸν βέβαια δὲ χρειάζονται καὶ
 πολὺ τέτοιες ἐρμηνευτικῆς παραπομπές. Μὰ
 καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μὴ Κυπρίους, πολὺ
 λίγο θὰ τοὺς ὠφελήσουν μερικῆς τέτοιες
 ἐρμηνείες γιὰ νὰ τοὺς κάνουν νὰ νιώσουν
 τὴ φρεσκάδα, τὴ χάρη καὶ τὴν δημοφιλί-
 αὶ τὸ πρωτότυπον. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία
 πὸς αὐτὸ εἶναι μιὰ ἔλλειψη, μὰ ἐπι-
 ζοῦμε νὰ λείπει μὲ ἓνα ἀπὸ καιροῦ ἐτοιμα-
 ζόμενο κυπριακὸ λεξικὸ, πὸν δὲ θάργησει
 νὰ ἐκδοθεῖ.

Ἀπὸ τὴν πρώτη Δεκέβρη 1934 μῆχανε
 σὲ κυκλοφορία τὰ νέα κυπριακὰ γραμμα-
 τίσσημα μὲ τις παραστάσεις μερικῶν ἀπὸ
 τις κυπριακῆς ἀρχαιοτήτες. Εἶναι ἡ δευτέ-
 ρη σχετικὴ σειρά πὸν βγαίνει ὕστερ' ἀπὸ
 τὰ γραμματίσσημα πὸν ἐγήχανε στὸ 1928
 μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν πηνρντιάζουσων τῆς
 ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ πὸν εἰκόνιζαν ἐπίσης
 κυπριακῆς ἀρχαιοτήτες. Ἡ σειρά τοῦ 1928
 ἦταν μιὰ ἐξαιρετὴ ἀρχὴ καὶ γιὰ τὴν ἐκλο-
 γὴ τῶν μνημείων πὸν ἀπεικονίστηκαν καὶ
 γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ τῆς ἐχτέλεσης. Ἡ
 τωρινὴ ὕστερεῖ βέβαια καταφανέστατα στὴν
 καλλιτεχνικὴ ἐμφάνιση. Οἱ χρωματισμοὶ
 προπάντων δὲν εἶναι καὶ πιτυχεμένοι. Ἀλ-
 λά καὶ οὐσιαστικὰ ὕστερεῖ, γιατί ἀγνοήθη-
 καν ἀξιολογὰ μνημεῖα, π.χ. ἀγνοήθηκαν
 ὀλοκληρωτικὰ τὰ μνημεῖα τῆς Πάφου,
 τῆς πὸν Ἰακουστῆς καὶ ἱερῆς — τολμοῦ-
 με νὰ ποῦμε — περιοχῆς τῆς Κύπρου
 στὴν ἀρχαιοτὴτα.

Ὡστόσο κ' ἔτσι ὅπως εἶναι τὰ νέα γραμ-
 ματίσσημα θὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν τουριστι-
 κὴ κίνηση στὴν Κύπρον ἀρεκά, γιατί θὰ κι-
 νήσουν ἀμεσώτερα τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ ἔξω κό-
 σμου γιὰ τὸν τόπο μας, ἓνα τόπο πὸν κλεί-
 νει τόσους ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς. Κι
 ἀκόμα — καὶ τὸ νομίζουμε σπουδαιότερο
 αὐτὸ — θὰ μᾶς δοθεῖ ἔτσι ἀφορμὴ νὰ γνω-
 ρίσουμε ἑμεῖς οἱ Κύπριοι τὰ μνημεῖα μας,
 νὰ ρηθοῦμε σὲ κάποια στενώτερη ἐπαφὴ μα-
 ζὶ τους καὶ νὰ τ' ἀγαπήσουμε.

Ἀλλὰ μὲ τὴν εὐκαιρία τούτῃ καὶ μὲ
 τὴν εὐκαιρία τῆς δωρεᾶς τῶν 1000 λιρῶν
 ἀπὸ τὴν Ἐνωσὴ τῶν Μουσείων τῆς Ἀυτο-
 κρατορίας στὸ Μουσεῖο Κύπρου, θὰ πρέ-
 πει νὰ βγεῖ κ' ἓνας ὁδηγὸς τῶν κυπριακῶν
 ἀρχαιοτήτων ὄχι μονάχα ἀγγλικὰ ἢ γαλλι-
 κὰ ἀλλὰ καὶ ἑλληνικὰ, μὲ ἐξηγήσεις λίγο
 πολὺ λεπτομερεῖς γιὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ καλ-
 λιτεχνικὴ τους σημασία. Γιατί μᾶς λείπει
 καὶ τὸ ἀπλούστερο ἐγχειρίδιον κυπριακῆς
 ἀρχαιολογίας στὴ γλῶσσα μας. Καὶ τὸ γε-
 γονὸς αὐτὸ ἐμποδίζει σοβαρώτατα νὰ ἐχτι-
 μηθοῦν οἱ ἀρχαιοτήτες μας ἀπὸ τὸν πολὺ
 κόσμον, καὶ νὰ μελετηθοῦν μὲ τὴ στοργὴ
 καὶ τὸ ἐνδιαφέρο πὸν τοὺς ἀξίζει.

Τὰ δύο γράμματα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ

ΜΕΤ
Ο
Υ

στό μακαρότη Μενέλαο Δ. Φραγκοῦδη, πού δημοσιεύουμε στό τεύχος αὐτό, εἶναι τὰ μόνα πού ἐβρέθησαν ἀπό τὴ μεγάλη ἀλληλογραφία στὰ χαρτιά τοῦ Φραγκοῦδη. Καί τὰ δύο εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα, εἰδικά γιατί δείχνουνε τὶς σχέσεις τοῦ Παλαμᾶ με τοὺς Κύπριους διανοοῦμενους καὶ γενικώτερα γιατί βοηθοῦν στὴ βαθύτερη κατανόηση τοῦ Παλαμᾶ σχετικά με τὴ στάση πού ὁ ἴδιος κρατᾶει ἀπέναντι στό ἔργο του. Τὸ δεύτερο μάλιστα εἶναι ἐξαιρετικά χαρακτηριστικό, γιατί, ὅπως σημειώνει κι ὁ κ. Τάκης Φραγκοῦδης, «καθρεφτίζει ὅλον τὸν Παλαμᾶ, ἀρκεῖ νὰ ξαίσεις τὴν ιδιοσυγκρασία του. Ὅλο τὸ δράμα τὸ Παλαμικό, ὅπως λέει κι ὁ Ἄλκης Θουῖλος, διαφαίνεται στό γράμμα αὐτό. Ἡ αἰώνα ἀμφιβολία του γιὰ τὸ ἔργο του ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, καὶ ὕστερα καὶ ἡ συγκίνηση του καὶ ἡ χαρὰ του ὅταν γράφεις κιλὰ λόγια γιὰ τὸ ἔργο του».

Στὸν παλαιότερο κυπριακὸ τύπο ὑπάρχουν ἄρθρα μελέτες καὶ λογοτεχνήματα πού ξεχάστηκαν τώρα ὀλότελα μαζί με τὰ παλιά φύλλα τῶν ἐφημερίδων ὅπου δημοσιεύτηκαν. Καί τὰ κομμάτια αὐτὰ εἶναι ἀπὸ κάθε ἀποψηρὸ ἐνδιαφέροντα κι ἀξίζουν νὰ ξαναρθοῦνε στὴν ἐπιφάνεια γιὰ νὰ μπορέσει ὁ μελετὴς τῆς κυπριακῆς πνευματικῆς ζωῆς, εὐκολώτερα καὶ πιὸ σίγουρα νὰ τὴν τοποθετήσῃ ἱστορικά καὶ νὰ τὴν ἐπισημειώσῃ ἀξιολογικά στὴν ἀνάπτυξή της.

Στὴν πλατεῖα προσάθειά μας νὰ παρουσιάσουμε τὴ σύγχρονη κυπριακὴ διανόηση, δὲ θὰ παραλείψουμε, ἔτσι σὰν εἰσαγωγικά στὴν τωρινὴ ἐποχὴ, τὰ σχολιαστικά ἀπαραιτήτα στό σημερινὸ ἀνέβασμα, νὰ ξαναφέρουμε στὴ ζωὴ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτά, ἀναδημοσιεύοντας καὶ σχολιάζοντάς τα κατ'ἀλληλα ὅπου χρειάζεται. Αὐτὸ τὸ σχολιὸ ἔχουν οἱ ἀναδημοσιεύσεις πού κάναμε καὶ θὰ ξακολουθήσουμε νὰ κάνουμε γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουμε μιὰ δουλιὰ πού ταιριάζει νὰ γίνῃ. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπόμενα τεύχη μας θὰ ἀναδημοσιεύουμε τὴν «Κόρη τοῦ Μυλωνᾶ», κυπριώτικο διήγημα τοῦ μακαροῦ Νίκου Χατζηγαβριήλ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΛΑΥΚΟΥ ΛΙΘΕΡΗ—«Τὸ πρόβλημα τοῦ Καβάφη» Ἀλεξάνδρεια. Ἐκδόση Σπύρου Ν. Γρίβα 1934 Σελ. 1

Κ. Ν. ΑΚΑΘΙΩΤΗ—«Ἀλαργινὰ Μονοπάτια». (Ποιήματα). Τυπ. «Κόσμος», Λευκωσία 1934. Σελ. 1.

ΑΔΩΝΗ ΒΕΡΝΑΛΗ—«Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων Ποιητῶν 1878—1934». Πρῶτη Ἐκδόση, 1934.

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ—«Τὰ Βουκολικά καὶ τὰ Ἐγκώμια». Ἐκδ. Οἴκος Πέτρου Δημητράκου, Ἀθήνα Δρ. 25.

PAUL BALDASSERA (Γιάουλο Βαλδασερίδη)—«Le Colonne Corinthienne» (Ποιήματα) Paris, Editions Eugene Figuiere, 1934.

Ρ. Ρ. 60.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ—«Οἱ Μουσικὲς Φωνές». Ἀθήνα Τὰ Χρονικά. 1934.

KOSTES PALAMAS—«A Man's Death», translated by A. E. P. h o u t r i d e s with a foreword by D. C. Hesselung, τυπ. «Ἐστία».

«Τὰ Παράκαιρα τοῦ Κωστή Παλαμά», ἄρθρα Ἀρίστου Καμπάνη, Ρήγα Γκόλφη, Γιάκου Ἡλιάδη καὶ Louis Rousselet τόπ. «Ἐστία» Δρ. 10.

«Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα», Περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1932, μετὰ 13 πινάκων καὶ 183 εἰκόνας. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον «Ἐστία», 1934 σ. ἡ ἴ 156 ἱ 34. Δρ. 500.

«Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον», Περιοδικὸν δημοσίευμα ἐκδιδόμενον κατὰ τετράμηνον, Ἰδιοκτητὴς Διευθυντὴς Ν. Γ. Κ. Ὁ λ. α. ο. ς. Β. Γ. Ὁ μ. α. δ. α. κ. η. ς. Πτυχ. Φιλολόγος Διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κρήτης. Τόμος πρῶτος 1935, τεύχος πρῶτον, Χανιά 1934 Τυπογραφεῖον «Ἐφεδρικοῦ Ἀγώνος» σ. 174 Δρ. 75.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου θὰ ξαναρθεῖ στὴν Κύπρο τὸ Πάσχα γιὰ νὰ μελετήσῃ μερικὰ προβλήματα ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Βυζαντινῶν μνημείων.

—Στις αἰθούσες τοῦ Ὀδείου Κύπρου στὴ Λευκωσία γίνηκε ἡ 4η Ἐστία Καλλιτεχνικῆ Ἐκθεσὴ Κύπρου, πού ἦταν ἀνοιχτὴ ἀπὸ 13—23 τοῦ Δεκεμβρ.

—Στις 19 Δεκεμβρ παραστάθηκε στό «Μαγικὸ Παλάτι» Λευκωσίας ἡ ἀγγλικὴ κομεντί «Elsa comes to stay.»

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τὰ «Κυπριακά Γράμματα» εὔχονται
στοὺς ἀναγνώστες τῶν εὐτυχημένων τῶν
1935

Παρακαλοῦμε τοὺς ἀναγνώστες μας τῶν Ἀθηνῶν νὰ μᾶς συγχωρέσουν, γιατί ἀπὸ λάθος στὴν ἀποστολὴ δὲν πήραν τὸ τέταρτο τεύχος, ἐνῶ τὰ ἐπόμενα τὰ πήραν. Θὰ ξανασταλέϊ σ' ἄλλους.

Στὴ σελίδα 253, στίχῃ β' γραμμῇ 41, ἡ χρονολογία 1910 νὰ διορθωθεῖ 1918.

—κ. Κ. Ἄ μ. α. ν. τ. Ἀθήνα. Σὰς εὐχριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια. Ἡ συνεργασία σας θὰ μᾶς κάνει ἐξαιρετικὴ τιμὴ.—κ. Π. Κ ρ ι ν α ἰ τ ο Μ ι χ α ἠ λ ἰ ὀ δ η, Ἀθήνα. Δημοσιεύουμε τὰ δύο τὸ ἄλλο κατόπι. Περιμένουμε με χαρὰ καὶ τὰ ἄλλα σας. Τὶς ὑποδείξεις σας, σχετικά με τὴν ἐξάπλωση τοῦ περιοδικοῦ στὴν Ἀθήνα θὰ τις ἐφαρμόσουμε.—κ. Μ. ε λ ἠ Ν ι κ ο λ α ἰ ὀ δ η, Πειραιᾶ. Πήραμε ἀργὰ δυστυχῶς τὸ διηγημά σας κ' εἶται δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὸ δημοσιεύσουμε ἀπὸ τεύχος αὐτό. Θὰ μπεῖ στο ἐπόμενο.—κ. Π. ὑ θ α γ ο ρ α Δ ρ ο υ σ α ἰ ὀ τ η, Ἀθήνα. Πήραμε πολὺ ἀργὰ γιὰ τὸ Χριστουγεννατικὸν τεύχος τὰ ποιήματά σας θὰ δημοσιεύοιτοὺν στό ἐπόμενο.—κ. Ι. Σ υ κ ο υ τ ρ ἠ, Ἀθήνα.

Οἱ πολὺ ὁσώστες παρατηρήσεις σας ἤρθαν ἀργὰ γιὰ τὸ ὀσχετικὸ σημείωμα, Σὰς γράφουμε καὶ ἰδιαίτερα.—κ. Γ. λ.

Ἀ λ ι θ ε ρ ἠ, Ἀλεξάνδρεια. Καὶ ἡ δικὴ σας συνεργασία μᾶς ἤρθε πολὺ ἀργὰ γιὰ τὸ τεύχος αὐτό. Πήραμε τὸ

«Πρόβλημα του Καβάφη» και θα φροντίσουμε για την πούληση του έδω.—κ. Πέτρο Βλαστό, **Λίβερολ**. Σας ευχαριστούμε για όλα καλά μās γράψατε για τὸ περιοδικό μας και για τὰ βιβλία σας πού μās στείλατε. Θά χαρούμε πολύ νά μās θυμηθίτε, ὅπως λέτε, γρήγορα γιά νά μās δώσετε καμιά σας μελέτη.—Τ. Δαράκη. Καταπιστήκατε μ' ἕνα πολύ δύσκολο θέμα, πού απαιτεῖ όχι μόνο πλατειά πέρα τῆς ζωῆς μά και ἰδιαίτερη ἐπιστημονική κατάρτιση. Γιατί ὁ τύπος πού παρουσιάζεται δέν εἶναι βέβαια ἄνθρωπος κανονικός, ἀφοῦ ψυχικά εἶναι ἀρρωστος. Χρειαζεται λοιπόν βαθειά παρατήρηση κ' ἐπίγνωση γιά νά τόν περιγράψετε. Οἱ κινήσεις του, τὰ λόγια του, οἱ ἐπιδιώξεις κ' ἐπιθυμίες του εἶναι ἀνάγκη ὅσο κι ἄν δέν ἔχουν λογική συνέχεια—κι ἀκριβῶς γι αὐτό—νά ζωγραφιστοῦν ἔντονα και στις χαρακτηριστικότερες τους ἐκδηλώσεις. Κι αὐτό λείπει ἀπό τὸ διηγημά σας. Μόνο ὑπερῶτερα ὅταν θά εἴσατε πὸ μετωμένως θά εἶναι δυνατό νά διαπλάσσετε ἀπ' αὐτό καλλιτεχνικά ἕνα ἑξαιρετοῦ τύπο. Τὸ ψευδώνυμο σας πρέπει νά τὸ ἀλλάξετε, γιατί εἶναι αὐτοσκόπιό τὸ ὄνομα γνωστοῦ—σ' ἡμᾶς τουλάχιστο—λογοτέχνη κ' ἐπιστήμονα στήν Ἑλλάδα.—κ. Μίνα, Ἐνταῦθα. Τὸ «Δουλεύεις στις φτωχογειτονές» κάτι πᾶει νά πει, μά τὸ χαλῶν μερικές λέξεις κ' ἐκφράσεις πού δέν ἔχουν τόν τόπο τους. Τὸ ἄλλο κατώτερο.—κ. Χ. Χ. Τὸ Κυπριώτικο «ποίημα» σας δέν εἶναι ποίημα. Τὰ πεζά σας ὅσο κι ἄν δέν ἦταν ἄρτια, ὅμως ἦταν καλύτερα ἀπ' αὐτό. Γιά τίς παροιμίες και τίς λέξεις εὐχαριστοῦμε. Περάστε καμιά μέρα ἀπὸ τὸ γραφεῖο μας.—κ. Κ. Σ τ υ λ ι ο υ θ, Α. Φαρμακίδης, Λεμεσό και Χ. ρ. Χ' Γ ι ν ν α κ ο ὕ Ἀμιάντο. Εὐχαριστοῦμε πολύ γιά τίς φροντίδες σας.—κ. Κ. Π ε ρ ι κ λ ε ο υ ς, Λεμεσό. Ἡ μετάφραση σας θά μπει κατόπι.—κ. Δ. Δ., Ἐνταῦθα. Τὸ ποίημά σας δέν ἔγινε καλύτερο μὴ διόρθωση. Ὅσο γιά τὸ ἄλλο ζήτημα δέν ἔχετε δίκαιο, ὅπως θά τὸ καταλάξετε και οἱς παίρνοντας διπλό τὸ τεῦχος αὐτό.—κ. Γ. Β α λ ε τ α Ἀθήνα. Σας γράφουμε ἰδιαίτερα.—κ. Ε. Πιτσιλιῆδη Λεμεσό. Εὐχαριστοῦμε. Τὸ ἴδιο εὐχόμεστε γιά σας και τόν Ὀμιλο σας.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΛΙΠΕΡΤΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 243)

δευτέρου ὁ Λιπέρτης ἴσως νά μὴ τολμοῦσε νά ἐγκαταλείψει τὸ καθαρευουσιάνικο ἢ τὸ δημοτικιστικό τὸν ἔργο.

Εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πᾶς μιά οὐλάκιρη ζωὴ ξοδεύτηκε γιά νά μελετηθεῖ τὸ προσχέδιο, νά παρθεῖ ἡ ἀπόφαση και νά πραγματοποιηθεῖ. Ὁ Λιπέρτης εἶχε τελέσει μὲ μιά αὐταπάρνηση, πού συχνά χαρακτηρίζει τίς ξεχωριστὲς διάνοιες, τοὺς γάμους του μὲ τὴν Κυπριώτικην Εἰδυλλιακὴν Ποίηση. Γι αὐτὸ ἔμεινε ἄγαμος ὅπως ἄγαμος ἐξῆσε κι ὁ Βασίλης. Ἀπὸ τὰ 1920 ἢ και λιγάκι πρωτύ-

τερα ἀκόμη ὁ Λιπέρτης πού εἶχε πιά σχηματισθεῖ και κατασταλάζει ἄρχιζε νά βγάξει στὸ φῶς τὰ τραγούδια τοῦ τόμου τοῦ 1923. Τὰ περισσότερα, τὰ δύο τρίτα ἴσως, ἔχουν δημοσιευτεῖ στὴ Λευκοσιὰτικὴ ἔφημ. «Ἐλευθερία». Δὲ χρονολογοῦνται κι οὔτε πιστεῦω ὅτι ἡ σειρά κατὰ πῶς μῆκονε στὸν τόμο εἶναι ἐνδειχτικὴ τῆς ἡλικίας των. Τὸ γυμνασμένο μάτι τοῦ κριτικοῦ δέν μπορεῖ ν' ἀπατηθεῖ. Ἀρχίζει καινεῖς ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπλά και τὰ πιὸ ἀπέριττα, πού εἶναι δίστιχα γραμμένα στὸ δημοτικὸ δεκαπεντασύλλαβο μὲ ζευγαρωτὴ ρίμα ἀλλὰ μὲ συνοχὴ και συνέχεια, και προχωρεῖ σκαλί-σκαλί στὰ πιὸ μετωμένα και τὰ πιὸ ἔντεχνα. Τὸ ζήτημα αὐτὸ θά τὸ πραγματευθοῦμε πλατύτερα στὸ δεύτερο μέρος πού θά καταστρώσει τὴν πρόοδο κ' ἐξέλιξη τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ ὅπως ἐκπορεύεται κι ἀπὸ τοὺς τρεῖς τόμους και θά δείξει, ὅσο εἶναι δυνατὸ πιὸ καθαρά, ποιὸ πρέπει νάναί και ποιὸ θάναί τὸ **λογοτεχνικὸ μέλλο** τοῦ Λιπέρτη. Εἶναι ἄρκετὸ ἄν εἰπωθεῖ τώρα πῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ πρώτου τόμου και τὰ ὅμοια τους στοὺς ἄλλους δύο εἶναι «as romantic as ballads and as classical as the Greek Anthology» πού εἶναι τὰ ἴδια λόγια πού μ' αὐτὰ χαρακτηρίστηκε τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἁγγλοῦ ποιητῆ Α. Ε. Housman, καθηγητῆ σήμερα τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας στὸ Κέιμπριτζ. Και κατὰ σύμπτωση συμβαίνει εἴκοσι ἕξι χρόνια νά χωρίζουν τὸν πρώτο τόμο τοῦ ποιητῆ αὐτοῦ «A Shropshire Lad» (1896) ἀπὸ τὸ δεύτερο «Last Poems» (1922).

(ἔχει συνέχεια) ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

ΤΟΤΕ ΜΟΝΟ ΘΑ ΛΕΙΨΕΙ Η ΦΤΩΧΕΙΑ και ἡ κακομοιριά ἀπὸ τὸν κόσμο, ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀσφαλισθοῦν. Δέν θά ὑπάρχουν τότε χήρες κι ὀρφανὰ ἀβοήθητα και γέροντες ζητιάνοι. Κάθε προνοητικὸς ἄνθρωπος πού ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτό του και τὴν οἰκογένειά του πρέπει νά ἀσφαλιστεῖ σήμερα.

Μὲ εὐχαρίστηση συστήνουμε τὴ μεγάλη Ἀσφαλιστικὴ Ἐταιρία «**PRUDENTIAL**» (ἡ μεγαλύτερη στὴ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία) πού, χάρις στὴν ἐυθεριότητα τῶν ὄρων τῆς και στὴ μετριότητα τῶν ἀσφαλιστρῶν, ἀσφαλιστήκανε σ' αὐτὴ 26.000.000 ἄνθρωποι!

Ὁ Πράκτωρ τῆς «Prudential» στὴν Κύπρο μās διαβεβαίωσε πῶς οἱ παντρεμένοι Κυβερνητικοὶ Ὑπάλληλοι ἀσφαλιζονται χωρὶς νά πληρώσουν προκαταβολικά οὔτε μ' ἕκαρα.

PEARS' CYCLOPÆDIA

REVISED EDITION

Over 3,000,000 already sold.

31 Pages of Maps.

Coloured frontispiece.

IF YOU WANT TO BE ACCURATE UP-TO DATE
YOU WILL FIND THIS INDISPENSABLE.

Flags of the Empire and Flags of other Countries, also in colours.—Illustrations & Diagrams.

Ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ τοὺς προτιθεμένους νὰ ὑποστοῦν τὰς κυβερνητικὰς ἐξετάσεις Civil-Service, Ordinary, Distinction, Honours κλπ.

To day's price 2|-4 1)2 c. p.

Stock at the offices of the sole agent:

P. M. TSERIOU, Nicosia

..... Ἀποφύγετε

τὴν ἐνόχλησιν ἀπὸ τοῦ νὰ πουδραρίζεσθε κάθε στιγμή...

Χρησιμοποιήσατε τὴν πούδρα
«ΚΟΡΑΣΙΔΟΣ»
OUTDOOR GIRL

ποὺ κρατᾷ στὸ πρόσωπόν σας, παρά τὸν ἥλιον, τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἄνεμον.

Ἐπίσης τὸ ΚΟΚΚΙΝΑ ΔΙ
«Κορασίδος» ἔχει τὰ ἴδια πλεονεκτήματα: δὲν βγαίνει στὸ μπάνιο, στὸ φαγητό, στὸ φίλημα.

Ποιότης ἀρίστη — Τιμὴ εὐθυνή.

Δοκιμάσατε ἀπὸ σήμερον.

Ἔχομεν ἀντιπροσώπους καὶ πωλητὰς εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ χωρία.

Διὰ πληροφορίας καὶ δείγματα:

ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΠΑΠΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ληδρας 70, Τ. Κ. 100, Λευκωσία

COCOMALT

Τονωτικὸν βεβαίως ἀποτελεσματικότητος ἐξαιρετικὰ εὐγευστὸν καὶ ἀπαραίτητον διὰ κάθε ἐξηντημένον ἄτομον μικρᾶς καὶ μεγάλης ἡλικίας.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ καλὰ καταστήματα ἀποικιακῶν, καὶ εἰς τὰ Φαρμακεία.

Χονδρική καὶ λιανική πώλησις:

ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΠΑΠΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Ζητήσατε δείγματα δωρεάν καὶ παραβάτετε τὸ μὲ τὸ παρόμοιον εἶδος διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε τὴν ἀνωτερότητά του.

Ρεκλάμα εἶναι οἱ καταναλωταὶ του, ἢ ἀποτελεσματικότητος του καὶ ἡ εὐθηνὴ τιμὴ του. Τὸ ἀφήνομεν μὲ ἐλάχιστον κέρδος καὶ τοῦτο χάριν συναγωγισμοῦ.

Ἑπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκωσία

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη-Λευκωσία.

Τὸ καταλληλότερο καὶ ὠραιότερο
ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟ ΔΩΡΟ

Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀρνηθῆ ὅτι εἶναι τὸ ποδήλατον **“ΡΑΛΛΗ”**

RALEIGH
THE ALL-STEEL BICYCLE

Ὡς ἐκ τῆς χαμηλῆς ἀξίας του καὶ τῆς εὐκολίας στὴν πληρωμῇ, ποὺ τὸ καθιστοῦν προσιτὸ σ’ ὅλα τὰ βαλάντια.

Τὸ ποδήλατο **ΡΑΛΛΗ** ὡς ἐκ τῆς γνωστῆς στερεότητος του διατηρεῖται χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἔτσι γίνεται τὸ καλύτερο **Souvenir**.

Τὸ Πρωτοχρονιάτικο σας λοιπὸν δῶρο πρὸς τὰ τέκνα σας, τὰς κυρίας σας καὶ πρὸς ὅλους γενικῶς τοὺς προσφιλεῖς σας ἄς εἶναι

ΕΝΑ ΠΟΔΗΛΑΤΟ ΡΑΛΛΗ

ἂν θέλετε νὰ τοὺς εὐχαριστήσετε καὶ νὰ σὰς ἐνθυμοῦνται γιὰ πάντα.

Μόνον μὲ £ **6-10-0** τοῖς μετρητοῖς ἀγοράζετε ἓνα ποδήλατο **ΡΑΛΛΗ**

Εὐκολαὶ ἀφάνταστοι εἰς τὴν πληρωμὴν

ΜΕΡΙΚΟΙ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΕΣ ΑΡΙΘΜΟΙ

Η « PRUDENTIAL » ΛΟΝΔΙΝΟΥ

ἽΟ μεγαλύτερος Ἀσφαλιστικὸς Ὀργανισμὸς τῆς Βρετανικῆς Ἀυτοκρατορίας

Ἐδημοσίευσε μερικοὺς ἀξιοσημείωτους ἀριθμοὺς ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐργασίας κατὰ τὸ 1933. Ἐπλήρωσε, διαρκούντος τοῦ 1933, εἰς τοὺς κατόχους ἀσφαλιστηρίων συμβολαίων τῆς διὰ κάθε ὀκτάωρον ἐργασίμου ἡμέρας, κατὰ μέσον ὄρον, τὰ ἀκόλουθα ποσὰ ὡς ἑγγιστα :

ΚΑΘΕ ΔΕΥΤΕΡΟΛΕΠΤΟΝ	£ 2.17.0
ΚΑΘΕ ΛΕΠΤΟΝ	£ 171.0.0
ΚΑΘΕ ΩΡΑΝ	£ 10,240.0.0
ΚΑΘΕ ΗΜΕΡΑΝ	£ 81,922.0.0
ΚΑΘΕ ΕΒΔΟΜΑΔΑ	£ 493,103.0.0
ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ	£ 2,136,800.0.0
ΚΑΙ ΚΑΘ' ΟΛΟΝ ΤΟ ΕΤΟΣ 1933	£ 23,641,397.0.0

Τὸ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ τῆς μεγάλης ταύτης Ἑταιρείας ὑπερβαίνει τὰς **£ 277.000.000** τα δὲ **27.800.000** Συμβόλαια ἀσφαλείας Ζωῆς ἀντιπροσωπεύουν τὸ κολοσσιαῖον ποσὸν τῶν **£ 745.000.000**.

Οἱ περιορισμοὶ τῶν δαπανῶν τῆς Ἑταιρείας ἐπιτρέπουν τὴν παροχὴν συγκαταβατικῶν ἀσφαλιστρῶν,

Παρέχομεν ἀσφαλιστήρια δι' ὅλας τὰς περιπτώσεις.

ΠΡΟΣΟΧΗ—Οἱ ἔγγαμοι Κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι δὲν θὰ προπληρῶνουν ὅταν ἀσφαλίζουν τὴν ζωὴν των.

Πράκτωρ διὰ τὴν Κύπρον (Ζωῆς, Πυρὸς καὶ Θολάσεως)

M. ΜΑΡΑΣΛΙΑΝ

Ταχ. Κιβ. 76 Λευκοσία (Κύπρος)

Ἵποπράκτορες

ἐν Ἀμμοχώστῳ ὁ κ. Μ. ΜΑΡΑΓΚΟΣ
ἐν Λάρνακι οἱ κ.κ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ—ΣΑΝΤΑΜΑΣ
ἐν Λεμεσῶ ὁ κ. ΧΡ. Ι. ΚΟΤΣΑΠΑΣ
ἐν Πάφῳ ὁ κ. Ν. Σ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ἐν Κυρηνείᾳ ὁ κ. Δ. ΣΕΒΕΡΗΣ